

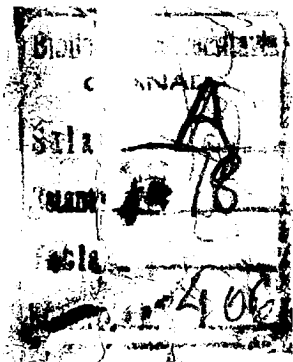
8572
 IMPERATORIBUS
 REGIBUS,
 PRINCIPES,

AMPLYM & illustre ve-
 strum munus est, quod
 sustinetis. Quid minus
 inrer homines, quam
 unum præesse pluribus, leges &
 iussa ponere; maria, terras, pacem,
 bella moderari? Divinitus ordi-
 nam videtur hæc dignitas: Hæc
 profectò, si salubriter atque ex
 usu publico adhibeatur. Sed
 hoc quàm arduum sit, cum ratio
 nos docet, tum exempla. Illud si
 inspicimus; quantæ moribus ab
 uno capite totæ civitates &
 universam illam multitudinem,
 inquietam, discordem, turbam,
 leniter redigi sub commune ad-
 dam Obedientiæ jugum? Si hæc;
 quàm pauci ab omni ævo reperi-
 ti, cui laudabiliter hoc munus
 functi & defuncti? Nimirum hæc

Biob
 C. ANA
 Sala
 A
 B
 A
 O

R. 8532
IMPERATOR,
REGES,
PRINCIPES,

AMP LVM & illustre ve-
strum munus est, quod
sustineris. Quid maius
inter homines, quàm
unum præesse pluribus, leges &
iussa ponere; maria, terras, pacem,
bella moderari? Divinitas quæ-
dam videtur hæc dignitas: & est
profectò, si salutariter atque ex
usu publico administretur. Sed
hoc quàm arduum sit, cum ratio
nos docet, tum exempla. Illam si
inspicimus; quantæ molis ab
uno capite tot capita coægeri, &
universam illam multitudinem,
inquietam, discordem, turbidam,
leniter redigi sub cõmune quod-
dam Obedientiæ jugum? Si hæc;
quàm pauci ab omni ævo reper-
ti, qui laudabiliter hoc sustinere
sunt & defuncti? Nimirum ma-

jus quiddam est quàm imperiti
 suspicentur, cursum rectum in un-
 doſo illo mari tenere, & in ſum-
 mâ Fortunâ non abripi licentiæ
 ventis. Quàm multis virtutibus
 opus eſt, quibus velut anchoris
 hæc navis firmetur? quàm variâ
 Prudentiâ, quo velut clavo gu-
 bernetur? Ut veriffimè dixerim,
 difficile eſſe homini in hominem
 imperium: nec unius mente un-
 quam dirigendum. Ided meritò
 laudandi Sapientes, quibus olim
 & nunc hæc cura, ut ſalutarium
 monitorum face præluccrent im-
 peranti. Quâ enim in re meliùs
 mereantur de genere humano? In
 moribus aut ſcientijs aliquid præ-
 cepiſſe, laudem & uſum habet: &
 non magis in regno & admini-
 ſtratione civili? cùm illiſc unum
 aliquem civem meliorem doctio-
 rémve facias; hîc, in uno omnes.
 Nam ita profeſſò eſt: arctâ quâ-
 dam cathenâ devincti ſumus, qui
 imperamur, cum imperante: & ut
 in

in corpore mens ſana aut inſana
 eſſe non poteſt, niſi ut pariter vi-
 geant aut langueant ejus functio-
 nes: non item in hac ſocietate,
 Princeps, Ad virtutem ille præit?
 ſequimur. ad vitia? inclinamus.
 Benè beateque agit? floremus. im-
 proſperè? labimur aut ruimus cū
 illo. Arque ut à ſole in ſubjecto
 hoc orbe lux aut tenebræ: ſic à
 Principe apud ſubditos prava ple-
 raque aut recta. Cæſar ille non
 animoſè magis quàm verè dixit:

--- *Procerum motus hæc curæta* Lu-
ſequuntur. can.

7.

Humanum paucis vivit genus.
 Ergo eximia hæc ratio de repu-
 blicâ benè merendi, de Principe
 benè mereri: id eſt, ducere eum &
 dirigere ad metam illam Publici
 boni. Nam hic, ne erretis ô Prin-
 cipes, veſter finis. Præſtis homi-
 nibus, ſed hominum cauſâ: nec
 domini modò & arbitri rerum,
 ſed tutores & adminiſtri eſtis.
 Mali improbi que illi, qui in im-
 perio

perio non nisi imperium cogitant; superbi, desides; & qui se non civibus datos arbitrantur, sed sibi cives. Nam sicut sidera illa splendorem habent, sed ut usibus mortalium deserviant: sic vos dignitatem, sed cum munere officioque devinctam. Collata est in sinum vestrum à Deo hominibusque Respublica: sed nempe in sinum, & ut foveatur. O verè justum & legitimum illum Principem, qui in summo fastigio, non magnus magis quàm bonus audire desiderat: & duas res diversissimas, Potentiam ac Modestiam, miscet! Quem prodeuntem, certatim velut beneficium & salutare quoddam numen aspicunt: inter amorem timoremque medij: & alternis iudiciis ambigentes, Dominum salutent an Patrem. Hæc illa sunt, Principes, præclara, tuta: ad quæ veteres & ego vos vocamus. audite. nec ideo consilia nostra aspernemini,
quia

quia estis supra iussa. Nam ut illud in Principatu beatissimum est, non cogi: ita miserrimum, non suaderi. Sunt apud vos fa-teor, qui consilii sui copiam assidue faciant: sed utinam consilii fidi semper & recti! Alphonsus olim, eximius ille regum, interrogatus, Qui essent optimi consilarii? Mortui, respondit. libros scilicet & hæc talia monumenta intelligens, qui nihil blandientes, nihil celantes, puram meramque propinant veritatem. Ea ut sensibus vestris insideat; & quæ optima sunt aut per me cognoscatis;

DE
CONSILIO
ET FORMA
NOSTRI OPERIS.

Sapient. cap. vi. *Si delectamini sedibus & sceptris o reges populi, diligite Sapientiam, ut in perpetuum regnetis.*

Seneca Epist. xxxvii. *Si vis tibi omnia subicere, te subice Rationi. Multos reges, si Ratio te rexerit, ab illa discas, quid & quemadmodum aggredi debeas.*

Plutar. Eaton. Maior. *Ἡς πολιτικῆς ἀνδρῶπος ἀριστεῆς ἡ κλῆσις πλειστοτεστα. Virtute Politicâ præstantiorem nullam homo assequitur.*

QUISQVIS es Lector, paululum in vestibulo hec siste. Non diu te morabor, nec ambitiosè addam muneri meo pompam: saltem Consilium instituti operis nosce, & ejus Formam.

Quod nunc tibi damus, POLITICA esse vides. in quibus hoc nobis Consilium, ut quemadmodum in Constantiâ civis formavimus ad patiendum & pavendum; ita hic eos qui imperant, ad regendum. Quod fecisse ante me alios nunt abnuo: & tamen fecisse in primis illos veteres: inter quos Plato præcellunt & Aristoteles: sed hic magis,

Quo minor est, quisquis maximus est hominum. Sed hi tamen de Repub. universâ

Finis huius scripti.

Prisci quoque in hac materia.

Sed non tã præstâ

& communiter scripserunt : ego
 velut partem aliquam magni hu-
 ius agrī colendam mihi sumsi,
PRINCIPATVM. Quod ipsum
 est inter veteres suavissimas scri-
 ptorum Xenophon fecit : tamen pa-
 rum profectò, si verum amas, di-
 stinētē aut plenē. & addo, quòd in
 priscis aut barbaris illis ritibus,
 haud usquequaque convenienter
 ad hoc avum. Nam qui nuper aut
 herē id tentarunt, non me tenent
 aut terrent. in quos, si verē lo-
 quendum est, Cleobuli illud vetus
 conveniat: Α μισία τὸ πλιόν μί-
 ε & λόγος τε πλιόν. Inscitia
 in plerisque, & sermonum
 multitudo. Nisi quòd minus ta-
 men Machiavelli ingenium
 utinam Principem suum re-
 cta duxisset ad templam illud Vir-
 tutis & Honoris ! sed nimis saepe
 deflexit, & dum commodi illas se-
 mitas intente sequitur, aberravit
 à regiā hac viā. Cum veniā igitur

tur nos quoque hac scribimus: pra-
 fertim alio quodam & novo pla-
 nē modo. Nam inopinatum quod-
 dam stili genus instituimus: in quo
 verē possim dicere, omnia no-
 stra esse, & nihil. Cum enim in-
 ventio tota & ordo à nobis sint,
 verba tamen & sententias variē
 conquisivimus à scriptoribus pi-
 scis, idque maximē ab Historicis:
 hoc est, ut ego censeo, à fonte ipso
 Prudentiā Civilis. Nec huc ambitio
 nos aut novitatis ventus impulit
 (ingenuē id testor:) sed tuus fru-
 ctus. Quid utilius potui, quā
 tot Sententias in unum conduce-
 re; pulchras, acres, & ita me salus
 amet, ad salutem natas generis
 humani? Nam quòd ego eadem
 dicerem: ecquando mihi eadem
 vis aut fides? Ut in uno aliquo te-
 lo aut gladio multum interest, à
 quā manu veniat: sic in senten-
 tiā, ut penetret, valdē facit robu-
 sta alicuius & recepta auctorita-
 tis pondus. Atqui ea veteribus
 adest.

Forma
 nova us-
 tri opo-
 ris.

Concinnata ab aliis.

Maximē ab Historicis.

Vsum hoc habet.

Et fidem.

Nec tam
 nobis
 aptē.

Novitū
 plerique
 fatiles.

Laert. in
 Cleob.

Machiav-
 ellus
 argutus.

Sed saepe
 pravus.

Centonō
quendam
fecimus.
Sueton.
Calig.

adeſt. Nec verò nudas aut ſparſas ſententias dedimus; ne diſſuerent, & eſſet, quod dicitur, **Arena ſine calce**: ſed eas aut inter ſe haud indecenter vinximus, aut interdum velut cemento quodam commiſimus noſtrorum verborum. Ad ſummam, ut Phrygiones è varij coloris filo unum aliquod aulcum formant: ſic nos è mille aliquot particulis uniforme hoc & coharens corpus. Quod ipſum figuris etiam & vario ſermonis ductu ornare auſus ſum: ut non colorem ſolum haberet, ſed quaſi ſpiritum & vitam. Hoc totum quam arduum, in ardua iſta materie, mihi fuerit, fruſtra dixerim apud non expertum. Si quis volet, per tentamentum & iocum pauca aliquot Capita concinet in Populi aut Optimatum ſtatus: nam eos non libari. id è *πάδ* &, id è *πρόδικα* Ecce Rhodus, ecce ſaltus. Atque eo maior mihi moleſtia, quòd per hæc aliena veſtigia ſic iuerim, tanquam in liberrimo ingenij

Figuras
verborū
ſententi-
arumque
miſcui-
mus.

Scripti
huius
moleſ &
moleſtia.

ingenij curſu. Deſtrivi, diuifi, excepi: & nihil omiſi, quod faceret ad formam faciemque perfectæ artis. Rationes imò diſtorum etiam addidi: non ignarus, pleroſque hominum, ut Catonem illum, affici. qui jam tumpuer ita præceptor ſuo credebat, ut tamen identidem poſceret & cauſſam. Atque hæc omnia pro rerum quidem magnitudine, breuiter præſtiti. Nec enim ad diſputationes aut amonitates me diſſudi; ſed preſſis habenis currum hunc, ut ſic dicam, continui intra orbitas *Vſus* & *Actionis*. Ea mihi in oculis. ideoque nec ad tenuium rerum monitiunculas abij, contentus *Communia* quadam præcepta dediſſe, & velut decreta. Nam legem breuem eſſe oportet, ait Romanus noſter Sapiens, quæ iubeat, non diſputet. atque hoc ſeruari. Quid autem opus aliter? Ut is qui jaculari alium docet, ſatis habet manum oculosque ejus dirigere ad certos quoſdam ſcopos: ille

Politica
nos in
artem re-
degimus.

Brevitati
ſtudi-
mus.

Et uſui,
nō pom-
pæ.

Comunia
noſtra do-
gmata.
Senec. in
Epiſt.
x i v.

deinde

deinde arte eã utitur in quocumque loco aut intervallo: sic animus, qui semel principia ista firmiter hausit, facile ad alia transferet, nec monitorem in singulis requiret. Semen quamvis exiguum in bono solo sparsum facile comprehendit & se explicat. breve item monitum in bonâ mente. Hæc forma nostri operis, que ut aspecta statim placeat, haud vobis: magis, ut inspecta. Πλάτων τὰ πολλὰ ὠν λυες συγγράφουσι, οἷς ἀδελφοῖς κήποις εἰσέρχουσι, οἱ τὴν δεξιὴν ἐφ' ἡμᾶς ἐχόντες, ἰαδίως κερταίνουσι. Plato pleraque scriptorum cum Adonijis hortis comparabat, qui subito & die uno nati, celerrimè pereunt: spero haud id eveniet huic nostro, quod laboriosè satum, vires magis à tempore capiet, & poeta verbis,

Crescet occulto, velut arbor, ævo.

Sed jam addo

M O -

MONITA

quadam, sive

CAUTIONES.

NAM futurum ut in varia iudicia sive voces hic labor non ster incurrat, valdè temporu & morum ignarus sim, nisi sciam. Omnes hodie in Politicâ istâ Curiosi re aliquid sapiunt aut vident: atque hodie in etiam ii, qui nihil vident. Occurren- alienis dum igitur breviter his talibus est, scriptis, siquid quærant aut carpent: & tu si- aut car- mul, Lector, instruendus, ut magis ex prores. tuo meoque usu me legas. Ac primum, nisi fallor, Calumniæ telum erit in Obscuritatem huius scripti. Obscuri- Tenebrosum est, inquit, nec omnia tas mihi in eo liquent. Credo. sed quæ mea obici- hic culpa? scriptorum illa est, à qui- sur. bus hausi: quorum, nescio quomodo, ut quisque prudentissimus, ita astrictissimus est & pauci sermonis. Ego quid facerem? ponere illa talia, lex mei operis iussit; murare aut ad- dere, religio non permisit. Tamen Quæ fa- huic rei subsidia hæc cape. ciant ei pella.

Repeti-
tio.

1. Ut sæpius legas. Nam quod gladiato-

Trahenda
ad res sin-
gulas.

Quæ cito
placent,
non diu
placent.
Apud
Stobæum
in Eccl.
Eclog.

Ne mihi
hoc esto

Horat.
1. Carm.

diatoribus imperari solet, utiliter ego hic tibi, *Repete.*

Discr.

II. Ut discrimina verborum, quæ mea, quæ aliena sint, (nam litterarum figurâ disparavimus) seriò observes. Ad fidẽ cuiusq; Sententiæ hoc facier, tum etiam ad intellectum.

Distin.

III. Ut distinctiones multo magis: id est, in fine cuiusque clausulæ colapposita, semicola, puncta, aut bipuncta. Nam pro his, sententia tibi tota terminanda est scilicet, aut sustentanda: videbisque universam orationem per membra sua & periodos curiosè à nobis sic discretam. Nec enim finis semper sententiæ in fine clausulæ: sed pender ea sæpe ac hæret.

Notula.

IV. Ut Notulas ubique adeas, quæ ad oram. Quas necti inter se reperies; & magno tuo commodo, semper in iis Breviculum materiæ totius. imò & astringi sæpe ab iis aliquid aut explicari. Quæso, observa, atque etiam hoc, ut Capitum summas præfixas non negligas, eidem huic fini.

Modest.

V. Denique, ut nequid in legendò asperum te præbeas aut morosum. Hoc aut illud non capis: ne damna

aut

aut abiice. sed quod olim Socrates, cum obscurum Heracliti librum legisset, tu dicito: A^o ἄσφαλις, ἄσφαλις ὄψιν, ἢ, ἢ ἄσφαλις. *Quæ intellexi, proba sunt; credo, & quæ non intellexi.*

Lactr. in Socrate.

Calumnia altera futura videtur, aut potius iam fuit, in meam Fidem. Non rectè, inquit, nec ex scriptorum mente quædam citas. Quam risi, cum hoc audivi! Nam revera culpant insciti homines, quod elegãtior aliquis mihi det in laudem. Qui aliter potui, aut debui, in hoc scripto? Nonne enim Centonem quandam concinno (tale omnino nostrum opus) in quo liberi semper & laudati à sententiâ ista flexus? Consulant poetas, qui olim & nunc sic luserunt. Id unum modò spectadum est, nequid in sententiam improbam aut falsam flectatur. quod neque isti dicunt, nec verè unquam in me dicitur. Etsi profectò levicula hæc tota calumnia, imò vana. Nam nos amœnitatis isto genere, in re scilicet seriâ, nimisquam rarò usi sumus: & de industriâ, locum ei non dedimus, nisi fortè in connexionibus, aut ad utilem aliquam sententiam explendam. Nam tunc, cum nihil ab aliis directè sic dictum præ manu: quidni leviter

Sed ab ignavis huius scriptio- nis.

Centonem mos & ius.

Nos vix usurpamus.

Et quantum.

aliquid nec indecorè torquerem? Licuit semper in hoc genere, & licebit. Nam illud omnino non excuso, quòd Auctorum verba non rigidè semper, & ut ab iis posita, repono: sed in Casu aut Tempore, pro rationis meæ conformatione, pauillum inflecto. Constare aliter non potuit hic textus.

*In re-
carpi-
mur.*

At Tertia Calumnia in ipsam Rem erit: idque variè. cùm hoc illi, hoc alteri displicebit: quoniam Solonis verissimum verbo,

Apud
Pluram. in
Solone.

Ἐργασίῳ ἐν μεγάλοις πᾶσι ἀδείν
χαλεπόν.
Omnibus, in magnis, difficile est ple-
ceas.

*Nostri
hic roga-
tio.*

Huc adhuc incertæ quid opponam? preces. Tria hæc rogo, quicumque me leget.

*Ne lin-
gue
ignari
iudicēs:*

I. Ut nemo temerè me arbitretur aut iudicet, nisi sermonis Latii benè peritus. Nam qui leviter tantùm, (jam antè denuncio) potissimum non capiet scripti huius partem.

*Ne verò
civilium
ignari:*

II. Ut nemo, nisi qui rerum etiam peritus. Non tu aliquis è plebe: non tu etiam liberalior mea iuventus. Nam etsi capere hæc potestis, non potestis iudicare.

III. Ut etiam qui utriusque peritus, cunctanter tamen pronunciet & lentè. Hoc aut illud offendit? susline paullisper nigrum calculum, & ad NOTAS meas diverte. Nam eas duplici hoc sine ad finem adieci: ut & ambigua quædam definirem, & obscuriora illustrarem. Quòd si ne ibi quidem tibi satisfacitur: tamen ut in ludo pilæ, alterius est commodè mittere, alterius etiam, siquid erratum est, quàm bellissimè excipere & arte corrigere: sic æqui Lectoris putabis, flectere quædam in benigniorem partem.

*Notas
adjuvat.*

*Comodè
ipsi in-
terpre-
tantur.*

Iam quarta & ultima Calumnia, non in Rem dirigitur, sed in Opinione. imò & est ab Opinione. cùm homines scilicet malè acuti & callidi, sensisse aut scripsisse me volent, quæ per somnium non sensu, non scripti. Periculosum, ita me deus amet, genus: sed nimis per hæc dissidia civilia crebrum. Referunt pleraque omnia ad unum hoc ævum: & quæ nos communiter diximus, sic volunt accipi quasi in Titium aut Seium dicta. Imò vates etiam agunt, non lectores: nec sumunt à nobis sensum, sed adferunt, & mentem aliquam adfingunt ex suâ mente. O augures, ô viperæ! Fugio vos, fugio: &

*Suspi-
cionibus
premi-
mur.*

*Malum
id huius
sæculi.*

*Nos de-
testamur.*

ORDO ET INDEX

LIBRORVM

SINGILLATIM, ET

CAPITVM.

LIBER PRIMVS

DICENDA proponit. Duces duos sive directores dat ad Vitam civilem, Virtutem cum Prudentiâ. Utriusque naturam, & quae adnexa, explicat: & universo operi subferunt fundamenta. Seriem Capitulum hanc habet.

I. SCOPIVS & materies mei scripti. Vita civilis definita. Virtus communiter laudata. I I. Pietas Virtutis prima pars, definita ea, & divisa in Sensum ac Cultum. Hic de Sensu dictum. III. De altero Pietatis Membro, Cultu. Is definitus, & duplex factus. Pluria ad Religionem monita. IV. Fatum, appendix Pietatis. Quid illud, & à quo sit? quam vim habeat, & quem usum? V. Etiam Conscientia, Pietatis lacinia. Definitio eam, dividit, tormentum eius, si mala, ostendo: quietem, si para. VI. Alterâ Virtutis membrum, Probitas. Quid eam

hic appellem? Brevia & universalia ad hanc præcepta. VII. Ad prudentiam transitum, qui Reſtorum alter. Necessitas eius ostensa. Definitio posita, & exposita. Partes eius, & utilitas. VIII. Quid gignat Prudentiam? Vsum esse, & Memoriam. Quid ea utraque? Vis & firmitudo illius prælata: sed raritas & difficultas item ostensa. IX. Memoriarum rerum, sive Historiarum fructus. Facilem hanc, ad Prudentiam, viam: etiam ad Probitatem. X. Appendix de Doctrina, quæ utriusque reſtori utilis. Quis, legitimus usus eius, finis, modus.

ORDO

20

tamen vix effugio. nam quid hic remedium? nisi forte à votis: quæ ab imo pectore concipio. Abite à me. Ophio- genes, abite Psylli, nati venena tantum exsugere librorum. Vos contra adeste mites & candidi, qui parati non impellere lapsantem, sed benignâ potiùs aliquâ interpretatione levare. Nam ego me labi & errare, non posse solum fateor, sed debere. Nonne homo sum? nonne æger sum? ut nihil mitum, si in tam diutino isto languore (per eum hæc scripsimus) memoria etiam & iudicium langueant alibi aut vacillât. Sed valebit hoc mihi, spero, ad veniam, imò & ad gratiam. quoniam

*Ut esse Phœbi dulcius lumen soles
Iam iam cadentis:*

sic nostra debent abeuntium scri-
pta.

*Invari-
volu-
mus:*

*Et debe-
mus in
hoc mor-
bo.*

*Senec.
Troad.*

rum specimen sive gustus; itemque monita, quæ usui Ante pugnam, & In pugna. XVII. De callidis Consiliis sive Stratagematis: An uti iis ius & fas? Nostra sententia, non utilia ea solum, sed gloriosa. XIX. Quid post Pugnam faciendum videatur: & in Victoria, sive Clade, quo modo Princeps salubriter & decore se ge-

rat. XIX. Ad Pacem ex animo adhortari. Ac primum illum inclinamus eos, qui victi: sed ad Tutam & Bonam. XX. Victores ad Pacem provocati, argumento triplici: quia id Decorum, Utile, Tutum, atque adeo ad pacem mittem: sed cum exclusione fraudis. Pro ea auctor ipse pacis invocatus.

LIBER SEXTVS

CIVILE bellum tangit & detestatur. causas eius, & in eas remedia, satis diffuse explicat. Finiri id suadet & vovet. Seriem Capitulum hanc habet.

I. AD Civile bellum ventum. & eius miseræ breviter oculis subiectæ. II. De causis Civilium bellorum. Ex factæ duplices, Longinquæ & Propinquæ. Prius de Prioribus dictum. III. De causis Propinquis belli Civilis. Ex tres. Factio prima est: eius pernicies in omni statu. & sine disidia unquam usui? IV. Causa altera è Propinquis, Seditio. eius Origo, Progressus,

Remedia, distinxit explicata. V. De Tyrannide, quid ea sit? & eius ingenium. mala subiecta oculis: questumque, tollenda ea an toleranda? VI. Questuncula per occasionem inserta, An misceat se bellis Civilibus vir bonus? utrumque ea agitata: & cum discrimine aliquo personarum definita. VII. De Finiendo Civili bello, & operis mei finis.

AVCTO.

AUCTORUM SYLLABVS.

AVCTORES uno aspectu, si lubet, vide, è quorum scriptis hoc Opus. Inter eos eminent **CORN. TACITVS** extra ordinem dicendus: quia plus unius ille nobis contulit. quàm ceteri omnes. Causa in Prudentia viri est, & quia creberrimus sententiis: atque etiam, quia familiaris nobis, & offerebat se non vocatus. Ceterum classe duplici. Quorundam verbis frequentius & libentius usimur: uti sunt isti

E LATINIS:

C. Sallustius. T. Livius. Annæus Seneca. M. Cicero. Q. Curtius. C. Plinius Junior. Fl. Vegetius, sed in materia militari.

E GRÆCIS:

Aristoteles. Thucydides. Plato. Xenophon.

Aliorum rariùs: uti sunt isti

E LATINIS:

Acta Apostolorum. Adagia. Æmylius Probus. Afranius. Agellius. Ambrosius. Ammianus Marcellinus. Apulcius. Attius. Augustinus. Aufonius. Bernardus. Boëtius. Cæcilius. Cælius ad Ciceronem. Cæsar. Capitolinus. Cassiodorus. Caro Censorius. Claudianus. Columella. Corn. Nepos. Cyprianus. Ecclesiasticus. Ecclesiast. Historia. Egesippus. Festus Pompeius. Florus. Frontinus. D. Gregorius.

gorius. Guiliel. Neubrigenfis.
 Horatius.
 Ieremias. Ifidorus. Iuftinus. Iuuenalis.
 Lactantius. Lampridius. Lucanus. Lucretius.
 Manilius. Martialis.
 Origenes. Ovidius.
 Pacuvius. D. Paulus. Perfius. Petronius. Plautus.
 Plinius Senior. Porcius Latro. Pro-
 percius. Prover. Salomonis. Publius Mimus.
 Quintilianus.
 Seneca Tragicus. Silius Italicus. Statius.
 Suetonius.
 Terentius. Tibullus. Titinnius.
 Valerius Flaccus. Valerius Maximus. Varro
 Velleius. Virgilius. Vlpianus. Vopifcus.
 Vulcatius.

E G R A C I S.

Adagia Grecorum. Aefchylus. Appianus.
 Archilochus. Ariftophanes.
 Bafilius.
 Callimachus.
 Democritus. Demofthenes. Dio Cafius. Dio-
 genes Laërtius. Diodorus Siculus. Diphilus.
 Epicharmus. Euripides. Eufathius.
 Greg. Nazianzenus.
 Herodotus. Hefiodus. Homerus.
 Iamblichus. Ifocrates.
 Lucianus.
 Menander. Mercurius Trismegiftus.
 Philo Iudaeus. Pindarus. Plutarchus. Polybius.
 Serenus. Sophocles. Stobaeus. Synefius.
 Theocritus. Theognis.

I. L I P S I ^{Caute legendum}
 POLITICORVM ^{in his, quae de}
 SIVE ^{Mortuo vbi}
 CIVILIS DOCTRINÆ ^{que differt.}

LIBRI PRIMI

CAPVT I.

Scopus & materies mei scripti. Vita
 Civilis definita. Virtus com-
 munitè laudata.

ITAE Civilis iter
 qui recte in eas, recte
 peragas, præcipere mi-
 hi est animus: nec id
 meis, sed veterum
 monitis, imo & verbis. Tu mihi
 dux magne Deus: & manum hanc
 mentemque dirige, ut salutaria vi-
 deam, diiudicem, promam. Vitam
 civilem definio, QVAM IN HOMI- *Quid*
 NVM SOCIETATE MIXTI DEGI- *Vita Ci-*
 MVS, AD MVTA COMMODA SIVE *vilis.*
 VSVM. Huic duos Rectores tribuo, *Duo si*
 Prudentiam & Virtutem. illam ex *necessa-*
 plurium mente: sed & hæc ex meâ. *ria, Pru-*
 quia civem vere bonum nullum *dæcia &*
 arbitror, nisi & virum. Sine Virtute, *Virtus.*
 Calliditas ea sit & malicia, &
 quidlibet potius quam Prudentia.
 cuius

30 CIVILIS DOCTR.
cipius clavus est propriè Vitam Ci-
vilem dirigit, non tamen sine usu
& auxilio illius magnetis. Igitur
de Virtute iure præmittam, quæ

*Virtus
solius ho-
minis.
Ea non
interit.*

[a] *Proprium hominis bonum.*

Cetera humana percunt, & [b]
divitiarum & forma gloria fluxa at-
que fra-tilis est: Virtus clara æterna-
que habetur.

[c] *Hoc unum contingit immortale
mortali.*

*Ceteris
omnibus
præmi-
net:* Itaque iure, [d] quæ homines
arant, navigant, ædificant, Virtuti
omnia parent.

*Bona om-
nia cõ-
tinet.* Nã ea [e] omnia in se habet: omnia
assunt bona, quem penes est Virtus.

*Fami-
liaris
natura.* Nec aliena à nobis, ultro se in-
gerit, & [f] in omnium animos lu-
men suum immittit, etiam qui non
sequuntur eam, vident.

*Exposi-
ta.* Obvia eadem & facilis, [g] in
medio posita neminem dedignatur,
qui modo se dignum illa iudicaverit.

*Asylum
in tur-
bis.* Confugiamus igitur ad hanc, ut
in asylo. quia sola ea quæta, tu-
ta, & [h] in sua potestate est omnia
præter eam, subiecta fortuna domi-
nanti.

Adver-

LIBER I. 31
*Adversus virtutem autem hoc
[a] possunt calamitates, & damna,
& iniuria, quod adversus solem ne-
bula potest.*

C A P. II.

*Pietas Virtutis prima pars. definita
ea, & divisa in Sensum ac Cul-
tum. Hic de Sensu dictum.*

HA NC in duos velut ramos di-
vido, Pietatem & Probitatem.
Illa est, RECTVS DE DEO SEN-
SVS, RECTVS IN DEVM CVL-
TVS. Duobus enim his Pietas con-
stat; sine altero, mutila aut man-
ca. Nosse ante omnia summum
illud numen (quatenus homini
datum) oportet: & cognitum, pie-
pureque venerari. Verique rei ve-
ra lux à sacris litteris: sed & in
profanis spatias quasdam scintil-
las video; quas colligam. De Sen-
su, istas.

Illum necessarium: quia [b] de
Deo optime existimare, pietatis est
exordium.

Constet igitur tibi, [c] Unum
esse regnatorem omnium Deum.

Ita appello [d] Summum illud &
æternũ, neq; mutabile, neq; interitu-
rum.

*Virtutis
divisio.
Quid
Pietas.
Eius
duo mē-
bra.
Sensus
& Cul-
tus.*

*Sensus,
torius
pietatis
instium.
Deus
unus
Æter-
nus.*

Quem

*a Tacit. iv. Hist. b Sal. Catil. c Senec. Epist. xcx.
d Sall. Catil. e Plaut. Amph. f Sen. lib. iv. De be-
nef. g Idem Conf. ad Polyb. h Cornific. ad Heren.*

a Sen. Epist. cxix. b August. lib. i. De liber. arbit. c Tacit. v. Hist. d Ibid.

Descriptio eius. Quem in parte descriperim (infinitum enim illud quis definiat?)

[a] MENTEM solutam quandam, & liberam, segregatam ab omni concretionem mortali, omnia sentientem & moventem, ipsamque præditam motu sempiterno.

Periculosum, rimari. Nec plura addâ: quia [b] de Deo etiam vera dicere periculosum est: Qui [c] melius scitur, nesciendo.

Potentia divina. Effectus tamen eius & affectus (si ita appellare fas) licet ingeram, amoris tuo & admirationi. Ille maximus est:

[d] --- immensa est, finemque potentia cæli

Non habet, & quidquid superi voluere, peractum est.

Iustitia. Ille iustissimus. & Θεὸς ἰσχυρὸς ἰσχυρότατος, ἀλλ' ὡς οἷόν τε δικαιοτάτος* [e] Deus nusquam & numquam iniurius, sed quantum potest iustissimus.

[f] Aspiciunt oculis superimortalia iustu.

Arbitrium & ubique præsentia. Ille arbiter & inspector operum, consiliorum, mentium. [g] Nihil Deo clausum est: interest animis nostris, & cogitationibus mediis intervenit.

Est

[a] Est profecto Deus, qui quæ gerimus, auditque & videt.

[b] Quem, quia respicit omnia solus, Verum posui dicere Solem.

Nec inspector solum, sed iudex Curatio, idem & vindex. [c] Namque mihi & proprio vero constat, omnium mortalium mihi aut vitam divino numine invisi; neque pœna bonum neque malum facinus cuius distribuam quam pro nihilo haberi, sed ex natura diversa præmia bonos malosque sequi.

Hic qui gubernat omnia: Gubernatio

[d] Qui terram inertem, qui mare nativum temperat

Ventosum, & urbes, regnaque tristia.

[e] Nec enim securâ quies illum, si-milique sopori,

Detinet:

Sed ille est, [f] qui viget, qui sentit, qui meminit, qui regit & moderatur.

Hæc alia non fas solum, sed nec Ignorantia tibi scire: quia reverentia horum,

[g] -- prima scelerum causæ mortalis agris causâ scelerum.

Naturam nescire Deum.

C

Sed

* Cic. 1. Tuscul. b Cyprian. in Symb. c Aug. lib. 11. de Ord. d Ovid. 1111. Metam. e Plato in Theæteto. f Ovid. 1111. Metam. g Sen. Epist. LXXXIV.

a Plaut. Capt. b Boeth. de Consul. c Sallust. 1. Cæsar. d Horat. 111. Odar. e Ovid. 1. de Art. c. f Cicero in Somnio. g Silius 1V.

*suspensa sunt omnia, à quo sunt omnes
causae catissarum.*

[a] - *Condita pergunt*

*Ordine cuncta suo, rerumque à
principe cursus*

Fixa manent.

*[b] - Condita pergunt
Ordine cuncta suo, rerumque à
principe cursus*

[c] *Condita pergunt
Ordine cuncta suo, rerumque à
principe cursus*

*[d] - Condita pergunt
Ordine cuncta suo, rerumque à
principe cursus*

[e] *Condita pergunt
Ordine cuncta suo, rerumque à
principe cursus*

[f] *Condita pergunt
Ordine cuncta suo, rerumque à
principe cursus*

[g] *Condita pergunt
Ordine cuncta suo, rerumque à
principe cursus*

* Val. Flac. r. Argon. b Cic. vi. de Divin. c Curt.
lib. v. d Manil. iv. e Stat. i. Theb. f Mercur.
Trism. esp. xi. l. p. cem and.

a Apul. Metam. ix. b Ovid. ix. Metam. c Tacit. l.
Histor. d Herodor. ix. e Silius lib. v. f Valer.
Max. lib. i. cap. vi.

agendo, prospere omnia cedunt. Ignavos
Nec expecta, [a] nihil agenti in si- ille sper-
num de cælo devolaturam Victoriã nit.
ut Fortunam esse.

[b] Θεὸς τὰ κατὰ τοῖς κόποις πω-
λᾷ. Dÿ bona laboribus vendunt.

Fortes
iuvat.

Et hac mente verum, [c] Deos
fortioribus adesse.

Simile in tristibus. [d] Dÿ probi-
bebunt hac, inquires; sed nunquam pro-
pter te de cælo descendunt: tibi dent
mentem oportet, ut prohibeas.

Nec plura de grandi hoc pro-
fundo: quod tentandum semper
homini, nunquam explorandum.
Tibi quis hic fructus? iste, ut ve-
rè pius sis, & fata sequare: id est,
Deum. [e] Quid enim est viri boni?
præbere se fato.

Quis à
Fati no-
rit: à fru-
ctus.

[f] Φέρει τὴν χεῖρ τὰ τὴ δαμνῶντα. Præci-
πῶν, ἡ δὲ χεῖρ, τὰ τε δὲ τοῦ ποιοῦντος. pus,
ἀνδρείος. Ferre quæ divinitus immit- patien-
tuntur, necessario oportet: quæ ab ho- tia.
stibus, viriliter.

[g] Optimum est pati quod emenda-
re non possis: & Deum, quo auctore
cuncta eveniunt, sine murmure comi-
tari. Malus miles est, qui Imperato-
rem suum gemens sequitur.

C 5 C A P.

Remi-
men-
veni-
hac
cym-
bâ,
Deo
ad
clavū
sedente.
* Solis
quidem,

Quæ ergo hæc res, tibi ag-
permittam omnia fieri. Deum.
viam inibis, quæ ad fata ducit:
& hoc quoque ex Fato. Felicia il-
la via, & labora. [a] Non enim
votis neque supplicis, multibribus
auxilia Deorum parantur, vigilando,
agen-

a Velleius lib. 11. b Ammianus Mar. lib. XIV. c Vel-
leius 11. d Liv. 119. e Sen. Trag. Oedip. f Lucan.
v. 11. g Sallust. Catil.

a Liv. v. 11. b Græcor. Adag. c Tac. 14. Hist. d Liv.
v. 1. e Senec. De Provid. f Thucyd. lib. 11. in orat.
Peric. g Seneca Epist. cv. 112.

Testis ea non fal. lax: Qui non fallit, non fallitur. & ex oraculo hoc est: [a] Suus cuique animus ex conscientia spem præbet.

[b] O temeriferum, si contemnis hunc testem!

Carnifex asiduus: Imo & Tortorem. Vrit enim, cædit, lancinat: eo gravius, quia sine morte. Græcorum adagium verum: ἡ συνείδησις τῶν ψυχῶν πλῆθει. conscientia animum verberat.

Indefessus. Et quidem assiduo illo & surdo verberere. [c] Namque animus impurus, Diis hominibusque infestus, neque vigiliis, neque quietibus sedari potest. Ita conscientia mentem excitam vastat.

Quæ te munit Sic tamen hodie vivitur, ut [d] multis famam, conscientiam pauci verentur.

quidam. Aliter vir bonus, cui fixum [e] in omni vita transversum unguem à reſta conscientia non discedere.

Nunquã vir bonus. Etiam tibi: qui hoc imbibe, [f] Tranquillitate conscientia nihil excogitari beatius posse.

CAP.

CAP. VI.

Alterum Virtutis membrum, Probitas. Quid eam hic appellent? Brevia & universalia ad eam præcepta.

RAMVS Virtutis mihi alter superest, Probitas: quem tamen levi dolabra expolio, quia in hoc civili ædificio proprie non ei locus. Ad morale pertinet, nec Probitatem aliud hic intellego, quam RECTAM IN MORIBVS ET ACTIONE OMNI VITAM, EX HONESTI NORMA. Mihi tamen nõ omittenda, ut necessitatem videas: & quia Pietati adnexa ea, aut verius innexa. Sine moribus Pietas, quicquid vultu, voce, calore præferas, vana est, imo nulla. Vt poma, in Iudæa, non poma nascuntur, quæ contacta in fumum abeunt & vaporis: talis verbosa illa Pietas, sine vitali hoc operû succo. Iure ergo mores amas, quisquis amas illam: & factis magis, quam specie; serio, nec ad pompam.

[a] Esse quam videri, probus malus. Interna Et cum laudato illo Carone, probitas, [b] nunquam recte feceris, ut fecisse sola probe videaris.

[c] Conscientia virtuti satis am- Er sper- plum theatrum est. nendi

Non fici.

a Sallust. ad Catil. b Sen. epist. x. l. 111. c Sallust. Catil. d Plin. lib. 11. 1. Ep. e Cicero ad Attic. lib. 2. 11. f August. 21. De civit.

a Sallust. in Catil. b Velleius lib. 11. c Cicero.

46 CIVILIS DOCTR.

Non tu mihi [a] inter claros
magis, quam inter bonos.

Non inter eos, quos [b] ambitio
falsos fieri subegit, magisque vultum
quam ingenium bonum habere.

Opes non ni-
mis a-
mande. Opes quid curas? [c] Fortunam
velut tunicam, magis cincinnam
proba, quam longam.

Non Honestum ei vile est, cui corpus ni-
mis carum est. Quid cultum aut corpus? [d]

Tu à te laudem tibi sume; in-
terna veraque virtute, [e] non
specie inanium validus.

Esto mihi [f] cultu modicus. Ser-
mone facilis.

Pudor [g] Ore probo, animo verecunde.
induedu. Cui Opum contemptor, reſſi per-
vicax, conſtans adverſum metus.

Con- Vnius animi cultor: qui [i] dum
ſtantia. atque imperator vita mortalium.
Animus

ſolus co- [k] Reſtor humani generis agit
lendus: atque habet cuncta, neque ipſe habe-
tur.

Qui [l] Praeclara enim facies, magna
magnus, divitia, ad hoc vis corporis, & alia
Qui a- ternus. huiusmodi omnia brevi dilabuntur:

At

a Tac. iv. Hiſt. b Salluſt. Catil. c Apul. in Apol. i.
d Seneca epiſt. e Tacit. Ann. xv. f in Agric g Sal-
luſt. in Frag. h Tacit. iv. Hiſtor. i Salluſt. Iugurth.
k Iudidem. l Iudidem.

LIBER I. 47

[a] At ingenii preclara facinora,
ſicuti anima, immortalia ſunt.

CAPVT VII.

Ad Prudentiam tranſitum, qui
Reſtorum alter. Neceſſitas eius
eſt enſa. Deſinitio poſita, &
expoſita. Partes eius & utili-
tas.

VIAE tuæ Duce[m] unum habes,
Virtutem: adiungo nunc alter-
rum, quem Prudentiam dixi. Is Pruden-
tia vir-
tutem
tue
non tuus ſolum; ſed ſi inſpicias, tute[m]
Virtutis ipſius reſtor, certe direc-
tor. Sine prudentia enim quæ ipſam
potest eſſe virtus? ducit.

Plato vere ait. [b] ἡ φρόνησις μό-
νον ἡγάρ τευ τῆ ὀρθῆς πορείαν. Pru-
dentia ſola praeſt & ducit ad recte ſa-
hau-
cientium. recta.

Et Sophus alter: [c] ἔχ εἶδόν τε
ἀγαθὸν εἶ) κρείων, ἀνδρ φρονήσεως
fieri non potest ut quiſquam vere
probus ſine Prudentia audiat.

Cauſſa hæc. quod Virtus om-
nis in Electione & Modis eſt: non
hæc ſine Prudentia: ergo nec Vir-
tus. Atque ut Architectis opus
nullum recte proceſſerit, ſine li-
bella & linea: non item nobis,
ſine norma hac directrice. Quam
deſi-

a Sall. Iugurth. b in Menone. c Ariſt. v. i. Ethic. cap. v.

Quid
Prudentis?

definitio, INTELLECTVM ET DILECTVM REſERV, QUAE PVBLICE PRIVATIMQVE FVGIENDAE AVT APPETENDAE.

Sagacitas eius.

Intellectu dixi. quia hæc est quæ videt omnia: ideoque [a] ὀμματα ἢ ψυχῆς, oculi animæ, iure dicta.

Discretio.

Dilectum addidi. quia eadem, quæ seligit: & recto iudicio, [b] honesta ab deterioribus, utilia ab noxiis discernit.

Duplex ea, Privata, & quæ varias spectat.

Privatim etiam & Publice, inferui. quoniam species eius velut duplex, Domestica & Civilis: quarum illa sibi, hæc aliis prodest. [c] Φρονίμους οἰοῦμεθα εἶναι, οἱ τὰ αὐτοῖς ἀγαθὰ, καὶ τὰ τοῖς ἀγαθοῦσι διώκοντες θεωρεῖν. Prudentes censemus, qui ea, quæ sibi, quæque hominibus conducunt, possunt dispicere.

[d] Φρονίμων γε φησὶ ὁ ἄριστος, ὁποῦ ἕως τὰ ξυμβεβηκὸν καὶ αὐτὸν αὐτῶν καὶ τῆ κοινῆ. Prudentem dicemus, sibi & reipublica consulere potentem ac validum.

Arts & norma totius vite.

Itaque usus eius multiplex. & recte ille, qui dixit, [e] Artem vendi esse Prudentiam, ut medicinam valetudinis.

Hæc

Hæc enim est, quæ [a] presentia ordinat, futura providet, præterita recordatur.

Hæc quæ [b] fallere non vult, & falli non potest.

Cum omnia subiecta:

[c] Ἀπαντα δὲ ἅλα τῶν φρονεῖν καὶ δίσταται.

Famulatur omne, quidquid est, Prudentia.

Etiam ipsa Fortuna. nec vane dictam,

[d] Sapiens pol ipse fingit fortunam sibi.

Igitur iure Tragicus,

[e] Πολλὰ τὸ φρονεῖν βουδαιμονίας Πέρον ἰσχυρῆ.

Longe prudentia felicitatis Primas tenet.

At contra, Imprudentia infelix, quæ [f] pleraque, & se, præcipitat.

CAPVT VIII.

Quid gignat Prudentiam? Vsum esse, & Memoriam. Quid ea utraque? Vis & firmitudo illius prælatà: sed raritas & difficultas item ostensa.

Duo

PRVDENTIAE autē parentes Prudentiam duo, Vfus & Memoria rerum. riam fa-

D Nam ciunt:

a Arist. & Iamblich. b Tac. iv. Annal. c Arist. iv. Eth. cap. v. d Plato Alcib. 11. e Cic. v. de Finib.

a Auctor. lib. de iv. Virt. b Idem. c Menand. d Plaut. Trin. e Sophoc. Antig. f Sallust. ad Cæſ.

Nam quod Poëta vetus in Sapien-
tiam scripsit,

Ufus, & [a] *Ufus me genuit, mater peperit*
Memoria,

abnuo: & verius est in istâ. Vsum
intellego, NOTITIAM HVMANA-
RVM RERVM EX VISV VEL TRA-
CTATV. Memoriam, NOTITIAM
SIMILEM EX AVDITV VEL LE-
CTIV. Vfus haud paullo firmior: &
ideo iure pater. Per sua enim, non
per aliena pericula discit; per pro-
pinqua exempla, non remota.
quin plerisque eventibus i; se ad-
est, interest, præest. Itaque vere
scriptum,

Longe [b] *Ufus efficacissimus rerum o-*
supra *mnium magister.*

alios [c] *Et experimentis optime credi-*
magi- *tur.*

stros. Imo amplius: [d] *Ufus omnium*
magistrorum præcepta superat.

Quem qui multum habet, glo-
rietur iure:

Is bona [e] --- *νοέω ἢ οἶδα ἀγεσσε*
malaque *Εὐδλά τε ἢ τὰ κέρησε.*
novit. --- *novi & scio singillatim*

Quæ bona, quæ mala sunt.

Hic ad omnem artem utilis si-
ve necessarius:

[a] *Per*

[a] *Per varios usus artem expe-* *Artes*
rientia fecit, *omnes*
Exemplo monstrante viam. *genuit.*

Sed ad hanc civilem imprimis. *Civilem*
[b] *Καὶ τοῖς ἐφειμένοις αὐτῆι πολιτικῆς* *perficit.*
εὐδέναι, ἀπερὸν εἶναι ἐκείνη ἐμπερίειας
& quisquis in re Civili intelligens ha-
beri vult, opus ei experientia.

In quo tamen hoc mali, quod *Incom-*
præceptis non traditur: sed [c] *modus*
atque eum denique affert. *tamen,*

Nam, ut poëta ait, *quia se-*

[d] --- *seru venit usus ab annis.* *rus:*
Hinc Prudentia senum in vulgi *Et exti-*
verbo: *ma eta-*

Hinc illud sapientis, *tu pro-*

[e] *Γρηγορίου δ' αἰεὶ πολλὰ διδά-* *prius.*
σκόωπος.

Assidue addiscens, ad senium pro-
pero.

CAPVT IX.

Memoria rerum, siue Historia, fru-
ctus. Facilem hanc ad Prudentiam
viam: etiam ad Probitatem.

AT Memoria, patens altera est.
quam Vtui non appono solum,
sed in parte præpono. Magis enim
obvia hæc & facilis: diffusa la-
tius,

D 2

^a Afranius. & Plin. lib. xxvi. e Idem lib. xvii.
^d Cicer. de Orat. i. e Homær. Odyss. Σ.

^a Manil. r. 6 Arist. Eth. x. cap. ult. e Cic. i. de Orat.
^d Ovid. vi. Metam. e Solon.

tius, & quæ plura ad Prudentiam
& in plures confert. In quovis
enim ea, & quovis tempore, ca-
dit: cumque iter illud per propria
pericula, longum, nec sine pericu-
lis sit: hæc via tutior, ideoque
cristior; & haud paullo

*Crebri-
tas.*

[a] Plures aliorum eventis docen-
tur.

*Ea vivit
in libris
histori-
cis.* Id est, Historiâ. quæ non aliud,
quam anima & [b] vita Memoriae.

[c] Exempla enim omnia iace-
rent in tenebris, nisi litterarum lu-
men accederet.

*Per eã.
virtuti-
bus &
vitiis
suis ho-
nos.*

Hæc est illa [d] φυλακὴ τῆς ἡ-
ἀξιολόγων ἀρετῆς, μάρτυς τῆς φαύ-
λων κειρίας, ὀφθαλμὸς τῆς κοινῆς τῆς ὀν-
τοφάντων γλώσσης· custos illustrium viro-
rum virtutis, testis malorum sceleris,
beneficã in omne humanum genus.

Hæc [e] lux veritatis, magistra
vitæ.

*Vitam
instruit
privatam.*

Verè magistra. In hac enim tibi
fas, [f] ὡς περ ἐν ἐσόπτρῳ, κοσμεῖν
ἢ ἀφομοῖν περὶ τὰς τῆς ἄλλων ἀρε-
τῆς τῆς βίου· tanquam in speculo, or-
nare & componere vitam tuam ad
alienas virtutes.

In qua [g] hoc præcipue salubre ac
fugiferû, omni te exempli documen-
ta in

⁊ Tacit. 1. v. Annal. b Cic. 11. de Orat. c Idem pro
Archia, d Diodor. Sicul. 1. Biblioth. e Cicero. 11. de
Orat. f Plut. in Timoleon te, g Liv. 1.

ta in illustri posita intueri: ut inderi-
bi tuæque reipub. quod imitere, capi-
mus; inde sædum inceptum, sædum
exitu, quod vites.

Eadem ad Civilẽ hanc partẽ uti-
lissima: nec temere Polybius, [a] ἀλυσινὸς ἀπὸ τῶν παλαιῶν ἢ γυναι-
κῶν περὶ τὰς πολιτικὰς ἀρετὰς,
τῶν ἐν τῆ ἰστορίας μάθησιν dixit: ve-
rissimam disciplinam exercitationemque
ad res Civiles Historiam esse.

*Publicã
dirigit.*

Et ad consilia. [b] χρησιμὸς περὶς Ad con-
τὰς πολιτικὰς συμβουλίας, αἱ τῆς ἰστορίας filia
τὰς ἀρετὰς χρηφόντων ἰστορίας: præst.
utiles ad publicas deliberationes, ve-
rum gestarum historia.

Quo aspectu Imperator Alexan-
der, consiliis rogæ & militiæ [c] litteratos adhibebat, & maxime eos
qui historiam norant.

Et rex alius, [d] optimos consi-
liarios Mortuos aiebat, intelligens
hos ipsos Historiæ libros.

*Consilia-
rũ mor-
tui boni,
literi, si-
ne succ.*

CAPVT X.

Appendix de Doctrina, quæ utri-
que Rectori utilis. Quis legitimus
usus eius, finis, modus.

UTRUMQUE Rectorem cedi, &
abeo ab his præloquiis: nisi
D 3 quod

⁊ Liv. 1. b Arist. 1. Rhet. cap. v. c Lampri d. in Alex.
d Alphonsus Siciliæ.

54 CIVILIS DOCTR.
quod de Doctrina etiam breviter
atexo. id est, ipsis adiutoribus
tuis do adiutorem. Nam hæc est,
quæ non ad Prudentiam solum
facit valide (clarum id quidem)
sed & Virtutem.

Doctri-
na Pru-
dentiam
promo-
vet.

Virtu-
tem or-
nat, aut
perficit:

[a] Quæ etsi quosdam impetus à
natura sumit, tamen perficienda do-
ctrina est.

[b] Non enim plene satis contin-
git ea, nisi animo instituto & edocto.

Et pro-
prie ani-
mos ei
purgat
ac præ-
parat.
Usu

Eo tamen sensu; [c] non quia
Virtutē dare possit, sed quia animum
ad accipiendam illam præparat.

Uti
eius, ve-
re usus.

Avide igitur hæc haurienda, sed
ad usum. [d] Non enim paranda
nobis solum, sed fruenda Sapientia
est.

Ego cum Poëta

[e] Odi homines ignava opera,
philosophia sententia.

Nec
enim in
verbis
natis,
sed bonis
falsis.
Abu-
suntur
qui non
tales.

Et cum Sallustiano Mario, [f]
parū mihi placeant ea litteræ, quæ ad
virtutem doctioribus nihil proficiunt.

Imo nocuerunt. quia multi vi-
tia sua tegunt & inumbrant hoc
velo, [g] animo perfidioso & subdo-
li, avaritiam ac libidinem occul-
tantes.

Spe-

[a] Specie bonarum artium falsi,
& amicitie fallaces.

Sed ii fere ex eo genere, [b] qui
doctrina ore tenuis exerciti, animum
bonis artibus non induerunt.

Quod
genus
fere tin-
dica,
non im-
buti.

Tu contra. habeto eam non ad
pompam aut speciem, [c] nec ut
nomine magnifico segne otium veles,
sed quo firmior adversum fortuita
rempublicam capessas.

Finis
eius ve-
rus: &

Et habeto etiam cum modo.
quia [d] plus scire velle quam satis
sit, intemperantia genus est.

In ea
modus.

[e] Ο ἄριστ' ἐὶ δὴς, ἔχ' ὁ πολλ'
εὶ δὴς, σφόδρ'.

Nec
enim sa-
pit, qui
nimis

Qui fructuosa, non qui multa
scit, sapit.

Atque adeo verissime dictam: sapit.
[f] Plus sapit interdū vulgus, quia
tantum quantum opus est, sapit.

Quin

Imitare igitur Agricola: qui
[g] studio scientia flagrantem ani-
mum coercuit, tenuitque, quod est
difficillimum, ex Sapientia modum.

franan-
da im-
modica
discendi

Nam nos plerique hodie, [b] cupidi-
ut omnium rerum, sic litterarum in-
temperantia quoque laboramus: nec
vita, sed schole discimus. Quo veri-
loquio claudio & consigno hunc
librum.

cupidi-
tas.
Virtutum
hodie &
in seni-
bus cre-
brum.

a Quint. lib. 11. cap. 11. b Senec. Epist. xci. c Idem
Ep. Lxxxix. d Cic. 1. de Finib. e Pacuvius. f In
Iugurth. g Tacit. xv. Annal.

a Indidem. b Indidem. c 1v. Histor. d Sen. Epist.
Lxxxix. e Aeschylus. f Laëtan. lib. 11. Inst. g Tac.
in Agric. h Seneca Epist. cv 11.

I. LIPSI
POLITICORVM

SIVE
CIVILIS DOCTRINÆ

LIBRI SECVNDI

CAPVT I.

De imperio vniuerſe diſtum, eius neceſſitas in Societate oſtenſa, & fructus.

VIAE huius Rectores oſtendi tibi: ſed communiter, & oſtendi tantum. ipſam mihi, fodes, ingredere: ego qui ſequare atque adſequare eos, dicam: nec id per ſtadia ſolum ſingula, ſed pæne paſſus. Vita Civilis in Societate eſt: Societas in duabus rebus, Commercio & Imperio. Illud * alterius argumenti eſt, hoc mei. quod deſinio, CERTVM ORDINEM IN IVBENDO ET PARENDO. Cuius tanta vis ſive neceſſitas potius, ut hoc unum fulcrum ſit rerum humanarum.

* Nemp̄e
Moralis
aut Oe-
conom-
ici.

Defini-
tio Im-
perii.

Vis eius.

Sine imperio enim [a] nec domus ulla, nec ciuitas, nec gens, nec hominū vniuerſum genus ſtare, nec rerum natura omnū, nec ipſe mundus poteſt.

Et

a Cic. III. de legibus.

Et quod ſequitur, magna eius *utilitas*.
utilitas. [a] τὸ γὰρ ἀρχὴν καὶ ἀρχε-
δξ, ἔ μόνον τῶν ἀναγκάων, ἀλλὰ καὶ τῶν
συμφερόντων. Regere enim & regi,
non ſolum inter ea quæ neceſſaria, ſed
& utilia.

[b] Iſtud ſane eſt vinculum, per Vinculum
quod reſ publica cohaeret: ille ſpiritus rerum
vitalis, quem hæc tot millia trahunt:
nihil ipſa per ſe futura, niſi onus &
præda, ſi mens illa imperii ſubtraha-
tur.

Denique hæc Circa illa virga, *Regimen*
qua tactæ feræ hominesque mi-
teſcunt. quæ [c] eſt ferocibus uni-
verſis, ſingulas, ſuo quemque metu,
obedientes facit.

At contra, ruunt omnia, ubi non *Contra*,
hoc firmamentum: diſfluunt, ubi *Inobedi-*
non hoc coagulum. & nimis pro-
vate, ille vates:

[d] Ἀναρχίας γὰρ μείζον ἐν ἔστὶ κακόν.
Αὐτὴ πόλις ὄλλυσθαι, ἢ δὲ ἀναſτατος
Οἴκους τίνων, ἢ δὲ αὐτῶν μᾶλλον δὲ
Τροπὰς κατὰ ῥηθίνουσι, ἢ δὲ ὄρθου μέρους
Σάξζε τὰ πολλὰ σώμαθ' ἢ πῦθ' ἀρχία.
Confuſione tætrius nullum eſt malum.
Hæc perdit urbes, iſta perdit & domos
Vaſtaſque reddit; Martis in certamine
Hæc ſeruat vertit. rite ſed perantium
Reſ ſeruat atque vitam Obedientia.

D S CA-

a Ariſt. I. Polit. cap. III. b Senec. I. de Clemens.
c Liv. lib. VI. d Sophocles.

Divisio Imperii. Principatus, prima & optima eius pars, id variis argumentis ostensum.

Tres Imperii forma.

IMPERIVM hoc autem triplex: Principatus, Optimatum, & Populi status.

[a] *Nam cunctas nationes & urbes: (ait meus scriptor) Populus, aut Primores, aut Singuli regunt.*

Et quidquid scrutere: nec cœrum aliquem socialem sine ulla harum formarum reperies, nec in eo aliam præter istas. Miscentur inter se, fateor, & remittuntur aut intenduntur: sed sic, ut propendeat & præponderet semper aliqua pars, à qua iure ei nomen.

Difficile, nec certum de eis iudicium.

Sed quæ ex his optima? diu hoc in lite, quam solvit & non solvit idem ille noster. [b] *Dilectissima, inquit, ex his & constituta rei publ. forma facilius laudari quam evenire: aut si evenit, haud diuturna esse potest.* Ego si non verius, clarior rem aperio, & præfero palmam Principatum. Movent me ista:

Optimus tamē Principatus videtur. Quod vetustissimus & divinisissimus.

Quod ille vetustissimus: [c] *ὁ παλαιὸς καὶ θεοτάτος ἢ βροχίστος* principatus & divinisissimus Principatus.

Et

a Tacit. lib. III. Histor. b Ibidem. c Arist. in Polit.

Et certum est [a] omnes antiquas gentes regibus primum paruisse.

[b] *Idque in terris nomen imperii primum fuit.*

Vt verissime præfatus sit ille, [c] *Principio rerum, gentium nationumque imperium penes reges erat.*

Addo, quod ad naturam aptissimus. Docent animantes ceteræ, natura in quibus imago hæc imperii: domacent plerique hominum. & orbem meperagras [d] *pauci libertatem, pars magna iustos dominos volunt. sed & habent.*

Idem secundum rationem maxime. [e] *Unum enim imperii cōtione, & pui, unius animo regendum videtur: usi. sicuti ab uno gubernatore, una navis.*

Plures quid mihi adfers? turbas. *Nam non aliter, quam [f] ἐὶ δάλωσι plurium δὲ ἡλιόθροισι, κίνδωσι, πόντοι imperiū σὺ μὲν φλεθθίτω. διαφθερεύω. si duo ad plures trudit. discor-*

[g] *Arduum enim semper eodem loci potentiam & cœcordiam esse.*

[h] *Itaque pacis interest, omnem potestatem ad unum conferri. Contra, Legim^o, imo ipsi vidim^o, [i] discor-*

Principiantis patris.

a Cicero. III. De Leg. b Sallust. Catil. c Iustin. lib. I. d Sallust. Epist. Mithridatis. e Tacit. I. Ann. f Sertorius. g Tacit. IV. Annal. h I. Hist. i X. Annal.

60 CIVILIS DOCTR.
dantū scēpe patrie nō aliud remedium
fuisse, quam si ab uno regeretur.

Pro quo Nec dissentiunt à me prudentes. Ille clamat: [a] ὁ βασιλεὺς, ὡς θεὸς ἐξ ἀνθρώπων rex, deus qui-
ditas. spīas humanus est.

Alius, [b] Ἐκ ἰδὸς βασιλῆος Ἐκ
Iove sunt reges.

Et tertius inculcat [c] -- Διοτρε-
φίας βασιλῆος à Iove educatos reges.

Quinetiam nonnemo: [d] Re-
gnum res inter deos hominesque pul-
cherrima.

Vt iure concludam & optem
cum Homero :

[e] -- εἷς κοίρανος ἦστο,
εἷς βασιλεὺς.

--- herus unicus esto,

Unicus & Princeps.

Nam plures rationes scio; nec
affero, in hoc angusto circo alieno-
rum verborum, cui me inclusi.

CAPVT III.

Principatū definitio. per partes de-
claratio. & primum, utrius sexus
ille sit?

Nec tamen Principatū omnem
confuse extollo, sed verum &
legitimum. quem definitio, VNIVS
IMPERIVM, MORIBVS AVT LEGI-
BVS DELATVM, SVSCEPTVM GE-
STVM-

Quid
Princi-
patus?

à Plato Politic. & Callimachus. c Homeri. d Liv.
lib. xxvi. e Iliad. 6.

STVMQUE PARENTIVM BONO. in
qua formula, nisi fallor, non vim
solum omnem boni Principatus
inclusi, sed & ad illum viam. Di-
ducam, & explicabo. Posui pri-
mo, VNIVS IMPERIVM. virine, an
feminae? Vtriusque. sed illius ma-
xime: quia iubet sic natura.

[a] Τότε γδ ἄρρεν, φύσιν ἔχει. Vix fe-
λεος ἡγαμονικώτερον. Nam quidquid ma-
fasculum, natura magis factum ad
imperandum, femineo.

Etiam ratio. Nam palam est
quod ille conditor nostri Deus, imbecil-
feminae quidem

[b] --- peccus instruxit doli,
Sed vim negavit.

Nec constantiam dedit: *Quae in-*
[c] --- nulla diu femina pondus constan-
tiam habet.

Ne prudentiam quidem plene. *Quae nō*
& [d] plerumque muliebri consilium adspici-
deterius.

Atqui haec imperii vera instru-
menta. Sed adde & vitia. quia [e]
non imbecillitantum & impar labo-
ribus hic sexus, sed si licentia adsit,
sevus, ambitiosus.

Quid etiam si scēpe Iubricus? Et lu-
quam in lubrico tunc respublica. brica,
Nec

à Arist. 1. Polit. cap. v. 111. & Seneca Octav. c Pro-
pert. lib. 2. Eleg. & Tacit. 25. Annal. c 111. Annal.

[a] *Nec enim femina, amissa pudicitia, alia abnuerit.*

Nec honestum nimis hoc servitium. Doctor meus de barbara quapiam gente.

[b] *Femina dominatur, in tantum non modo à libertate, sed à servitute degenerant.*

Atque his causis videatur feminis [c] *sufficere obsequii gloria.*

In alteram telam non imbellia pro imbelli sexu. Pro iis hæc ratio, quod [d] Nulli præclusa est virtus omnes admittit.

[e] *Nec census, nec sexum eligit. Et revera, nonne eximie aliquot reginarum lectæ nobis, audita, virtutis. [æ] fortis, cauta, casta, [f] virilibus curis, faminarum vitia exuerant.*

Pro iisdem, consensu aliquot gentes. Britanni illi veteres non regno solum præfecere, sed bello. [d] Solitum quippe Britannis, faminarum ductu bellare.

Germani vitis ipsis anteculerunt: & [h] *in esse iis sanctum aliquid ac providum putarunt.*

[i] *Itaque nec consilia earum spernabantur, nec responsa negligebant.*

Imo

a IV. Ann. b De morib. Germ. c Plin. Paneg. d Senec. Epist. e Idem. f Tacit. vi. Ann. g In Agric. b De morib. Germ. i Ibidem.

[a] *Imo pleraque earum (rides an ringeris?) fatidica, & augescente superstitione, arbitrabantur deas.*

Capaces igitur sceptri: ut hi quidem censent. atque etiam ego, nisi lex aut mos patrius aliter iubent.

CAP. IV.

Quomodo capiendus Principatus? duos legitimos modos esse, Electionem & Successionem. & de utraque aliquid dissertum.

NAM hæc ante omnia servo. ideo addo, MORIBVS AVT LEGIBVS DELATVM: non temere initium & velut caput regie huius via muniens, quia multi cal- care eam volunt pede non recto.

[b] *Natura mortalium avida imperii est, ait ille:*

[c] *Et alter: Vetus ac pridem insita mortalibus potentia cupido:*

[d] *Eaque cunctis affectibus flagrantior.*

Itaque Principatum multi appetunt, nec boni ipsi, nec bono fine, quos repressit tamen mos sive lex gentium repagulo duplici, Electionis & Successionis. Hanc appello, ET PRINCEPS E PRINCIPE NASCITVR.

Locum Principum plures adferant: Et id natura vitio.

Franum eis du-plex: Successio.

a IV. Hist. b Sall. Iugurth. c Tac. II. Hist. d xv. Annal.

Et Ele-
ctio.

CITVR. Illam, CVM SPRETO NA-
TALIVM IVRE, SVFFRAGIIS DE-
SIGNATVR. Electio, antiquior, ta-
men Successio receptor, & aspe-
ctu aliquo melior: quia verū est

illa, ut
viderur,
melior.

[a] *Minore discrimine sumi Prin-
cipem, quam quæri.*

Paca-
tior.

Turbis etiam hoc obstaculum.
cum alioqui [b] magnis aut novis
conatibus opportuni sint transitus re-
rum.

Secu-
rior.

Nam clarum est, [c] *pravas alio-
rum spes cohiberi, si successor non in
incerto.*

Ex
Princi-
pum
ipsorum
usu.

Princeps ipse per hanc viam se-
curior, & [d] pluribus velut muni-
mentis insidit.

Pro Ele-
ctione
& sua
ratio:
Quia
digniores
reperit.

Oraculum est, [e] *Non classes, non
legiones, perinde firma imperij muni-
menta, quam numerum liberorum.*

Tamen aliis ratio magis placet
alia. & ajunt, [f] *Imperaturum
omnibus, eligi debere ex omnibus.*

Vel ideo, quod plerumque [g]
Optimum quemque Electio invenit.

[h] *Nam nasci & generari à prin-
cipibus, fortuitum, nec ultra aestima-
tur: cooptandi iudicium integrum, &
si eligere velis, consensu monstratur.*

Minus etiam servilis hæc species.
&c

& [a] *loco libertatis erit, si eligi in-
cipimus.* Quia &
ipsa di-
gnior.

Sed ultra harū rectior, non recta
vix alia: nec [b] *quisquā imperium
flagitio quasitū bonis artibus exercuit.* Cete-
rum ex-
tra has,

Imo nec diu exercuit. quia [c]
nulla *quesita scelere potentia diutur-
na est.* oblique
via, nec
fausta.

CAPVT V.

*Initia Principatum plerumque lau-
dabilia: sed id non satū. perse-
verandum esse.*

SEd addidi etiam, SVSCEPTVM
GESTVMQVE. nec geminavi te-
mere; quia sunt qui suscipiant re-
cte, non gerant & finiant. ego au-
tem palmam hanc in mera, non
in carceribus figo. Fit malo vitio, *Princi-
pia*
an facio humani generis, ut *Princi-
pum fe-*
[d] *Initia magistratū aut Princi-
piū fere meliora sint, sed finis inelinet.* re bona:
Poëta non nescivit: *at non*

[e] --- *missima fors esse
Rignorum, sub rege novo.* *finis*
Itæo

Imo nec ipsum vulgus. qui [f] *grati,
accipiunt regem lætantes, ut ferme ad
novi re-
ges.* *novi imperia.*

Spei suæ quam sæpe falsi! Nam *Sed non*
pleriq; regnantū, [g] *suone an ser in lon-
vitiū gum.*

a Tacit. i. Hist. b i. Hist. c i. Hist. d i. Annal.
e i. Hist. f Plin. Paneg. g Tacit. i. Hist. b. Ibidem.

a Tac. i. Hist. b Eod. lib. c Curt. lib. iv. d Tac. i. Hist.
Annal. e Lucan. lib. viii. f Tacit. i. Hist. g Tacit. i. Hist. Annal.

viti ingenio, dum adipiscuntur dominationes, multa caritate sunt, & maiore odio, postquam adepti.

Causa, quia fuscus dicitur.

Fit ideo, quia plurimum simulatae earum virtutes: cum sciant omnes, [a] *Novum imperium inchoantibus, utilem esse Clementiae famam.*

Aut certe mutatur in regno.

Aut certe non alte insit. ideoque peccate paullatim [b] *indulgentia fortuna, & pravis magistris, discunt audenterque.*

Sive etiam Regni ipsius natura hoc fert, ut [c] *diuturnitate in superbiam mutetur.*

Suo sepe malo, quia Et fortuna cum iis mutatur.

At male. [d] *Imperium enim iis artibus facillime retinetur, quibus initio partum est.*

Quod si se mutant: videant, ne [e] *Fortuna quoque cum moribus immutetur.*

C A P. VI.

Quis finis, quo actiones omnes Princeps dirigat? Bonum publicum id esse, & seponenda privata.

DENIQUE in extremo posui **P**ARENTIVM BONO: in iis verbis Finē ipsum veri Principatus complexus, & candida illam metatm, ad quā currat Regius hic athleta. *qua*

a Iv. Hist. b Ii. Hist. c XII. Annal. d Sallust. Catil. e Ibidem.

quæ non aliud, quam subditorum commodum, securitas, salus.

[a] *Nam moderatori rei publ. beata civium vita propofita est.*

[b] *Ut ea opibus firma, copiis locuples gloria ampla, virtute honesta sit.*

Te spectas? erras. [e] *ὃ βασιλεύς αἰρεῖται, ἐχ' ἴνα ἐαυτῷ ἀγαθὸς ὄπῃ μελήται, ἀλλ' ἴνα κ' οἱ ἐξ ὁμοῦ διαδ' ἴστωρ δὲ ἀσέπῳσι.* nam rex eligitur, non ut sese molliiter curet, sed ut per ipsum, ii qui elegerunt, bene beateque agant.

Hac una in re maxime abit ille Tyrannus Tyranno. quod [d] *ὃ μὲν τύραννος οὐ αὐτῷ, τὸ ἐαυτῷ συμφέρον σκοπεῖ, ὃ δὲ βασιλεύς, τὸ τῷ ἀρχαυδύων.* Tyrannus suum ipsius commodum spectat & querit, at rex subditorum.

Qui vere est Homericus ille ποιμὴν λαῶν pastor populorum.

Scias igitur quisquis hoc nomine, [e] *civium non servitutem tibi trad tam, sed tute am:*

[f] *Nec rem publicam tuam esse, sed te reipublica.*

Vatem audi:

[g] *Tu civem patremque geras; tu consulo cunctis,*

E 2

Non veas,

a Cic. v. de Rep. b Ibid. c Xenoph. in Mem. Socrat. lib. III. d Arist. VIII. Polit. cap. x. e Senec. De Clement. f Indidem. g Claud. ad Honor.

Beatitas civium, Principi propofita: Et ideo eligitur:

Tyrannus sua.

Ut pastoris cura gregis est. Non igitur dominus, finis.

Ideo curat, fovet,

Non tibi: nec tua te moveant, sed publica damna.

*Nonne- Malus ille, qui [a] ex magna
glegat, Fortuna licentiam tantum usurpat:
ut fluxi Qui [b] non ad curas intentus, sed
illi & stuprus & adulterius Principem agit.
soluti. Id verus bonusque noster inten-
dit, vigilat: & scit, [c] Maximo
Onus enim imperio maximam curam inesse.
hoc, non [d] Omnium somnos illius vigilan-
solum tia defendit, omnium otium illius la-
munus lor, omnium delicias illius industria,
est. omnium vacatione. n illius occupatio.*

*Vigilans
autem Hoc subditorum bono fiet, hoc
Prin- eius, quia [f] illius demum Prin-
ceps, fir- cipis magnitudo stabilis fundatague
mus. est, quem omnes tam supra se esse
quam pro se sciunt.*

CAPVT VII.

*De via recta quam Princeps ingre-
diatur: & primum de Virtute.
ostensum hanc ei, sua causa, ne-
cessariam.*

VERVM ecce Principem defini-
formabo tibi nunc eundem, &
qui perveniat ad salutarem illam
meram velut manducam. Inclusa
fane

fane hæc via in ipso boni publici
sine, fateor: (nemo enim sic geret,
qui non ipse bonus: nec id solum,
sed & prudens:) verum inclusa oc-
culte. ego educam, aperiam, & to-
rum hoc imperandi iter tenuiore
quodam, ut sic dicam, sabulo ster-
nam sabubrii præceptorum. Duo
sunt quæ legitimæ & numeris suis
abfolutæ Principem faciunt: Pru-
dētia & Virtus. illa ut in Actiōni-
bus eius elūceat, hæc in Vita. De
Virtute præmittā: quæ proflus &
Regi assumenda, & per eū his qui
regnantur. Regi: quia ita decorum
est, ut probitate emineat, qui di-
gnitate. Cyrum lubens audio: qui

[a] Οὐκ ἄρα προσήκον μὲν εὖ
ἀρχῆς, ὅστις μὴ βασιλεὺς ἢ ἀρχαίων
non censebat convenire cuiquam im-
perium, qui non melior esset iis quibus
imperaret.

Vulgo ita iudicamus: & ubi suf-
fragiorum res, plerumque [b] ὁ βα-
σιλεὺς καθίσταται ἐν τῷ δημοκράτειον καὶ
ἰσχυρὸν ἢ ἀπαρτῆς, ἢ ἀρχαίων ἢ
δῶν ἢ ἀπαρτῆς: rex constituitur ex
idoneis aptisque ob eminentiam vir-
tutis, aut actionum quæ a virtute.

Meo sane & poetæ puncto,
Qui recte faciet, non qui domi-
natur, erit rex.

E 3 Sed

▲ Tac. iv. Hist. b Ibid. c Sallust. d Seneca. Conf.
ad Polyb. c. Ibid. f Ibid.

▲ Xenoph. Præd. II. x. b Arist. v. Pol. c. x. Aufin Monof.

Ex su-
ma;

Sed & fama eius hoc postulat:
quæ parom pura, si non vita. [a]
Omnia enim facta distaque Principi-
pū rumor excipit:

[b] Nec magis ei, quam Soli, latere
contingit.

Vt iare [c] cavere debeat qualem
famam habeat: qui qualemcumque
meruerit, magnam habiturus est.

Eo magis, quod [d] invisum se-
mel Principem seu bene seu male facta
premut.

Ex utri-
us,

Etiam regni firmitas sic poscit.
quia

[e] -- ubi non est pudor

Nec cura iuris, sanctitas, pietas,
fides.

Infabile regnum est.

[f] Sit ante oculos Nero, & qui
alii tyrannorum: quos sua inmani-
tas, sua luxuria, cervicibus publicis
depulere.

Ad exitium natæ voces,

[g] -- sanctitas, pietas, fides,

Privata bona sunt, qua iuvat, re-
ges cant.

Et ulu disces.

CAP.

CAPVT VIII.

Subditorum etiam causa Principi
virtutem induendam, & ipsis in-
stillandam, sine qua probus aut
diuturnus nullus cætus.

IAM & Principi cura altera, ut
cum ipse bonus, subditi etiam
tales. Vbi virtus abest, quæ socie-
tas non dicam laudabilis, sed fir-
ma? Quod de opido poëta, de sta-
tu omni dixeris:

Infirmus
reip. sta-
tus sine
virtute:

[a] Si incole bene morati sunt,
pulchre munitum arbitror.

Sin aliter: profecto

[b] --- centuplex murus rebus ser-
vandis parum est.

Audi Prudentiæ alumnus: [c] Cum ea
Ille reipub. status optabilis & firmus firmus
est, in quo & privatim sancte inno- & felix.
xiæque vivitur, & publice iustitia ac
Clementia vigent.

Audi & Sipientiæ: [d] Εἰ μέλ-
λεις τὰ τ' ἀόλεως ἀρχῆν ὀρθῶς κί-
καλιός, ἀρετῆς σὺ μεταδότης τοῖς
πολίταις. Si reip. recte laudabiliter-
que institui gerere, virtus tibi cum
civibus communicanda est.

Prava
quorun-
dam opi-

Hos, inquā, potius, quā illos ma-
le callidos, qui [e] co munitores te-

E 4 ges mo.

α Sen. 7. De Clem. b Indidem. c Indidem.
d Tac. 1. Hist. e Seneca Thyest. f Tac. 1. Hist.
g Senec. Thyest.

α Plaut. Persa. b Ibid. c Polyb. vi. d Plato Alcibi. 1.
e Sallust. ad Cæf.

ges censent, quo illi quibus imperitant nequiores fiere.

Eiusque ratio.

[a] Quod patientiores servitutū arbitrantur, quos non deceat nisi esse servos.

Sed hoc subvertitur.

Sed profecto hac ipsa in re errant. Nam [b] pessimus quisque asperissime rectorem patitur.

Quo quis melior, hoc iugi patientior.

Contra boni, imites & obnoxii, [c] metuentes magis, quam metuendi.

Et ab ore veritatis illud est,

[d] - facile imperium in bonos.

Iure igitur dabis operam, [e] cum ipse bonus atque strenuus sis, uti quam optimis imperites.

CAP. IX.

Subditos probos fieri maxime à Principis exemplo. cuius incredibilis vis in utramvis partem.

Hoc duplici via assequere, Legum & Exempli. De illa, mox tangam: de hac nunc habe.

Subditi ad Principem se formant.

[f] Quales in republica principes sunt, tales reliquos solere esse cives.

[g] --- componitur orbis

Regis ad exemplum.

Eius causa.

Nec causa occulta. quoniam ad alta illa versat plerumque mentes &

& oculi: [a] nec tam imperio nobis opus, quam exemplo.

Quod urget efficacius, quam ipsae leges. [b] Obsequium enim in Principem & amulandi amor validiora, quam poena ex legibus.

Quaquam illud ipsum tacita quaedam lex est. quoniam [c] haec conditio principum, ut quidquid faciunt, precipere videantur.

Vis tuos bonos? ipse esto. [d] Et eo recte facere Princeps cives suos, faciundo, docet.

[e] Rex velit honesta, nemo non eadem volet.

Solutos & malos? te solve. Nam [f] Vitia non solum ipsi Principes concipiunt, sed etiam in civitatem infundunt: plusque exemplo, quam peccato nocent.

Et bene noster: [g] Unius invidia (addo ego, & culpa) ab omnibus peccatur.

CAPUT X.

Distinctus de Virtutibus Principi distinctum, & primum de Iustitia, quam ea necessaria: etiam in ipso Principe.

ERGO Virtus Principi decora & utilis. omnispne? ita censeo. sic

E 5 tamen

Duci natura mavit, quam cogi.

Falsa Principis, iusta.

Et eo bono, plerique boni.

Malo, mali.

a Plin. Paneg. b Sallust. ad Cxf. c Idem in Iugurth. d Plaut. Milit. e Sallust. ad Cxf. f Cicer. in Epist. g Claud. v. Conf. Honor.

a Plin. Paneg. b Tacit. III. Ann. c Quintil. Declam. IV. d Velleius lib. II. e Seneca Thyest. f Cic. III. de Leg. g Tacit. III. Annal.

tamen ut species eius quasdam magis necessarias fatear, quæ eminent & proprie regnum sibi postulant in Regno. Hæc mihi duorum generum: & sunt quædam ut minuta sidera, quædam ut magna. Inter magna luminaria habeo, Iustitiam & Clementiam. è quibus illam veluti Solem facio: qui nisi Imperiorum omne corpus illuceat, tenebræ in iis, tempestas, nimbi.

Duplices virtutes Principi: Maiores, Minores.

Iustitia, [a] *Tanta enim huius vis est, ut nec ii quidem qui scelere ac maleficio maiores, pascuntur, possint sine ulla particula Iustitiæ vivere.*

Eius descriptio. *Quam in hac meate definio, VIRTUTEM IUS ET AEQVVM IN SE INQVE ALIIS FIRMITER SERVAVANTEM.* In se, dixi: quia Principem ipsum huic alligo: quem legibus placet subiici, et si (quorumdam sensu)

Principi in se exercenda.

Isque legibus illigandus. Nequidvis ei liceat:

[b] *Principi eas nemo scripsit.*
[c] *Nam ἀνομος sanc μοναρχία, χαλεπή, καὶ λαοῦ τὰν ζωοικησῶν. illex Principatus molestus, & cui haud facile subsist.*

Turpe illud, [d] *Licet, si libet.*

Hoc pulchrius:

Mi-

[a] *Minimum decet libere, cui nihil licet.*

Et meminerit Princeps, [d] *non solum quantum sibi commissum, sed etiam quatenus permissum sit.*

Poetæ illud falsum & improbum: *Quæ obstrictio imperiū non minuit.*
[c] *Sic eptorum vis tota perit, si pendere iusta*

Incipit.

Oratoris hoc verius: [d] *Ius & aequitas, vincula civitatum.*

Item illud divini viri: [e] *Remota Iustitia, quid sunt regna, nisi magna atrocitiam?*

À barbaro istud barbarum: [f] *Voci contraria et improba Opposita meliores;*
In summa fortuna id æquius, quod validius.

Contra, à rege illud regium: [g] *Cum omnia possumus, sola credimus licere nobis laudanda.*

Poeta etiam sapienter:

[h] *Ὁὐδὲν κακὸν τῶν τεύχων κακῶν, ἀλλὰ τὸ κακὸν τῶν ἄνθρωπων.*

Non fas potentes posse, fieri quod nefas.

Denique nec Euphemi illius sermo [i] *δὲ φημι. Ἀνομοί, τυραννοί, ἢ ἀπὸ δὲ ἀρχῶν ἐχέουσι, ἐδὲν ἀλογονό, τὴν ζωοικησῶν. Vro aut urbi principi nihil iniustum quod fructuosum.*

Maliciose istud dogmata.

Apa-

a Cic. 11. Offic. b Plin. Paneg. c Plato in Polit. d Spart. in Anton. Carac.

e Sen. Troad. f Cic. Or. pro Rab. g Luca. l. 8. d Cic. Parad. e Aug. 1 v. De Civ. f Tac. xv. Ann. g Theodahad, apud Cassiod. Var. l. x. h Eurip. i in Thuc. l. 6.

*Dogma simpli-
cius ac
verius.* Apage, ab ore aureo aurum illud
parius: Εἴ γὰρ ὅ ἐδὲν νομίζω γὰρ ἄν-
δρῶ, ἄλλως τε καὶ ἀρχόντι, κάλλιον ἔστι
ἢ ἡμῶς ἐδέε κακώτερον ἀρετῆς καὶ
δυσμοσιῶν. Ego vero nullas opes vi-
ro, ac praesertim Principi, pulchriores
honestioresque censeo, quam Virtutem
& Iustitiam.

*Gloria
Iustitia
adfecta.* Et fructum Regi quid ingerunt?
gloriam potius. [b] Fundamentum
autem perpetua commendationis &
famae Iustitia est: sine qua nihil po-
test esse laudabile.

*Et pene
divini-
tas.* Praelare Principum p[ri]nceps:
[c] Pietate & Iustitia, Principes di-
fiunt.

CAP. XI.

*Iustitiam adminiftrandam Subditis
esse. aquabiliter: temperanter: &
sine cumulo legum. remoto etiam
litium studio.*

*Ius red-
dere,
primum
Principis
munus.* **I**AM igitur in se Princeps servet:
nec id solum, sed, ut addidi, in
ALIIS, quia Divam hanc asserere,
una cum regni munere ei munus.
Originem sceptri si repetis,

*Hac
caussa
creatus
maxi-
me:* [d] Fruenda iustitia causa repe-
ries olim bene moratos reges constitutes.
Quid enim aliud quam contra
vium & manuatiam illam legem
inventi

inventi & inventi isti? ut essent,
qui [a] summos cum infimis pari iu-
re retinerent.

Bene Sapientiae filius: [b] Ἐλέγε-
ται ὁ βασιλεὺς ἔστι φύλαξ, ὅπως οἱ μὴ
κεκτημένοι τὰς εἰσίας μὴ θέν ἄδικον
ᾠάσχωσιν ὁ δὲ δῆμος, μὴ ὑβρίζῃται
μηδέν. Rex debet & vult esse custos,
ut nec opulenti iniustitiam aliquid patian-
tur, nec plebs contumeliam accipiat.

Bene & Musarum filius:

[c] Τὴν ἐκεῖ γὰρ βασιλεὺς ἐχέει φρο-
νῆς, ἕνεκεν λαοῖς
Βασιλευσὶν ἀρχῆσι μετὰ ἔσπετα
ἔργα τελεῖσθαι.

*Hac una, reges olim, sunt sine, creati:
Dicere ius populis, iniustaque tollere
facta.*

Ius ergo noster dicat, reddat: & *Ius sit
id habeat [d] supra omnem iniuriam
positum.* *aquum:*

[e] Nihil in penatibus eius vanale
sit, aut ambitioni pervium. *Sine
pretii
aut gra-
tie aspe-
ctu:*

Causas reosque audiat, quia
[f] inauditi atque indefensi, tan-
quam innocentes pereunt.

Leges ne violet, [g] ἐν γὰρ ταῖς νό-
μοις δεῖν ἢ σωτηρίᾳ τὸ πόλεως· nam
in legibus salus civitatis sita: *Ex le-
gū pra-
scripto.*

Inter-

a Xenoph. de Cyri Exped. lib. vii. b Cic. i. de Of-
fic. c Augustus apud Sen. in Ludo. d Cic. i. de Offic.

a Ibid. b Arist. v. Polit. cap. x. c Hesiod. Theog. d Se-
nec. De Clem. i. e Tac. xii. Annal. f i. Hist.
g Arist. Rhet. i. cap. i. i.

Interdum tamen temporet. quia
haud frustra [a] *Summum ius, an-
tiqui summam putarunt crucem.*

*Nova
aut mul-
ta leges
fugien-
de:*

Novas patce ferat. nam & illud
verum. [b] *Corruptissima republica,
plurima leges.*

Hoc ævum si vides, fateare, [c]
*ut antea flagitiis, sic nunc legibus labo-
rari.*

*Et fori
hæc liti-
gia.*

Inde litigandi ars & studium:
[d] *ut quemadmodum vis morborum
pretia medentibus, sic fori tabes pe-
cuniam advocatis ferat.*

[e] *Inde publica mercis nihil tam
vanale, quam advocatorum perfidia.*

Et cur dissimulem? pestis Euro-
pæ [f] *caninum hoc studium, quod
haud temere quisquam concessum
latrocinium dixit.*

Catonis prisci voto meum ad-
sonet, [g] *Forum muricibus sterni.*

Et medeatur noster Princeps:
videatque [h] *ne legibus fundata ci-
vitas, legibus evertatur.*

[i] *Sive caustidius satis felices olim
sueret, futuraque sunt urbes.*

*Quod
inier
causus
(mibi
quidē)
corrupti
huius
ævi:
Ideo no-
vo &
diverso
Iustitia-
no opus.*

CA-

^a Colum. lib. 1. ^b Tac. IV. Annal. ^c Ibid. ^d Annal. XI. ^e Ibid. ^f Colum. lib. 1. ^g Plutar. ^h Plin. Pa- neg. ⁱ Colum. lib. 1.

*Clementia definita. Principi commen-
data, quæ amabilem eum, quæ fir-
mum, quæ illustrem facit.*

PRAEFERO nunc Principi lumen *Clemen-
alterum, Clementiam: id est, ut tia mu-
ego appello, Imperiorum Lunam. nera.*

Mitis & mollis ea Diva: quæ le-
nit, quæ temperat; & servatum it eos
ipso qui se perdunt. Nec descri- *Eius de-
pserim eam aliter, quã VIRTUTEM scriptio.*

ANIMI A POENA AVT VINDICTA
AD LENITATEM CVM IVDICIO
INCLINANTIS. Hæc homini om-
nium virtutum convenientissima, *Conve-
quia humanissima, sed nientif-
[a] Nullum tamen ex omnibus ma- sima
gis quam Regē aut Principem decet: Principi-
[b] Quis plus habet apud illos quod pi.*

servet, ac maiore in materia apparet. *Qui lar-
Quia etiam omnia conciliat, giter ex-
quæ sceptro digna. Amorem in- exercere
primis:*

[c] *Qui vult amari, languida potest:
regnet manu. Et de-*

Securitatem, quæ ex amore, *bet: quia*

[d] *Non enim sic excubia, nec gratiam
circumstantia tela, ei parat:*

Quam tutatur amor, Tutelã:

Et

^a Sen. 1. De Clem. ^b Ibid. ^c Seneca Tragic. ^d Clau. ad Honor.

Et cetera vi aut fraude perumpas: [a] hac arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimentum est, munimento non egere.

In regno Etiam firmitatem. Nam [b] firmissimum id imperium, quo obsidentes gaudent.

Contra autem, Necru- di aut Eventibus omnis ævi crede. [d] immites qui benignitate ac clementia Imperium temperavere, his candida & laediur- ta omnia fuisse: etiam hostes equiores quam alius cives.

Sed & Adde, quod æterna gloria ab hac gloriam via: [e] nec ulla re propius homines parat: ad Deum accedunt, quam salute hominibus danda.

Imo ve- lut divi- Poëta, versibus aureis: nitatē. [f] Pulchrum eminere est inter illustres viros: Audiat, Consulere patria, parcere afflictis, recon- dat, fera Prin- Cede abstinere, tempus atque ira dare, cepts.

Orbi quietem, sæculo pacem suo. Hac summa virtus, petitur hac cælum via.

Vsurper igitur meus Princeps: & [g] amorem apud populares, metum apud hostes quarat.

Nec

Plin. Paneg. b Liv. lib. viii. c Seneca. d Sallust. ad Cæf. e Cic. pro Ligar. f Sen. Orlav. g Tac. xi. Anna.

[a] Nec dominationem, & servos; Rex sed rectorem, & cives cogitet: Clemen- esto, non- mentiamque & Iustitiam capestat. Domi- nus.

Ita Homeri illud conveniet: Dominus.

[b] --- Πατήρ δ' ἄς ἦμος ἦεν. Item pater: --- mitis erat patris instar.

Ita Biantis illud eveniet: ὄντων ἡρώων ἡρώων φοβέσθαι μὴ αὐτὸν, ἀλλ' ἑσθ' timeāt, αὐτὸν timere subditos non illum, sed non illum.

CAPVT XIII.

Clementia uberius commendata, sed cum temperie. Abire eam a Iustitia leniter, nec tamen solvere eam vim Imperii, sed vincere len- to modo.

SED usurper (nō temere à me positum) CVM IVDICIO, quia absque illo, mollities hæc & lenitudo sit, & flagitiū, adeo nō virtus. Flectit & iusto Secedit paulū, fateor, ab acri illo clementia: Sole hæc Luna: sed secedit: ita: dit, non discedit, diversa potius quam adversa. Iustitia ipsa nihil Sed indignetur, haud usque quaque no- adhærere sibi Principem nostrum stro. pede presso: quoniam sine peste Idque & pernicie id non potest generis ob astiduas & humani.

[c] Flagitia enim & facinora sine innumeris modo sunt:

F

Προβ. culpræ.

a Tac. xii. An. b Odyss. 6. & alibi. c Tac. 113. An.

[a] Περὶ πάντων ἀπάντες, αἰτῆ-
 ῖς, ἡ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ ἀμαρτάνων ἢ
 ἐν ἑστὶ νόμος ὅστις ἀπέβη τῆς ἡ
 omnes peccare & labi sunt, qua pri-
 vatim, qua publice, neque lex est qua
 satis valide vetet aut capiat modum.

Quodif-
 simu-
 lande:

Ita necessarium est, sæpe dissim-
 ulet, & [b] malis videri invenisse
 bonos quam fecisse.

aut om-
 nes &
 omnia,
 perdēda.

An rigide semper puniat? non
 ex publico id usu, quia [c] severi-
 tas amittit assiduitate auctoritatem:

Crebra
 punitio
 vilescit:

Et nescio quo obnitendi vitio,
 [d] videbus ea sepe committi, qua se-
 pe vindicantur.

Imo ir-
 ritat
 peccata.

Sed nec ex ipsius privato, quo-
 niam [e] ut arbores quaedam recise
 pullulant: ita regia crudelitas auget
 inimicorum numerum, tollendo.

Rebel-
 liones
 excitat.

[f] Temperatus enim timor est,
 qui cohibet: assiduum & acer in vin-
 dictam excitat.

Nec ti-
 mor
 coercet.

Verissime dixerim: Sævitia [g]
 plus timoris quam potentiae addit.

[h] Metus autem & terror infir-
 ma vincula caritatis, qua ubi remo-
 verit, qui timere desierint, odisse in-
 cipient:

[i] Et repertis auctoribus, tollent
 animos.

Et

a Thuc. lib. i. 11. b Tacit. in Agric. c Sen. r. de Clem.
 d Ibid. e Ibid. f Ibid. g Sallust. Jugurth. h Tacit.
 Agric. i vi. Anual.

Et tamen fac proficere. quæ hic *Inferre*
 gloria? [a] Principi non minus tur- *hoc etiā*
 pia multa supplicia, quam mediocris *Princi-*
 nera. *pi.*

Melior ergo via altera & veri *Et lu-*
 [b] benigniq; Principis est, ad Clem- *stitia*
 tiam commodum, transilire interdum *omino*
 terminos Æquitatis, quando sola est *tempe-*
 Misericordia, cui omnes virtutes ce- *randa.*
 dere honorabiliter non recusant.

Clementis Iustitiæ exemplum, In levi-
 sine præceptum hoc habeat. [c] ter cr-
 Omnia scire, nō omnia persequi, parvis rante,
 peccatis veniam, magnis severitatem aut serio
 commodare: nec pœna semper, sed pœni-
 sapienter pœnitentia contentus esse. *tente.*

[d] --- ignoscere pulchrum
 tam misero. pœnaeque genus, vidisse
 precantem.

Cleon quid mihi obgannit? Tria Non re-
 esse [e] ἀξιομορφώτατα τῆ ἀρχῆ, sōvit
 εἰκτον καὶ ἠδονὴν λόγων, καὶ ὀπιλίκεται *imperio*
 nō centesima Imperio, Misericordiam, benigni-
 Blandiloquentiam, & Lenitatem. *tas.*

Mentitur. nam & Clementiæ sui *Imo effi-*
 nentis, & *cacius*

[f] -- perazit tranquilla potestas iubet
 Quod violenta nequit: mandata- *quedam*
 que fortius argit *& pa-*
 F 2 *Impe-*
trat.

a Sen. l. De Clem. b Casiod. xi. Var. c Tac. Agri-
 d Claudian. e Thuc. lib. i. 11. f Claud. Paneg. Mallia-

Imperiosa quies.

[a] Male sane terrore veneratio acquiritur. longeque valentior amor ad obtinendū quod velis, quam timor.

O non nisi è cælo verba!

Crispi gemma hæc configno.
[b] Equidem ego cuncta imperia crudelia, magis acerba quam diuturna arbitror: neque quemquam è multis metuendum esse, quin ad eum ex multis formido recidat. Eam vitam, bellum æternum & anceps gerere, quoniam neque adversus, neque ab tergo aut lateribus tutus sis, semper in metu aut periculo agites.

Hauri, Prin- cept, hauri.

CAPVT XIV.

De Fide adiunctū, que Iustitia origo aut suboles. Ea commendata, ut cõumen humani generis. Gloriosam hanc Principi esse, utilem. Spreti ab Etruria doctores novi.

HABES duo lumina. de quorum fulgore & quasi repercussu, ecce tibi duo altera accensa, Fidem & Modestiam. E quibus illa Iustitiæ ita vicina est, ut alteram ab altera oriri vere dixeris, nec refert utram. Nam &

[c] Fides Iustitiæ fundamentum est.

Et hæc in animo non subsider, nisi in quo illius honos & amor.

Eam

Eam describere breviter possum, EFFECTVM, QVOD IN NOBIS SIT, Fidei de- DICTIAM PROMISSI. Virtus, quæ scriptio. iure omnino cara sit Principi, cui sua aut publica res cara. Nam hæc

[a] Sanctissimum humani pectoris Con- bonum est. - menda-

[b] Ante Iovem generata, decus ito. divumque hominumque,

Qua sine non tellus pacem, non æquora norunt:

Iustitia consors, tacitumque in pectore numev.

Quam nec immerito [c] in Ca. Honorei pitolio vicinam Iovis optimi maximi Romæ. Romani esse voluerunt.

Vt enim ille tutor humani generis, sic ista: [d] nec ulla res vehementius temp. continet, quam Fides.

Iraque eam [e] magnopere cen- Servan- das firmi- semus conservandam: ter in repub.

Fama suadet: quoniam [f] --- Καλόν τι γλῶσσι, ὁπῶτα ἰστὶς παρῆ.

--- res pulchra, lingua cui fiet Honos ira exi- git:

Fructus suadet: [g] Καὶ ἀκέρων γα- Et utilis- γροῦσθαιεν ἴσω δίκων, ἀνῆρε, ἢ ποδὲ ἀλλήλους χεῖρε, τῶ ἀνδρῶπων, & infra- tas.

F 3

a Sen. Ep. LXXXIX. b Sil. ad Fidem. c Cato Censorius. d Cic. 1. 11. Offic. e Auditor ad Heren lib. 1. 15. f Euripid. g Arist. Rhet. ad Theod. 1. cap. xv.

matris violatisque patris, tollitur inter
hominum commerciorum usus.

[a] Plane igitur perfidiosum &
vesarium est, fidem frangere, quae con-
tinet vitam.

Nec au-
diendi
vulpio-
nes, qui
suffo-
diunt.

Et ubi isti doctores novi?

[b] Οἶσιν ἔτε βασιλεὺς, ἔτε οἰκίς,
ἔθ' ἄπιος ἰψήδ'.

Quis nec ara, nec fides, nec ulla
firma pactio est.

Qui aures Principum venenant;
& suadent, [c] Ut omnia recta &
honestia negligant, dum modo poten-
tiam consequantur.

Qui intermortuum illud reco-
quunt,

[d] -- ius regnandi gratia

Violandum est. alius rebus pieta-
tem colas.

Fran-
genda ea
nulla necessitate ad fallendum cogi-
nulla vi. tur, nullo corruptitur premio.

[f] -- Fulgentibus ostro

Hac potior regnis.

Nulla
fraude. Fraudes & captiunculas mi-
scent? scio, & [g] perfidos nunquam
causa deficiet, cur pacto non stent:

[h] Semperque aliquam fraudi
speciem iuris imponent.

Sed

Sed audiant generosum Brasida.

[a] Ἀπάτην δὲ ὠρεπεῖ ἀγχιὸν τοῖς
τε ἐν ἀξιώματι πλοουκλήσια, ἢ βία
ἐμφανεί. Tis qui in dignitate sunt,
turpius, fraude honesta circumvenire
aut ladere, quam vi aperta.

Nam quod nonnulli sibi [b] Etiam
sumunt, nullam esse fidem quae infidelis infido
data sit: servan-

Errant, & [c] quaerunt latebram da:
periuo.

[d] Nam Fides etiam perfidis pre-
standa est:

Etiam inter arma, &

Etiam
hesti.

[e] -- optimus ille

Militiae, cui postremum est primum-
que tueri

Inter bella fidem.

Apagite igitur istos, o mei reges

[f] -- neu rumpite foedera pacis,
Nec regnis posse ferre fidem.

Hoc cogitate, [g] ἐν ὀπιοκλήν, φο- Periuus
ἐσμένους τῶν τε παρὰ τοῦ θεοῦ τι- Deus
μωμένων, καὶ ἀπαρὰ τοῖς ἀνθρώποις homi-
ἀρχώμεν non peierare, timentes & nesque
divinā ultione, & humanā infamiam, infesti.

Nam profecto

[--] etsi qui primo periuria ce-
lat:

Sera tamen tacitus poena venit pe-
ditus.

F 4

CA-

a Cic. pro Q. Ros. Com. b Aristoph. Acharn. c Cic.
1. de Offic. d Ex Eurip. e Sen. Ep. LXXXIX. f Sil.
lib. XII. g Liv. lib. IX. h Ibid.

a Thuc. lib. IV. b Cic. 1. 11. Offic. c Ibid. d Ambr. 11.
de Offic. e Sil. lib. XIV. f Idem lib. 11. g Arist.
Rhet. ad Alexand. cap. XV. h Tibul.

De Modestia præscriptum, quæ Clementiæ assulet. Infiltrata Principi, & in Sensu & in Actione.

ET Fides quidem Iustitiæ, ut sic dicam, παράλιος est: de Clementiæ autem lumine, Modestia lumen refulget. quæ concolor illi valde, & lenis mitisque animi assidua comes. Definitio, RATIONE TEMPERATVM, NEC ACTIONE EXSVLTANTEM, DE SESVISQVE SENSVM. QUÆ virtus cum aliis inculcanda (quid enim homines sumus? aut quamdiu fumus?) tum Principi maxime: quem

Quid Modestias

Rara ea [a] In alto positum non alta facin auli, pere, difficile est.

& apud magnos. [b] Quicquid enim leve & inane in animo est, secunda se aura sustollit.

Hinc plerumque in magnis ille

Esse tamen debet. [c] contemptor animus, & superbia, commune nobilitatis malum.

Sed noster temperet; sciatque [d] Modestia famam neque summis mortalium aspernandam, & à diis æstimari.

Cur autem insolescat? [e] Non minus hominem se, quam hominibus præesse cogitet.

See-

a Bern. in Ep. b Sen. II. De ira. c Sallust. Jugurth. d Tacit. xv. Annal. e Plin. Paneg.

Sceptrum, aut opes, faciunt animos? Miser & vane. [a] Cum ista mortalium incerta: quantoque plus adeptus sis, tanto te magis in lubrico na re- censeas.

[b] Caduca hæc & fragilia, puerili- busque consentanea crepundia, quæ vires atque opes humana vocantur. Incerta.

[c] An ignoras magnas arbores diu crescere, una hora extirpari? Ruina præcipiti

[d] Vidi cruentos carcere includi obnoxia.

duces, Et impotentis terga plebeia manu Scindi Tyranni.

Scilicet [e] nihil tam firmum est, cui periculum non sit etiam ab invalido.

[f] Leo ipse aliquando minimarum avium pabulum fit, & ferrum rubigo consumit.

Sensu ergo modificetur & temperet: imo & ACTIONEM. [g] Persona enim Principis non solum animis, sed etiam oculus servire debet civium. Etiam in externis Modestia amplectenda.

Sermo ei gravis. [h] Nam quem admodum sapienti viro incessus modestior convenit; ita oratio pressa, non audax. In sermone; mone;

Etiam paucus. Apage linguaces istos: quibus (plerumque ita effusiles, Nam nit) inutiles.

F 5

a Tac. r. Ann. b Val. lib. vi. cap. ult. c Curt. lib. vii. d Senec. Herc. Fur. e Curt. lib. vii. f Ibid. g Cicero, Philip. vii. h Seneca Epist.

nit) [a] loquentia multum, sapientia parum.

[b] Quorum omnis vis virtusque in lingua sita est.

Sane vetus illud nondum me fecellit: [c] Canem timidum latrare vehementius, quam mordere, altissima quæque flumina minimo sono labi.

In veste: At in Cultu, ne exuberet. Virum magnum ad regem Magnum audiat: [d] πολλὸν κάλλιον ἐν βασιλικώ-
τερον, ἢ ψυχρὸν ἔχειν ἐν βασιλικῷ.
ἢ ἢ ἔξιν ἢ σώματι ἐπὶ τὴν ἄνδρα τῆς
multo pulchrius magisque regium, animum præferre cultum & compositum, quam corporis vestem.

Bene Romanus Imperator: [e] Munditias mulieribus, viris labores convenire.

Et cultu quid opus? [f] Ἐμοίῳ
δοκεῖ ἐν τοῖς θεῶν τιμῇ τις ἐν χεῖρας
συμπαρέπεδος ἀνδρῶν ἀρχόντι. Mihi à
Deo & à cælo, videtur Venus quæpiã
& Gratia comitari ac subsequi vi-
rum principem.

Et alia circumfusa specie. Nec aliter de externa omni specie censeo. & hoc de Modestia, ab Scythia præcepto non Scythico concludo. Fortunam tuam, ô Princeps,

ceps,

ceps, pressu manibus tene, lubrica est, nec invita teneri potest. Impone felicitati tuæ frenos, facilius illam reges.

CAPVT XVI.

Ex occasione de Maiestate adnexa lacinia, quid ea, & qui, & quatenus paranda?

SEd Modestiam tamen ita commendando Principi, ut non spernam ab eo Maiestatem. Hæc est REVERENDA QUÆDAM AMPLITUDO, OB MERITUM VIRTUTIS, AVT RESERVUM AFFINIVM. Græcis ea Σεμότης dicta: nobis, in privato Auctoritas, in Principe Maiestas. Ac reatelum ad imperium: quoniam & in pace

[a] Ad fidem faciendam Auctoritas quaeritur.

[b] Et multum in bellis quoque administrandis, atque imperio militari valet.

Nec magis eam à Principe removeo, quam Virtutem ipsam: quæ plerumque illam gignit. Quamquam & [c] concursio rerum externarum assertit Auctoritatem.

Ut morum inprimis gravitas, si tamen ita temperes, ut [d] tristitiam & arrogantiam exuas:

[e] Nec tibi, quod est rarissimum, aut facili-

Descriptio Maiestatis.

Que utribus regnanti.

Proprie à virtute orta: sed & ab externis.

AGravitate.

a Sallust. Catil. b Idem ad Cæsar. c Curt. l. vii. d Arist. Præf. ad Alex. e Marius apud Sallust. Xenophon, in Hier. g Curt. lib. vii.

a Cicer. Topic. b Idem pro lege Man. c Idem Topic. d Tacit. Agric. e Ibid.

facilitas auctoritatem, aut severitas amorem deminuat.

Qualis laudatus ille Germanicus: qui [a] visu & auditu iuxta venerabilis, cum magnitudinem & gravitatem summa fortuna remunerat, invidiam & arrogantiam effugerat.

A corpore, aut si quis [b] corpore ingens, verbis magnificus.

A temperato recessu. Aut ab arte, ut recessus & seivntio: qui aviles plerumque, qui nimium civiles. Et effatum Livianum verum est: [c] Continuus aspectus minus verendas magnos homines ipsa satietate facit.

[d] Et maiestatis maior ex longinquo reverentia:

Hominibusque [e] omne ignotum semper pro magifico est. Sed modus in his talibus esto: qui sal & anima virtutum.

CAPVT XVII.

Minores aliquot virtutes posite, quae Principem deceant: sed sparsim, & breuiter.

VENIO nunc ad minora, quae dixi, lumina: id est, virtutes haud aequae illustres aut necessarias regibus,

bus, tamen utiles, quas, velut stellas, spargam & desigam (fas ita loqui) in supremi Capitis huius caelo. Audi Princeps.

BENEFICVS esto. [a] Liberalitate enim nihil est natura hominis accommodatius: *Liberalitas decorata*

Et Regum inprimis, quos [b] armis, quam munificentia vivici, minus flagitiosum est. *Principi.*

Sed cum iudicio esto. [c] Subiecta enim largitionis comes, paenitentia. *Cum dilectum ta-*

Etiam cum modo, ne [d] si avarium ambitione exhaustum, per seclera supplendum sit. *modo.*

Nimis hauriendo Fontem ipsum exhauris, nec male vir sanctus: [e] Liberalitate liberalitas perit.

[f] Falluntur autem quibus luxuria specie liberalitatis imponit, perdere multi sciunt, donare nesciunt.

CASTVS esto. [g] Animo enim per libidinem corrupto nihil honestum inest. *In conjugem amor.*

Coniugi deditus: nec tamen cum Claudiano illo stipite, [h] coniugum imperis obnoxius. *At non obscurum.*

Turpe viro, imo ipsi imperio: *qui.*

Kai

a 11. Annal. b xv. Annal. c Liv. lib. xxxv. d Tacit. 1. Annal. e In Agric.

a Cic. 1. Offic. b Sallust. Jugurth. c Plin. lib. vii. Ep. d Tac. 11. Ann. e Hieron. f Tac. 1. Hist. g xi. Ann. h xii. Annal.

[a] Καὶ τοῖς τὶ διαφύοις τοῦ ἀνδρὸς ἀρ-
χῆν, ἢ τοῦ ἔργου τὰς ἰσὺς τὸν τοῦ ἀνδρὸς
ἀρχῆς ; Quid vero interest, utrum
fœminæ gubernent, an qui gubernant,
gubernetur à feminâ?

IRAM fugæ, eaque aut nulla ti-
bi, aut aperta esto. Principi viro
aperiat. [b] honestius puta offendere, quam
odisse.

Mali illi [c] obscuri, eoque irre-
vocabiles.

Qui reponunt odia, [d] quodque
sua cogitationis indicium est, secre-
to suo sariantur.

In con-
vicia ne
inqui-
rat. CONVICIA sperne. [e] Magnam
fortunam magnus animus decet, &
talium contemptor.

Cuius est [f] proprium, placidum
esse tranquillumque, & iniurias at-
que offensiones superne despiciere.

Universe autem verum est : [g]
Convicia, si irascere, agnita videntur,
præta exolescunt.

FAMAM tamen ne contemne:
Famam
cures. & cogita [h] Ceteris mortalium in
eo stare consilia, quid sibi conducere
arbitrentur, Principum diversam esse
sortem, quibus præcipua rerum ad fæ-
mam dirigenda.

Laus

Laus tibi & posteritas in oculis:
censeasque [a] cetera Principibus
statim adesse : unum insatiabiliter
parandum, prosperam sui memoriam.
Nam contemtu famæ, contemni vir-
tutes.

DOCTRINAM non nihil ad hunc Doctri-
finem promove : quæ languet. nã amet.
quoniam [b] sublatis studiorum
pretiis, etiam studia pereunt.

[c] Ea spiritum & sanguinem sub
te recipiant.

[d] Ita temporibus tuis dicendis,
non decurrunt decora ingenia.

I. L I-

a Tac. IV. Ann. b XI. Annal. c Plin. Paneg. d I. An.

a Arist. 2. Polit. cap. 7. b Tac. Agric. c Ibid. d Ibid.
e Sen. 1. de Clem. f Ibid. g Tac. 4. Annal. h Ibid.

I. L I P S I
 P O L I T I C O R V M
 S I V E
 C I V I L I S D O C T R I N Æ
 L I B R I T E R T I I

C A P V T I.

Prudentiam Principi per-necessariam, sine ea vim & opes inutilia, miscenda esse. sed primam illam in gubernatione præpollere.

PERTEXVI regiam hanc Virtutum vestem: Prudentiæ telam ordior. quam ut felici petine percurram & percutiam, te vera Minerva nostra invoco, ó æterni patris æterna proles. Prudentiæ ad omnes res humanas usus: sed ad imperium maxime. quod sine ea non solum infirmum sit, sed ausim dicere nullum. Quis navim mihi dirigat, sine ferro quod affricuit Siderites? sic nemo republ. sine mente quam afflavit illa Diva. Vim solam cogitas? frustra. Qualis poëtarum ille Cyclops, amisso oculo: talis Princeps, cui abest lumen hoc frontis.

Prudentia in gubernando usus.

Potentia sine ea, caeca, præceptis.

Vñ

[a] *Vis consilii expertis mole ruit sua.*

[b] *Nec est diuturna possessio, in quam gladio inducimur.*

At contra,

[c] *Vim temperatam di quoque provehant*

In maius:

Temperatam dico, prudentiæ *Mixta* hac mixtura. [d] Πόλις γὰρ μὴ ὑσραγὸς φρονίσιος, ait mellitus orator, *efficacis-ω φίλιος ἀνὸς ἢ ταύτης, πλείω τῶν σίμα. ἔχοντας ἔδραφε.* Nam vis prudentiæ adiuncta, usui est: sine ea, abis *maximam* in noxam.

Nec male poëta:

[e] -- non solis viribus equum
 Credere, sepe acri potior prudentia dextra.

Et certe in gubernatione palam *Imperii* potior: quia sola lenè illud frenum est, quo voluntarii rediunt in homines, ducuntur in obedientiæ gyrum. Ecce, ne animalia quidem cetera domueris sine tractatione quadam & arte: tu speres hominem? quo [f] *nullum animal mansius est, nullum maiori arte tractandum.*

Natura nos feroces, indomiti, æqui impatientes, nedum servituti fracta-

G t i s. vii.

a Hor. III. Od. b Curt. lib. VII. c Hor. III. Od. d Isocrat. ad Demonic. e Valer. Flac. IV. Argon. f Senec. I. De Cleni.

tis. [a] ἢ οἱ ἀνθρώποι ἐπ' ἐθέτας
 μάλλον σὺνίστανται, ἢ ἐπὶ τῆς ἑσθ' ἀν-
 αἰσθάνου ἀρχὴν ἀποφύσσονται ἐν ταῖς
 & homines in nullos magis insurgunt,
 quam in eos quos imperium in se ad-
 fectare sentiscunt.

Et rem vidit, qui scripsit: [b]
 πάντων ἢ ἀλλοίων ζῴων φαίνεται ἀνθρώπων
 ἀρχὴν ὁμοῖον ὅμοιους animalibus fa-
 cilibus, quam hominibus imperitare.

Ideo
 pruden-
 tia opus,

Illam igitur adhibe, & hoc ad-
 bibe: [c] Ἡ φύσις τῆς ἀρχῆς τῶν ἰδίων
 ἀρετῶν μὴ ἢ Prudentia, imperantis
 propria & unica virtus.

Cuius
 vis su-
 pravit.

Sane omnium temporum even-
 tus docebit, & docuit, [d] plura in
 summa fortuna auspiciis & consiliis,
 quam telis & manibus geri.

Oraculum non intolerans effatus
 est ille vates:

[e] Σοφὸν γὰρ ἢ λέλοιδε τὰς
 πολλὰς χεῖρας

Nunā.

Mens una sapiens, pluribus vincit
 manus.

Qui addo: [f] Multa, qua
 natura impedita sunt, consilio expedi-
 diri.

CAP.

CAP. II.

Sed duplicem Prudentiam esse: A se,
 & Ab aliis, illam optari, hanc con-
 tingere. Rarū, imo & iusiatum esse,
 ut Princeps a se uno sātū sapiat.

Duplex
 sapien-
 tia.

IVRE hanc ergo Principi nostro
 inesse volo, & multo magis adef-
 se. Nam Sapientum duplex genus
 poeta vetus apposite facit.

[a] Οὗτος μὲν παρὰ εἰς, ὅς αὐ-
 τὸς πάντα νοήσει.

Pro-
 pria:
 Mutua-
 ritia.

Εἰ δὲ λὸς δ' αὐτὸς ἀκείνους, ὅς εὐεί-
 κωντι σίδηρον.

Laudatissimus est, ipse qui cun-
 da videbit:

Sed laudandus & ille, qui paret re-
 da monenti.

Et nostra Suada: [b] Sapientissi-
 mum esse dicunt eum, cui quod opus
 sit, ipsi veniat in mentem: proxime
 accedere illum, qui alterius bene in-
 ventū obtemperet.

Camque is, vel ab iis potius, hi-
 storiorum uberemus: [c] Σαπε
 αὐτὸς εὐπρῶτον ἐστὶν ἄνθρωπος, ὃς
 ipse consulat quod in rem sit: secun-
 dum eum, qui bene monenti obediat:
 qui nec ipse consulere, nec alteri pare-
 re scit, eum extremis esse ingenii.

Et quamquā inter primos Prin- Prior,
 G 2 cipem nimis

z Xenoph. T. Præd. b Ibid. c Arist. II. 4. Polit. d Tac.
 z III. Annal. e Eurip. I. Liv. 31.

a Hesiod. Oper. 1, b Cic. pro Cluent. f Liv. xxxi.

rara in
purpu-
ra.

cipem esse, voyeam: tamen ad se-
cundos magis admoveam. Pri-
mum, quia nescio quomodo (ve-
re hoc, sed verecunde dicam) sine
ætate, sine institutione, sine
natura etiã, his ab aula [a] prima
illa animi ingenique negata fors est.

Altera
igitur
assumē-
da.

Deinde ut eam habeant, tamen
cum [b] omnis ratio & institutio vi-
sæ, adiumenta hominum desideres:

Magna
enim
moles
imperii:

Tum hæc Gubernatoria maxi-
me, in qua certum est, [c] Prin-
cipem sua scientia non posse cuivis
complecti:

[d] Nec unius mentem esse tanta
moleis capaceam.

Itaque esto mihi

[e] Σοφὸς τὸ ἐξεννὸς ἢ σοφῶν συ-
ννοία.

Princeps sapiens, sapientium com-
mercio.

[f] Et adsumat in partem cura-
rum alios,

Nec At-
las sine
Hercule
susti-
neat.

[g] Certus magna negotia magnis
adiutoribus egeret:

[h] Gravissimosque Principis la-
bores, quis orbem terræ capebat, egeret
adminiculis.

Exempla
docent.

Ἄνῦ ὄμνην ἰδεῖται, [i] raro emi-
nentes

nentes viros non magnis adiutoribus
ad gubernandam fortunam suam usos
reperiet.

[a] Ὁλίγα γὰρ εἶσι ἀν' ἰδοί, καὶ εἶσι
ἀκρόσσει. Pauca enim aliqua unus vs-
deat, unus audiat.

At esse debent [b] πολλοὶ βασι-
λείας ὀφθαλμοί, καὶ πολλὰ ὄτα. mul-
ti Regis oculi, & multa aures.

Thales mihi, si volet, rex esto.
tamen [c] si de sua unius sententia
omnia geret, superbum hunc iudicabo
magis quam sapientem.

CAPUT III.

Itaque Adiutoris ei capiendum: idque
iudicio. Eos duplices esse, Consilia-
rios & Ministros. Qui, & quam
utiles illi.

ADIVTORIBVS enim certe opus: Principi
& hoc regis prudentiæ caput amicum
censeam, adsumere prudentes. Ve-
re Atticus orator monuit,

[d] Præcipuum Principis opus esse,
amicos parare.

[e] Nullum enim malus boni im-
perii instrumentum, quam boni amici. Qui, ve-
re eorum thesau-
rum:

Regibus rex hoc crede. Illi Afri-
cano: [f] Non exercitus neque the-
sauri, præsidia regni sunt, veris amici.

a Indidem. b Cic. I. Off. c Tac. III. An. d t. An.
mal. e Eutrop. opinor. f Tac. I. An. g Velleius. lib.
II. h Tacit. XII. Annal. i Velleius II.

a Xenoph. VIII. Pæd. b Ibid. c Liv. XLIV. d Plin.
Paneg. e Ibid. f Micipæ apud Sallust. Jugurth.

Et scripti fil. Huius Medo: [a] Οὐ τόσσ τὸ χρυσὸν οὐκ οὐκ πρῶτον τὸ ἤλασιν ἄλλ' οἱ πολλοὶ φίλοι: οὐκ οὐκ πρῶτον βασιλεύειν ἀλλ' ἔπειτα τὸν ἄσφαλῆστατον. Non aureum istud scriptum est quod regnum custodit, sed copia amicorum ea regibus scripturam verisimum tutissimumque.

Judicio eligendi. Sed quæ parabis? Iudicii hic res est, quod si Principi nostro rectum à natura vel ab usu, ò salutarem illum & bono publico natum! Tamen ego derigam, & adminicula labor in parte.

Consiliiarii emittent. Adiutores mihi duorum generum, Consiliiarii & Administrati. Illi, qui lingua & mente imprimis iuvant: Hi, qui manu & factis. Dignissimi illi, & à magno Philospho scriptum:

[b] Τὸ ἐυλόγηθαι, ἢ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις, θεύεται τὸν βίαιον. *Consiliiarii, eorum qua inter homines, à iustissimo est.*

Veteri verbo usurpatum:

[c] Ἰ' ἐξ ἑὸς ἀληθῆς ὄντιν ἢ συμβῶν ἐξ. *Quiddam sacrum profecto consultatio est.*

Phæbi dictio. Iidem maxime necessarii. Nonne consilio stant regna, urbes, domus?

[d] Ego ita cōperi, omnia regna, civitates,

tates, nationes, usq; eo prosperum imperium habuisse, dum apud eos vera consilia valuerunt. ubicumque gratia, timor, voluptas, ea corrumpere, post paullo imminuta opes, deinde ademptum imperium, postremo servitium imposita est.

Itaque de his iure primo dicam.

CAP. IV.

Definiti distinctius Consiliiarii & primariorum munera explicata, Probitas, & Peritia rerum. denique ostensio illi, indice summa.

A PPELLO Consiliiarios, QUI FIDELIARIUM, RERUM HOMINUMQUE PERITIAM, SALVTARIA SVGGERVNT, FACE SIVE BELLO.

DIXI FIDOS, id est probos. [a] *Fidi, sive ut a*
Optimum enim quemque fidelissimum puto. *probe ut a*

Addidi RERUM HOMINUMQUE PERITOS, id est prudentes. [b] *prudentes uni-*
ἵδ' φρονίμων μάλιστα τῶν ἑργῶν ἐπιφαιδῶν, τὸ δ' ἐξ ἐυλόγηθαι. *verse:*
enim hoc proprium maxime munus arbitramur, recte consulere.

Tales censeo, motum [c] animorum que provincie gnatos. *Et distincte,*

Non enim exteros temere, non advenas, qui veriloquiū hoc im- *rerum patrie.*

G 4 bibli:

a Cyro, apud Xenoph. lib. vi. 11. b Arist. Rhet. ad Alex. c Apud Platon. d Sallust. ad Cæs.

a Plin. Pan. b Arist. vi. Eth. Nicom. c. vii. c Tac. Agric.

bibi: [a] *Ad consilium de rep. dan- dum, caput esse, nosse rempublicam.*

*Etate
grandes.*

Item Senes: [b] *quibus corpus an- nis infirmum, ingenium sapientia va- lidum sit.*

Adolescentum quidem animi plerumque parum providi: iique [c] *molles & atate fluxi, dolū haud difficulter capiuntur.*

Nec errat verbum vetus: [d] *Consilia senum, hastas iuvenum esse.*

*Sortis
utriusq;
gnari.*

Tertio, fortuna varia exercitor. Revera enim nocumenra, documen- ta: & apposite de se Mithrida- tes. [e] *Mihi fortuna, multū rebus ereptis, usum dedit bene suadendi.*

*Cum
modo
acuti.*

Quarto, quod satis sit, acutos. Nam qui nimis, fugio: & arca- num illud dogma ingero: [f] *οἱ παυλοῦτες ἢ ἀνδράπων ποδὸς εἶναι ζυμωλίπτες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀμεινον οἰκῆσι τὰς πόλεις.* Hebetio- res, quam acutiores, ut plurimum, me- lius remp. administrant.

Causa, quia subtilia illa & ignea ingenia in assiduo motu, [g] *novandū quā gerendū rebus aptiora.*

Legendi At hos tales Princeps qui reperiet? *sine am-* [h] *Non studiū privatis, nec ex com-* *bitu:* *mem-*

a Cic. 11. de Orat. b Sallust. Catil. c ibid. d Plu-
tarch. e Sallust. in Fragment. f Thucyd. lib.
211. g Curt. 14. h Tacit. Agric.

mendatione aut precibus paucorum:

Sed aut ipse noscet, si potest: aut Testi-
tangent ad lapidem illum Lydium *monia*
communis Famæ. [a] *Singuli plurimū.*
enim decipere & decipi possunt: ne-
mo omnes, neminem omnes fefellerunt.

Nec male ille olim ad Princi-
pem: [a] *Tales nos crede, qualis fa-
ma cuiusque est.*

CAPUT V.

*Explicatum tertium munus, ut salu-
briter consulant. id inclusum quin-
que monitorum quasi lineis.*

FECI etiam SALVATARIA SUGGE-
RENTES. merito. Nonne hic fi-
nis & velut portus quo velificen-
tur consultores? veri & probi qui-
dem. Pervenient autem, si per li-
neas has dirigant, quas signabo.
Pietatem primū iis ingero, & ut
[c] *Consiliorum gubernaculum, Lex Pii fun-
damenta sit.* 10;

Universe enim verum est, [d]
*Nihil rite nihilque providenter ho-
mines, sine deorum immortalium
ope, consilio, honore auspicari.*

Libertatem secundo. ut fortiter, *Liberi*
non obnoxie, sententias dicant: *sunto;*
neve [e] *cum fortuna potius Princi-*

G 5 *pulo-*

v Plin. Paneg. b Idem ibid. c Cypr. in Epi&. d Plin.
Paneg. e Tacit. 1. Hist. pr.

pi loquantur, quam cum ipso.

Nam Libertas, sicut & [a] Fides, in praesentia quibus resistit, offendit; deinde illi ipsis suspicitur laudaturque.

Improbi illi, qui [b] veri copiam non faciunt, sed suspensa, & quo ducantur inclinatura, respondent.

Qui ambigui, & [c] ita compositi, ut ex eventu rerum adversi abnuant, vel prospera agnoscant.

Tertio, Constantiam. Nam illaudati, qui [d] ex aliena libidine huc illuc fluctuantes agitantur: interdum alia, deinde alia decernunt. uti eorum qui dominantur simulas atque arrogantia fert, ita bonum malumve publicum existimant.

Con-
stantes
& firmi
sunt:

Sed cum
tempe-
rie.

At non Rigorem etiam: [e] nec inconstantis putem sententiam, tanquam aliquod navigium, e resp. tempestate moderari.

Nam vere prudens & [f] sapiens, non semper it uno gradu, sed una via:

[g] Nec se in aliquibus mutat, sed potius aptat: & ut verbo dicam, non cursum eundem tenet, sed portum.

Quarto, Modestiam. & placent illi, qui [h] specie obsequii regunt; ad
omnia-

a Plin lib. III. Epist. IX. b Tac. XI. An. c III. Hist. d Sallust. ad Cæs. e Cic. pro Balbo. f Sen. g Idem. b Tac. III. Histor.

omniatque agenda sunt, quieta cum industria adfunt.

Arte enim & flexu quodam opus saepe & obliqua via eundem, quo non licet recta. Talis Cornelianus Piso: [a] nullius servili sententia sponse auctor, & quoties necessitas ingrueret, prudenter moderans.

Talis Lepidus: qui [b] pleraque ab se vis adulationibus aliorum in melius deslexit, nec tamen temperamenti egebat, cum equabili auctoritate & gratia apud Principem viguerit.

Quinto, Silentium. quia [c] Denique Taciturnitas optimum atque iustissimum rerum administrandarum vinpressum.

[d] Nec res magne sustineri possunt ab eo, cui tacere grave est.

Arcani ergo ipsi, nec tamen arcantorū (salubriter moneo) scrutatores, quia [e] abditos principis sensus, & si quid occultis parat, exquirere illicitum, anceps; nec ideo assequere.

CAPUT VI.

Que vitanda Consiliariis: & primum que impedienda & velut vada bona Mentis: Ea quattuor notata.

Hæc loca illa plana, per quæ turo explicetur consiliorū vela. Sed vada

a VI. Ann. b IV. Aon. c Valer. I. cap. II. d Curt. IV. e Tac. III. Annal.

vada etiam sunt & Scopuli: quos notabo. quia ludibrium profecto ventis debet, quisquis non caver. Inter vada mihi Contumacia est: ad quam non semel obhæsit suavoria ista ratis. Nam quidam natura ita pugnaces, ut

Contumacia, consilii remora.

[a] *Tantum sententiis aliorum contradicant.*

[b] *Qui, consilii quamvis egregii, quod non ipsi afferunt, inimici:*

[c] *Et adversus peritos pervicaces.*

Ne privatum quidem utilis.

Bis stulti. sive quod omnes [d] sapere volunt ex suo ore:

Sive quod, [e] *siquid auctoritatis in ipsis est, crebris contradictionibus destruunt.*

Sicut & dissidii.

Discordia item inter consuatores. [f] *Stimulat enim non raro privati odii pertinacia in publicum exitum.*

Item in hanc illamve partem affectio.

Tertio, Affectus. à quibus sane, [g] *omnes qui de rebus dubiis consulant, vacuos esse decet.*

[h] *Nam haud facile animus verum pervidet, ubi illi efficiunt.*

Imprimis ubi Ira. [i] *cum qua nihil recte, nihil considerate fieri potest.*

[k] *male cuncta ministrat Impetus.*

Quar-

Quarto, Avaritia, sive rei suæ Denique studium. Ex adyto Patavino hæc lucristu-
fors data: [a] *Privata res semper dium.*
effecere, officient que publico consilio.

Quid mirum? [b] *Pessimum ve- Quod*
ri affectus & iudicii venenum, sua corrup-
cuique utilitas, *pit o-*

[c] *Avaritia est, quæ omnia ve-*
nalia habere edocet: *Et per-*

[d] *Quæ Fidem & Probritatem rumpit.*
evertit: duo boni consilii instru-
menta.

Cui pleriq; hominum obnoxii: *Institutum*
sed Mercurii proles maxime. nec *maxime*
de nihilo lex Thebanis, quæ *vermerca-*
ruit [e] *τὸ δὲ δίκαιον ἐστὶν μὴ ἀπὸ χρημάτων*
τὸ ἀποδοῦναι, μὴ μισθῶν ἀπὸ χρημάτων *toribus.*
εἶναι qui
decem ipsos annos à commerciis non
abstinisset, non admoveri ad guber-
nationem.

CAPVT VII.

Quæ turbamenta, & velut Scopuli
bonæ Mentis? Tres ostens.

AT inter Scopulos, quibus illi *Confi-*
& frangi hæc navis solet, pri- *dentia*
ma mihi Fiducia occurrit: *noxia:*

[f] *Quæ profecto cum sapientia*
non commiscetur. *Cui pe-*
Phœbæ vox est: [g] *Consilia ca-*
ctus est,
lida & audacia, prima specie leta in pectus
sunt; tractatu dura, eventu tristia. *hoc de-*
Nec mitte.

a Tacit. I. Hist. b Indidem, c Indidem. d Lucr.
e Tacit. XIV. An. f I. Hist. g Sallust. Catil. h Ibid.
i Cicero, Offic. k Statius,

a Liv. lib. xxii. b Tac. I. Hist. c Sal. Cat. d Ib. e Arist.
III. Pol. cap. 111. f Cic. pro L. Man. g Liv. lib. xxxv.

Nec te faller. Nam plerumque
feroculi isti, [a] μὴ ἀσφαλῆας ὑπὸ
θεξάξου, μὴ δὲ εἰς τὸ ἐν τῷ ἔργῳ
ἐλαττοῦ. cum supina fiducia sen-
tentiam dicunt, in re ipsa trepidantes
deficiunt.

**Cauti in
consiliis,
in facto
audaces.** At ego cautum Mimum audio;
[b] *Animus vereri qui scit, scit tu-
to aggredi:*

Et mihi cum Græco scriptore,
[c] ἀνὴρ εὖ πρὸς ἀνείν ἀριστος, εἰ βυ-
λάδω ὑπὸς μὲ ἐρραδῶι ἀπὸ ὀππλεξά-
μυρος ἀπὸ τῶν χημῶν ἐν τῷ ἔργῳ
πραγμῶς εἶν· vir ea ratione fiet opti-
mus, si in deliberando quidem cunctetur,
et pratimeat quidquid pote con-
tingere: in agendo autem confidat.

**Cupidi-
tas re-
franda.** Scopulus alter, Cupiditas. [d]
Ἐπιθυμία μὲ γὰρ ἐλάττει κατε-
θῆν, ἀπειρία δὲ πλείεται. Nam cupi-
ditate pauca resse confunt, circum-
spicione plurima.

**Celeri-
tas re-
pudran-
da.** Cui adiuncta Celeritas, infamis
naufraigiis in hoc mari. Nam qui
cupit, festinat: qui festinat, ever-
tit. [e] *Omnia non properanti clara
certaque sunt; festinatio improvida
est et cæca.*

**Pruden-
tia vera** Itaque vere dictum: [f] *Nihil
magni discriminis consiliis tam inimi-
pestis. cum, quam Celeritas:*

[a] Item-

a Thuc. lib. I. b Publ. e Herod. lib. VII. d Thuc. x.
e Livius lib. XXI. f Idem lib. XXXI.

[a] Itemque: Δύο μὲν ἐν ἀντιώτα το
τῆ ὀδύκλια, τὰ χεῖς τὴ ὑδρῶν. Duo
atversissima resse Menti, Celeritas
et Ira.

Lentos ego amo, lentos: & qui
cum nostro Comico
[b] *Quidquid est incolum, non ex-
promunt, bene colium dunt:*

Nam quo nonnulli [c] in con-
sultando temerarii, in exsequendo vi-
ri sunt: *Et raro
celeres,
felices.*

[d] *Subiti consiliis, sed eventu felices:*

Cur movear? scio à casu esse, cui
non fido: magis rationi, & huic
dicto: Celeres istos [e] *celerem pæ-
nitentiam, sed eandem seram atque
inutilem sequi.*

Vidimus, videmus, videbimus. *Nisi in
semperque verum, [f] Scelera im-
petu, bona consilia mora valere.*

Quæ his propria, sicut Celeritas *Actio-
nibus* Actio. Nam [g] δὲ μὲ βυλάδω
ἐφ' ἡσυχίας, ποιεῖν τὰ δόξαντα μὲ
ἀπειρία. Consultere quidem oportet
lente, consulta cæcgu: festinanter. *tamē ea
grata.*

Ad to à gravissimo viro pondus:
[h] ἀεὶ πρὸς τὸ δὲ τὰ χεῖς τὰ βυλά-
δω τὰ βυλάδω δὲ βυλάδω: celeri-
ter deliberata peragenda sunt, delibe-
randum autem tarde.

Ca-

a Thuc. lib. III. b Plaut. Mil. c Vell. lib. VI. d Tac.
iv. Hist. e Liv. lib. XXXI. f Tac. i. Hist. g Demosth.
Execr. XXI. h Arist. vi. Ethic. cap. X.

Ipse Princeps qui se gerat in audiendis consiliis. Dogmata huic rei.

CONSILIARIOS formari: res monet, ut etiam ipsum consulentem. Frustra enim illi idonei, si non iste: & perierit omnis salubrium consiliorum liquor, nisi aptum velut vas sit in quod instiller. Princeps igitur, in capiendis consiliis, hæc seruet.

Tempere sive consulat. Mature deliberet. [a] *Timet, atque cum deficere omnia videntur, qui in ipso negotio consilium capere cogitur.*

Gladiatorum hoc est non Principum, [b] *In arena consilium.*

[c] *Magna in rep. momenta sunt temporum: & multum interest, idem illud utrum ante an post decernatur, suscipiatur, agatur.*

Quod rarum in Polyarchia. Peccatur hic in Plurium statu, ubi [d] *illud ex libertate vitium, quod non simul, nec iussi conveniunt.*

[e] *Sed & alter & tertius dies cunctatione coeuntium absumentur.*

Ne lente nimis consulat. Caveat Princeps, etiam illud: [f] *ne inutili cunctatione, agendi tempora deliberando consumat.*

[g] *Neve dies rerum, verbum terat.*

Audiat

Audiat cum iudicio. Turpis Eligat Claudianus ille frutex, [a] *cui non & iudicium amor, non odium, nisi indita & iussa, cec.*

Qui à suis

[b] *Ducitur, ut nervis alienis mobile lignum.*

Tamen sine Pertinacia, quia illud Marci Principis divinum: [c] *Nō perdat. Aequus est, ut ego tot taliumque amicorum consilium sequar, quam tot talesque amici meam unius voluntatem.*

Sententiam suam celet: ex hoc præcepto. [d] *Fieri quid debeat, aperiat. cum multis tracta: quid facturus sis, cum paucissimis, vel potius ipse secum.*

Sane anima consilii, secretum: & [e] *nulla sunt meliora consilia, quam que ignoraverit adversarius antequam fierent.*

Libertatem admittat, nec amet Aulæ [f] *verba illa byssina.*

[g] *Regum spes sapius assentatio, quam hostis evertit.*

At mihi salus illius desperata est, [h] *cuius aures ita formatae sunt, ut aspera qua utilia, & nihil nisi iucundum & laetum accipiant.*

[i] *Miser est Imperator, apud quem vera reticentur.*

H

Sine

a Cæsar. lib. v. Comm. b Sen. Epist. c Cicero, Philip. d Tac. in Germ. e Ibidem. f 111. Hist. g Illico

4 XII. An. b Horat. c Capitol. in M. Anton. Philos. d Veget. lib. 111. e Ibid. f Plutarch. Apoph. g Curt. lib. 111. h Tac. 111. Hist. i Capitol. in Gord. iun.

Nō præmia consiliis; Sine discrimine audiat. & nec bona quidem consilia præmiis afficiat (arcantum dogma suggero:) ne quis spe adipiscendi à vero deflectat, & [a] παρὰ γνώμης τὴν κερδοῦς χάριν λέγει. prater animi mentem aliquid, & ad gratiam loquatur.

Non pœnas statuat. Sed nec mala suppliciis. [b] De futuri enim sunt qui suadeant, si male suavisse periculum sit.

[c] Et sane non melioris fidei habendi, qui prudentius suasorint.

Succes- Id est, Felicius. Nam profecto
sus enim [d] sepe prava magis quam bona
à fortu- consilia prospere eveniunt. quia plena
na, sive rasque res Fortuna ex libidine sua
Deo: agitatur.

Imo

[e] Centum doctum hominum consilia sola hec devincit dea.

Et qui- Cum qua (extremum id moneo)
dam su- ne pugnet. & ardua illa atque im-
pra nos, plexa [f] consilia, quibus impar est, fato permittat.

CAPVT IX.

Spernenda occulta Consilia, & ab Aula servu.

Aulici consilia. rii improbi.

ADDO brevem, sed magnæ rei notam, uti spernar genus illud

Do-

Domestici consilii, quod per pravam prudentiam nonnemo sibi sumit. Id fere constat ex Aulæ quibusdam mancipiis:

Quibus [a] omnia Principum, honesta atq; inbonesta, laudare mos est.

[b] Qui in aures eorum sise & simulare, questus sui causa, insuferantur. Rē suam

Ah cave, cave. & quisquis privatim tibi servus, [c] is de iis rebus rursus que ad officium imperii tui argue ad aliquam partem reip. pertinent, nequid attingat.

Quantumvis ille idoneus, tamē [d] species ipsa gratiosi liberti aut pē deho-

servi, dignitate habere nullam potest. Minus fructum. & clamat tibi ipsa Veritas: Hi sunt cubiculares illi consiliarii, à quibus [e] bonus, cautus, optimus venditur Imperator.

CAPVT X.

Disium de Administris. & nota triplex, ad quam legi eos oporteat.

IAMQUE plene absolvi de Consiliariis: transeo ad genus alterum Adiatorum, Administrorum. Eos dico, QUI PUBLICE AUT PRIVATIM PRINCIPUM EXHIBENT IN FVN-
H 2 CTIO-
Admi-
nistri
Princi-
pu.

a Thucyd. lib. i. r. b Curt. lib. i. r. c Ibid. d Salust. ad Cæs. e Plaut. Pseud. f Tacit. v. l. Ann.

a Tac. i. r. Ann. l. b Cicero. ad Q. Frat. Epist. i. lib. i. c Ibid. d Ibid. e Vopisc. in Aureliano.

In Publico: PUNCTIONE ALIQUA SVI VSVM. Publice: ut sunt Præfecti, Præfides, Quæstores, Iudices, & uno verbo ii omnes qui tangunt imperii aut reip. partem. Privatim: ut sunt ii fere, qui ad Aulæ saltem usum aut splendorem adhibentur: quos suo proprioque verbo dicimus, Palatinos. De his minus est, illos qui in publico versantur, eligi suadeam cum cura: & in primis à triplici hac nota.

Eligendi à Gene. re. Vt Genus in iis honestum. Bene enim Philosophorum columen: [a] Εἰκὸς βελτίους ἔσθαι τοὺς ἐν βελτιότητι. Par est meliores esse eos qui ex melioribus.

Viles spernendi. Et sane vilis ille, qui viles tantum sibi admovet: [b] præcipuumque indicium non magni Principis, magni liberti.

Nisi insigni virtute. Excipio, si eximia in talium aliquo virtus. Tunc enim libens fatear. [c] Optimum quemque, esse nobilissimum.

[d] Et in cuiuscumque animo virtus insit, ei plurimum esse tribuendum.

Probi eligendi. Nam nota mihi altera, Vita est, quam super omnia specto. Legi enim: [e] Melior esse reip. & prope

tutio-

LIBER III. 117
tutiorum, in qua Princeps malus sit, ea, in qua mali Principis ministri.
Moribus ergo probi sint: valeatque illud.

[a] --- emittitur sola virtute potestas.

Malis famosisque [b] nihil crediderit, nullam existimationis sue partem commiserit. Non infames,

Imo nec ambiguis. Nonne melius [c] officii & administrationibus non peccatos proficere, quam damnare cum peccarint? Non anceps testes.

Ego censeo. nam in Principem [d] --- culpa cunctorum redit. Princeps peccat, qui non vetat peccare cum possit, quid iuber.

Illi incumbit [e] in hac custodia quid illi imperii, ut non se unum modo, sed omnes ministros civibus & resp. præflect.

At nota tertia, Ingenium est. Apti ab quo quia varium in nobis. [f] ingenio, καὶ ὁ μὲν πρὸς πολιτείαν, ὁ δὲ πρὸς ἐπιχειρήματα. ille ad civilia, hic ad bellica, natura aptior. eligendi.

Primum illud est, ut possit [g] Quisque ἕκαστος ἐκείνην ἕξει, καὶ τὸ οὐκ ἔστιν, pro in- μετέσπασθαι ἢ ἄλλοις, quemque, cuique functioni, pro indole sua, admovere. ne.

H 3 Mæc-

a Arist. v. polit. b Plin. l. 10. c Velleius lib. 11. d Ibidem. e Apud Lucianum in Alexand.

a Claudian. b Cicer. ad Q. Frat. Ep. 1. c Tacit. in Agric. d Sen. Med. e Cicer. ad Q. Frat. f Plutarch. Polit. præcept. g Ibidem.

Mæcenas enim apte quædam obiverit, quæ non Agrippa. & recte poëta:

[a] *Omnia non pariter rerum sunt omnibus apta.*

Non minus alii. Alterum, ut ingenia inspiciat. id est, recta eligat, nec tamen erecta. Scilicet, [b] *ut pares negotiis, neque supra sint.*

Tiberiana cautio non denihilo, qui [c] *nec eminentes virtutes sectabatur, & rursus vitia oderat. Ab optimis, periculum sibi: à pessimis, dedecus publicum metuebat.*

Medii congrui. Medii ergo optimi, quibus olim & nunc tutissimo [d] *secreta Principum innixa.*

[e] *Quo mihi Labes, aliquis in corrupta libertate?*

[f] *Capitonis obsequium dominantibus magis probatur.*

Tamen raro re- Ista suadeo: an persuadeo? ægre.
Habit electio. Nescio quomodo Antica hæc comitia affectus dirigit: & [g] *sito quodam ac sorte nascendi, ut cetera, ita Principum inclinatio in hos, offensio in illos est.*

C.A.

a Propert. lib. 111. b Tacit. v1. Annal. e 1. Annal. d 111. Aqual. e Eodem lib. f Eodem. g iv. An.

Administris ipsis præcepta tradita, eorum tutela. Primum Minoribus, inde Maioribus. Ancipitem omnem potentiam esse in Aula.

N] *Ec de Administris, plura differo: quædam, ad ipsos. O boni, lubrica vestra vita & via est, qui in Aula vesamini: in qua, ut vere vir sanctus dixit,*

[a] *Per pericula, pervenitur ad Periculi grandis periculum. plena Aula.*

Itaque acri circumspectione & custodia vobis opus contra lapsum. Ego fulcio his præceptis. Vos qui Minores in Palatio,

Obsequiosi estis. Nam [b] *quanto quis apud Principem obsequio promptior, honoribus & opibus exolletur. Obscuro quum Admistris nostros deceat. Sui usus. Audacia.*

Vt vobis, ne sitis dicto veteri, [c] *deceat. Sui usus. Audacia.*
Tinea & sorices Palatii.
Audaculi. Nam profecto [d] *Malus est minister regum imperii pudor.*

At vos qui Maiores, cavete ne Modestis vobis tales. & [e] *vestra vos, non stia. Principum fortuna metiamini.*

Quod agitis, sine iactantia agite. placent illi, qui [f] *actu otio. Quiescit. Quiescit. Quiescit.*
sis simillimi.

H 4 Qualis

a Aug. v111. Conf. cv1. b Tac. 1. An. c Constantini Imp. dictu. d Sen. Trag. Hipp. e Plin. Pan. f Vell. 11.

Qualis ille h[ab]et, qui nemo
aut validus etiam dicitur, aut faci-
lius sufficit negotio: magis que
agenda sunt egit, sine ulla ostenta-
tione agendi.

*Virtu-
tum dif-
simula-
tio.* Invidia sic vitabitur, cui amo-
lienda, non nemo delapsus est ad
[b] victorum etiam imitamenta.

Mæcenas illi hoc spectarunt,
[c] --- qui mens circumflua luxu
Noverat intactum vitio servare
vigorem.

*O vi-
rum ve-
re ad
Aulam!* Et callidus Crispi nepos. [d] qui
diversus à veterum instituto, per cul-
tum & munditias luxu propior. Sube-
rat tamen vigor animi ingentibus ne-
gotiis par, eo acrior, quo somnum &
inertiam magis ostentabat:

*Accepto
omnia
Principi
refe-
rans.* Qui sapis, capis, etiam istud: ut
nihil tibi adscribas, nec [e] ad fa-
mam tuam gestu exultes, sed ad au-
ctorem & ducem, ut minister, fortu-
nam referas.

*Sibi la-
bores ca-
pianr,
gloriam
illi.* Luna inquam esto, & gloriæ
tuæ omne lumen refunde illi Soli.
[f] Hac est comitio regum, ut casus
tantum adversus hominibus tribuant,
secundos fortune suæ.
Bene Agrippa. Διογ[.] [g] πρὸ φησὶ
ἀνδ[.] ex

4 Veil. 11. b Tac. xvi. Annal. c Claud. de Probrini &
Ol. consul. d Tac. 111. An. e Tac. in Agric. f Aemi-
lius Probr. in Datam. Dio. Lib. XLIX.

ἀνδρῶν ἢ συνιστάμενοι, ἢ μὴ δοξα-
πέας αὐτὸν ἢ προσμακτόν ἀπα-
λάτῃν, τῶν δὲ δεικνόμενων σφῶν
ἐνεύοις φιλῶντων. Duorum admo-
nebat virum in Aula saluum futu-
rum: Unius, ut difficultatem rerum
ipse amoliretur: alterius, ut gloriam
imposita summa manus illi relin-
gueret.

In universum autem, in Aula Patien-
perennare vultis? duo hæc adsu-
tite. Patientiam: veterani illius to.
exemplo, qui interrogatus, [a]
Quomodo rarissimam rem in aula
consecutus esset, Senectutem? Iniurias
inquit ferendo, & gratias agendo:

Item Cautelam, quia multi vo-
bis laquei, & Extre-
me cau-

[b] Fraus sublimi regnat in aula. si.
Illic ad [c] reprehendenda aliena Fraudium
dista & facta, ardet omnibus ani-
mibus, vix satum apertum os, aut lingua des au-
prompta videtur. la:

Illic infidiatores & hostes: qui
[d] secretis criminationibus infament
ignarum, & quo incautior decipiari,
palam laudatum.

Cur te fallam? [e] cum omnia Potentia
caveris, per ornamenta ferieris. ea lubri-
ca.

Imo ut nemo te evertat, cades
H 5 spon-

4 Sen. 11. De Ira. b Sen. Hippol. c Sallust. ad Cræf.
d Tac. 1. Hist. e Sen. Præf. lib. iv. Quæst. Nat.

Potentia sponte, quia [a] *Nihil rerum mortalium tam instabile & fluxum est, quam potentia non sua vi nata.*

Vide mihi illos Emeritos: [b] *Speciem magis in amicitia Principi, quam vim retinent.*

Reges mutabiles. Sive id vitio regum fiat, [c] *quorum voluntates ut vehementes, sic mobiles, sepe sibi ipse adverse:*

Fatum incertum. [d] *Sive fato potentia raro semperne, & satias capit aut illos cum omnia tribuerunt, aut hos cum iam nihil reliquum est quod cupiant.*

Inopinatum. Et ô bene si non Aratæ aliqua vox crumpat. [e] *Τὰ δὲ ἔργα, ἃ κερφαίων ὄντι χεῖρα τὴν τυραννίδος ἐπιλάσσει. Hac sunt, ô Cephalo, premia regie amicitie.*

Non procul à love & fulmine. [f] *Ista eveniunt: nunquam mihi. & [f] Stet quicumque valet potens Aulæ culmine lubrico, Me dulcis saturæ quietis, Obscuro positus loco, Leni persuasit otio.*

I. L I

^a Tac. 111. Annal. ^b 111. Annal. ^c Sallust. Jugurth. ^d Tac. 111. Ann. ^e Plutar. in Arat. ^f Sen. Thyest.

I. L I P S I
POLITICORVM
S I V E,
CIVILIS DOCTRINÆ
LIBRI QVARTI

CAPVT I.

Propriam Prudentiam, id est eam quam inesse Principi volumus, præceptis difficile alligari. Late fissam esse, instabilem, & Obiectam. Itaque aliquid de ea, non plene à nobis præcipi.

A LIENÆ Prudentiæ semitam decurri: aperitur mihi campus Propriæ, sed vere campus, in quo certam viam aut limitem quis comprehendet? Diffusa nimis res est, Confusa, Obscure. Diffusa primum. quid enim latius se, quam res humanæ, pandit? quarum omnium Prudentia est, imo & singularum. Philosophum audi:

[a] *Τὰν κατὰ τὴν ἐξέτασιν φερόμενην, ἀνθρώπου γίνεσθαι δι' ἑσπερίους. Singulæ Res singularum Prudentiæ est, quæ note homini per Usuram sunt.*

Atqui res singulæ, infinitæ sunt: *quas*

^a Arist. vi. Eth. cap. viii.

quas adeo non scientia, ut nec numero complectare.

[a] *Præcepta enim finita esse debent, & certa.*

[b] *Signa finiri non possunt, extra Sapientiam sunt.*

Circa res incertas versatur: Ipsa quoque mobilis.

Iam Confusa eadem. quia revera instabile totum & fluctuans est, quod Prudentiam vocamus. Quid enim aliud ea, quam electio rerum quæ aliter atque aliter sese habent? Quod si illæ incertæ: etiam ipsa, eo magis, quod non rebus solum devincta, sed iis quæ rebus adstant. Tempora, loca, homines adspicit: & pro minima eorum mutatione ipsa se mutat; adeoque non ubique una, ut nec in una re una. Scientiæ autem alia natura est: &

[c] Πάντες ἑσπολα μὲν ὀνομαζοῦν ὅτι πᾶσι μεθεῖναι, μὴ ἐν δὲ ἕξει ἄλλως ἔχειν.
Omnes censemus, quid scimus, natum non esse Variare.

Tenebrosa est, ob causas ignotas.

Sane incertum aliquid, nemo redegerit in certa hæc & stricta præceptorum vincula. Denique obscura eadem. quia res eventusque omnes humani in alta nocte.

[d] *Nam occultat eorum semina Deus, & plerumque bonorum malorumque*

rumque causa sub diversa specie latent.

Quis in rebus etiam obviis non suspicatur potius de causis, quam cognoscit? Sine causis autem Scientia non est, nec traditio ulla firma. Addo, quod in publica & Civili hac gubernatione, etsi in terrenis rebus, pleræque tamen causæ ab alto sunt, nec reperiendæ in hac terra.

Aut homini nec noscendas.

[a] *Usque adeo (ut ille exclamat) res humanas vis abdita quedam Obserit, & pulchros fascis savaeque secures Proculcare ac luctibus sibi habere videtur.*

Itaque (verum fateamur) ego & alii hic caligamus: nec est quisquam qui ad plenum præcepta Prudentiæ non dicam tradiderit, sed tentarit. Quid ergo? quiesco, & fileo? res & ordo verant: & faciam potius quod in Syrtium aliquo æquore deprehensus. & quoniam clausum directumque iter tenere non possum, confuse viam aliquam signabo, velut astris. O tu me adiuva, qui super astra.

CA-

* Sen. Epist. xcv. † Ibid. ‡ Arist. vi. Eth. cap.

111. d Plin. Paneg.

* Lucret. lib. v.

CAPVT II.

Divisa Prudentia Propria in Togatam, & Militarem. Illa rursus, in Humanam & Divinam. De hac ostensum, curam Principi esse. Unam Religionem retinendam ei, & defendendam.

PRUDENTIA omnis, quam in Principe quæro, duplex est: Togata & Militaris. Illam intellego, QUAE IN COTTIDIANA HAC GOBERNATIONE, TRANQUILISQUE REBUS, INTERVENIT. ILLA. QUAE IN BELLO, REBUSQUE TURBATA. Illius materies iterum duplex; Res Divinae, Res Humanae. In rebus Divinis verfatam dico, QUAE SACRA RELIGIONEMQUE TANGIT ET DIRIGIT, QUATENUS TAMEN PRINCIPIS EA CVRA. Iuste & convenienter sic limito. quia non Principi liberum in sacra ius. absit, sed inspectio quædam, idque tuendi magis quam cognoscendi causa.

Togata Prudentia: Militaris. In Divina Prudentia.

Religio, caput in repub. Curanda Principi. Sane in omni republica [a] Προνοια, ἢ ἀρετὴ θεῶν ὅτι μάλιστα. Primum est, curatio rerum divinarum. Ad quem autem ea potius, quam ad Principem pertinet? [b] ἀρετὴ τὸ θεῶν ἢ τῶν ἀνθρώπων μάλιστα, ἢ τὸ

ἀρετῶν

a Ariſt. viii. Pol. cap. viii. b Diog. Stoic. apud Stob.

ἀρετῶν ἢ τῶν ἀνθρώπων. Decet Decorem enim quod optimum est, ab optimo co. causa. li; & quod imperat, ab imperante.

Nec decet solum, sed expedit. Tutela Tutela tua primum: quia verissima causa. me Cyrus [a] ἐλογίζετο ὡς εἰ ἀνάντις οἱ κοινῶς θεοσεβεί: εἶεν, ἢ πῶς ἀν αὐτῶς ἐβέλην ἀεὶ τε ἀλλήλους ἀνόντων π ποιῆν, ἢ ἀεὶ ἑαυτῶν. ratiocinabatur, si omnes Familiares (iure & Subditi) Dei metuentes essent, minus eos aut inter se aliquid illicitum patrarent, aut in ipsum.

Ad augmentum etiam Imperii. Aug- Scito enim [b] τὸν θεὸν ἄνθρωπος ἐστὶν ἐν τοῖς μάλιστα αὐτῶς π μῶς. Deos causa, prioriores esse in eos, qui maxime illos colunt.

Austus gloriari Tullius: Romanos, non [c] calliditate aut robore, sed pietate ac religione omnes gentes nationesque superavisse.

Iam verò publice, qui salvi sumus Status nisi illa salva: [d] Religio, & timor Publici Dei solus est, qui custodit hominum causa, inter se societatem.

Tolle hoc vinculum: [e] vita hominum stultitia, scelere, immanitate complebitur.

Idemque, si confundis. Nec enim audien-

a Xenoph. Pæd. lib. viii. b Ariſt. Rhet. ad Alexand. c Orat. de Arusp. respons. d Laſant. de Ira cap. xii. e Eod. lib. cap. viii.

CAPVT V.

Transitum ad Prudentiam in Humanis, huic duo fontes reclusi, Ingenium Populi & Regni. De priore dictum: & per indicem exposita Natura vulgi.

PRVIDENTIA in Humanis reclus me vocat: de qua liberius iam & libentius dicam. Hanc intellego ^{Duplex} PARTIAM IN EXTERNIS ^{caput} TRANQUILLE ET FIRMITER GV- ^{Pruden-} BERNANDI. Dues illi fontes tribuo, Naturam populi & Naturam ^{tia gu-} regni. Sane cum omnia dispexeris, bernato- ^{rie.} nihil reperies perite ad gubernan- dum olim aut nunc monitū, cui non hinc scaturigo. Itaque ante omnia ad eos te ducam: & tum denique rivulos aliquot ex iis de-

I 4 ducam

est mos vulgo, mutabili subitis, & tam prono in misericordiam, quam immodicum sevitia fuerat.

[a] Nec quidquam facilius, quam in quolibet affectum mutare populum.

Sine iudicio. IUDICII EXPERS. [b] Plebi non iudicium, non veritas.

[c] Non dilectu aet sapientia dicitur ad iudicandum, sed impetu & quadam etiam temeritate.

[d] Non est consilium in vulgo, non ratio, non discriminem, non diligentia.

[e] Ex opinione multa, ex veritate pauca iudicat.

[f] Vulgus vacuum curis, & sine falsi verique discrimine solitas adulationes edoctum.

Adhaeret turba: AD PLURES INCLINAT. [g] Multitudo vulgi, more magis quam iudicio, post alius alium quasi prudentiorum sequuntur.

[h] Pecorum ritu, antecedentium gregem.

Invidet. NATURA INVIDIUM. [i] Aegri oculis alienam felicitatem intuetur.

[k] Pravo studio, quo etiam incertaminibus ludicris utitur, deteriori atque infirmiori favet.

SY-

SUSPICAX. [a] Municipale vulgus Suspiciatur.

[b] Mos vulgo, quamvis falsis reum subdere.

CREDULUM. [c] Facilis civitas Omnia ad credenda accipiendaque omnia credit. nova:

[d] Praesertim cum tristia sunt.

[e] Quoquomodo audita pro contemptis habent.

RES AVGET. [f] Cuncta, ut mos a se favet, in maius credita. auget.

[g] --- Sic quisque pavendo Dat vires fama: nullogue auctore malorum,

Quae sinxere, timent.

[h] --- traduntque metus, nec posscitur auctor.

[i] Adstruit auditu, docilis per inania rerum

Pascere rumorem vulgi pavor.

[k] Vagus primum & incertus rumor, mox, ut in magnis mendaciis, interfuisse se quidam & vidisse adstruant: credula fama inter gaudentes & incuriosos.

COMPRIMI NESCIT. [l] Prohibiti Vetita per civitatis sermones, cog; plures; ac si loquillice-tur.

a Quin. 11. Decl. b Tac. 1. Hist. c Cic. pro. Plane. d Ibid. e Idem pro Roscio. f Tac. 11. Hist. g Sallust. ad Caf. h Sen. De vita beat. i Tac. 11. Hist. k Liv. lib. XLII.

a Tac. 11. Hist. b 1. Annal. c 1. Hist. d Ibid. e 111. An f Eod. lib. g Lucan. 1. h Sil. IV. i Ibidem. k Tacit. 1. Hist. l 111. Hist.

liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgaverant.

[a] *Vagū per urbem militibus, qui sermones populi coercerent. id precipuum alimentum fame erat.*

[b] *Publica expectatio magni secreti impatiens: & male coërcitam famam supprimentes augebant.*

Pendet in turbis. TURBIDVM. [c] *Vulgus cuiusque motus novi cupidum.*

[d] *Ingenio mobili, seditiosum atque discordiosum, cupidum novarum rerum, quieti & otio adversum.*

Utique siquis concitat. Præsertim si DVX SIT. [e] *Ut mare, quod sua natura tranquillum est, ventorum vi agitur: sic populus sua sponte placatus, hominum seditiosorum vocibus, ut violentissimis tempestatibus, attollitur.*

[f] *Nam vulgus sine revere, præeps, pavidus, secors.*

Vereque dictum, [g] *Nihil ausuram plebem principibus amotis.*

Calidos amat. FAVET FERVIDIS. & plebe iudice, [h] τὸ σὺ φερον ᾧ ἀνάνδρου μεσσημα: ἢ τὸ μερὸς ἀπαρξωετ, ὅτι πᾶν ἀργὸν τὸ ἴ ἐμπλήκτως ὅζῳ, ἀνδρὸς μοίρα μεσσετὶ θη' quidquid modestum, ignavia

via speciē habet: quod circumspēctum & providum, segnitie, quidquid autem abruptum & præeps, id vero forte & virile censetur.

[a] *Ideo vincit in ea plerumque pars maioris animi quam consilii.*

Et grati [b] *stolidi, ac vecordi fācundia,*

NEGLEGIT REM PUBLICAM. [c] *Rei publicæ Magnitudine nimia, communium curarum expers populus.*

[d] *Privata cuique stimulatio, & Sua vile decus publicum.*

[e] *Intenta mala, quasi fulmen, optant duntaxat se quisque ne attingant.*

VERBIS FEROX. [f] *Procacia Forte plebis ingenia.*

[g] *Sed nihil ultra verba ausurū. Nec ultra.*

[h] *Impigre linguæ, ignavi animi.* METV AVT SPE NIMIVM. [i] *Semper Hac est natura multitudinis. aut serimmodi vit humiliter, aut superbe dominacum. tur. Libertatem, que media est, nec spernere modice, nec habere sciunt.*

[k] *Nihil in vulgo modicum. terre, ni paveant: ubi pertimuerint, impune centemni.*

Vul-

a 11. Hist. b 1. Hist. c Eod. lib. d Sallust. Jug. e Cic. pro Cluent. f Tac. 1. v. Hist. g 1. An. b Thuc. lib. 1. 1. 1.

a Liv. vet. b Tac. 1. v. Hist. c 1. Hist. d Ibid. e Sallust. Orat. Philip. f Tac. 1. 1. Hist. g 1. 1. Hist. h Sallust. Orat. Marcii. i Livius xx 1. 1. k Tac. 1. Ann.

Vulgus [a] audacia turbidum, nisi
vum metuar.

Plura sunt, quæ tu à te addes.

C A P. VI.

Fons alter reclusus, Ingenium regū &
regni. Duo hic cōsiderata, quæ Com-
muniter cōveniunt, & quæ Distincte.

Alterū caput
Prudentia, Natura re-
gni. Id instabile.
[b] Go ad Naturam regni propero:
[c] quæ pauca hæc tibi delibo.
Communiter eā nosce, & Distin-
cte. In Cōmuni notitia hæc sunt.
Regnum omne fluctuans & IN-
STABILE. [b] Arduū enim & sub-
isillum Fortune cuncta regendi onus.

[c] Ut alta ventos semper exci-
piunt iuga,
Imperia sic excelsa fortuna obia-
cent.

Subito saepe de-
scitum; [d] Nihil inausum est Fortune.
adversus Imperia idem habet iuris,
quod adversus imperantes.

Itaque saepe occultis causis la-
bitur, & [e] quæ domesticis steterant
belli, quæ externis regna, nullo impel-
lente ruunt.

Et totū, Et totum fere labitur, cum cœ-
pit. Vere ille scripsit, [f] Regum
maiestatem difficilis à summo fasti-
gio ad medium detrabi, quam a me-
diū ad ima precipitari.

[a] Non

a VI. Ann. b Tac. I. An. c Seneca Oedip. d Seneca
Epist. xcix. e Ibid. f Liv. lib. xxxviii.

[a] Non enim his gradibus, quibus In sum-
ad summa perventum est, retro itur: mo aut
saeps inter fortunam maximam & in imo
ulissimam nihil interest.

[b] Imperium cupientibus (aut
habentibus) nihil medium inter preci-
pitia aut summa.

Nec Fortunæ solum obiectum, Odio-
etiam ODIIS. sumple-

[c] Simul ista mundi conditor po-
suit Deus, rumque.

Odium atque Regnum.

Causa saepe in Impotentia re-
gum. Nam Idgue
ob re-

[d] Id esse regni maximum pignus
putant, gum
mores.

Si quidquid aliis non licet, solis li-
cet. Qui li-
centiosi.

[e] Quod non potest, vult posse,
qui nimium potest.

Et in pervicaci eorum Super-
bia. Pertinaces, &
superbi.

[f] durus & veri insolens
Ad recta flesti regius non vult
tumor.

[g] Flesti non minus existimant Etiam
turpe, quam vinci. quia nos

Sed causa etiam altera in Natura parere
nostra. quia [h] nemo alteri imperiū difficles.
volens

a Sen. De Benef. vi. cap. xxxviii. b Tacit. III. Histor.
c Sen. Theb. d Idem Agamemni. e Idem Hippol.
f Ibid. g Sen. De benef. vi. cap. xxx. h Sal. ad Cæf.

volens concedit: & quamvis bonus atque clemens sit qui plus potest, tamen quia malo esse licet, formidatur.

Insidia exponitur.

Ideoque regnum obnoxium IN-

SIDIIS. [a] Multi iniqui atque infideles regno, pauci sunt boni.

Ideometiculose reges;

Nec immerito reges semper in TIMORE. [b] Ingenia regum prona ad formidinem.

Sæpenimis: &

[c] --- dubia pro certis solent Timere reges.

Suspiciaces & a-

Idem ÆMULI, & [d] suapte natura potentie anxii.

mulis:

[e] Nec regna socium ferre, nec tædæ sciunt.

In ipsos filios.

Adeo, ut [f] displiceant regnantibus etiam civilia filiorum ingenia.

[g] Et suspectus semper in visusque dominantibus, quisquis proximus destinatur.

Regni vires noscenda.

Hæc taliaque Communiter scies, iam illud Distincte, Quantum tuum regnum sit, & Quale. Potentia, inquam, tua, serio tibi noscenda est.

[h] Metiri sua regna decet, viresque fateri.

[a] Mul-

a Attius. l Sallust. Jugurth. c Seneca Oedip. d Tacit. iv. Annal. e Seneca Agam. f Tacit. ii. Annal. g I. Hist. h Lucan. viii.

[a] Multi dum se tam magnos, quam audiunt, credunt, attraxere suspervacua & in discrimen rerum omnium perventura bella.

Etiam regni Qualitas, cuiusmodi Et eius di illud sit, Vetus, Novum, Hæreditate, an Suffragio traditum & tutio sitradendum; Legibus, an Vi quæsiturum, & quidquid tale. Pro his enim varie attemperandum sceptrum, & laxandæ aut adducendæ imperii illæ habentæ.

CAPVT VII.

Præcepta nunc ex hisce fontibus petita & primum uniuersæ posita, quæ firment Regnum aut violent: mox distincte de vi dictum. Opus regi Custodes, Milites, Arces aut potius Colonas,

BENE habet. duplicem Arcton meam signavi, ad quam flectendi mihi idem tamen oculi: nunc audacter vela do, & undosum mare ingredior Præceptorum. Ea hoc ordine disponam, ut quæ Iuvant firmantque regnum, præmittam: subiungâ, quæ Lædunt & perdunt. Duo sicut duo igitur sunt, quæ tranquillum id aut firmum efficiant, VIS & VIR- Regno: TVS: duo item, quæ turbidum aut Duo e-caducum, VIS & VITVM. Singula versent-

K

hæc do,

hæc, ut meus captus est, subtiliter videamus & parte. Vim in Iuvante parte primò pono, & intel-

Vis desinit.
Divisa. lego PRÆSIDIVM QVOD PRINCEPS VTILITER ADHIBET AD SE TVENDVM AVT REGNVM. Id sere duplex, Milites, & Munimenta.

Custodes regii. Milites iterum duplices, Custodes & Ordinarii. CVSTODES, regis ipsius tutela propria: qui scilicet

[a] Somnum eius nocturnu excubiis muniant, latera obiecti circumspicue defendant, incurrentibus periculis se opponant.

[b] Miles in forum, miles in curiam comitabatur, scribit de suo Principe Tacitus.

Nam probus vetusque ille mos: & quamquam in nullo metu, decore tamen eos Princeps, & [c] vel ornamenti causa habeat.

Ordinarii & perpetui milites. Sed esse & ORDINARIOS milites volo: manum scilicet aliquã grandiore (pro viribus & modo regni) ad subita casuum aut bellorum. & qui, [d] si auxilium res poscat, haud procul acriantur.

Nã scimus, [e] voluntarium sæpe militem deesse. ac si supradet, nõ eadem

dem virtute ac modestia agere: quia plerumque inopes ac vagi (ut hodie quidem mos est) sponte militiam sumunt.

Grande momentum in hoc præcepto: & C. Caesar solitus dicere, [a] Δύο τὲ ἐστὶ τὰ τὰς δυνάστεως παρεσθλάζοντα ἢ φιλοσοφία καὶ ἐπαύουσα, στρατιώτης ἢ χημέρα. Duo esse, quæ Principatus comparent, servent, augeant, Milites & Pecunia.

Atque alius ab eadẽ mente (et si paullo improbius) ad suos liberos: [b] Ὁ μοι εἶτε, εὐδ' ἔστρωται πᾶσι τήξετε, ἢ ἄλλων πάντων καὶ ἀφρογείτε. Inter vos consentire, milites ditare, reliquos omnes spernite.

At munimenta possis usurpare Arces duplicia, Arces aut Colonias. Illas quatevulgus & hodiernus mos tibi innovent: ego istas, & mos vetus. Sane les.

ARCES non tam firmæ compedes, quam consentur: ad exiguum motum validæ; fragiles (ipsi vidimus) ad communem & magnum. In finibus tamen & contra hostem, haud valde eas spernam: in mediterræis & contra cives, valde. Populo alicui diffidit? premere eum vis? COLONIAS tibi suggero, vere [c] sedes servitutis.

K 2 Hoc longè: Prælatiis Co-

^a Sen. t. De Clem. ^b Tac. t. Annal. ^c Sen. t. de Clem. ^d Tacit. t. Annal. ^e ibidem.

^a Dio lib. xlii. ^b Severus Imp apud Dio. in vii. c. ius. ^c Tac. Agric.

Hoc solidum, hoc firmum munimentum est: in quo non locus solum talis, sed homines ipsi sint. Coloniz enim fere constant externis (quibus, cum indigenis haud facilis conspiratio:) nec usurpandæ temere nisi in externos. Nam [a] non assuetæ franis servitutis tumide gentium instataque cervicibus, facile alias ab imposito iugo resiliunt.

Sed saltem in

Sive etiam in feroces & recens subiectos. Quicquid enim dicunt, [b] quos viceris cave amicos tibi esse credas.

Aut recens domitos.

CAPVT VIII.

De Virtute duplici, servatrice Reguorum. Benivolentia populi commendata, & offensa triplex ad eam via.

VI s ergo opportune etiam ab optimo Principe adhibenda, exscito veteri:

[c] *Quedam vi tractanda, quo ceteris quies sit:*

Sed magis Virtus. in qua mihi quidē præcipuum Principatus robur est & pondus. Eam, paullo aliter quam vulgus, hic appello LAVDABILEM VTILEMQUE IMPERIO AFFECTVM, DE REGE, VEL IN REGEM. Studiote sic discrimino.

Nam

a Flor. iv. cap. ult. b Curt. lib. vii. c Tac. i. An.

Nam cum duplex eiusmodi Virtus sit, Benivolentia & Auctoritas: nasci quidem utraq; à rege & per regem debet, sed sedē tamen suam & domicilium in animis Populi habet. atque illa, in regem Affectus est; hæc Opinio de rege. Ex definitionibus facile rem mentemque meam capies. Nam BENIVOLENTIA, quâ hic quarto & suadeo, est SVEDITORVM IN REGEM EIVSQUE STATVM PROMPTA INCLINATIO ET AMOR.

Benivolentia definita. Viilitas eius.

Quæ nimis utilis, imo necessaria, ad res gerendas. Plato vere dixit: [a] *δία τῆ ἀπειροῦ τῆς ἀσπίτου, ἢ τὸ ἀπειροῦ τῆς ἀσπίτου.* Ab eo quod placeas hominibus, actionū efficacia est.

Para igitur: idque via triplici, Lenitatis, Beneficentiæ, Indulgentiæ. LENITATEM promes in Teipso primum, verbis factique benignus, [b] comitate & alloquiū officia provocans.

Quomodo paranda? Lenitate in te, & circate:

Quidni [c] ita cum civibus tuis, quasi parens cum liberis, vivas?

Cum illa tamen exceptione, ut [d] *incorrupto duci honore.*

Temperie opus est: [e] *nec aut reverentiam terrore, aut amorem humilitate captabis.*

K 3

Ra-

a Epist. iv. ad Dionem. b Tac. v. Hist. c Plin. Paneg. d Tac. v. Hist. e Plin. Paneg.

150 CIVILIS DOCTR.

Raræ hoc sed magnæ laudis, cum [a] virtutes specie dispares prudentia iunguntur.

Lenitate in omni imperio. Sed promes etiam in Imperio: ut tranquillâ id ac lenè sit, [b] *nicaia eius facies, quâ sereni cœli ac nitentis.*

Hoc ex ingenio hominum est: qui [c] *nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem:*

[d] *Domiti ut pareant, non ut seruiant.*

Hinc Quies: Hoc ex usu ipsius imperii: quia reu. ra [e] *remissius imperanti melius paretur.*

Hinc Fides: Sed & fidelius paretur. [f] *Nullo terror, ait Livius, cum omnia bello arderent, fide socios demovit: videlicet, quia iusto moderatoque regebantur imperio.*

Hinc Stabilitas. Cæsaris effectum est: [g] *ὁ ἐξουσία μεταχειρίζεται πάντα τὰ κτηθέντα τῆς τῆς. Potentia mediocriter exercita, omnia quaesita conservat.*

Contra, [h] *ὁ ἀναψύλλω ἰς πάντα ἀπλῶς τῆ δυνάμει κατὰ χροῖον, ἔτε δυνόια ἀναψύλλω ἀσφάλει ἀκρίβει δὲ ἰσχυρῆ. Qui impudenter & passim in omnibus potentia abutitur, is neque veram lenivolentiam, neque*

LIBER IV. 151

neque firmam securitatem invenit.

Iam & BENEFICIENTIAM ad-Beneficiunges. Nam [a] *liberalitate qui centia uiuntur, Benivolentiam sibi concisem parant, & quod aptissimum est ad quietatur. re vivendum (sive & regendum,) caritatem.*

Vis scire quanta eius vis? [b] *Quæ Melius beneficiis imperium custodi semper usus: tur, quam armis.*

Sane vulgo, ex veteri verbo, [c] *Omnium dulcissimum est, accipere.*

Donabis igitur, vel Augusti exemplo: qui [d] *Militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit.*

Idque effusius in novo imperio. *Maxi- Sic enim tibi firmabis; & [e] novis me in ex rebus aucti, tuta & presentia, novo quam vetera & periculosa valent. statu.*

Sed cum iudicio: nec placeant *Quibus mihi illi [f] Reges, qui multa operatamen tis oculis donant.*

Tu largiere [g] *bellorum sociis, ras, vi- periculatorum consortibus: de:*

Sive etiam [h] *de te bene ac fortiter, sed in toga, meritis:*

Aut iis denique qui mereri possunt. [i] *illis scilicet præmia, his exempla,*

K 4 Sed

a Cic. Oratore ad Brutû. b Sen. 1. De Ira. c Tac. 1. Hist. d Idem Agric. e Sen. 1. De Clem. f Liv. xxii. g Apud Dionem lib. xLiii. h Ibid.

a Cic. 11. De Finib. b Sen. De Brev. vitæ. c Idè De Ben. d Tac. 1. An. e Ibid. f Sen. iv. De Benef. cap. xxxvii. g Plin. Paneg. h Ibid. i Ibid.

Et quā- Sed cum modo etiam. Nam [a] simpliciter ac liberalitas, nisi modus adsit, in exitium vertuntur.

Alioquin Si omnibus, si passim: quis finis? [b] Singulis nunquam exsatiabuntur, res publica deficiet.

re per- [c] Itaque alieni boni manus af-
dis. ferre cogentur:

Quod exitiabile. [d] nec unquam tanta studia assequeris eorum quibus dederis, quanta odia eorum quibus ademeris.

Cave igitur. atque adeo [e] nihil largiatur Princeps, dum nihil auferat.

Tertio INDULGENTIAM TUAM: hac mente, ut quatenus sine corruptela morum potest, populum Laxe habeas & iucunde. Laxe, ut in victu: ne [f] plebs aeri annonae fatigaretur.

[g] Nam vulgo una ex republica annonae cura.

[h] --- dum tantum res anxius optat,

Panem & Circenses.

[i] Omnes autem qui remp. gubernant, consulere debent, ut earum rerum copia sit, quae sunt necessariae.

In ludicris. Iucunde etiam: puta in ludis & eiusmodi receptis voluptatibus.

Nam

^a Tac. i. Hist. b. ii. An. c. Cic. ii. De Offic. d. Ibid. e. Plin. Paneg. f. Tac. iv. An. g. iv. Hist. h. Iuvenal. Sat. x. i. Cic. ii. De Offic.

Nam vulgo, sicut [a] pueri, omne ludicrum in pretio est.

[b] Itemque cupiens voluptatum, & si trahat eo Princeps, latum.

Itaque vides, [c] nec maiores abhorruisse spectaculorum oblectamentis. Usus enim aliquis in ista re: cum ita ferociiores populi, eoque [d] bello faciles, quieti & otio per voluptates assuescunt.

[e] Idcirco apud imperios Humanitas vocatur, cum pars servitutis sit. Verissimum est, [f] Voluptatibus Romanos plus adversus subiectos, hinc quam armis valuisse.

Nec id nescivit ille historio, qui increpanti Augusto quod eius causa in plebe essent tumultus: [g] Συμφέρει σοι, Κέστωρ, inquit, πότε ημάς ἢ δῆμον ἔχοντα πείσει; Expedit tibi, o Caesar, populum circa nos dissineri.

Acute. Nam profecto [h] virtus ac ferocia subditorum, ingrata imperantibus.

Sed modum tene: & vide ut hæc Tamen [i] lascivia potius, quam lascivia lascivia & luxuria dicitur.

Facile enim ista irrūper. [k] nec vitanda.

K 5 pud-

^a Sen. Ep. xvi. b. Tac. xiv. An. c. Ibid. d. Idē in Agric. e. Ibid. f. Tac. iv. Hist. g. Pylades apud Dionem lib. lvi. h. Tac. in Agric. i. Ann. xiv. k. Ibid.

Quæ ferri etiam usum præbent.

Franguntur & moluntur.

Agere-rosius curis avocant.

154 CIVILIS DOCTR.
pudicitia aut moles, nec quidquam
probi moris ultra reservabitur.

Ita Tui & Tu peribitis. Quid
enim salvi, amissis moribus?

C A P. IX.

*Auctoritas commendata valde. Tria
ostensa, quae ad eam ducunt, in qui-
bus quia Imperii praecipua vis est,
accurate & enucleate de his differ-
tum.*

* Lib. II. cap. XVI. **A**UCTORITAS inter IUVANTES
virtus altera est, quam * supra
quoque libavi: sed hoc tantum.

*Quid
Aucto-
ritas?*

*Unde
nata?*

*Quibus
rebus
paran-
da.
Tutela
ea re-
gnorum.*

dicenda est. Definitio iterum: Au-
toritas est IMPRESSA SUBDITIS,
SIVE ET EXTERIS, OPINIO RE-
VERENS DE REGE EIVSQUE STA-
TU. Constat ex Admiratione &
Metu: cuius utriusque temperies
sive inmixto facit hanc Virtutem.
Quam parati apud quasdam na-
tiones pronius aio:

[a] Est enim ingenita quibusdam
gentibus erga reges suos veneratio.

Apud alias aegrius: sed tamen
apud omnes triplici hoc, quem dica-
m, modo sive via. Forma imperii,
Potentia imperii, Moribus imperant-
is. Per singula te ducam, &
figam in iis pedem non distincte

lo-

LIBER IV. 155
solum, sed lente & impresse. quis
carpet? ego fulcrum hoc regno-
rum scio, &

[a] *Maiestatem imperii, salutis
esse tutelam.*

Hæc illa velut edita arx est, qua
Princeps se vindicat à rebellionē &
contemptu. Scande & occupa Deo
aspice, me duce. Prima viarū est

FORMA IMPERII, in qua tria ad
Auctoritatem requiro: ut Severa sit,
ut Constans, ut Adstricta. SEVERA
primum, quia perpes illa & assidua
Lenitas Contemptum inducit, id
est Principatus ipsam pestem. In
hac colluvie morū & hominum
[b] *habendus metus, aut faciendus est.* *Qua
ex usu
Princi-
piis,
Et sub-
ditorū.*

Amplius, quia inducit [c] *ma-
ximam illecebram peccandi, impuni-
tatis spem.*

Quis eum metuat, [d] *apud
quem conditum, imo constructum fer-
rum est?*

Qui per seignitiam potius quam
clementiam, [e] *patiatur hebescere
aciem suam auctoritatis?*

Nefecris, & nosce vulgus. [f] *Ὅτι ἄλλο
ἢ τὸ πρὸς τὸν αἰσθητικὸν ὄραμα, ἀλλὰ τὸ
φύσει καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως διὰ τὸ μέτρον
αἰσθῆναι, ἀλλὰ διὰ τὰς πρῶτας
enim dum.*

* Idem lib. vii. 1. b Sal. Orat. Lepid. c Cic. pro
Mil. d Sen. de Clem. e Cic. in Cail. f Arist.
x. Ethic. cap. ult.

enim ita natum est, ut Pudori obsequatur, sed ut Metui: ne, ut abstineat à pravus ob turpitudinem, sed ob susplicia & pœnam.

Adhibe hæc igitur in tempore. [a] Salutaris Severitas vincit inanem speciem Clementiæ.

Cotys rex Thracum, inceptanti severitatem eius & aienti, [b] Mævia τῶν ἔσθ, κὶ ἔβλα Cιλεύα' belle respondit, Α'λλ' ἡ ἐμὴ μαρία τῶν ἀρχομένων σὺ φρονεῖς ποιεῖ. Furor hic est, non Regnum. At meus hic Furor subditos sanos reddit.

Ita, ita. [c] Adhibenda est reip. causa Severitas, sine qua administrari civitas nulla potest.

[d] Scimus digitum precidi oportere, si ob eam rem gangrana non sit ad brachium ventura.

Tamen tempestive, & cum intermissione. Nam [e] civitatum mores magis corrigit parcitas animadversionum.

Illud laudabile, quoties potes, efficere [f] ut pœna ad paucos, metus ad omnes perveniat.

[g] Est unius improbi supplicio multorum improbitatem coercere.

Quod

Quod si crebra tamen nimis aut Nisima-
pervicacia vitia: tum sane illud la herba
valeat, nimium
suscru-
verit.

[a] Crudelem medicum intemperans ager facit.

[b] Ne corporis quidem morbos veteres & diu auctos, nisi per dura & tunc re-
aspera coercereas. Corruptus simul & cidenda
corruptor, ager & flagrans animus, est. haud
levioribus remediis restringendus est, quam libidinibus ardescit.

Secundo, CONSTANTEM volui Con-
imperii Formam: quod interpre- stantia
tor; uno & veteri tenore fluentem. Aucto-
Quid mihi mutas? Alcibiadē audi vere censentem: [c] τὸ ἀνθρώπων
ἀσφαλέστατα τέτυκτο οἰκῆν, οἱ ἂν τοῖς
παρῶσιν ἦθεσσι κὶ νόμοις, ὡς κὶ χεῖρο
ἔπιπτεε διαφόροις πολιτεύσει. Eos
Observatissimum tutissime agere, qui presen- variatior;
tibus moribus legibusque, etiamsi de- legum
terioribus sint, minimum variantes, & mo- rum.

Ipsū Augustū: qui sic olim ad Senatū. [d] τὸν κερμένους νόμους ἰσχυρῶς
φυλάσσει, κὶ μηδένα αὐτῷ μετέβαλλε.
τὰ γὰρ ἐν ταυτῷ μέγιστα, κὰρ χεῖρο
ἢ, συμφοροτέρων τῶν ἀεί κρηνοτομη-
μένων, κὰρ βλαπτικῶν ἴσθαι, ὅτιν' Positas
semel leges constanter servate, nec ul-
lam

a Cic. ad Brut. Epist. 11. b Stob. de Regno. c Cic. 11. de Offic. d Varr. in Frag. e Sen. 1. de Clem. f Cic. pro Cluent. g Idem, 111. in Verr.

a Publius b Tac. 111. An. c Apud Thuc. lib. vi. d Apud Dionem 1111.

lam earum immutate. Nam quæ in suo statu, eademque manent, etsi deteriora sint, tamen utiliora sunt reipublicis quæ per innovationem vel meliora inducuntur.

Contem- Et inopinati dogmatis causa
nuntur duplex. Quod nec leges ipsæ vim
leges la- & vitam satis habeant, vertendæ
ta, rela- statim aut evertendæ. [a] Non
te. enim convalescit planta, quæ sapius
transfertur.

Et una Et quod Princeps vilescit, qui sic
earum vacillat: cædaque inconstantia,
lator. [b] quæ iusserat, vetat; quæ vetue-
rat, iubet.

Acricu- Sperne ergo circa te novatores:
li in qui [c] ut aliquid sui videantur af-
rep. ma ferre, etiam recta commutant.

li. Et scito, [d] super omnibus nego-
Veteres, tii melius atque rectius olim provi-
& vete- sum: & quæ convertuntur, in deter-
ra, opti- rius mutari.

mi. Ideo in [e] minimis quoque re-
bus omnia antique consuetudinū mo-
ment a servanda.

Inter- Sed numquam, inquires, mutem?
dum ta. nonquam: nisi aut summa Utili-
men in- tas exortuerit, aut summa Neces-
novan- sitas. Nam, fateor, nocet interdum
dum. [f] priscus rigor & nimia severitas,
cui iam partes non sumus.

Sed

Sed tunc quoque fiat leniter: & Sed non
ut [a] quam minimo sonitu orbis ille violen-
in repub. convectatur. te.

Itemque Lentæ: ut per gradus, Et pau-
nec omnia simul. Augusti exem- xill i-
plo: qui sub initia imperii [b] & tim.

κατα ἄθους, ἀσπὶς ἕσπετος, ἔπαρξις, φοβηθεὶς μὴ τὴ σφαλίη, ἀδρόμας μεταρρηθμισαὶ ἑὸν αἰτιολογεῖσθαι θελήσει. ἀλλὰ τὰ μὴ παρὰ τῆσιν αὐτῶν μετακόμωσεν, τὰ δ' ὕστερον non omnia statim, uti decretum erat, excisus est: veritus ne parum succederet; si simul homines transferre & invertere vellet; sed quadam ex tempore disperseuit, quadam reiecit in tempus.

Atque hoc est, quod de eodem noster: [c] Insurgere paulatim, muria legum & magistratuum in se trahere. Ait, Paulatim, & tu in te simili serva.

Tertio, AD STRICTAM Imperii Adstri-
Formam posui, id est, ut non solum Formam-
A te præcipua vis & honos, sed et imperii, pro
iam Apud te sint. A te quidem, ut Aucto-
maxima rerum aut agas ipse, aut ritate.
firmes: [d] neu vim Principatus re- Princeps
solvās, cuncta ad Senatū revocando. unus res

Non quia consilia spernā (valde manu
suasi, & suadeo:) sed quia inno- tentat.
tescere

Sen. Epist. b Tac. II. Hist. e Quint. lib. III. Inst. d Tac. xv. An. e Val. Maxim. lib. II. f Tac. I. Hist.

a Cic. ad Attic. lib. II. ep. 1 x. b Dio. LII. c Tac. I. An. d I. Ann.

Eum omnes spectēs: [a] *solus arbiter rerum, iure ac nomine regio.*

omnia ab [b] *Reges domini rerum tempore expectant, trahunt consilii cuncta, non libent. sequuntur.*

Aliquid hinc laxas? totum amittis. [c] *Ea est imperandi ratio, ut non aliter constet, quam si uni redatur.*

Honores nimios ne dato. Sed Apud te etiā plerumque honos maneat, certe magnus. Doctorum ille doctor: [d] *Κοινὴ φυλακὴ τῆς μοναρχίας, τὸ μὴ εἶνα ποιεῖν ἕνα μίαν. Communis custodia Principatus, neminem unum magnum facere.*

[e] *Semper periculosum privati hominis nomen supra (imo & iuxta) Principis attolli.*

Datos anseris sed vellecatim. Quid si ramentum factum corriges, sed sic, ut non detrahas eum, sed deducas, [f] *Δεῖ γὰρ εἰν παρὰ τῶν ἡγετῶν, ut ille loquitur, τὸ το δρᾶν, καὶ μὴ πᾶσαν ἀπόρον ἀφαιρῆσαι ἢ ἔξῃσιαν. oportet circumductione quadam & per ambages id facere, nec totam potestatem simul tollere.*

Non longos item dato. Nec vero magnos solum honores dari abnuo, sed & (utique in Militia aut Præfectura) longos. Vetus

tus monitum: [a] *Nihil tam utile, quam brevem potestatem esse, que magna sit.*

[b] *Libertatis (sive Principatus) magna custodia est, si magna imperia diuturna esse non sinas.*

Causa, quoniā [c] *αἱ μακρότεραι καὶ πολυχρονιώτεραι ἀρχαὶ ἐπαίρεισι ἄλλους πολλὰς, καὶ ἐς νεκρὸν ἐπιούσας ἡδύταται. Longiora & diuturniora sciunt imperia, multos attollunt, & ad res novandas impellunt.*

VIAM primam vides: alteram tibi POTENTIAE ingredior, quæ est certissima illa ipsa directa & regia ad solidam Auctoritatem via. Cetera Auctoritatem adfinit, hæc absint: quid iuramentum vabunt? Scito [d] *parum tutam ratio, maiestatem sine viribus esse.*

Potentiam autem hic intellego, ad Quid [e] *Sua conservanda, & Aliena obtinenda, idonearum rerum facultatem. pellem?*

Quam quinque hæc in firmamenta Qui pariter dabant: Opes, Arma, Consilia, rari Fœdera, Fortuna: si tamen apposite utaris, & ut præcipiā. Attende, attende. Primo loco Opes pono. & de vi atque usu earum quis ambiget?

[f] *Δεῖ δὲ χρημάτων, καὶ ἀνδρῶν ἔδωκεν ἔστιν ἡγετῶν ἢ δέοντων. Opus sunt*

L

sunt

a Tit. An. b Liv. ix. c Tac. I. An. d Arist. v. Pol. cap. xi. e Tac. in Agric. f Arist. v. Polit. cap. xi.

a Lætro apud Sen. vii. Controv. ult. b Liv. iv. c Dio. lxi. d Liv. xi. e Cic. ii. De Invent. f Demosth. Olynth. i.

sunt Opes, & sine iis nihil fiet quod opus.

Illam nervi caput, pedes. Experiens callidusque vir clamabat olim: [a] *Νεύξω τ' ἠγέμονας τὰ χῆματα εἶναι.* Nervos imperii pecuniam esse.

Animorum domina: Nam socios aut milites habere vis? Illa dabit. [b] *Πάντα ὄντα πλῆστω.* Omnia vanalia nummis.

Locorum domina: Hostes aut urbes perdere? hæc faciet. [c] *Nilil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit.*

Omnia castilla hæc machina deiiciet, [d] *in que modo a sellis onustus auro possit ascendere.*

Ad summam,

[e] --- divina humanaque pulcris Divitiis parent.

Non credis? saltem oraculo:

[f] *Ἀρρηπίαις λόχαϊσι μάχῃσι πάντα νικίσεις.*

Hæstis pugna argentatis, atque omnia vinces.

Argentius gladius omnia penetrat. Instrumentum secundum, Arma. Nam illud certum, [g] *Non ignavia magna imperia contineri, sed virorum armorumque faciendum certamen.*

Improbe dictum videatur, sed in tem-

tempore utiliter: [a] *Sua retinere, Reges privata domus; de alienis certare, reviviam laudem esse.*

Fateor optabilius [b] *magnitudinem suam iustitia tueri:*

Sed optabilius, qui enim semper *Et sepe* possis? [c] *Inter impotentes & validos falso quiescas. ubi manu agitur, aut ipsi modesta & probitas nomina superioris sunt.*

Nec unquam deerunt, [d] *nisi Ab excelsa hac humani generis excisa, rarteris: pterea aliena libertatis lupi.*

Addo, si non hoc sit, quod [e] *A suis: nulla magna civitas diu quiescere potest, si foris hostem non habet, domi inveniet.*

Arce, arce internam illam *Comprimi-* stem: & alios potius turba, quam *mant* ut re perdas. [f] *Agendo autem agens; ergo belles Romana crevit, non huius signibus la bello.* consilia, que timidi cauta vocant.

Quanquam Consilia profecto & *III.* ego misceo: nec ulla stabilis po- *Consilia* tentia sine istis. *Arma,* inquit ille, *usui ad* [g] *consilio temperanda sunt.* *potentiam.*

Quod tibi ita præeo. *Arma in-* ferre vis? Primum vide ut Provi- *de.*

a Mucian apud Dio. in Vespas. b Arist. Rhet. 11. c. xvi. c Cic. 11. in Verr. d Cic. 1. ad Att. Epist. xi 1. e Horat. 11. Serm. f Phil. Macedoni id datum. g Tac. xv. Ann.

[a] *Animus vereri qui scit, scit tuto aggredi.*

Odi istos properos, qui [d] dum inferre pericula volunt, non cavent.

Et scio [c] cautus quam acrioribus consiliis Potentiam tutius haberi.

Nec minus diu habendum. Vide etiam ut cum Modo. [d] ne dum ad culmen venire contendis, una cum ipsis ramis, quos comprehendisti, decidas.

[e] *Ea demum potentia tuta est, que viribus suis modum imponit.*

Expensus animus. Pyrrhus mihi es? [f] & novam siti ad alia aliaque properas?

[g] *Noli. Facilius est quadam vincere, quam tenere. Et*

[h] *Fortunam citius reperias, quam retineas.*

Et inquisitus aut relisus que-ritur. Tu firma ante parta. [i] Difficilius est provincias obtinere, quam facere. viribus parantur, iure retinentur.

Præsentis momenti. Et quid festines? [k] Non durat, nec ad ultimum exit, nisi lenta felicitas.

Principibus. Regib⁹ ego ita suadeo: at regulis, ista. Quies vobis tutior, nec de Obtinēdo laborate, se. Tenendo. Sci-

Scitote; [a] *restudinem, ubi collecta Qui pe- in suum regem est, tutam ad omnes ricolose- iustus esse: ubi exserit partes aliquas, semper quodcumque nudavit, obnoxium at- se mo- que infirmum habere: vent:*

Sic vos apud vos, rutos esse. [b] *simul aviditate plura complectendi hinc exceditis, nuda vobis omnia que extra sunt, & exposta ad omnes iustus esse.*

Sculi, qui [c] *concupiscunt, quod Volunt non capiunt. quod nec*

Vobis melius, [d] *consilii & astu teneant. res externas moliri, arma procul habere.*

Itemque via hæc Fœderum: quæ *iv. Fœ- ipsa, ut dixi, ad Potentiam valent. derausis* Socio legi suadeam, [e] *qui non ad Po- mediocri valeant potentia, & in pro- tentiâ.* ximo habitent. *Inven-*

Id est, qui utribiles esse & viribus *da cum & loci opportunitate possint. Nā proxi- mis & infirmis aut miseris quid te iun- & validis.* gas? *Vix cum*

[f] *--- quarunt, Cum qua gente cadant. aff. illis.*

Tu, si sapias.

[g] *--- fati accede disque. Et colis felices.*

[h] *In caducum parietē ne inclina.*

L 3 [a] *Swam*

a Publius. b Sen. 1. De Ira. c Tac. xi. Annal. d Curt. vi. 1. e Val. iv. cap. 1. f Plut. in Pyrrho. g Curt. iv. h Pub. i Florus lib. iv. cap. ult. k Sen. Confad Marc.

a Liv. xxxiv. b Ibid. c Curt. vii. d Tacit. 11. An. e Arist. Rhct. ad Alexand. cap. ult. f Lucan. vii. 1. g Ibid. h Ex Hadriani dicitio.

Ne ipse
affigat
re.

[a] Suam quisque fortunam in consilio habeat, cum de aliena deliberat.

Nisi
quopiam
periclitante,
etiam
tu:

Nisi tamen quispiam talis, [b] cuius ruina te quoque tractura sit.

Tunc vel
astu iuva.

Tum enim sane aut iunge te, aut iuva: sed quid si occulte? Verus illa calliditas, [c] societatem alterius palam induere, ad alterum per occultam & fida magis inclinare.

Periculosam,
potenti
imponentem
iungi:

Magnus nodus cum dissentient inter se vicini duo potentes, [d] qui nec vincere, nec vinci, sine periculo tuo possunt.

Et tamē
penē necessarium.

Quid facies? non enim effugias, quin alterum [e] aut socium habeas, aut hostem.

Adiaforia, hic
nulla.

Nam quod nonnemo [f] tanquam medianam & tutissimam consilii viam, ut quiescas a sineasque armis, ostendit: ea vero non media, sed nulla est.

[g] Quid enim alius, quam nusquam gratia stabili, velut qui eventum expectaverit ut Fortune applicares consilia tua, praeda victorū eris? Vidimus, & videbimus (ita nunc Europæ status) eos, [h] quos ignavia aut prava calliditas, ut alienis laboribus tui essent, armis abstinuit, acerbissimas pœnas soluisse.

Cum

Cum Cæsare igitur, [a] iacienda iunge te
tunc alea: & alterutri se adiungendum.
igitur,
cum
Deo.

Sed in causa palam disparti, meliori: in ambigua, fortiori, nisi alia Opportunitas aut Utilitas vincat. Nam profecto eas hic specto. Alta & animosa quid cogites? Tura potius: & cum Gallis, [b] Valentini animum probes, consilium Auspiciis sequare.

At Fortunam ultimum instru- v. For-
mentum ad Potentiam feci: cur tunc
non primum? Debebam, si vim usui ad
eius intuerer. Nam [c] quis neget Potentiam, sequis Fortunam quam virtutis
esse beneficium? Et quidem su-

Sunt enim quidam hoc astro, ut pra alia.
iis [d] ad amplitudinem, & gloriam, Quo
& ad res magnas bene gerendū, ds- miri, ce
vinitus adiuncta Fortuna videatur. quosdā

Homines ad Pompeianum illud fovet:
elogium, [e] maiore fortuna quam
sapientia.

Quibus [f] dormientibus dii omnia
mnia sciunt. sine la-
[g] Resi urbes capiunt: bore fug-
[h] Et in sinum us de cælo Vistog-
ria devolat. geris.

L 4

Quos

a Curt. iv. b Ex Tac. de Morib. Germ. c xli.
An. d Sal. Epist. Mithrid. e Liv. xxxi. f Ibid.
g Ibid. h Sallust. Epist. Mithrid.

a Sue. b Tac. iv. Hist. c Curt lib. xli. d Cic.
pro Leg. Man. e Sal. ad Crf. f Terent. Adelph.
g Inter Adagia è Plut. h Livius vii.

Quos ποῖτα quoque depinxit:

*Qui nec
volentes
peccant.*

[a] Πολλοὶ τοὶ χερῶνται δειλαῖς
φρεσὶ, δαίμονι δ' ἰσθλῶ.

Οἷς τὸ χαλεπὸν δοκεῖν χίτριται εἰς
ἀγαθόν.

*Multis mens lava est, sed eisdem
numina dextra.*

*Quis male quod captum est, ver-
sit & in melius.*

Sicut contra, aliis [b] destinata
salubriter, omni ratione potentior
Fortuna discussit.

Gaudeant ergo qui illam ha-
bent. Nam vel ab hac sola Aucto-
ritas.

[c] -- ut quisque fortuna utitur,

*Ita praecllet, atque exinde sapere
cum omnes dicimus.*

Sed gaudeant moderate; quia
mera & nuda felicitas fragilis: nec

[d] quidquam potest esse diuturnum,
cui non subsit ratio.

[e] Licet pullis istis suis adspira-
re Fortuna videatur, tamen ad ulti-
mum temeritati non sufficit.

Et quos diu [f] persecuta est,
repente vel ut fatigata desistit.

Destituit? imo abiicit. [g] so-
letque quos plurimis beneficiis orna-
vit, ad duriores casum reservare.

Tu

Tu cave, cave, & ποῖτα monito

[a] *Fortunam reverenter habe.*

TERTIA via se nunc pandit, mo-
RVM. quos duplices in Imperante *Mores,*
hic considero, Internos & Exter- *via ulti-*
nos. Illos, qui in animo: ut virtu- *ma ad-*
tates. istos, qui in corpore: ut certos *Aucto-*
habitus, aut gestus. Quod ad Vir- *ritatem.*
tutes: omnes ex concilianda Aucto-
ritati sunt, imo & [b] *species Facit.*
virtutum similes: sed duae emi- *valde*
nent, Pietas & Providentia. Nam *pralata*
illa sane vulgo venerabilis, facit- *Pietas.*
que [c] *Principes instar deorum esse.*

Et movet opinionem, ut [d] ni-
hil sine divina ope aggredi videan-
tur.

Scagirites ideo monuit. [e] Δεῖ
(τ' ἀρχοντα) τὰ θεῶν τῶν θεῶν φάριεθ
ἀεὶ ἐπιπέδοντα διαφροντῶς. Opor-
tet Principem res divinas videri cura-
re serio & ante omnes.

Additque causas. [f] ἤπιν τε Obe-
ρι, inquit, οὐδὲν τὸ πᾶσι δὲ ἴν πᾶ-
ρᾶνο μόν, ἐὼν δ' ἰσοπέδιμονα νομίζωσι *conci-*
ἔη) τ' ἀρχοντα καὶ φροντίζοντ' ἑ δὲ ἑῶν. καὶ *liat:*
ἐπιθελοῦσσι ἤπιν, ἀεὶ συμμαχῶς
ἔχοντι καὶ τῶν θεῶν. *Nā & minus in-*
iustum aliquid sperant ab eo Principi-
pe pati, quem religiosum deorumque

L 5 *veren-*

a Theog. b Curt. 111. c Plaut. Pseud. d Curt.
14. e Ibid. f Vell. 11. g Cels. 111. Civil.

a Aulon. b Tac. xv. An. c Tac. 11. An. d Curt.
111. e Arist. v. Polit. cap. x1. f Ibidem.

Insidias tollit. verentem existimant: & minus ei insidiantur, ut rutores & adiutores habenti etiam Deos.

Facit & Providentia. Iam Providentia quoque [a] animis hominum illabitur, admirationis prætecta velata: si nihil aut suscipis, aut agis, nisi lente & circumspicte.

Quæ ratione labitur. Id est, feliciter. Plerumque enim [b] omnia summa ratione gesta etiam Fortuna sequitur.

Ideoque aestimatur. Ergo & Auctoritas: nā Contemptus à lapsu. [c] Res adverse Auctoritatē imperatorum immuniunt.

Quin ipsa talis indoles, per se potens est ad Amplitudinem obtinendam, si quis tardus in actionibus & [d] cunctator natura, & cui cauta consilia cum ratione quam felicia ex casu placeant.

Faciant nonnihil externa: Inter Externos Mores pono gestum: ut sis [e] compositus ore:

Gravi & ad severitatē flexo, non tamen ad minas. [f] κ. φέρει δὲ μὴ χαλεπὸν, ἀλλὰ σεμνὸν, ὅτι μὴ το βῆδῳ τῶ ἐν τῷ χαλεπῶντας, ἀλλὰ μάλλον αἰδέειδου & apparere non acerbum, sed augustum, ut qui obvii sunt, non metuant te, sed magis vereantur.

Etiam

Etiam habitatio habet & adfert aliquid dignitatis, si ea in loco splendido & illustri. Me auctore, elige urbem aliquam principern, [a] unde in omnia regimen.

Hanc cole.

[b] --- med ù non deserit unquam Cæli Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.

Et secede tamen interdum, ut [c] vitato assiduitatis fastidio, Austeritatem absentia tueare.

Alia quæ huic rei faciunt, pete è proprio Capite, * supra. An ego quæ dixi reperam, [d] ἀπὸ μὲν λάργες, Διὸς Κόρεϊς δὲ?

CAPVT X.

Ad ea transitum que Vertendo regno faciunt: in quibus prima, Vis est. Ea duplex ostensa: Insidia & Proditio. Viraque quomodo cavenda aut punienda, ostensum.

Quæ Iuvant aut firmant regnum, dixi: ad Noxia veniendum est. In quibus prima Vis mihi occurrit, hoc sensu: ut sit MOLTIO OCCULTA VNIVS PLVRIVM VE, IN REGEM AVT REGNVM. Occultam dixi, quia non de omni Vi propositum hic mihi dicere (est enim

* Lib. 11.
* Sicut nugator aut blattico 10- vis Co- rinthus.

Vis defini- ta mea menti.

a Val. 11, cap. x. b Liv. lib. v. c Cæf. v. 11. d Tac. 11, Hist. e 11, An. f Arist. v. Polit. cap. 11.

a Tac. 111, An. b Claud. c Suet. Tib. cap. x d Plaut.

enim Aperta quædam, ut Factio, Seditio, Bellum: quas iure differo, & refero ad Prudentiam Militarem: sed saltem de illa Clancularia, quæ proprie opposita Vi nostræ Iuvanti. Hanc duplicem facio: Insidias, & Proditionem. Et quibus illæ scilicet Custodibus adversæ sunt; ista Munimentis.

Divisa.

Nam ego ita discrimino, uti Insidias proprie in caput regis esse velim: Proditionem in loca eius, copias, arces. Utrumque pestilens & metuendum malum: sed metuendum magis, quam cavendum. Qui possit? later: nec prodit se, nisi cum perdit. Enimvero [a] *Arma aperta palam vites: frans & dolus occulta, eoque inevitabilia.*

Periculum ab ea: Vix reprimendum.

[b] *Hostem adversum, ait ille, homini strenuo opprimere haud difficile est: occulta pericula neque facere, neque vitare, bonis in promptu est.*

Princeps unicuique alicui expositus.

Nam de INSIDIIS ut primo dicam: scimus [c] *patere vel unius insidius regem, nihil nefas esse Avaritiæ.*

[d] *Scimus fluxam militum fidem, & periculum ex singulis.*

[e] *Quid proderunt cohortes atque, si unus alterve, præseri facinore paratum*

tum ex diverso premium petant?

[a] *Profecto regum exitus si reputaverimus, plures à suis quam ab hostibus interemptos reperiemus.*

Quid miremur? [b] *Quisquis vitam suam contempsit, tue dominus est.*

[c] *Contempsit omnes ille, qui mortem prius.*

Et parat, qui desparat.

Difficile igitur auxilium, sive consilium: tamen aliquod. & id capies ab his quattuor, Indagatione, Punitione, Innocentia, Fato. Ab illa primum: quoniam omnino utile habere te [d] * κατακόπεις quosdam sive * ἀτακουστὰς etiam. & τὸ μὴ λαθάνειν τὴν ἐξουσίαν, ὅσα τὸ χροῖόν τις λέγων ἢ πρὸς τὸν ἄρχοντα. & conari ne te lateat, ut verum quid quisque subditorum faciat aut dicat.

Remedia tamen quattuor. * Speculatores. * Auricularios.

Subditorum, inquam, maxime prisca. Illustriorum. Nam in omnes quæ Inquisitio inquirat? Hoc cum ad alia in utile, tum contra Insidias valebit sermo firmiter. quoniam raro, nisi male nec. locuti, male faciunt: & [e] *Linguae temeritas, pervenit ad gladios.*

Gloss.

Observa. reperies plerosque insidiantium, aut ipsos alibi criminosos natos prodis.

Lingua mentem

a Tac. 11. Hist. b Sallust. ad Cæsar. c Curt. 11. d Tac. 11. Hist. e Ibidem.

a Curt. 11. b Sen. Epist. 11. c Sen. Trag. Hec. Qæd. d Arist. 1. Polit. cap. 11. e Curt. 11.

174 CIVILIS DOCTR.
natos Regem esse, aut [a] sermoni-
bus vituperantium criminantiumque
faciles aures prebuisse.

Itaque; sigaci hac via, non parum
[b] latus a domesticis hostibus munies.

Indici-
na præ-
mia po-
nenda:
Publi-
ca lege
vel edi-
cto.
Eorum
spes o-
mnia
revelat.

Rem enim factam habes, si dere-
ctam. Quod quo magis fiat, cur
non [c] Indici præmiapalam decer-
nas, pecuniam & impunitatem?

Idque lege lata, & sæpius reno-
vata? Ego è te Principum cen-
seam: & scio [d] Cruciatu aut Præ-
mio cuncta pervia esse,

[e] Nam cum secum quicumque
animus Præmia reputat, simulque
immensa pecunia & potentia animo
obversantur: cedit fides & salus alio-
rum.

Et, mihi crede, [f] carissima suo-
rum pignora prodent.

Cautio
tamen
creden-
dum:
Sed in delationibus his vide, ut
aures omnibus præbeas non etiam
fidem. Nam multi, spe aut odio,
vana deferent. ideoque, ex Mæce-
natis monito, [g] ἔχθρην πᾶσιν τοῖς
λεγομένοις ὑπὸ τοῦτων πιστεύειν,
ἀλλ' ἀπεχθῶς αὐτὰ διασπαρτεῖν non
oportet omnibus que ab his talibus
dicentur, fidem adhibere, sed acriter
ea examinare & discutere.

Et

Et per Deum, [a] quis innocens
esse poterit, si accusasse sufficiet?

Ne in-
noxii
circum-
venian-
tur.

Imo, quia res te tuumque caput
spectat, eo magis videndum ne-
quid hic propere agere videaris,
aut in tua causa, tua causa. Alio-
qui [b] crebro vulgi rumore lacer-
aberis, tanquam viros insontes ob invi-
diam aut metum extinxeris.

Ne lo-
cum ca-
lumnias
& odii
aperias.

[c] Nam χαλεπώτατα οἱ πολλοὶ
ἀπειθῶν, ὅτι τις ἀπολλῶς ἂν, ὅτι ἐκ-
λεῖψ' ἢ πῶς πλίσσῃ; egerime vulgus
credit, quod quispiam inermis insi-
dias armato struat & militibus
cincto.

Et pæne [d] non creditur nisi
perpetratum facinus.

Vt non immerito ille exclama-
verit, [e] Conditionem principum
miserrimam; quibus de coniuratio-
ne comperta non creditur, nisi oc-
cisis.

Caute igitur age & lente. Quid si
comperis? puni, (secundum enim
hoc Auxilium est) & graviter pu-
ni. Nam [f] insidiatori aut latroni
qua potest afferrī iniusta nex?

Convicti
punien-
di.

Ille est, per quem [g] libertas &
anima omnium in dubio:

Ille,

a Curt. viii. b Idem vi. c Sallust. Catil.
d Tacit. xv. Annal. e Ibidem. f Ibidem.
g Dio. lxi.

A Amnian. Marcell. xvi. i. b Tac. xv. An. c Dio
lxi. d Liv. xli. e Suet. Domit. cap. xxi. f Cic.
pro Mil. g Sallust. Catil.

Ille, qui in uno capite sepe omnes perdit, & [a] magni fortunam populi in ruinis agit.

[b] Hic mihi quisquam, mansuetudinem & misericordiam nominat?

[c] Tua cautio, ô Princeps, nostra cautio est:

Nec tua proprie, sed reipub. hæc vindicta. [d] Ne sanguinem nostrum largiari; & dum paucis sceleratis parca, bonos omnes perditum eas.

Nec tamē pro- Sed tamen ita animadvertite, ut
pere. mora interdum interveniat ultio-
ni. Quid enim si importuno tempore insidiæ detectæ? Dissimulabis. gnarus, [e] solum sepe insidiarum remedium esse, si non intelligantur.

Quid etiam si à magnis conceptæ, & quos tuto statim haud punias? Premes: & [f] securitati consules, antequam vindicta.

[g] Res enim monet, cavere ab illis magis, quam quid in illos statuas, consultare.

Nec itē Et quamquam ad Vindictam te
semper. incito, tamen à Venia haud semper excludo. Pone illustrem aliquem deprensam in hoc scelere, cui tu &

patria

patriadevincti: quid facies? Profecto [a] pœnam, si tuto poteris, donabis: sin minus, temperabis.

Audi à muliere non muliebrem consilium. Livia suo Augusto: [b] Deprehensus est. iam nocere tibi non potest, prodesse fama tua potest.

[c] Nihil gloriosius est Principe impune laso.

Famæ tantum? imo & salutis. Incredibile est, quantum insignitiam hæc aliqua clementia, alios arceat à simili conatu, vel pœnitentiâ, vel pudore. Oraculum puta: [d] Clementia non tantum honestiores, sed tutiores præstat: ornamentumque imperiorum est simul, & certissima salus.

Nam profecto [e] * parentes liberque eorum qui interfecisti sunt, & propinqui & amici, in locum singulorum succedunt.

* hoc videlicet in illustribus maxime familiis.

Atque ita fit insidiantium nexus quidam & cathena, qui eam rumpes? Clementia ista, ut dixi: & maxime tertio nostro Auxilio, Innocentia. id est, ne crebra aliorum læsione, causam ipse præbeas tui lætendi. [f] Male vim suam pro testas aliorum contumelias experitur.

Causa insidius tollenda.

M

Et

a Sen. l. de Clem. b Sallust. Catil. c Cicero. pro Marcell. d Sallust. Catil. e Tac. xiv. An. f 31. Annal. g Sallust. Catil.

a Sen. l. de Clem. b Ibid. c Ibid. d Ibid. e Ibid. f Plin. lib. viii. Ep. ult.

[a] Et discimus experimento, si-
discimus esse custodiam Principis,
ipsius Innocentiam.

Reliqua iam quartum tibi scutum sugge-
ro, Fatum. Miser, quid te torques?
Si illud volet,

[b] Præbenda est gladio pulchra
hac & candida cervix.

Cum omnia feceris, nec [c] per-
cussorem tuum tolles, nec successorem.

Si nolent: es salvus. Deus, Deus,
[d] ἐν τῷ ζῶματι, ἢ κινῆματι, ἢ
ἐν τῷ ἐν quo vivimus, & movemur,
& sumus.

[e] Ille erit in latere tuo, & cu-
stodiet pedem tuum ne capiaris.

[f] Διὸς ἰοῦσι μᾶλον
Αἰδῶν βασιλῆος.

--- Iovi cura est veneranda
Principis.

Huic fide. ego vota pro te susci-
pio, sed hac lege: [g] Ago cum Deo,
ut si sospitem te incolumemque præster,
si tu ceteros:

[h] Si rem publicam bene, & ex uti-
litate omnium reges.

[i] Si contra; ille quoque à custo-
dia tui corporis oculos dimoveat, te-
que relinquat votis que non palam
suscipiuntur.

Peregi

a Idē Paneg. b Iuvonal. Satyr. iv. c Ad dictum
vetus allusum. d A. d. c. xviii. e Prov. Sal. c. iii.
f Theocr. g Plin. Paneg. h Ibid. i Ibid.

Peregi de insidiis. [a] nunc occul- Prodi-
tum & insidiosum malum PROD- rionis
TIO latebris suis extrahenda est: noxa.

[b] Tantum incogniti humano-
generi asserens, quantum salutis bona
Fides.

Periculosum quoque istud, cum
scilicet plerumque [c] intra mœ-
nia atque in sinu urbis sunt hostes.

In quod inclinant avari maxi- Qui
me, [d] qui fama, fidei, postremo o. proni ad
mribus rebui commodum suum ante- eam?
ferunt. Avarit:

Palam honesti, [e] animo persi-
diosi ac subdoli, Avaritiam ac libidi-
nem occultantes.

[f] Itē Temporalia ista ingenia:
Id est, homines leves, instabiles, Leves:
& [g] ex ancipiti mutatione tempo-
rum pendentes.

[h] Tamquam cum Fortuna fidem
stare oporteat.

Denique dissimulatores & oc-
culti, qui ad illud Homeri,

[i] Εὐδὴ ἀποπέσεν τις, κκεῖ δ' ὄκρυπται
ὄππρὶ βουδὸν ἄδου. Occulti.

Pulchra legentes, iidem in pecto-
re prava stuebant.

[k] Adeo ut non ante intelligas
proditorē, quam proditus sis.

M 2 Imo

a Val. Max. vi. b Ibid. c Sal. Catil. d Idē Iugurth.
e Tac. xv. An. f Curt. v. g Ibid. h Liv. xxiv.
i Odyss. k Latro apud Sen. Controv. viii. lib. vii.

180 CIVILIS DOCTR.

Imo fidem præferunt vel maxime, ut facilius fallant. Observa. [a] *Fraus in parvis fidem sibi præstruit, ut cum opera pretium sit, cum mercede magna fallat.*

Simulatio sepe detegit. Qua ipsa nota haud vane eos noscas. Nam insitum homini, [b] quanto magis falsa sunt quæ sunt, tanto plura facere.

Punienti celestiter: Malum, & malos istos, vides. qui vitabis? duplici illa via maxime quam supra prævi, Indagationis & Pœnæ. In illa nihil muto: in hac aliquid, quia placet nunquam eam differri. & [c] impia proditio celeris pœna vindicanda est.

Quid hic trepides? omnia patient. [d] *Καὶ ἐστὶ καὶ δικάζεσθαι ὅσοι τοῖς τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν πολέμοις μοι ἐκ κολάεσθαι.* imo nec in iudicium tales adducere oporteat, sed hostium loco licet punire.

Punienti & semper. Et vindicanda semper. Me iudice, veniæ non hic locus: & si quis utatur, [e] *ne ista mansuetudo & misericordia illi in miseriam vertat.*

Quia inemendabiles: In patriâ improbi, cui & quando unquam boni? ne spera. Ab-

scin-

sciendi sunt. [a] *neque tam ulciscendi causa, quam ut & in præsens sceleratos cives timore ab impugnan-*
da patria deterreas: & in posterum Et in documentum statuas, nequis talem exemplum.

Pœna autem gravis usurpanda. Punienti Platonem si audis, qualis in Sacridiorem legos. [b] *Δικάζει,* inquit, τῶν τοῖς ἐσωσθαι, οἱ περὶ τῶν σούσις. Iudices istis ser.

dantur, qui sacrilegi solent. Merito. Patria nonne proximo à diis gradu est? atqui ea [c] *horum nefario consilio in maxima pericula venit.* *Quia impium hoc factum est.*

[d] Itaque nulla esse potest in tanti sceleris immanitate puniendæ crudelitas.

Sceleris, quod execrantur ipsi hostes: nec bonum iis, quibus bono. [e] *Proditores, etiam iis quos anteponunt, in visis sunt.* *Vix gratum iis quibus gratificabuntur:*

Pœmia interdum capiunt, fa-teor. sed [f] non Hercules quo tanto honore digni habeantur, sed ut aliorum sollicitentur animi.

Rem inquam amant, non reum & commode Augustus, [g] *Εὐθὺς ἄνευ φιλῶ, ἀποδίδωμι δ' ἐν τῇ ἐπιταύῃ* Ego proditionem amo, proditores non approbo.

M 3 Com-

a Liv. xxviii. b Tac. l. Hist. c Val. ix. cap. vi. d Dio. lxx. e Sallust. Caecil.

a Cic. ad Brut. epist. xv. b lib. ix. De Leg. e Sal. Cat. d Cic. iv. in Cat. e Tac. l. An. f Curt. v. g Plut. Apop.

Commodius etiam ante eum
Philippus, [a] *Amare se proditu-
ros, non proditores.*

C A P. XI.

De vitio duplici, eversore regnorum.
*Primum de Odio. cuius pestis sub-
iecta oculis. Fugienda que co du-
cunt: imo & imago eorum. qualis
est in Supplicio, Tributo, Censura.
In his singulis quomodo se gerat
Princeps, dictum.*

PERNICIEM igitur à Vi præsen-
tem, nec infrequentem, vides:
que,

[b] *Ut ait poeta ille noster, sum-
mas frangit infirmatque opes.*

Vitii de-
finitio.

Sed frequentior eam scito, et si
rardior e, à VITIO: quod definitio
PRAVVM NOXIVMQVE IMPERIO
AFFECTVM, DE REGE VEL IN RE-
GEM. Tale duplex, oppositum sci-
licet totidem in vantiis virtuti-
bus, Odium & Contemptus: illud
in regem affectus, hic opinio de
rege. Nam Odiù est SVBDITORVM
IN REGEM EIVSQVE STATVM
MALEVOLENTIA PERTINAX ET
OFFENSA. Non enim hic intellego
commune & [c] *civile illud odium,*

*Unde id quo omnes improbos odimus: Sed Af-
fectum actiorem, cui ex metu ori-
tur?*

go,

* Stob. Ser. Lit. b Cic. pro Rab. Post. e Idè pro Mil.

go, cum cupidine ulciscendi. Nam
metuunt potentes, ob iniurias aut
damna sub exemplo inferèda: do-
lent & ulcisci cupiunt, ob illata.
Ita è mixtione pessima, proles pes-
sima nata Odium: quod semel [a] *ab eo
institus animis hominù & inustum, perni-
Incredibile est [b] quantum va- cies.
leat ad pestem.*

Nam à metu aliquid qui sit fir-
mum? [c] *malus ille diuturnitatis
est magister.*

[d] *Nulla vis imperii tanta est,
qua premente metu possit esse diu-
turna.*

Causa apud Poëtam veterem:
[e] *Què metuunt, oderunt: quem
quisque odit, perisse expetit.*

Scilicet per gradus quosdam [f] *Paula-
execrantur, insidiantur, opprimunt. temper-
Quidni faciant? [g] mu'ta illis dit.
manus sunt, tibi una cervix.*

[h] *Capitur occasio, & qui non
tantum opibus valent, nescio quã ta
men fortunam ac tempus expectant. Et pane
certo
perdit.*

[i] *Denique inclusum illud odium
omne repente apparet.*

Ah nescis [k] *quãtã rabies oriatur,*
M 4 ubi

a Idem De Arusp. b Idem 11. De Offic. c Idem
Phil. 11. d Idem 11. De Offic. e Ibid. f Sen. 1.
De Clem. g Ex dicto Calig. h Cic. De
Arusp. respon. i Idem ad Lentul. lib. 1. epist. 12.
k Sen. 1. De Clem.

ubi supra modum odia creverunt.

Cingete, stipa, muni: senties [a] multorum odii nullas opes posse resistere.

Afidiis [b] Tam multis enim periculis periculis, quam multis ipse periculum es.

expositum. [c] Nec illas ipsas manus, quibus te commisisti, securus aspicias.

Ideo fugiendū. Fuge hoc ergo, aut Regnum te fugit, imo Vita. Quomodo autem?

si ea fugies, quibus id paratur. Primum Vitia: deinde & Vitiolorum opinionem. Vitia quidem tria, ad-

versa prioribus illis ad Benivolentiam instrumentis: Sævitiā, Avaritiā, Rigorem. Nam hæc mala ac noxia esse imperio, quis tam imprudens qui nesciat, tam impudens qui negat? Itaque fugienda hæc moneo, non doceo: magis insistant in Opinione, à qua maius tibi discrimē. [d] Scimus enim ho-

mines, ut metuant aut oderint, non minus opinione & fama, quam certa aliqua ratione moveri. Opinio autē vitiolorum ab illis, quæ agnata & affita iam dictis Vitiis; uti sunt Supplicia, Tributa, Censura. Quæ per se laudabilia, imo necessaria omni regno, speciem tamē & vul-

tum

Aut opinione vitio-rum.

tum illaudabilem sumunt, nisi Cui sedes perire & callide administras. Ecce in Sup-

Supplicia quantum à Sævitiā plucis: abeunt? sanguis enim ubertim eff-

funditur. Tributa ab Avaritiā Tribu- Rigore? frænum & modus in vitis

imponitur. Et profecto ea ipsa Censu- rā.

fiat, nisi finis discriminet: qui palam ad salutem. In his igitur ut

caute & provide ambules, valde tibi providendum. Primum in

Supplicis. & vide ne secure Iustitiæ illam securim destringas:

sed sit apud te [a] Parsimonia etiam Suppli- vilissimi sanguinis. cia ab odio mu-

1. Tardè inquam ad ea venies. mienda: [b] Prope enim est ut libenter dam- Tardi- uer, qui cito.

Decretum hoc tibi maneat: [c] tate. Melius sanare vitiosas partes, quam

exsecare.

11. Etiam numquam venies, nisi Boni [d] quoties id fieri publica utilitas Publici suadebit. velo.

Te aut tua cogites? peccas. [e] Omnis enim animadverso debet, non

ad eum qui punit aliquem, sed ad rei- publ. utilitatem referri.

Aut si interdum & tua res agitur (in Principatu id evenit): dissimu-

la:

M 5

Sen. I. De Clem. b Ibid. c Cic. I. ad Att. ep. I. d Sen. I. De Clem. e Cic. II. de Offic.

a Cic. II. de Offic. b Sen. I. de Clem. c Ibid.

d Cicero pro Leg. Man.

la: & vultum eum indue [a] tanquam in vitis & magno cum tormen-
to ad castigandum venias.

[b] Nec tam ut ipsi pereant, quam
ut alios pereundo deterreant.

III. Ad exemplum scilicet om-
nia referenda, non ad ultio-
nem. Itaque [c] Ira maxime pro-
hibenda est in puniendo.

[d] Numquis enim membra sua
edit, tunc cum abscondit?

Addo, quod [e] iratus ad pœnam
qui accedit, nunquam meliorem atem
illam tenebis, quæ est inter Nimum
& Parum.

Gaudii. IV. Sed & Gaudio abstinendum
vel magis, omnique eius nota. [f]
Ferina ista rabies est, sanguine ac
vulneribus gaudere,

Et acute poetæ:

[g] Qui fruitur pœna, ferus est:
legumque videtur

Vindictam præstare sibi.

Itaque hoc assequeris, ut [h]
quanquam adversus fontes & extre-
ma exempla meritos, Misericordia
tamen oriatur; tanquam non utilitate
publica, sed in Savitiam unius abstu-
mantur.

v. Vi-

a Sen. 1. De Clem. b Sen. 1. De Ira. c Cic. 11.
De Offic. d Sen. 1. De Ira. e Cic. 11. De Offic.
f Sen. 1. Clem. g Claud. Consul. Mallii. h Tac.
xv. Annal.

v. Videndum ut pœnæ sint & Olfen-
soribus receptoque ritu. [a] Δεῖν ἰσχυρῶς
τὰς καλὰς ἐπιτιμίας ποιεῖν. Opor. morum.
tet supplicia more patrio sumi.

Lædit, quidquid in his novum
aut nimium: crudelisque merito,
[b] qui puniendi causam habent, mo-
dum non habent.

VI. Etiam hoc, ut Equabiles. & Equi-
tate pœna. [c] ne iisdem de causis, alii plectan-
tur, alii ne appellentur quidem.

Aut isti durius, alii mitius pu-
niantur. quod improbum: nisi
forte in Nobilibus. Nam [d] video
& à medicis, quamquam in adversa
valetudine nihil servis à liberis differ-
rant, mollius tamen licteros clemen-
tiusque tractari.

VII. Denique postremo, ut Sup-
plicia ipse numquam exigas, atque ductio-
adeo vix spectes. Nam & [a] Ne
ro subtraxit oculos iussitque scelera,
non spectavit.

Placet viri magni scitum: [f]
Αὐτοὶ ἀρχοῦν, τὸ ὑπὸ ἀνάγκῃς θεο-
ῦπον, ἀλλοῖς ποσειταίεον ἐπὶ καλὰ-
ζῆν, τὸ ἢ τὰ ἀθλὰ καὶ δόξα, ἢ
ἐαυτῶ πειντέον. Viro Principi, ubi pœ-
narum aut coercitionis res est, alium id
delegandum: ubi premiorum aut mu-
nerum ipsi obcundum. Ha-

a Arist. v. Polit. cap. xi. b Seneca 11. De Clem.
c Cic. 11 De Offic. d Plin. lib vi 1. epist. ult.
e Tac. Agric. f Xenoph. in Hieron.

Nodus in multitudine punientorum. Habes quæ cottidiana vulgata- que Supplicia satis mitigent. quid in raris aut novis? Puta enim multos aliquos & grandes peccavisse, quos citra invidiam grandè haud tollas. Hic primum illud suadeam: non carprim aut per intervalla, sed omnes tolli [a] uno velut istu.

Tollendi simul. Specie hoc acerbius, re mitius. Nam repetita illa & [b] frequens vindicta paucorum odium reprimis, omnium irritat.

Mollendum odum beneficiis. Incide semel, quidquid incidendum est: & cum malagmata adhibe hæc bina. Prius, in alios Beneficia: quasi [c] illis demotis, autam lenitatem tuam testificando.

Et sup- plicio ministrorū. Alterum; Derivationem: [d] puniendo rerum atrocium ministros. Vtique si & ipsi in aliqua noxa, quod sæpe. Olim, & [e] severis quoque Ducibus, usurpatum.

Qui fuso sanguine, fusi sanguinis elserunt invidiam: & viles quosdam, [f] velut piaculares publici odii victimas, dederunt.

Vulgus hominū ea ratione placatissimo læti, [g] recidisse irā in ira mini-

ministros, nec ullam potentiam scelere quaestam cuiquam esse diuturnam. VENIO ad TRIBUTA lenienda: In Tri- quo nomine censeo omne genus exactationum. Aspera in vulgi auri- bus vox, res in animis: nec alia crebrior odiorum leges. [a] Nul- lum enim vitium tetrius Avaritia, presertim in Principibus & reip. gubernatoribus.

Quam turpis ille Homeri

[b] Δημοβόεος βασιλεύς?

Poplivorus Princeps?

Populo quidem iudice; cui pecunia eripere, idem quod vitam [c] Τάραβέντων βίην ἀμα καὶ ψυχὴν retinen- tissimū.

Begovis
Pecunia, anima & sanguis est mortalibus:

Ait non falsus vates. & videmus audimusque cottidie, quam multi Principum [d] pecunias acerbe conquirendis, plus invidia sibi quam vi- rium addant.

Itaque intente & cum cura hanc quoque partem habe: & insitum illi Odium, qua potest, deterge aut molli. Quod feliciter facturum te spondeo quinque his fomentis. Primum illo Necessitatis. Id plagæ huic Fomen- ta huic rei quin- que.

a Tac. Agric. b Sen. 1. De Clem. c Tac. XIV. An. d 111. An. e 1. Hist. f Plin. Pan. g Curt. X.

a Cic. II. de offi. b Iliad. g. c Comicus vetus. d Tac. 111. Hist.

Primum huic animorum statim applica: & *Necessi-* [a] da operam ut omnes intellegant si *tatis.* salvi esse velint, Necessitate esse parentum.

Sine Quæ enim respublica aut re-
Tributis gnum sine Tributis? [b] Nec quies
nullus gentium sine armis, nec arma sine sti-
status. pendis, nec stipendia sine tributis ha-
beriqueunt.

[c] Hæc ornamenta paci sunt, & subsidia belli.

Quæser- [d] Dissolutionem itaque imperii
vanda: doce, si fructus quibus respublica sus-
tinetur, demnuantur.

Vel au- Imo nisi interdum & Augeantur.
genda. Semper enim videndum [e] ut ratio questuum, & necessitas erogationum, inter se congruant.

Non videt hoc vulgus, scio: [f] τὰς μὲν ποσειδῶνος (ἢ ἀργεντος) ἐπιμοῦς ἄκρῶν ἀναμύρον, πὰ δ' ἀναλάμματα ἐπὶ ἐπὶ ὁμοίως ἐκλογίζῶμενον reddunt quietem & provintus Principis acribus oculis intueus, connivens ad erogationes & sumptus.

Sed tu in gere: & utiliter interdum [g] calculum cum Imperio pone.

Quid ambis? [h] numquam hic lasciniola desituri sua cantio.

Sem-

Semperque in Principe, [a] cupidio auri immensa, obtentum habebit, quasi subsidium regno paratur,

Si tu hæres: ecce qui transferant, & te contra se iuvent. Miror & rideo: [b] Principes sua sponte avidi & rapaces, & qui magistris non egerent, plura tamen semper à nobis contra nos dicerunt.

[c] Numquam iis desierunt, qui, fronte gravi & supercilio tristi, utilitatibus Fisci contumaciter adessent.

Quod si populus tamen tenuet, *Suadendum* ego ad Themistoclem te mit- *endus:* tui factum vide. Is ad Andrios super Pecunia legatus, [d] ἡβὸ ἐλθεῖν ἐφί δε ἔς κοιλίῳν, τὸ δὲ ὅτι; Βίαι' duobus diis comitatum venire se dixit, *Suada & Violentia.*

Vide, imo & imitare. ac prio- *Vix com-*
rem illam Divam semper adhibe. *gendus.*
nonne impetrare melius, quam imperare? alteram, cum opus. Et si quando opus? [e] *Suasio* ab eo *Modeste*
qui iubere potest, vim necessitatis *habenda*
affert. *Tribu-*

Sed vide (Fomentum hoc secundum) ut Moderatio servetur: ne Grandia nimis ea sint, sed [f] *modica*, pro copia scilicet aut angustia *verius.*

Apage

a Cic. 11. de Offic. b Tac. 14. Hist. c Cic. pro Leg. Mia d Tac. 111. An. e ibid. f Dio. LII. g Plin. Pan. h Plantus Bacch.

a Tac. 11. An. b Plin. Paneg. e ibid. d Plut. Them. e Tac. 14. Ann. f 14. Ann.

Ne magna sint: Apageistos, qui [a] rem auferunt cum pulvisculo.

Quibus ærarium est [b] Spoliarium civium, cruentarumque prædarum receptaculum.

Ut delibentur eius malis quam deglubere.

epes Alexander olim recte: [d] *ἡ κηρωδὸν*, inquit, *μισῶ τὸ ἐκ πίζων ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα*. Hortulanum odi, qui ab radice olera excindit.

Et ego sane Principem, qui [e] pennas ita incidit, ut nequeant renasci.

Carpe, carpe. Nisi facis, iure insurgent, & clamabunt, [f] Sibi quoque duos deos adesse, *Πενίας ἔξ Απορίας* Paupertatē & Impotentia.

[g] Denique pacem fortasse excent, tua magis avaritia, quam obsequii impatientia.

[h] Profecto qui nimis emungit, elicit sanguinem.

Ne Sordida: Vide etiam ne Sordida. Indignum rege, [i] *lucrum ex omni occasione odorari*.

Et quod verus verbū ait. [k] *καὶ Σοδὸν ἐκ τῆς πέτρης* vel à mortuo auferre.

[a] Mor-

[u] *Morboniam* mihi Flavius cum vestigali suo urinario abeat.

Multo magis damno [b] *Delationes*, & locupletissimum quemque in prædam corripit. Nec à delationibus

Nec nimis etiam ex meo sensu *capta*. (aspere quidē exercita) lex maiestatis, sæpe [c] *singulare & unicum crimen eorum*, qui crimine vacant.

Denique ad Moderationem pertinetur, ne Crebra: & ne idem idem *Ne Frequentia*. [d] *Provincia novis oneribus turbentur*.

[e] Non exquires subinde novos *Novique finis, & varia prædandi vocabula: semper*

[f] *Ventefimas, quadragesimas, inventi. quinquagesimas:*

[g] *Columnaria, hostiaria:*

[h] Et que alia exactionibus illicitū nomina Grypi isti invenerunt.

Tu vetera serva. & ea quoque (Fomentum tertium Coërcitio) *Coërcendis admistri* [i] *ut sine Avaritia & crudelitate* Ministrorum tolerentur, vide. *Tributorum*

Vtramq; hanc arceo. Avaritiam, *rum*. quæ Fraude grassatur: Crudelitatem, quæ vi. Sed ab ista (Fraude, inquā) periculum tibi grande, &

N præ-

a Plantus Bacchid. b Plin. Paneg. c Suetonius Tib. d Plut. e Ex Cic. iv. ad Attic. Epist. 11. f Plutarch. Themist. g Tac. iv. An. h Proverb. Salom. cap. xxx. i Ammian. xx. 1. k Arist. 11. Rhet.

a E Suet. Vesp. b Tac. 11. Hist. c Plin. Paneg. d Tac. iv. An. e iv. Hist. f xlii. Ann. g Cæf. 111. Bell. Civil. h Tac. xlii. An. i iv. Anpal.

Qui plurimum pænecentum. Adeo Ministrorum omne hoc genus (bonorum pace improbi: dixerim) [a] *Laverniones: Et Harpaxes.* Felibus rapacioribus.

[b] Ἀρπακτικὰ τέρεα τῆς γαλιῶν ἄποκολύσιφι. omnium hominum naturam decoriare.

[d] Prædam in sinum suum conferre:

Lucellum in lucro tuo facere: [e] & præter imperatas pecunias, privato compendio suo servire.

Vno verbo,

Homines cum senis manibus, genere Geryonæo:

[f] Quos si Argus servet, qui oculis totus fuit, is nunquam servet.

Et tamen servandi frændandique sunt, aut te perdent. [g] Ἀλλ' ἄνε, inquam, suum comedent isti canes.

Duplex ab iis cautela. Electio:

Amotio:

Quomodo poteris? cautione duplici. Primum, ut [h] res tua non nisi spectatissimo cuique mandes.

Deinde, si fallent, amoveas: nec id sine pœna. Quia illa? Talionis. [i] Ereptum alienas pecunias i verum? perdant has quas habent.

Spon-

Spongiæ faciendi sunt: [a] & exprimendi, postquam affatim bibuerunt.

Si ulla res, hæc eos conprimeret: etsi vercor, ut nec ista. Cur te fallam? [b] Succedent Mucianus & Marcellus, & magis alii homines quam alii mores.

Legibus fraudes reprime: [c] miras per artes rursus orientur.

[d] Mille pænarum indagine include: erumpent.

Adeo splendens hoc [e] aurum præstringit oculos.

Et alte impressum omnibus,

[f] -- μηδ' ἐν τῷ σικκίῳ ῥοδὸ κακόν. --- nihil esse cum lucro malum.

Iam à Crudelitate quoque & à Vi cavendum; [g] ne tot per annos sine querela tolerata, novæ acerbioribus ad invidiam vertant.

Modeste iube exigi, & ut vere * Tributa: id est, per partes. Valde hoc (tenuiores præsertim) sublevar, cum possunt [h] καὶ ἰλιγγίον ἐν τῇ πάξειον ἰσα ὀφέλικον εἰς φέρειν. paullatim & per partes, quacumque ex præscripto modo debent, inferre.

Ab sint, quantum potest, illa extrema: ne [i] boves ipsos, mox agros, pocula au-

N 2 fremo ferendæ.

* Festus. b Lucian. c Archil. d Lamp. Com. e Cxf. 111. De bello Civ. f Plaut. Aul. g Var. in Fragm. h Tac. iv. Ann. i Plin. Paneg.

* E Suet. Vef. cap. xvi. b Tac. 11. Hist. c vi. An. d Plin. Pan. e Var. Frag. f Soph. apud Ath. xii. g Tac. xiii. An. h Dio Lii. i Tac. iv. Ann.

Neutra satis firma.

Violentia in exigenda vitanda.

* Nam Tribuo, Divido.

Nō refma: ne [i] boves ipsos, mox agros, pocula au-

stremo corpora seruitio aut pœnæ tradant.

Securi
sint ab
aliò ra-
pui:

Inprimis ut uno certoque Tri-
buto defungatur: & in reliquum,
[a] sit libera nec sollicita rei sue cui-
que custodia.

Præfer-
tim à
Milite.

Non prædo, non miles divexet.
Quamvis enim gravia, tamen [a]
iniuncta imperii munera impigre obi-
bunt, si Vis & Iniuria absint.

[c] Has agre tolerant.

[d] Hinc ira & questus, & post-
quam non subvenitur (interdum sa-
ne evenit) remedium ex bello.

Parce,
& ex
usu, di-
spensan-
da Tri-
buta:

At quantum Fomentum, Di-
spensatio. Eam restrictam uti-
lemque esse suadeo, & qualis in
familia boni patris. Exiguam in
publicum impensam quis grava-
bitur, [c] ἀν ἐσθρῆ σε σωφροσύνη
διατάξιόν, ἢ μὴ δὲν μάττω ἀνα-
λίσσοντα? si videant te continenter
sobrièque viventem, ac nihil vane ef-
fundentem?

Tanquã
aliena
pecunia.

Scient enim vere in publicum
tribui: teque esse dumtaxat [f]
φύλακα καὶ ταμίαν, ὡς κοινῶν, ἀλλὰ
μὴ ὡς ἰδίων. Custodem & Dispensa-
torem, ut communium bonorum, non
ut tuorum.

Ita

Ita debes, non [a] privatim lar- Non vi
giri, quod avidius de rep. sumas: voles:

Et explere [b] biantes in magna
fortuna amicorum cupiditates.

Non per delicias aut sumptus,
[c] pecunia illudere:

[d] Ut quas honeste habere & uti
licet, per turpitudinem abuti properes.

Absit. Alexander Romanus tibi Sed uti
præeat: qui [e] aurum & argen- debes.

um raro cuiquam nisi militi divi-
sit: Nefas esse dicens, ut Dispensator
publicus, in delectationes suas suo-
rumque converteret, id quod Provinciales dedissent.

O virum, ô Principem! imitare. Turpes
Non illos tyranniones: qui [f] hic Pro-
divitiarum & pecunie non alium digi:
fructum putant, quam Professio-
nem.

Quos Crates recte olim assimi-
lavit [g] ἢ ὅτι ἢ κρημνῶν σικκῆς,
ἀφ' οἷ ἀθροπος μὴ δὲν λαυζάνγ,
κόμετες ἢ κ. ἰκτῖνες: in siculis que
in altis præruptisq; nascuntur è qui-
bus homo fructum non accipit, Corvi
tantum & Milvi.

Id est, [h] Ε' ταῖροι ἢ Κόλακας.
Secura & Adulatores.

N 3

His

a Cic. 11. de Offic. b Tac. in Agric. c Ibid. d iv.
An. e Dio L 11. f Arist. v. Pol. cap. 11.

a Tac. 11. Hist. b 1. Hist. c 11. Hist. d Sal. Catil.
e Lamprid. Alexand. f Sueton. Ner. cap. xx.
g Stobzus Sermon. xv. h Ibidem.

Statim- His talibus [a] cum omnia & ra-
que ex- piant, & rapta retineant; ut si nihil
hausti. rapuissent, nihil retinuisent, omnia
Lauda- defunt.

biles At noster ille Princeps qui [b]
parci. sua pecunia parvus, publica avarus:

Qui eam non abiicit in securas,
mimos, & id genus [c] amicitia-
rum dehonefamenta:

Et sem- Semper abundat. & [d] tantas vi-
per in res habet Frugalitas, ut tot impendii,
multo tot erogationibus, vel sola sufficiat.

are. [e] Πλάτος δὲ ἀκεχεῖς (aiebat
olim magnus amicus ad Augustū)
ἔχ' ἕτως ἐν τῷ πολλὰ λαμβάνειν, ὡς ἐν
τῷ μὴ πολλὰ ἀνδύσκειν ἀθευίζεται.
Magna opes, non tam multa capien-
dos; quam haud multa perdendo, qua-
runtur.

Equi- Quincum ultimumque Fomen-
ter onc tum, Aequalitas, hoc est, ut iusta
ra im- & uniformis contributio sit, nec
ponen- per bonam malamve gratiā hunc
da. subleves, illum premas.

Sine odi [f] Vt Sol & dies omnibus in com-
aut gra- mune nascitur:

ria a spe- Sic debet Princeps. & incom-
da. moda aut [g] commoda civium non
divellere; atque omnes eadem aequi-
tate continere.

Vix

Vix credas, ubi inæqualitas, Odiosa
quantum angantur. inrita huma- quorum-
no ingenio invidia, ut [b] pari do- dā sub-
lore aliena commoda, ac sua iururi- levatio
metiantur. aut exē-
ptio.

Huic autem Aequalitati ratio
unica, [b] Censūs: res saluberrima Censūs
magno futuro imperio. ad hac
utilis.

Quem nescirit aut neglegi hodie, Flagi-
non mirer? iure. cum tam prom- tiose ad-
pti obviique exempli sit, (nā quæ huc ne-
mediocriter bona resp. olim sine glectus.illo?) & simul tam manifesti usus.

Plato vere: [c] τῆν μὲν δὲ μὲν ἔλασσον
τὸ εἶναι, ἐν τῷ πολλῶν ἔχων. Quem-
que opes suas in censum deferre, ad
multa utile.

Sane ad multa. Nam hac una re Condu-
fit, [d] ut omnia patrimonii, dignita- cit ad
tā, araris, artium, officiorumque di- plenam
scrimina in tabulas referantur. resp. no-
titiā.

Atque ita [e] quantum urbes Ad vi-
gentesque singulæ numero militum, ros mili-
quantum pecunia valeant, moun- tares
tamenta exstent.

Denique ad nostram hanc rem, sciendos;
ut æquiter [f] ex censu quotannis Ad tri-
Tributa conferantur. buta pa-

Itaque, si sapiis in tuā publicāque riter im-
rem, revoca. & lecti [g] Censōres, ponen-
N 4 populi da.

a Plin. Paneg. b Tac. 1. Hist. c Tacit. 11. Hist.
d Plin. Paneg. e Mæcen. apud Dio. LII. f Plin.
Paneg. g Cic. 11. De Offic.

a Tac. 1. Hist. b Liv. 1. c Lib. XII. de Leg. d Flor.
1. cap. vi. e Liv. lib. 1. f Cic. 11. in Verr. g 111. De
Leg.

207 CIVILIS DOCTR.
populi & virates, suboles, familias, pecuniaque censentio.

[a] Quibus potestas omnis estimationis summaque facienda permittatur.

Legendi Censores à Populo: Sed à quo lecti? si me audis, ut odium suspitionesque muneri detrahantur per se aspero, designet [b] ipse populus; ut cui maximam fidem rerum suarum habet, maxima cura deligat.

In opida bini. Quam multi legendi? [c] Suntobini aut terni in singulis civitatibus.

Iterandus Censurus. Census ipse quoties instituendus? Variant. [d] & εν ποτ μὲν κόβεται πῶς τε καὶ ἐνιαυτῷ, ἐν δ' ἄ μείζονοι διὰ τετραετησίδος ἢ πενταετησίδος: & in quibusdam civitatibus vertente anno censentur, in aliis tr aioribus non nisi tertio aut quinto quoquo anno.

Nostro iudicio quotannis. Ego in annos, tutius meliusque censeam: ob migrationes, mortes, opum augmenta aut imminutiones.

De Censura. SED à Censu ad CENSURAM transeo, vicino flexu. Ea enim tertia odiorum materies. de qua tamen mitiganda frustra disseram, nisi prius de usurpanda. Nam (heu ævi dedecus!) rem moribus & vi-

LIBER IV. 201
te utilissimā [a] adeo oblivione obsoletam videmus, ut non modo non colatur, sed etiam ignoretur. *Qua ignota nunc aut spreta.*

Definitione igitur prius aperienda est. & appello Censuram, ANIMADVERSIONEM IN MORES AVT LVXVS EOS, QUI LEGIBVS NON ARGENTVR. Proprium enim hoc eius munus, [b] ἵπτα: ορθοῦν ὄσα μήτε πῶδο τιμωρίας ἀξιά ἔσσι, ἢ παρορθώσασθαι, πολλῶν ἢ μεγάλων κακῶν αἰτίας γίνεσθαι. *Quid mihi sit? Sine ea finit resp.* corrigeret ea, que pœna digna nondum sunt; neglecta tamen aut insuper habita, multorum magnorumque malorum causam præteant.

Imo paullatim, [c] omissa, funditus rempublicam trabant. *Aut perit.*

[d] Quid enim prodest foris esse strenuum, si domi male vivitur?

Profecto nisi singulis quoque hominibus [e] officium ac verecundia sua constiterit, partiarum rerum æquatus celo cumulus sedem stabilem non habebit.

Hæc itaque instituenda est, [f] *Firman-*
magistrapudoris & modestiæ: *da hoc vincio.*

Et eligendus unus alterve [g] *Professus moribus, magister veteris disciplina.*

N 5 Vt

a Cic. v. de Rep. b Dio LII. c Tac. III. Annal. d Val. II. cap. IX. e Ibidem f Cicero in Pison. g Pro Cluent.

Ut metus aliquis etiam præter leges sit; & sciant omnes [a] *si- quid in Moribus labat, non defuturum corrigendi auctorem.*

Eius
Mate-
ries,
Mores:

Nam duo hæc distincte Censuræ subiticio, Mores & Luxus. Mores intelego, Lascivias, Libidines, Ebrietates, Iurgia, Perituria, & quidquid tale Probitas ac Modestia damnant. Igitur noster Cenfor omnem ætatem, & omnem sexum castigabit. [b] *Prævas artes malaf- que libidines ab inventure prohibebit: iuveni.*

Casti-
gandi in
iuvendi.
bus.

A senibus, eas [c] *voluptates quas eorum atas sine dedecore non astin- gat:*

In seni-
bus:

Ad universa plebe otium: [d] *ut habeat negotia sua, quibus à malo pu- ignavia. blico detineatur.*

Denique ab operam, ut omnes [e] *Probitatis atque Industrias, non Sumptibus neque Divitiis studeant.*

Mate-
ries al-
tera,
Luxus.

Nam hæc quoque cohibenda; id est Luxus, qui alioqui [f] *in immensum prorumpat, ad cuncta quis pecunia prodigitur.*

Cui ori-
go ab
opulen-
tia.

Eum ego in quattuor his pono: Pecunia, Domo, Conviviis, Vestite. In prima maxime: que nutritrix, imo mater huius, & pluriû malorum.

[a] -- tur-

[a] -- *turpi fregerunt secula luxu Divitia molles.*

Itaque meus Cenfor ante omnia, [b] *Pecunia, qua maxima pernicietas est, usum ac decus demet.*

Quid renuis Princeps? è re tua *Mimus* est: [c] *ἄγε μὴ δῖνα ἐψηθῆσθαι ποτὶ ὄπες, ἐ τὸ πῆχυντα δὴ δὴ μῆτε φιλῶν, re Prin- μῆτε χερμάτων* neminem existere cupum: qui nimis excellat, sive amicorum copia, sive opum.

[d] *Auri vis atque opes Principi- bus infense.*

Imo, Principatui infensæ, atque *Et re-* [e] *idemum penates (oraculi vo- gni. cem audi) ea civitas, id regnum, æterno in gradu facile steterit, ubi mi- nimum virium Veneris Pecunieque cupido sibi vindicaverit.*

[f] *Sapientiam auri vi, qui reges, Per has que civitates, per opulentiam magna nimias imperia amiserint, que per virtutem perdun- tinopos ceperant.*

Sed è re Subditorum multo ma- *Condu-* gis. Nam [g] *ubi divitiarum cupido cit & in vase, neque disciplina, neque bona Subdi- artes satis pollens: tin.*

[h] *Omnia bona vilia sunt: fides, probitas, pudor, pudicitia.*

Vir-

a Tac. II. An. b Sal. ad Crf. c Ibid. d Ibid. e Ibid. f Tac. III. Ann.

a Juvenal. Sat. VI. b Sal. ad Crf. c Arist. V. Pol. cap. VII. d Tac. XI. An. e Val. IV. cap. III. f Sal. ad Crf. g Ibid. h Ibid.

Nam ubi virtuti aut Deo nunquam caruit, cui caræ opes. [a] Nec quisquam extollere se, aut divina mortali attingere potest, nisi omisso Pecunia & corporis gaudiis.

Itaque merito Cenfor, [b] Pecunia studium tollit, aut quoad res ferret, minuet.

[c] Alligabit Avaritiam belluam feram, immanem, intolerandam:

Et scænus: Et illud [d] urbibus vetus, sænebre malum.

[e] Ne ex libidine potentium agitur.

Et sordidus: [f] Utque res familiaris iis modo rebus quaratur, à quibus abest turpitudine.

Denique profusiones vetabit, [g] & finem Sumptuum statuet.

Sumptus circa ædificia. In Domo, ne superbe nimis struant, aut instruant: [h] & signis, aulais, aliisque operibus exercent.

Ah stulti, qui [i] omnia potius visenda quam semet efficiunt!

Et in eadem, [k] modum poseet argento, supellectilib, familia.

Circa convivia. In Conviviis, damnabit [l] exquisita ingeniacanarum:

Et

Et istos helluones, quibus [a] mos vescendi causa, terra marique omnia exquirere.

Et uno verbo, videbit ne [b] luxus mensæ profusis sumptibus exercentur.

In Vestibulo, ne [c] promiscua viris & feminis: Circa vestes.

Nobilibus & plebeiis, utque sui & certi quidam cultus sint his, qui [d] ordinibus & dignatione antistat.

In levi hæc habes? erras, [e] Conviviorum luxuria & vestium, agræ civitatis indicia sunt: Momen- tum in his grande.

Imo moritura: Nam hæc [f] iuventutem, ubi familiares opes deserunt, ad facinora incendunt. Et hinc fere novitas.

Res abit, fides perit: [g] eadem tamen illa que erat in abundantia, libido permanet.

Itaque quid aliud quam moveant composita, & res novas sceleribus acquirant?

Scito certo, [i] hoc in rep. seminarium Catilinarum fore.

Vidit Prudentiæ oculus. [k] Γίγνον, inquit, μεταβολῆς, καὶ ὁ τὸν ἀνα- Aut im- mutatio. λώσονται τὰ ἴδια ἀσελγῆς ζῶντες. καὶ ἂν οἱ τοῦτοι περὶ τὸ μὲν ἔχουσιν, καὶ ἡ τρυφ-

a Sallust. ad Cæf. b Ibid. c Ibid. d Tac. vi. An. e Ibid. f Cic. ii. de offic. g Sallust. ad Cæf. h Ibid. i Ibid. k Tac. ii. An. l Plin. Paneg.

a Sal. Catil. b Tac. iii. An. c Ibid. d ii. An. e Sen. Epist. cxv. f Sal. ad Cæf. g Cic. ii. in Cat. h Sal. ad Cæf. i Cic. ii. in Cat. k Arist. v. Polit.

τις αὐτῶν ἐπιτελεῖται, ἢ κατανοήσονται. *Fiunt in rep. mutationes, cum homines sua consumunt prodige viventes. His enim tales, res novas querunt: & aut ipsi Tyrannidi imminant aut ad eam alios vocant.*

Censoris arma. Hæc sunt, quæ effici à Censore cupimus. Quo telo? duplici, Ignominia & Multæ. Illa quidem propria eius est, & olim sola. [a]

Ignominia: Censoris iudicium, ait Cicero, nihil fere affert damnato, nisi turbarum.

[b] Timor enim causam, non vitæ pœnam in illa potestate esse volunt.

Et Multæ in illam omnino adiungam. Quid enim si quidam [c] ea duritia oris sint, ut depudere didicerint?

Et voluptatum [d] non illecebriantur, sed ipsa infamia gaudent?

Sane eos multem: nec [e] ex sanguinem illam & ferream frontem nequiquam convulnerem notis.

[f] Cotidianum enim istud, ac sine effectu iurgium sit.

Adhortatio ad HABES universam Censuram, tu institue, aut potius restitue eam, & Censurâ

a Cic. de Rep. b Idem pro Cluent. c Sen. ad Seren. d Valer. lib. vi. cap. ix. e Plin. Paneg. f Sen. Natural. Quæst. iv.

Bono generis humani nate Princeps. Omnia [a] iacere sentis, bellorum impetu percussa atque prostrata.

Excita, per Deum immortalē. *Que revoca fidem, comprime libidines, nunc, si & que dilapsa fluxerunt, severis leunguis, gibus vincis.*

Non nego, quin [c] aspera hæc Invidio. *res in principio futura sit: sa ea.*

Quia nova; quia contrasensum vulgi. [d] οἱ γὰρ πολλοὶ τῶν ἠδονῶν, διὸ καὶ τὸ βίον ἀγαπήσει τὸ ἀπολαύσῶν. *Nam multitudo voluptatem, ideoque & vitam amant dissolutam.*

At tu [e] capesse remp. & omnia *Sed spera peruvade.*

Quid trepidas? [f] multorum *nenda saluti potius, quam libidini consule. hic invidia:*

[g] Ea vero apud sapientes *Aut mentia erit, retinuisse ab stultitia & asperitatis falsis voluptatibus.*

[h] Non si flagitium obsecutus, deli- *opinio. et a perpeffus, presens gaudium cum mox futuro malo concesseris.*

Et tamen quidquid hic asperū, *Hæc ip- facile mitigabis triplici nostra ob- sa qui servatione. Primum, si tu sub Cen- mitige- sura: id est, si vita tua ad illā nor- tur- mam,*

a Cic. pro Marcel. b Ibid. e Sal. ad Cæf. d Arist. Eth. i. cap. v. e Sallust. ad Cæf. f Ibid. g Ibid. h Ibid.

mam, ad quam alios formas. Omittem & efficacem hac ratione Censuram? [a] Ad hanc dirigemur, ad hanc convertemur.

Primum
vita
Principis

[b] Et præcipuus adstris mori auctor eris, antiquo ipse cultu victuque.

[c] Nam vita profecto Principis Censura est, eaque perpetua.

Deinde
modestia
emendationis.

Secundo, si non omnia simul emendabis: sed paulatim [d] & hodie ad priscum morem recides.

[e] Neque enim potest quisquam nostrum subito fingi, neque cuiusquam repente vita mutari, aut natura converti.

Tempore opus: & [f] vitia quaedam tollit facilius Princeps, si patiens eorum est.

[g] Quosdam pudor, alios necessitas, nonnullos satias in melius mutet.

[h] Nam peregrinatur quorundam animus in nequitia, non habitat.

Tertio denique, si Præmia divides in bonos. Quis censebit nisi virtutis amore te asperum, cum tam benignum te videant in eos qui habent illam? Premio & pæna temp. contineri, Solon olim dixit:

Postremo, præmiorum divisione.

Verè.

Verè. Nam, [a] præmia bonorum malorumque, bonos ac malos faciunt.

Quæ, valdus stimulus ad Virtutem.

Videbis semper eo [b] impendit laborem a: periculum, unde honos atque emolumentum speretur.

[c] Πάν το πρώτον αὔξει, ἔλαττει δὲ τὸ ἀπμαζήσιον. καὶ τὸ ἔστι διαφείσεται οὐκ ἐν ἀρχῆς εὐδοκίωστος. Augetur & crescit, quidquid in honore est: deficit & minuit, quidquid in contemptu. Atque hoc signum clarissimum est imperii bene constituti.

Tu usurpa. & vide ne te Principi, [d] sit bene factis tantum ex conscientia merces.

Bono Principatu omnino in usu.

FINIVI de Odio: hoc addo, ad eo alte insitam pestem hanc regnis, ut nesciam an ulla ars aut astus penitus eam evellat. Nam [e] libertas iuxta a bonis & malis, strenuus & ignavus optabilis est:

Conclusus & monitio, Odium omne non vitari. Minus aliquod semper adheret.

Ideoque per naturam in odio nobis, quisquis eam libat. Libat autem omnis Princeps, ergo [f] quamvis id agas, ut nequis merito te oderit, erunt tamen semper qui oderint.

Sed tu sperne.

[g] odia qui nimium times, Regnare nescit.

O Odia

a Plin. Paneg. b Tac. 111. Ann. c Plin. Paneg. d Tac. 111. An. e Cic. pro Sulla. f Seneca 1. De Clem. g P Tac. 111. Annal. h Val. 1. esp. iv. i Cic. ad Brut. Epist. xvi.

a Plin. Paneg. b Liv. iv. c Tamb. d Plin. Pan. e Sal. ad Cæz. f Sen. de Provid. g Sen. Oedip.

Enatura vulgi. Odia dico hæc plebeia & lenia, [a] *κατὰ τὸ δῆμον τὸ κερκίδες κὶ φιλαίπων ἐνεστὶ, ὡς τὸ πολίτῳ δουρῆς.* Omni enim populo inest malignum quiddam & querulum, in imperantes.

Et verissime à rege Magno dictum: [b] *Regium esse audire male, cum facias bene.*

Id in levi habendū: Dum probent te probi. Solaberis igitur te illo Augusto: [c] *Satis est si hoc habemus nequū nobis male facere possit.*

Et melioribus item sanioribusque iudiciis, quoniam te aliquando [d] *seria carmina, honorque æternus Annalium, non hæc brevis & plebeia prædicatio coler.*

[e] *Suum cuique decus posteritas rependet.*

CAPVT XII.

Definitus & vituperatus Contemptus. Offensa quæ illum gignunt; à rege, si sapiet, fugienda.

CONTEMPTVS sequitur, quem Vitium alterum fecimus everrendo regno. Is est ad nostram rem, IMPRESSA SVDITIS SIVE ET EXTERIS, VILIS ABIECTAQUE OPINIO, DE REGE EIVSQUE STATV. Pestifera omnino res Regnis: quorum anima & vita ipsa est

Definitio Contemptus. Eius perniciēs.

est Auctoritas, & eximia quædam *Anima* opinio de imperante. Quæ enim regni, vis alia est, quæ efficit, ut [a] tot *Aulorum* millibus una anima præritas. fideat, nonnumquam senū & invulidi?

Sola illi. omniaque videmus, hac, [b] quasi mente quadam, regi atque administrari.

[c] *Ut anime, pedes, manus, oculi, negotium gerunt: & illius iussu iacemus, aut inquieti discurremus:*

[d] *Sic hæc immensa multitudo Auctoritatis quasi spiritu regitur.*

Quis vero aliter regat? [e] *Vires Sine imperii in consensu obedientium sunt: unus tamen Consensus ille ab Aestimatione: multis per quam,* non im-

[f] *— unum, tam magna iuventus, peret: Privatum futura, timet.*

Hanc rolle, tollis regnum, [g] *Et omnibusque hic imperii contextus in gnus omnes multas partes distuliet.* mne ruat.

[h] --- Subversa iacebit

Præstina maiestas soliorum; & Aulorum sceptrasuperba. ritati

Quid autem clarius eam tollit, autem quæ Contemptus, & hæc [i] *ἐπὶ τῷ ἀποφθίσει τοῦ βασιλέως.* Contemptus. O 2 vov' verjus.

a Plut. Pol. b Idem Apophth. c Suet. Aug. c. Li. d Plin. Paneg. e Tac. iv. Annal.

a Sen. i. De Cle. b Cic. pro Cluent. c Sen. i. De Clem. d Ibid. e Liv. i. i. f Lucan. v. g Sen. i. De Clem. h Lucret. v. i Arist. Rhet. ii. cap. ii.

nov' opinionis adlio in id, quod nullius rei pretis que censas.

Ergo re-
gnipe-
stu:

Igitur ille, mors & interitus re-
gnorum: imo supra ipsum Odium,
aliquo adspectu, Philosophus in-
dicavit: [a] Δύο ὃ ἑσάν ἀπὸν, δὲ
ἀεὶ μάλιστα ὀπιπιδεν) τὰς τυραννίαι,
μίσος ἔκ καταφρονήσεως. Δάπτει μὲν
δὲ τῶν ὑπάρχειν τοῖς τυράννοις,
τὸ μίσος: ἐν ᾧ ἔκ καταφρονήσεως πολ-
λὴ γίγνεται ἡ καταλύσις. Cum
due caussæ sint, ob quas insurgitur in
Tyrannos, Odium & Contemptus: al-
teram earum adesse Tyranni oportet,
Odium, è Contemptu vero plurima
sunt everfionum.

Etiam
n par-
te, supra
Odium.

O vere Phœbum, longe semper
aciem ingenii iaculantem! Ita res
est. Causa prima & morio ever-
tendis rebus, plerumque ab Odio
est: sed extrema & efficax maxi-
me à Contemptu. Nam illud tar-
dum, vel, ut cum postea dicam,
inaudax est, nisi armetur ab isto.
Metus enim sæpe retinet: quem
Tyranni habent pro asylo. Ideo-
que cum causa [b] execrabilis ille
versus & qui multos dedit precipites,
iis placuit:

Oderint dum metuant.

Hic enim Quamdiu enim hoc frænum; in-
ad rem.

CIV-

a Idem v. Polit. cap. x. b Sen. l. De Clem.

entrere magis cupiunt, quam au-
dent. At excutit Contemptus. & ducit.
efficit ut non velis solum, sed au-
deas & tentes. Itaque certa ab eo
pernicies. nunquid crebra? haud
censeo. [a] Neque enim ab ulli pe-
riculo fortuna Principis longius abest,
quam ab Humilitate.

Nec ta-
men fre-
quens in
Reges:

[b] An contemnatur, qui impe-
rium, qui fasces habet? nisi qui humi-
lus & sordidus, & qui se prius ipse con-
tempfit?

Non inquam crebra ab eo solo: Legiti-
(nam Odio misceri iam dixi:) mus qui-
præsertim si quis verus legitimus dem.

que sit Princeps. Tamen quia eve-
nit: qui vires, docebo. sed brevi-
ter. Cur diffundam? nonne in
Auctoritate formanda, satis mu-
nivi hanc ipsam viam? Satis: si
verum hoc scitum, [c] τὸ αὐτὸ
ἔκ ἐναντίων ὄψεσιν ἴδωμεν. Eandem
contrariorum scientiam esse.

Fit igitur contemptus in Princi- Origo
pem ab his tribus maxime: Forma eius.
imperii, Fortuna, Moribus. FORMA A leni
imperii: si iusto, ea lenior & remis- imperio:
sior. Quod peccatum peccant ii
qui nimia [d] lenitate dulces,

Effuse dant se populari auræ, &

O ; [a] omnē

a Plin. Paneg. b Idē. v. 111. Epist. ult. c Arist. l. 1.
Topic. cap. v. 111. d Cic. ad Attic. v. Ep. xiv.

[a] omnem infima plebis rumorem affectant.

Quod
publice
etiam
noxium
per li-
centiã,

Bis noxii, in se & in rempublicam. Qui & plebi reverentiam omnem excutiunt: & licentiam præbent peccandi. [b] Η' δ' ἐξ ὅσια τῆς ἀρχῆς ἐπιπύειν περὶ δ' ἰσχυρὰ φωνὰ πρὸς τὸ ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων φαινον. *Facultas faciendi quod cui-libet visum, non potest comprimere ingentiam singulis hominibus pravitatem.*

Acute olim Fronto, in Nervam senem & iam enervem: [c] κακὸν μὲν ἐπ' αὐτοκράτορα ἔχον, ἐφ' ἧ μὲν δὲν μὲν δὲ ἐξ ἑστὶ πειν, χεῖρον δ' ἐφ' οὐδ' ἄσπ' ἀντα. *Malum quidem esse, Principem habere sub quo nihil ulli liceat: peius vero eum, sub quo omnia omnibus.*

Est & a
Levi
imperio.

Neglenis solum Forma ad Contemptum facit: sed & Levis. quæ decretis legibusque variat, & de qua fieri possit, [d] Ἀνὲρ μὲν πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

Aut
Princi-
pe.

Maxime, si ipse Principis insigni [e] mobilitate ingenii:

[f] Quem subitis offensis, vel intempestivis blanditiis mutabilem, merito contemnant metuantque.

Etiam

Etiam, si Soluta Forma. nempe Item a cum rerum omnium incuriosus Soluto Princeps; & [a] levi auditu, quam imperio. vis magna, transmittit:

[b] Abunde ritus, si presentibus fruatur, nec in longius consultans.

Sive cum Honores effuse dividit, Magnos, Diuturnos. Quidni illum spernant, aliis adhaereant, qui [c] munia transmittit:

Et velut sponte videtur [d] exire de Imperio?

FIT secundo Contemptus a Fortuna. nempe si noverca ea non mater: & [e] votu tuis malignum adversa pedem opponit.

Scito certo. [f] Prosperu tui rebus certaturi ad obsequium. Fortunam adversam omnes ex aquo detrahabunt.

Imo in te incurrent.

[g] Ἀποὸς πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

Ruente quercu, ligna quæ col- ligit.

Amplius, si eadem [h] munimen- tati tibi non dat, aut subleant, qui- bus insistas.

Successores dico certos, aut libe-

0 4 ros.

a Ibid. b Ibid. c iv. An. d 111. Histor. e Ex Ovidio de Trist. f Tacit. 11. Histor. g Schol. Theocr. h Tac. 1. Ann.

data re-
gnanti.

proprus Principi insinuo : quia ut
in actionibus omnibus modum
lenitumque esse esse expedis, sic
in fide et assensu. Ve timentur, in-
quam, suspensumque ambulet, &
penie dederim, ut [a] nihil nisi quod
in oculis incideret, in assensumque
eiret, ut [a] nihil nisi quod

Est autem [b] [c] [d] [e] [f] [g] [h] [i] [j] [k] [l] [m] [n] [o] [p] [q] [r] [s] [t] [u] [v] [w] [x] [y] [z]

Tamen a Principe rem vendi-
ta non fingitur, apud eumque pla-
cuisse in aliis creditas facit. [a]
Nominis pro omnibus ille exci-
bat. Turpe igitur, & omnibus no-
xum, illi [b] [c] [d] [e] [f] [g] [h] [i] [j] [k] [l] [m] [n] [o] [p] [q] [r] [s] [t] [u] [v] [w] [x] [y] [z]

Undique patet, & in fine apud
[a] [b] [c] [d] [e] [f] [g] [h] [i] [j] [k] [l] [m] [n] [o] [p] [q] [r] [s] [t] [u] [v] [w] [x] [y] [z]

Ac sapē
noxia.

Aditum nocentis perfida pra-
bat fidei. [a] [b] [c] [d] [e] [f] [g] [h] [i] [j] [k] [l] [m] [n] [o] [p] [q] [r] [s] [t] [u] [v] [w] [x] [y] [z]

Addeat ergo Princeps, & tu-
tum hoc scuto reddat, [a] [b] [c] [d] [e] [f] [g] [h] [i] [j] [k] [l] [m] [n] [o] [p] [q] [r] [s] [t] [u] [v] [w] [x] [y] [z]

a Sen. 11. De Ira. b Cic. Philipp. c Sal. Iugurth.
d Sen. 11. De Ira. e Cic. Philipp. f Sal. Iugurth.
g Tac. 1. Hist. h Sen. Oedip. i Cic. Orat. Post
redit, in Senat.

Amici & fidi videntur? circum-
spice. Infida enim omnia.

[a] O vita fallax, abditos sensus ubique
geru!

[b] Nimis multis simulationum Et si-
involucris regitur, & quasi velis qui-
busdam obtenditur uniuscuiusque na-
tura. Frons, oculi, vultus, per sepe
mentiuntur, oratio vero sepiissime.

Quod ille clamabat olim : [c]
Ω φίλοι, ἔδεις φίλος? O amici, nemo
amicus:

Tu iure potes, quia profecto [d] Praefer-
in domo Principum, nomen tantum sim in-
Amicitiae manet irrumtumque remanet: Aula.

Res ipsa exfulat, &
[e] Licet omne tua vulgus in aula,
Centum pariter limina pulset:
Cum tot populis stipari eam,
In eos populis iuxta una fides.

Itaque merito [f] Pragmatici Ideo ca-
homines, omnibus historicis praeceptis, vendum
verbis denique, cavere iubent & diffi-
verant credere. dendum.

Ille Siculus insuffurat:
[g] Νᾶφε, κ' μέμνησο ἀπιστῆν' ἀρ-
θρα ταῦτα ἢ φρεσῶν

Vigila, & memor es nequid cre-
das : nervi hi sunt Pruden-
tia.

a Sen. Hipp. b Cic. ad Q. Frat. epist. 1. c Arist.
apud Laert. d Plin. Paneg. e Sen. Herc. Oct.
f Cic. ad Att. lib. 1. epist. xx. g Epichar.

Clamat alter à Græcia:

[a] -- (Ὄφρανος δ' ἀπιστία
 Οὐδ' ἔστι ἄλλο χριστιανώτερον
 βεβητόν.)

--- sapiente Diffidentia,

Non alia res utilior est mortalibus.

Quibus-
 dam ra-
 men si-
 dendū:
 Sed per-
 paucū.

Quid ergo? inquires. nulli cre-
 dam? Non hoc suadeo: [b] (Verum-
 que enim in vitio est, & omnibus
 credere, & nulli:)

Sed ut paucis. nec nisi iis, quorū
 longo usu cognita tibi fides. Hi
 talibus, quid est [c] quod non &
 committi & credi rectissime putem?

Recipis, inquam, paucis: at in spe-
 cie omnibus. id est, [d] Fronte &
 vultu, quibus Simulatio facillime su-
 stinetur.

Diffi-
 dentia
 celanda.

Nam nihil magis hic cavendum,
 quam ne Diffidere videaris. [e]
 Multi fallere docuerunt, dum timent
 falli.

[f] Vult sibi quisque credi & habitā
 fides ipsam plerumque obligat fidem.

Diffi-
 mulatio
 adhiben-
 da:

Itaque Dissimulatio adlumenda,
 quam posui & suasi loco altero:
 quæ vere Diffidentia huius pro-
 les. Quid enim ea opus, si mutua
 inter nos fides? Hæc est, quæ [g]
 frontem aperit, mentem tegit.

Neces-

Necessaria sane Principi. adeo, Cuius
 ut veteranus Imperator dixerit: late
 [a] Nescit regnare, qui nescit dissi-
 mulare.

Et Tiberius ab eadem mente,
 [b] Nullam, ut rebatur, ex virtutibus
 suis magis, quam Dissimulationem
 diligebat.

Dilpicebit hoc ingenia alicui
 frontis, & clamabit: [c] Ex omni
 vita Simulatio, Dissimulatioque tol-
 lenda est.

Deprivata, fateor: de publica,
 valde nego. Numquam regent, qui
 non regent: [d] nec aliter possunt ii,
 quibus commissa est rota respublica.

[e] Ut ad effectum consiliorum suo-
 rum veniant, multa simulans oportet
 inviti, & dissimulent cum dolore.

Nec id solum adversus Exteros
 aut Hostes. (nam ibi receptum do-
 gma est, Ut [f] malum sub lingua,
 non in lingua habeas: quia

[g] Professi perducunt odia vindictæ
 locum:)

Sed etiā apud Tuos. Aperti isti & Apud
 simplices, [h] sine fisco sine fallacia: suos.

Et qui animum, quod dicitur,
 [i] in fronte promptum gerunt:

P 2 Num-

a Eurip. b Sen. Epist. 111. c Cic. ad Q. Frat. ep.
 1. lib. 1. d Ad Lentul. epist. 1. x. e Sen. Epist. 1. 11.
 f Livius xxxi. g Cic. pro Cn. Planc.

a Frider. sive Sigism. Nam variant. b Tac. iv.
 An. c Cic. 11. de Offic. d Pro Milone. e Lib. x.
 Epist. 1. x. f Gregor. xv. Moral. g Sen. Med. h Cic.
 1. ad Att. Epist. 1. i Ennius.

Numquam apti huic theatro. in quo, me iudice, primum locum [a] Afranii Simulans habet.

Sed cum modo habenda. Sic tamen ut apte eam fabulam agas & decore. [b] Οἱ γὰρ μετ' ἑσέως χάρμῳσι τῆ ἐπισημείῳ, καὶ ἀπὸ τῶ μιλῶν ἐμποδῶν καὶ φανερὰ ἐπερωδῶν, καὶ εἰς τὴν φάρον. Nam qui modice dissimulatione utuntur, & in illis qua haud plane perspicua & ante pedes oculisque sunt, gratiosi apparent.

Contra, qui immodice & inepte, revera fatuelli. Cui enim bono tegmen, si translucet? Quin semel hoc in omni genere fraudium cape:

[c] --- Doli non sunt Doli, nisi astu colas.

Conciliatio, mihi quid? HABES de Levibus fraudibus. ad MEDIAS venio: in quibus Conciliatio prima, sive ut liberius dicam, Corruptio. Ea est, cum callide inclinans & allicis ad te eorum animos operasque, qui alieni iuris. O artem nimis hodie Principibus receptam! qua a fere in Aulis [d] plerasque res (ut ille de Fortuna ait) ex libidine sua agitat.

Visitata: Quam valde etiam attollit Tullius.

a Cic. pro Sextio. b Arist. Eth. III, cap. VII.
c Plant. d Sallust. ad Cael.

lius. & [a] Proprium hoc esse Prudentia statuit Conciliari sibi animos utili. hominum, & ad usus suos adiungere.

Quod duplici via fit, Suasionis & Doni. Rarènter illa: hęc altera creberrime, ut hodie [b] corrupti Munde depravatique mores sunt admiratione ribus divitiarum. plerumque.

Quotusquisque est, cui non illa que fit. [c] bono atque honesto potiores sunt? Quibus Ita que scite & recte hac machinatio na si utare; ubique reperies, [d] ubique quos perniciosi libidorentat aliena potentia decus atque libertatem suam per gratificari.

Qui & Principem suum, & omnia eius, [e] venalia habeant, reserant:

Atque adeo (hoc reconde) in [f] ipsa hostium acie invenies tuas In bello manus. produunt.

Quid? quod in sacrum & individuum thorum penetravit ista Eriam fraus? Rem turpem! & scemina etiam inducuntur sive emuntur. huc ad. [g] ἢ ἐξ ἀρχῆς ἢ ἐξ ἀπορίας. ut efferant & enuncient que contra maritos.

In Tacito legi: [h] Secreta quoque eius, corrupta uxore, probebantur.

P 3 Iam

a Cic. II, de Offic. b Ibid. c Sal. Ing. d Ibid. e Ibid. f Tac. Agric. g Arist. v. Pol. c. xi. h Tac. IV. Annal.

Deceptio est, cum inducis alium in tua commoda, errore aut mendacio obiecto. Quod licitum probumque in Principe esse, vo-

Licitior probi auctores. Magnus Plato censuit [a] οὐκ ὀφείλει ἡ ἀπάτη δεῖσθαι κρηδῶν ἀρχόντων, ἐπὶ ὁφείλει τῶ ἀρχόντων. crebro mendacio & fraude uti imperantes debere, ad commodum subditorum.

Licitior
ex sensu
veteris.

Et noster Plinius: [b] Decipere, inquit, pro moribus temporum Prudentia est.

Quinetiam nescio quis poetæ:

[c] Ὑπολαμβάνω τὸ ψεύδος ἐστὶ σωτηρία
ἀεὶ ὄφειλον, ἐδὲν ἔδει ποιεῖσθαι δουλοῦς.

Existimo mendacium, si gratia Salutis effers, nihil habere incommodi

(crebra
apud
Principes:

Et Principes sane prompte audiunt, qui nescio quomodo [d] laudem occulto magis tramite, quam aperta via petunt.

[e] Vim differunt, positiorem dolum arbitrantur:

Et sæpe quod rerum aut [f] temporis angustia negant, sagacitate consilii assequuntur.

Deci-

Decipiunt verbis, interis, atque adeo ipsos Legatos: [a] Eosque per quos fallere alium cogitant,

Fallunt. Et quid diducam? uno verbo, cum Lyfandro plerique sentiunt, [b] τὸ ἀλλοθιῶν τῶ ψεύδος κρηδίων ἐστὶν, ἐκ τέρου ἢ τῆ ἀρετῆς τῶ ἀξίαν ἢ τῶ πᾶσι δέξει ἐδῶ. Verum falso esse melius, sed utriusque dignitatem & prestantiam Visu discerni.

Qui Visu
omnia
metian-
tur.

Tolerat
humana
ratio:

[Large block of redacted text]

a v. De Rep. b Lib.viii, Epist. c Diphilus. d Val.vii. cap. 111. e Tac. xii. An. f Viter. vii. cap. 111.

a Sen. Thyest. b Plut. Apophth. c Plato. v. De Rep. d Sallust. Jugurth.

At Deū non ludent.

At Deū non ludent. [Obscured text]

Nonne scilicet... [Obscured text]

Iniustitiae a-

Iam altera Fraus, Iniustitia est: cum scilicet contra iura & leges, se & suos improbe potius quam callide augent. Ab hoc fonte, isti actionum rivuli.

Obstantes tollit.

Eminentes illustresque viros, [d] ἢ διαφθείρειν λάθρα ἢ φανερώς, ἢ φιλωδέειν, ἢ ἀντιπέχουσιν ἢ ὡς ἐπὶ πύργῳ ἐμποδίσαι: perdere clam vel palam, sive in exsilium mittere, tanquam amulos & dominationi quosdam obicere.

Per causam aliquā.

Huius rei [e] struere causas, vel sponte oblatas arripere. Nam illud nimis mite & dilutum putant, [f] specie legationis, aut honoris, seponere.

Tollunt potius, quoniam ex scito Aulæ veteris, [g] οἱ νεκροὶ τῆς δ' ἀκνεοῖ. Mortui non mordent.

Et

Et laudatus ille Cæsar etiam, Aut [a] οὐκ ἐπιμένει ἀξίως ἐγκλημάτων, ἢ ἐπιματελεῖ τὸ ἔδωκα το, ἐν τῷ πρώτῳ nullam. δὴ πινύσθαι ἐπιματελεῖ. quoscumque digno & probabili crimine deferre non poterat, occulta quadam via tollebat.

Imo nonnulli, [b] δι' ἐαυτῶν τῶν σφετέρων, ἢ ἀντιπέχουσιν, ἐν αὐταῖς τῶν Casaris μάχαις λοιπὸν ἐπιματελεῖ: à suis & fraus qui eiusdem partis erant, per insidias, immagina in ipsa acie tolli curavit.

Ab eodem capite manat, aliena Injusti-appetere, & insidiari temporibus, ria item veluti in morte aliqua Principis. invadit.

[c] Opportuni enim magni conatus transitus rerum. ratione

Sive in dissidiis finitimorum & turbis. Iuxta enim Aristophanem Principum: Aut in [d] anguillia tunc captiva: domesticiu

Et isti magni [e] in partem accitici disti-ti, adversus omnes valescunt. diis.

Legis aliquis in clamer? audiet Ius in illud: [f] Οὐ παύσθε ἡμῶν ὡς armis ζαυθῶσις εἶεν, ἢ ἡμῶν ἀναγιῶσπον- habet: tes; Non cessabitis nobis gladio ac- cinctis, leges predicare?

Et hoc alterū: [g] Οὐ ταύτης (μαχαίρας)

a Cic. 111. de Offic. b Liv. IX. c Ibid. lib. 11. de Summo Bono. d Arist. v. Polit. cap. X. e Tac. 11. An. f 1. Hist. g Plur. in Pomp.

a Dio XLII. b Ibid. c Tac. 1. Hist. d Plurculi versus in Equit. e Tac. VI. An. f Plur. Pomp. g Idem Apoph.

χαίρει) καὶ τῷ, βέλτερον αὐτῷ ἢ
 ἰσὺν διαλίχῃ. Qui isto (gladio)
 prevalet, in optime de sinibus dispu-
 tat.

*Omnia
 usu me-
 ritur.* Hæ voces, & in animo illa de-
 creta: [a] Quidquid valde utile sit,
 id fieri honestum, etiam si antea non
 videretur.

[b] Item: Sua retinere, privata
 domus, de alienis certare, regiam lau-
 dem esse.

Si Principes [c] iustitiam sequi ve-
 lint, ac suum cuique restituere quod
 vi & armis occupaverint, ad eas res &
 egestatem reversuros.

Habes in parte istorum Scho-
 lam, nam universam ut ex-
 cutionem, nulla res me inducet. Quid
 autem opus? Ex oraculo scriptum,

[d] *Ut nemo doceat fraudes & scelerum vias,*

Regnum docebit.

Ego illud potius videro, Tole-
 randane hæc talia, an damnanda.

Et magnam quidem aliquam
 apertamque iniustitiam, nec in pa-
 lam probant, qui probant. In exigua
 & palliata modo connivent, &
 asserunt, [e] ἄρα ἀνυπακούοντάς τινας
 μικρὰ, τῶν βυλοῦργων τὰ μέγιστα δι-
 καιο-

καὶ ἀποχρηστὸν necessarium esse in par-
 tiis à iustitia abire, qui salvam eam
 velint in magnis.

Quid enim, inquitur, si unus al-
 terve regnum meum turbant, nec
 legibus in eos facile vindicem sine
 maiore turba; nonne eas clam tol-
 lere? Viderur. & hoc referendum
 inter [a] magna illa exempla, quæ
 habent aliquid ex iniquo, quod adver-
 sus singulos utilitate publica repen-
 ditur.

Quid etiam, si leges aliqua aut Privile-
 gia Subditis, non pro meo gloria fle-
 bono; violare non possim? possim: *Et*,
 [b] ἢ καὶ τῶν νόμων μόνον, ἀλλὰ καὶ
 τῶν νόμων ἀρχῆν, πρὸς τὸ συμφέρον. frange-
 nec iuxta leges solum, sed legibus ipsi re:
 imperare, usu sic suadente.

Denique tertio, si urbs aut pro-
 vincia Statui meo peropportuna, occupa-
 quæ nisi occupo, alius faciet cum re.
 æterno meo metu aut damno: non
 præveniam? Illi volunt, quibus
 hæc talia semper licita & proba, si
 cum successu.

[c] *Honestæ quædam scelera suc-
 cessus facit.*

[d] Ἐν τῷ δὴ τοῖς τοῖς τοῖς τῷ, τε δὸπο-
 λωδὸς ἀπὸντος ἀεὶ κατὰ βέλτερον, καὶ τὸ
 κατὰ

a Cic. III. de Offic. b Tac xv. An. c Cic. III. de
 Rep. d Sen. Thyest. e Iasoni Theſſalo tribuit
 Plut. in Polit.

a Tac. An. XIV. b Plut. in Flamin. c Sen. Hipp.
 d Dio lib. XLVIII.

αὐτῶν τῶν μῶσι. In his enim talibus, semper & vicium premunt ac dedecorant, & victorem honore omni afficiunt.

[a] -- prosperum ac felix scelus, Virtus vocatur.

Idque Hæc, taliaque sunt, quæ rectissimæ etiam mentes à recto abstrahunt: ut quo Utilitas vexillum suum prætulit & explicuit, illuc aspectu.

Prin. Ita Aristoteles paululum se inclinaret, & censer Principem [b] δὴ κέρειν καὶ τὸ ἴδιον, ἡντινα αὐτὸς ἀποδοτέλι haud ἀπὸ τῆς ἡμῶν ἕξουσιαν, καὶ μὴ ποιεῖν, pure bonus: ut aut plane bonus sit, aut semi-bonus; nec malus omnino, sed semi-malus.

Demo. Et magnus vetusque item Philosophus dixit: [c] Οὐδὲ μὲν ἡμῶν, τῶν γὰρ καὶ δεσπότην ποιεῖ, καὶ ἐκείνῳ τὸν ἀρχοντα, καὶ ἡμῶν ἀγαθὸν ἕσθον. Fieri non potest, quin etiam optimi Principes, ut nunc verum status est, inique aliquid agant.

Notis numquam, Nos an movemur, haud minus leviter in principem in rebus valde afflictis & adversis, [d] non speciosa dictu, sed Necessitate usu necessaria sequi.

Tunc,

a Sen. Her. Fur. b Arist. v. Polit. cap. xi. c Dem. d Curt. lib. i. i.

Tunc, inquam, abire leviter ab humanis legibus; sed non nisi sui servandi causa, augendi nunquam. [a] Necessitas enim magnum imbecillitatis humana patrocinium, omnem legem frangit.

Illæ excusatae quædam:

Et, ut poeta ait,

[b] Haud est nocens, quicumque non sponte est nocens.

Hoc ipsum timide, Deus, Deus, Apud non nepalam reclamationem? qui igneo homines illo spiritu omnes istas humanas tamen argutias diffiat potius,

[c] Quasi ventus folia, aut peniculum telorum. quam Deum.

Ille edicit: [d] Dominus aversa Qui puram omnem iniustitiam. rui, o-

Ille minatur: [e] Regnum à gente in gentem transfertur, propter iniuriam puram sistam, & iniurias, & contumelias, vult. & diversos dolos.

Et profecto libero ore effabor, Causa Quod Europa tot motibus agitatur, (si dicendum) quod reges & regna ardentium homini) seditionum flamma & bellorum, turbata veram fortasse iustamque causam esse, Administrationem apud hodie, à plerosque parum veram aut iustam. Gubernatione

[a] -- οὐκ- obliqua.

a Sen. Declam. lib. ix. b Sen. Herc. Oët. c Plaut. Mil. d Deuter. cap. xxv. e Eccles. cap. x.

[a] -- σκολίας κρίνασι θέμιστας,
 Ε' κ' δ' δίκην ἐλάσασσι, θεῶν ὅπην ἐκ
 ἀλέγοντες.

-- depravant publica iura,
 Iustitiamque fugant, divum nil
 verba verentes.

Ideoque merito quem deserunt,
 deserit: &

[b] Τένει ἀρ' ἀλγί' ἔδωκεν ἐκκρί-
 λος, ἧδ' ἔπ' δάσφ.

Causa horum pœnas misit Deus,
 & quoque misit.

I. LI.

α Homer. Iliad. π. β Ibid. α.

I. L I P S I
 P O L I T I C O R V M
 S I V E
 C I V I L I S D O C T R I N Æ
 L I B R I Q V I N T I

CAPVT I.

Transitio ad Militarem Prudentiam,
 cum excusata uncula aliqua meti,
 quod de ea differam non miles.

S ED iam tibi, ô æterna Sapien-
 tia,

[a] *Letus, lubens, laudes ago,
 grates gratiasque habeo:*
 quod deduce evasi ex illis salebris,
 & hoc deveni per quæ facilius
 mihi cursus. Diu me tenuit Pacata
 illa & toga sua verè involuta Pru-
 dentia: tamen me explicui, & ad
 Militarem istam veni, quæ horri-
 da, sed minime ardua, sagum suum
 prompte offert. Ego accipio; &
 sermonem una vestemque mutans,
 præcepta iam molior rei bellicæ
 universæ.

Pars al-
 tera
 Pruden-
 tiæ, Mi-
 litariæ.

[b] *Arma viri, ferre arma.*
 Tunc hæc audebis homo umbra-
 ricus?

α Plautus Trin. β Virgil.

244 CIVILIS DOCTR.
conviviis, sunt qui exercitum ducunt;
ubi castra locanda sint, sciunt; quae lo-
ca praesidium occupanda; quando cum
hoste manus conferenda, quando quie-
scendum sit:

Cur non
nos?

Et hos nemo carpit, ego canicula
 & impudens, si verbum his de re-
 bus faciam ex veteri mente? Iphi-
 crates olim interrogatus, [a] τίς
 ὄν μείζω φρονεῖς; ἢ ὡς τὸ ἐν ἰπποδρόμῳ
 τοῦ ἄριστου, ἢ πλάτους, ἢ πλάτος; Οὐ-
 δεις, ἔφη, τῶτων, ἀλλ' ὁ ἀσπὶς τῶτων
 ὅπως ἀμφοτέρωθεν ἴσθιεν. *Quis tu es qui*
tantos spiritus tibi sumis? utrius eques,
an sagittarius, an velox, an legionari-
us? Nihil horum, inquit, sed qui his
omnibus novi imperare.

Qui si
non ma-
nu, men-
te sumus
bellato-
res.

Amulabor in parte, & dicam;
 Non ego dux aut miles, sed qui his
 in tempore consulere aliquid pos-
 sim & suadere. Itaque pergam au-
 dacter nec vacillanti pede, in in-
 cepto: & ex veterum Scriptorum
 velut hortis Sententiarum flores
 legam, & intexam in has Capitu-
 lum corollas. Quod si probe &
 iudicio à me fiet, nemo damnet:
 sin aliter, tum ego quoque nihil
 negem [b] *Quisquillas volantes, &*
venti spolia, haec esse.

Sed utrum horum sit, iam res do-
 cebit:

LIBER V. 245
 cebit: quam ordior, & compono
 me in praeliarem statum, strenue
 tibi cum Aristophane,

[a] Γεράφων, Ευλόφων, καὶ τῆ
 γλώττῃ πολέμησον.
 Consilio, calami, & lingua pu-
 gnaturus.

C A P. II.

Prudentia haec pars commendata
Principi: quae necessaria ad tute-
lam salutemque regni.

MILITAREM autem Pruden-
 tiam, ante omnia necessariam
 ego Principi assero, adeo ut sine ea
 vix Princeps. Quomodo enim ali-
 ter se tueatur, sua, ac suos? Vis nu-
 da ac meta huic rei perum est, nisi
 arte quadam & consilio temperet-
 ur: id est, Prudentia militandi.

Princi-
pis mu-
nus,
Tueri,

[b] Δυσὸν γὰρ ἔστων, διὰ τὸν ἀσέβητον πο-
 λέμην πρὸς πάντας, καὶ πρὸς τοὺς πολέμους
 ἀνδρείας, καὶ τὸ πρὸς ἑαυτὸν ἰμο-
 νοίας. *Cum enim duo sint, quibus*
omnis respublica servatur, in hostes
Fortitudo, & domi Concordia:

Id non
potest
sint For-
titudo
ne:

Hanc quidem abunde Togata
 Prudentia praestiterit: illam, non
 est ut aliunde petas aut impetres,
 quam ab ista. non certe felicē, &
 cum successu. Bene ergo scriptum:

Nec for-
titudo
efficax,
sine Pru-
dentia
Milita-
ri.

Q 3

[a] *Cetera utcumque dissimulari, sed boni Ducis Imperatoriam esse virtutem.*

Absolutus regis laus.

Et Homerus perfectum suum legitimumque regem ornavit hoc elogio:

[b] *Ἀμφοτέρων, καὶ δούλοιο τ' ἀγαθῶς, καὶ περὶ τ' αὐχάντης.*

Vtrumque & rector bonus, & bonus Induperator.

[c] *Ac nimirum licendum est quod sentio. Virtus militaris, praestat ceteris omnibus.*

Rerum quietes & firmitas a Militia.

Quae enim res vitam aut tranquillam usum habeat sine ista? Patria, libertas, cives, atque adeo ipsi renes [d] latent in tutela ac presidio bellicae virtutis.

Itaque vides, quam serio haec amplectenda sit: & merito abimam atque aures dare te debere ad hanc disciplinam, quae talis.

CAPVT III.

Materies, & ordo dicendorum. Bellum externum definitum, & remotum ab eo suscipiendo iniustitia.

Duplex Bellum.

MILITARIS omnis Prudentia circa Bellum est: Bellum autem duplex, Externum & Internum. Illud definitio, VIM ET ARMA IN

PRINCIPEM AUT POPVLVM ALIENVM. De quo primo dicam, & uniuersa quae eo faciunt praecipua ad tria haec capita redgam: Suscipiendi, Gerendi, Finiendi. Horum aliquid si negligis, aut perpetam administras, vix est ut Bono Eventui unquam lites. In Suscipiendo bello duo haec serio moneo, ut Injustitia omnis & Temeritas ab eo absint. Illa prior maxime: nec unquam arma ulla moveas, nisi quae mos & ratio admittunt. [a] Sunt enim & belli, sicut pacis, iura: iustaeque ea non minus, quam fortiter debent gerere.

Quae in Externo spectanda?

Turabeli servanda.

Atque adeo [b] in omni republica maxime conservanda iura sunt belli.

[c] Nam temere in acie versari, & manu cum hoste configere, immane quiddam & belluarum simile est.

Quod si admittimus, [d] quid aliud quam omnium inter se gentium bella existunt?

Aliis promissive & perpetuae cedent erunt. Improbata.

[e] Et barbaro ritu, eadem eade, & sanguinem sanguine, expiabimus.

A sit. nec unquam animum tuum penetrent illae voces: [f] In armis ius ferre, & omnia fortium virorum esse.

Q 4 Item:

a Tac. Agric. b Homerus Iliad. c Cic. pro Mur. d Ibid.

a Liv. v. b Cic. De Offic. c Ibidem. d Tacit. iv. Hist. e Sallust. ad Cez. f Livius v.

Item:

[a] --- *Quaritur belli exitus,
Non causa*

Et illud subtilissimæ malitiæ:

[b] --- *hec acies visum factura
nocentem est.*Iustitia
non ab
Exitu,
sed à
Causa
asperen-
da:Non, non, mi homo: erras. nec
Acies est quæ innocentiam appro-
bat, sed causâ. etsi plerumque, fa-
teor, [c] *Eventus belli, velut æquus
index, unde ius stabat, ei victoriam
dedit.*Etsi ab
hac bo-
na, ille
plerum-
que bo-
nus.Nam causâ, velut Caput Bonæ
spei est (liceat huc alludere) quod
te ducat ad Triumphales illas ter-
ras.[d] *Causa iubet superos melior
sperare secundos.*Et occulta quadam interna que
vi,[e] *Frangit, & attollit, vires in
milite causa:**Quæ nisi iusta subest, excutit ar-
ma pudor.*Imo ausus est Græcus Poëta
scribere.[f] *Ὀὐδὲὶς εὐεπίου(ς) ἀδύξ,
οὐδὲ ἡλθεν ἀλνῖ***Iniqua bellans bella, saluus haud
redit.*

Nimis

* Senec. Herc. Fur. b Lucan vii. c Liv. xxi.
d Lucan. vii. e Propertius iv. eleg. vi. f Eurip.
Erecht.Nimis rigide, scimusque inter-
dum aliter esse, arcano & nobis *Iniqua
bella à
duplici
fere
causa:*
ignoto sine. Sunt autem iniqua il-
la omnia bella, quibus Ambitio
aut Avaritia causâ. Quam multa
easunt! Nam, si verum fateri au-
demus, plerisque regibus [a] *una
& ea verus causa bellandi est, pro-
funda cupido Imperii & Divitiarum.*[b] *Libidinem dominandi, causam
belli habent, & maximam gloriam in
maximo imperio putant.* *Ambi-
tione;*[c] *Atque id in magnis animis
ingeniisque plerumque contingit.*Quibus pulchrum videtur [d]
ex omni occasione quarere trium-
phum.[e] *Bellorum exuvia, truncis affi-
xa tropæis**Lorica, & fracta de casside bus-
cula pendens,**Humanis maiora bonis creden-
tur.*Itaque hi tales [f] *arma in o-
mnes habent; acerrima tamen in
eos, quibus visis spolia maxima
sunt.* *Et
Avari-
tia.*Nec usquam, aut unquâ, hoc fal-
sum: Illis [g] *maximum discrimen,*

penes

* Sallust. in Fragm. b Idem Catil. c Cic. l. De
Offic. d Plin. Paneg. e Iuvenalis Sat. x. f Sal.
in Fragm. g Tac. l. v. Hist.

penes quos aurum & opes, precipue bellorum causa.

[a] Bene igitur poetæ:

Rupere fœdus impius lucrifuror,

Et ira præceps.

Adli
potest &
Ira.

Aptumque, quod de Ira subiungit: quæ ipsa inter iniustas belli causas. Nam illa, aut odio impulsæ, arma sæpe movent non movenda. Damnat hanc aliasque illas pius Antistes: [b] Næquendi cupiditas, ulciscendi crudelitas implacatus & implacabilis animus, feritas rebellandi, libido domnandi, & si qua sunt similia, hæc sunt quæ in bellu iure culpantur.

CAPUT IV.

Ordine & paritate posita, quæ ad iustum bellum requiruntur: & maxime, quibus id causis capiendum:

FVGTES igitur ista Princeps, nec unquam bello te implicabis, nisi iusto. Quod, inquit, illud est? distincte accipe. quod tria hæc habet iusta: Auctorem, Causam, Finem Auctor iustus est, ipse Princeps. Nec enim cuiuslibet sane fas aperire Belli istas portas: sed [c] ordo naturalis mortalium paci accommodatus, hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas atque consilium penes Principes sit: Aut

Principi
soli in
armorum:

Aut certe eos, qui in quaque rep. loco Principum. Ideo Plato lege canxit: [a] Ἐὖν τις ἰδία πρῶν μαγιστῶν τις ἐπιβῶν ἢ ἀλλοτρῶν, ἀνδρῶν κωνῶν, & ἄρα τοῦ ἐστὸν ζυγίου. Siquis privatim, sine publico scito, pacem bellumve fecerit, capitalis esto.

Aut (se-
premo
magi-
stratus.

At Causa iusta duplex, Defensio & Invasio. In Defensione quis ambiget? [b] Illud est non modo iustum, sed etiam necessarium, cum vi vis illata defenditur.

Defen-
dere,
semper
licitum.

[c] Hoc & ratio doctorum, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feru natura ipsa præscripsit, ut omnem semper vim, quacumque opæ possent, à corpore, à capite, à vita sua propulsarent.

Defensionem autem dico duplicem, Tuam & Alienam. Tuam, cum vim à te tu sive arces, & [d] libertatem, patriam, parentesque armis tegis.

Non se-
solum:

Alienam, iteram duplicem: cum à Sociis, aut Oppressis. De Sociis intellexit Tullius: [e] Nullum bellum, inquit, à civitate optima suscipitur, nisi aut pro Fide, aut pro salute.

Sed &
alios, ut
socios:

Fides sane agitur, & ea te impellit, ut optulere iis, quibuscum societas

a Sen. Hipp. b August. contra Faustū, lib. xx. i. cap. Lxx. iv. c Ibid.

a Lib. xii. De Legib. b Cic. pro Mil. c Ibid. d Sallust. Caill. e l. i. De Rep.

cietas tibi & auxilii pacta. Itaque & Princeps Philosophus decrevit. [a] Δεί τῶν ἀδικησάντων, ἵνα ἐπιεικῶς πολεμήν, ἢ ἵνα συγγενῶν, ἢ ἵνα ὁμογενῶν, ἢ συμμάχων ἀδικησάντων συνέδω. Oportet iniuriam passos pro se-
ipsis arma capere, siue pro cognatis & beneficiis, itemq; sociis iniuria affectis auxiliari.

Aut ini- que op- pressos. Nec dissimilis ratio in Oppres- sis, quos si gravior aliqua vis aut extrema Tyrannis urget, videtur cogere te commune Societatis vinculum ut adiuves. [b] Qui enim non defendit nec obstitit, si potest, iniu- ria, tunc est in vitio, quam si paren- tes, aut patriam, aut socios deserat.

Imo & Christianus doctor in ea parte: [c] Fortitudo qua per bella suctur à Barbaris patriam, vel defen- dit Infirmos, vel à latronibus socios, plena iustitia est.

Defen- sionis specie, non lon- gius eun- dum.

Atque hæc licita & legitima De- fensio est, maneat in ea tantum, nec hoc prætextu pedem manum- que promoveas, & aliena apprehendas. Quod Romanos fecisse, ingenue fatetur Romani eloquii flos: [d] Noster, inquit, populus, so- cium defendendis, terrarum tam omnium potitus est.

Male:

Male: nec tu imitare. Iam invade- re fas, ob- Iniu- rias: non omnis. Illa palam, cum iniuriam vindicatis, & iure gentium res tuas repetis. Nam iustitiæ [a] primum hoc munus est, ut ne cui quis noceat, Nisi lacebitur iniuria.

Exceptionem vides. Itaque si quis res tuas aut ius rapuit: cape arma, cum ea conditione tamen, Sed prius tentata iuri- via: ut ex formula veteri, prius mittas [b] clarigatum, id est, res raptas clare repetitum.

Nec enim, etiam læsus, iuste statim bellum inferes: [c] sed cum duo sint genera decertandi, unum per Di- scertationem, alterum per Vim: cum- que illud proprium sit hominis, alte- rum belluarum: confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiore. Quæ po- tior illa armo- rum:

Obserua. quoties enim iudicio quispiam se sistit, arma sistenda sunt: [d] ἢ ὅτι τὸ δίκαιον ἔστιν, ἢ ὅτι μὲν ἐστὶν ἀδικουμένων ἰσχυρῶν ut gravissimæ gentis rex consuit: In eum qui iure agere & satisfacere paratus est, nefas bellum sumere, tan- quam in iniuriam.

At si abnuat, & res retinet: [e] quid est quod contra vim sine vi fieri possit?

Hic

a Arist. Rhet. ad Alexand. b Cic. 1. De offic. c Ambros. De offic. d Cic. 1. De Rep.

a Idem 1. De offic. b Plin. xxii. Nat. Histor. cap. 11. c Cic. 1. De offic. d Archid. apud Thuc. lib. 1. e Cic. lib. xii. epist. x.

Hic illud valeat: [a] *Iustum bellum, quibus necessarium; & pia arma, quibus nulla nisi in armis relinquitur spes.*

*Invade-
re etiam
f. is Bar-
baros &
impios,
sed vio-
lentos.*

Iam & Invasio quædam legitima videtur, etiam sine iniuria. ut in Barbaros, & moribus aut religione prorsum à nobis abhorrentes: maxime si potentes ii, & aliena ipsi invaserunt aut invadunt. Causa enim hic est, Coëctio, & in malo pressio. Augustinus eleganter: [b] *Cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur.*

Idemque iterum; [c] *Apud veros Dei cultores, etiam illa bella peccata non sunt, que non cupiditate aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, ut mali coercerentur, & boni subleventur.*

Finis bonus requiritur.

Sperno causas alias, & de fine adiungo: qui etiam in bona causa potest esse malus: Quid si enim Ultio tibi proposita? quid si Gloria, aut Imperium? peccas. nec dirigenda alio arma sunt (si pura ea esse vis) quæ ad Tranquillitatem

Qui, est Pax & quies.

& tutelam. [d] *Ita bellum suscipiatur, ut nihil aliud quam Pax quaesita videatur.*

[e] *Sapientes Pacis causa bellum gerunt, & laborem spe otii sustinent.*

CA-

• Liv. ix. • Epist. v. • Lib. De Ver. Dom. d Ci-
cer. i. De Offic. • Sallust. ad Crf.

Temeritas remota à bellorum initiis; & summarim, que in suceptione omni cogitanda sunt.

SATIS (quod in me quidem est) ab Iniustitia te arcui, nunc etiam à Temeritate. Nec enim statim, vel cum iusta Causa oblata est, descendere te velim in Martium hunc campum. Magna res est: de liberationem postulat, eamque lentam. Nam scito [a] *omne bellum sumi facile, ceterum ægerime facile te desinare; nec in eiusdem potestate iniudias: tium & suem esse.*

Vti in putum facile te demiseris, haud facile eduxeris: ita in bellum. quod [b] *incipere curvis etiam igna: o licet, deponi cum victores velint.*

Itaque si sapias, [c] *τὸ πλεῖστον πρὸς ἀλλοτρίων, ὅταν ᾖσι, ἄριστον ἐν αὐτῷ ἑαυτοῦ, ὡς ἂν ἀνασῶσι* *Præcogitanda omnia ter opinionem evenire in bello potest, eventa: priusquam ingrediare, considera.*

[d] *Cum tuas vires, tum vim fortuna, Martemque belli communem propone animo.*

[e] *Vtrunque ferrum, & corpora Nam humana crunt. Nusquam minus, Mars quam in bello eventus respondent.*

[d] *Licet guus.*

• Sallust. lug. • Ibid. • Thucyd. i. • Liv. xxx. • Ibid.

Et fortuna in bellis domina-tur.

[a] Licet omne tecum Gracie ro-bur trahas,
Licet arma longe miles ac late ex-plicet,
Fortuna belli semper ancipiti in lo-co est,

[b] Quæ per omnia humana, ma-xime in res bellicas potens.

[c] Itaque quantumvis opibus tui confidas, non debes certa pro incertis mutare.

De sum-ma re-um alea iacitur.

[d] Non expedit concutere felicem statum.

Quid iuvat te [e] aureo hamo piscari?

[f] Simul parata, ac sperata de-cora, unius hora fortuna evertere potest.

Clades publica præcogi-tanda.

Adde huc mala, quæ necessario in omni bello. cuius [g] non ad-ventus solum, sed etiam metus affert calamitatem.

Vastitas,

[h] --- non ullus aratro Dignus honos, squalent abductis arva colonis.

Stupra,

[i] Tum scelera, dempto sine, per curas domos

Cædes.

Iere. nullum caruit exemplo nefas. Et quod caput est, quæ sangui-nis effusio & quæ cædes!

[a] Stat

[a] Stat cruor in templis, multa-que rubentia cæde

Lubrica saxa madent, nulli sua profuit atas.

[b] --- notum quid cæde calentibus armis,

Quantum ira liceat, motusque quid audeat ensis.

Hæc publica sunt. quid si acce-dunt privata etiam tua mala? Nam ærarium exhauritur, [c] conversa privata in usum militum omni pecunia.

Te obiticiis periculis, imo & ca-tanda. luminiis. [d] Nihil enim tam capax Prin-malignitatis sermonumque, quam cepsum odia ex-bellum.

Imo scripsit quispiam: [e] no-cipit. λίκυα καὶ ἀδελφὸς αἰεὶ ἀνὴρ ἕλε εἶ) Causa τῶν ἀφ' ἧν τὰς πόλεις ἐξυμφορῆς μάλα δὲ δαδὲν ἐσθ' Bello instituto, necessum citur. esse Principes male audire & culpari, ob damna.

[f] Et sane iniquissima bellorum conditio hæc est. prospera omnes si-bi vindicant; adversa uni impu-tantur.

Quæ talia penitus si consideras, respectu an non fateare [g] Bellum etiam omne iustum detestandum?

Præsertim pio & Christiano Prin-cipi. dum

a Sen. Theb. b Silius I. c Tac. i. Hist. d Quin. & De-clam. e Thucyd. v. f Tac. in Agric. g Aug. xii. de Civit.

a Sen. Theb. b Liv. ix. c Sal. Iugurth. d Sen. Oedip. e Suet. Aug. cap. xxv. f Liv. xxx. g Cic. pro Leg. Manil. h Virg. I. Georg. i Sen. Hipp.

cipi. qui, ex divina lege, [a] *alieni sanguini tanquam suo parcat, & sui homini non esse homine prodige utendum.*

Ad Sperne igitur illas in Aula tua quod multi excitant: *furias faciesque belli.*

Quo in numero inter lum [c] *Nobilitas, cui in pace durius servitium est:*

Ve Nobilitas, Sæpius feroces aliquot & turbidi: quos dixeris [d] *περὶ πόλεως ὄντι τὸ μῆτε ἀβέδον ἔχον ἡσυχίας, μῆτε τὸν ἀλλοτὸν ἀνθρώπου ἐᾶν* in idatos, ut neque ipsi quiescant, neque altos sinant.

Exsules. Non raro etiam Peregrini aut Exsules, qui sua spe aut [e] metu, *cunctantem in arma propellunt.*

Publico Nam, ut poeta canit, *prætextu, sed* [f] *Quemque sue rapiunt scelorata in prælia caussa.*

privata Sæpe, inquam, non Turæ aut Publicæ, ne erres. Sed tu quid credas? *Non audiendi.* In tali re, scito [g] *consilium ab omnibus dari, sed periculum paucos sumere.*

Vno adverso ictu [h] *lauguebunt omnium stultitia, qui primo alacres fidem atque animum ostentabant.*

Ne temere ergo crede: & sententia

LIBER V. 259
tæ unius scuto omnes istos suafiores repelle. [a] *Γὰρ τὸ ὄλεος ἀπὸ τοῦ ἑαυτοῦ δὲ τὸ πλεονεκτεῖν* Belli no-
men bel-
lum: *ἡ ἀπορία τῆς ἐπιπέρας* Sua
Res tur-
vit, valde contremiscit animo quoties *πισσιμα.*
adventans illi l' vider.

Felicem & magnum Augustum Vix nisi illum semper cogita: qui [b] *nulli necessã- genti sine iussu & necessarius (vocem rio, eo nota) causis bellum intulit.* venien-

Atque utinam hunc affectum ti- dum. bi imprimãt ut [c] *sine cupiditate, sine impotentia, quietus secretusque,*

[d] *Nec provoces bella, nec timeas.*

[e] *Id beatius, quam suas alienas.* Nec mo-
que fortunæ spe metugue versare: *lestia ca-*
Et illuc descendere, ut aut [f] *pende,* *perire necesse sit, aut quod æque apud* *Aut ca-*
bons miserum est, occidere. *des insti-*
tuenda.

CAPVT VI.

Ad Gerendum bellum tria requisita.

Primo Apparatus triplex, Pecunia, Commeatuum, Armorum.

DECRETA mea in Suscipiendo bello habes: transeo ad Gerendum, in quortia considero vel potius desidero; Apparatum, Viros, Appa-
Consilia. Apparatum dico, *RES ratur*

R 2 NECES: belli,

a Sen. Epist. lxxxix. b Liv. xxi. c Tac. xi. An. d Thuc. i. e Tac. i. Hist. f Lucan. i. g Tac. i. Hist. h l. Hist.

a Pindar. apud Stob. b Suet. Aug. c. xx. c Tac. de Morib. Germ. d Plin. Pancg. e Tac. de Morib. Germ. f l. Hist.

quid, & quorūplex? *Ante bellum faciens.*

NECESSARIAS AD USVM OMNEM BELLII. uti sunt hæc tria: Pecunia, Commeatus, Arma. Nam hæc nisi iam ante & ex præparato habes, frustra cogites de bello. [a] Prius est parare bellum, quam exercere.

Imo

[b] *Diu apparandum est bellum, ut vincas celerius.*

Per bellum exitiones odiose aut periculose.

Nam in ipso bello, incommo- dum aut ferum, quoniam, ut prudentissimus Atheniensis vere monuit, [c] *ὁ ἀπεκρίθη τῷ πολέμῳ μάλον, ἢ αἰ βίωσι ἐσφραξαι ἀνέχεσθαι.* Ex præparato copia, bellamagi sustinent, quam violente collationes.

Igitur provido Principi [d] *antequam inchoetur bellum, de copiis expensisq. sollicitus debet esse tractatus.*

Pecunia, spiritus viri, talis belli.

Maxime de Pecunia, quæ adeo necessaria, ut quemadmodum [e] *medici negant sine verbis homines ambulare posse:*

Ita nec bellum usquam progre- di sine ista. Hæc morum, hæc animam illi dat: & oraculum in est, [f] *τὰ πολλὰ τῷ πολέμῳ, γνάμη καὶ χρημάτων σωτηρία κερταίνθη.* Ple- rasque belli res confici Consilio & vi Pecuniarum.

Nam

Quint. lib. x. Inst. b Publ. c Pericles apud Thucyd. lib. 1. d Veget. 111. cap. 111. e Petron. Satyr. f Thucyd. 11.

Nam profecto, si consideras, *Nec ar-*
[a] *ἄν ὁ πόλεμος ἔχῃ ἔπλων τὸ μάνα- πλεον, ἀλλὰ δαπάνης, δι᾽ ἧ δὲ τὰ ἴδια sine ἔπλα ὠφελῆ.* Bellum est non in ar- illa, *mis maxime, sed in expensis & sum-*
ptibus, per quos efficacia arma & uti-
lia fiunt.

Et plura de Pecuniæ vi * supra * lib. iv. cap. ix. *Annona sine qua non dicam vin-*
dixi. Nec minus necessaria etiam *Annona non est, sed nec vivere. Nam*
[b] *qui frumentum necessariumque commeatum non præparat, vincitur sine ferro.*

[c] *Et reliquis casibus potest in tempore subveniri: pabulatio & annona in necessitate non habent remedium, nisi ante condita.*

Patanda igitur ea, & quidem in *Vsus du-*
usum duplicem: Militum & Præ- *plex.*
fidiorum. Illi, dum in agmine & castris sunt, ne egeant: ista, [d] *ut adversus moras obsidionis annuis copii firmentur.*

Mirati libet hac in re Romanam dispositionem, quæ ad utrumque ** Ad pos-*
hunc usum in plerisque opidis, *cam mi-*
[e] *totius anni, in * aceto, frumento,* *litarum.*
*larido, atque hordeo & * paleis, con-* ** Ad usum*
disa habebat. *equorum.*

Culpate contra hodiernam incu- riam.

R 3

Idem 1. b Veget. 111. cap. xxv. c Idem 111. cap. 111. d Tacit. Agric. e Capitolin. in Gord.

riam. cum seie [a] mendicitas ad omnē desperationem vocat armatos.

Miles [b] Displizam non potest servare iunius exercitus.

Et, ut Imperator ille dicebat, Et duci [c] miles non timet, nisi vestitus, armatus, calceatus, & situr, & habens aliquid in zonula.

Armo-
rū præ-
paratio.

TER TIO loco Arma posui. intellego, ut Armamentarium ali- quod Princeps habeat, in quo ad certum numerum peditum equitumq; tela & arma. itemque tormenta, machina, pulvis, & quæ talia iuvandis viribus hæc aut prior ætas invenit. Adde naves, & instrumentum omne nauticum, si regio eius maritima & portuosa.

Naviū rerum-
que na-
valem.

Nam subito ista egreparantur: & semel parata non solum in bellum valent, sed ne sit bellum. [d] Nemo provocare audeat aut facere iniuriam ei regno aut populo, quem intellegit expeditum atque promptum iunt: ad vindicandum.

Et pa-
rat bellum.

[e] Et qui desiderat pacem, præparat bellum.

CA-

CAPVT VII.

Milites terrestri quidem bello necessarij, duplices: Equites, peditesque. quaesitum breviter, utrorum maior usus.

AT Viros hic intellego, ARMATAM MULTITUDINEM, APTAM IMPUGNARE VEL REPUGNARE. Eam divido, in Militis & Duces. Milites iterum duplices, Pedites & Equites. Nam utrisque sine opus est, à quibus [a] omne bellicis consiliis ro'ur, & sine quibus quamvis egregia, invalida sunt.

Sed utris magis dubites. Poly-
bius (peritus hercules in omni re bellica & civili scriptor) equites atcolere videtur, & vim præcipuam asseribere ad vincendum.

[b] καὶ τὸν ὄχι, inquit, τοὺς τοῦ πολέμου κερπὲς, ἡμίσεις ἐξ εἰς πεζοῦ, ἡ ποικυλεῖς ἢ τὴν λαοῖς μάχων, ἢ τῶν τε πᾶσι τοῖς ποικυλεῖς ἐξ ἑ- τε δὲ τῶν ἀλλήλων. Melius est ad belli usum, * dimidiam partem peditum habere, & prevalere numero equitum, quam omnia paria hostibus naclum in aciem descendere.

Nec de Pugna, nimis nequem: ne go de Bello universo, in quo Peditum pugna:

R. 4

Sed dū-
taxat in
tem pugna:

a Lamp. Alexan. b Cassiod. iv. Var. cap. xliii.
c Lamp. in Alexand. d Idem. l. iii. e Idem. ii.

a Tac. i. Hist. b Lib. iii.

tem præpono. Nam ad opida propugnanda aut expugnanda, quis equitum magnus Vltus? quis etiam in montanis locis, aut impeditis?

Toti bel. lo pedi- res me- liores. [a] *Ex quo intelligitur magis neces- sarios resp. pedites, qui possunt ubi- que prædesse,*

Scriptor meus hoc vidit, & vigilantem lectori ingessit, de Carris: [b] *Omne, inquit, in pedite robur.*

Additque: [c] *Alios ad prælium ire videt, Carras ad bellum.*

Imo & in pugna boni. Quanquam & in ipsis præliis cur Peditem minor vis? Tardius ille vincit fortasse, sed certius. Nam

[d] *equestrum virium proprium, cito parare, cito cedere victoriam.*

Quin ipsum illum impetum & [e] *procellam equestrum.*

Iuxta cū Equitibus, si apte in- fructi & positi. Facile excipit, si idoneus illi ordo & arma: quod fit per Disciplinā. Summus harum omniumque rerū index, ita protulit. [f] *Αὐτὸν μὲν ὡς τὰ ἄλλα, ἀχρυσὸν τὸ ὄπλιτικόν· αἱ δὲ τοῖς τοῖστων ἐπιπέσειαι καὶ τὰ ἐξέ, ἐν τοῖς ἀρχαίοις ἐκ ὑπέρχου, ὡς ἐν πῆσι ἰπποδύον ἐν, πλεῖστα.* *Sine ordine inutilis pedestris armatura, ratio*

tio autem & peritia ordinandi ignota antiquis: ideoque in equite apud eos omne robur.

Disce, ubicumque bona & composita militia, Peditem prævalere: apud rudes aut barbaros, contri. Nec sane inutiliter disciplina & ratio illum provexit: quia parabilior; & simul maior [a] *numerus peditem sumptu & impensa minore nutritur.* *Barbari equitatu gaudet. Minor in pedi- res sum- ptu.*

Ex his concludo, [b] *in universum æstimanti plus penes peditem roboris esse.*

C A P. VIII.

Utrosque bonos esse debere: alioqui pro nihilo omnis copia. Fieri bonos dupliciter, Dilectu & Disciplina. Ea negligi hodie, & super hac re iusta veraque querela.

HÆc discrimina Militum sunt: *Milites illi boni. Cui usui quamvis magna equitum Peditemque multitudo, si ignava, imperita & tantum eam habere sed pondus: Tu scito non vires multi.*

Et esse [d] *impedimentum maius, quam auxilium.*

Græcus ille scite monuit: [e] *χρῆ-*

R 5 *εἶναι*

4 Veget. II. cap. II. b Tac. De Morib. Germ. c Ibid. d Ibid. e III. Hist. f Arist. IV. Polit. cap. XI. I.

4 Veget. II. cap. I. b Tacit. De Morib. Germ. c Sen. VI. de Benef. cap. XXI. d Liv. IX. e Synep. Ep. LXXIX.

ἔθ' αὖ τῶν πολέμων, καὶ ἐν ὀνόματι τῶν
πολλῶν. *Manibus opus est bello, non
multis nominibus.*

Tolle nihil vana, & in oculis
vulgi magna. quoniam [a] in
omni consilio non tam prodest mul-
titude, quam virtus.

*Pauci,
quis em-
per vin-
cunt.*

[b] Etiam in multis legionibus, pau-
ci sunt, qui praelia profugant.

Ad virtutem ergo veniendum: id
est, ut bonos eos habeas fortesque
nec habebis unquam, nisi hæc
duo velut instrumenta adhibeas,
Dilectum & Disciplinam: alterum
parandis, alterum formandis.
In quo v' deo futurum ut mul-
ta suadeam, quæ ex usu magis,
quam quæ in usu. Quid faciam?
hodiernam Militiam tristi oculo
intueor; pudendam lugendamque
nobis, hosti ridendam aut sper-
nendam.

*Militia
nostra
corru-
ptissi-
ma:*

Itaque cogor aperitis tibiis canere,
& [b] illa militie flagitia palam
aspernari:

Atque adeo imaginem eius pro-
ponere: non ut convitium a vo fa-
ciam, sed ut medicinam. Nam
principio, Dilectus quæ forma
apud nos? nulla. [d] Emunt mili-
tem, non legant.

*Sine se
rio dile-
ctu.*

Pecu-

^a Veget. 1. cap. viii. ^b Tac. xiv. Ann. ^c Tacit.
1. Ann. ^d Ex Galbr dicto 1. Hist.

Pecuniola proponitur, tympanum
strepit: & ecce coeunt ali-
quot [a] ignoti inter se, ignorantur
et sine.

*Vilissimi
enim
afiscun-
tur aut*

[b] Purgamenta urbium suarum: pessimi.
[c] Quibus ob egestatem & flagi-
tia, maxima peccandi necessitudo est:
[d] Affucti latrocinii, bellorum
insolentes.

Atque ut uno verbo absolvam, *Vitii
cooperti.*
[e] quorum lingua vana, manus ra-
paciſſima. gula immensa, pedes fuga-
ces, quæ honeste nominari non possunt
inhonestissima.

Plerique enim profecto tales:
(nam omnes absit ut culpam.)
aut si qui melioris notæ immix-
ti, facile abripiuntur & velut ob-
ducuntur à reliqua illa fece. At-
que hæc in Dilectu. In Disciplina Di-
na quid? [f] nec formam saltem disciplina,
eius & extrema tanquam lineamen-
ta servamus.

Atque ut [g] olim virtutis mo-
destiæque, nunc procaicitatis petulantia-
tisque certamen est. *Certa-
scivunt.*

[h] Omnia indistincta temulenta,
pervigiliis, ac Bacchanalibus, quam
Disciplina & castris propria.

[i] Imo nec in procinctu & castris ha-
bentur.

^a Liv. xxi. ^b Curt. ix. ^c Tac. 111. An. ^d Egest. p.
11. cap. iv. ^e Pseudo-Sallust. in Cic. ^f Cic. v.
de Rep. ^g Tac. 111. Hist. ^h 11. Hist. ⁱ 111. Hist.

Paganos bentur. sed per omnia municipia deficiunt. des, hospitibus tantum metuendis:

Comestantur: [a] Effundunt se in luxum, & epulas, & nocturnos cœtus.

Potant, [b] Ibi circumferri merum largius & tum iubent, debellaturi super mensa Alexandrum.

[c] Suas vires extollere, hostium paucitatem contemnere.

Sed, ô dedecus! ad ipsos cum ventum est, [d] neque animo, neque auribus, neque lingua competere.

Et sic illud Homericum,

[e] -- ὄσον ἢ παρὰ ποδὶ κάρπερ θυμῶς.

-- inque pedes cunctis mens decidit imos:

[f] Vere galeati lepores,

[g] Quibus ut ad populandos finitimum agros, tellaque urenda, & capienda pecora, aliqua vis sit: ita in acie ac signis collatis nulla est.

Nam ita collectis, ita habitis,

[h] nec in victoria decus est, nec in fuga flagitium.

Ad summam, Militia hæc nostra est. [i] Exercitus lingua, quam manu promptior: predator è sociis, & ipse præda hostium.

CAP.

CAPVT IX.

De Dilectu ceprum dici. sed primo quaesitum, Exteri an Domestici præferendi? nos istos censemus, cum caussa.

Quæ omnia fœda, turpia, & perpendæ militiæ patriæque esse quis non vider? Tibi emendanda Princeps: cuius est [a] pro mutansalute reip & nova excogitare, & da: antiqua restituere.

Restitue ergo illa duo, quæ iam Revocata signavi, Dilectum & Disciplinam: sola probæ germanæque Militiæ vel fundamenta, vel firma Disciplina. Dilectum appello EORVM nam.

QUI ARMIS IDONEI SVNT CVM IVDICIO ELECTIONEM. IDQUE E

TUIS, Diserte addo, è Tuis. Nam Militiam hanc Peregrinam qui approl'em? aut quis serio Dilectum in ea locus? Mos invexit, fateor: sed non Ratio. quam ego audio, & Domesticum militem longe semper præferam Externo. Causæ istæ.

Insi di sæpe exteri: & [b] maiore ex diverso mercede, ius fasq, exuunt.

Tritum illud, in iis proprie ob-

tinet, [c] Vanalesque manus, ibi fas, ubi maxima merces.

Idem eos.

a Iv. Hist. b Curt. v. 11. c Ibid. d Sal. Fragment. e Iliad. O. f Cornificii dictum de suis militibus. g Liv. xxv. 11. h Tac. 1. 7. Hist. i Sallust. Jug.

a Veget. 1. cap. xxv. 11. b Tac. 1. 11. Hist. c Luc.

Vix patientia. [a] non iuberi, non regi, cum & auge libidine agere:

In pugna frigidi: Idque la; e [b] propinquo summa rei discrimine.

Cum tumultuari eos videbis & [c] seditiose agere:

Auspici vidi. Aut in ipsa etiam pugna, [d] sine pudore flagitii, sine cura ducum, abire, fugere.

Quid mirum? [e] non fide, non affectu tenentur,

Ut serio velint aut debeant: [f] dominationi alienae sanguinem commodare.

Itaque plerumque [g] plus ibi minarum, quam periculi.

Civibus perniciosi: Adde, quod graves incolis. soliti [h] omnia tanquam externa aut urbes hostium, urere, vastare, rapere:

[i] Populatores terra, quam à populationibus vindicare debebant.

Graves erario. Imo teipsum diripere. veræ [k] hirudines erarii:

Et quorum opera maxime, hodie

[l] ossa vides regum vacuae exsusta medullis.

Magis fidi laterancii; At in domestico & proprio milite, melior mitiorque res est. [m] qui non fortitudinem magis, quam fidem colit.

Cui

Cui [a] obsequium & patientia imperii longe praestantior, quam exteris, dientes.

Ille idem acer in acie: [b] in prima fronte concurrens, & adversa vulneribus pectora ferens, ne Imperatoris sui signa vertantur.

[c] Est enim natura plerisque Revenitiam populis urbibusque, consensus quidam vel amorem protegendis amandisque regibus regum.

[d] Quod nomen, gentes quae sub regibus sunt, pro Deo colunt.

Denique ille modestior, & reverentur ac suspicit [e] loca sedesque patrias. Amantiores patrias.

Ut ego omnino praefereudos censeam [f] gentes tibi milites, non ascitos.

Nec illos tamen plane spernendos, utique si maior vis aut necessitas ingruat: per quam miti suademam ad finitimos, qui [g] auxilia mercede faciant. Mercenarii tamen interdum utiles:

Sed auxilia, ut vires inquam & robur exercitus è tuis sint, nec corpus exteri faciant, sed membrum. [h] Nam id cavendum semper providis ducibus, exemplaque vetera pro documentis habenda, ne ita externis credant auxilium; ut non plus sui roboris suarumque

a Tac. iv. Hist. b i. Hist. c i. Hist. d i. An. e In Agric. f ibid. g Liv. vi. h Tac. ii. Hist. i Curt. ii. k Cic. i. ad Attic. l Iuv. Sat. vi. m Curt. x.

a ibid. b Sen. i. De Clem. e lb. d Curt. x. e Tac. ii. Hist. f Curt. x. g Tac. vi. An. b Liv. xxv.

rumque proprie virium in castris habeant.

Ubi multi, sepe desistunt, aut procedunt.

Alioqui, vide ne serio, sed seroplores: & fiat illud verus,

[a] Ἐξήπ' ἄπιστον ἢ χάραξ τῶν ἀμπελων.

Deceperit ipse vineam palus suam.

CAPVT X.

Obiecta & reiecta ea, quæ contra Domesticum militem dicuntur. Hunc regum esse, illum Tyrannorum.

Obiectio prior, à robore naturali quarundam gentium. Secunda, à metu rebellionis.

At enim, inquiet aliquis: [b] *Gens gentem precedit in bello, & plaga cæli non tantum ad robur corporum, sed etiam animorum facit.*

Ergo melius, seretis Domesticis, Mercenarios conduci è pugnaci aliqua gente. Item: Regi à subditis periculum, si eos armat. [c] *non in fide, non in officio manebunt.*

Atque adeo aliquid fortasse [d] *adversus summi imperii maiestatem audebunt.*

Hæc iactari vulgo & inseri auri- bus Principum scio: sed maligne profecto aut falso. Nam quod ad primum, vere illud dici non nego:

sed hoc quoque vere. ex quavis Europæ nostræ parte (illi scribimus).

mus) [a] *si modo exercitati & prudentes viri Dilectui præponantur, celeriter manum bellii aptam posse aggregari.*

Viros enim ea ubique fert: [b] *qui omni armorum disciplina vel arte bellandi, veteres illos milites qui orbem terra subegerunt, facile coaquabunt.*

Institutio modo adhibeat & Respon- Disciplina, de qua mox dicam. *si ad iam quod ad Merum à subditis: istam. ille vero vanus. [c] Hæc persuasio illorum fuit, qui hostilia cum facerent, timebant.*

A Tyrannis, inquam, hæc opi- nio. [d] *φεβέμενος γὰρ ὁ ἀρχων ἀρχαρχόντων, ἔτι καλόν, ἔτι πλεόντων, ἔτι μανθίζουσιν, ἔτι ἀνδρείων, ἔτι τὸ παρὰ ταῖς suos. πολέμικόν ἐκὼν ἐσθλὸν γίνεσθαι. Nam princeps subditos metuens, neque bonos eos, neque opulentos, neque fortes aut animosos, neque in uniuersum bellicosos fieri, volens quidem unquam patietur.*

At ea à nostro Principe abest: *Reges cui bono, semper illi boni. [e] fides habent, Obiectis se mucronibus insidiantium, [f] Et se suaque iactabunt, quocumque desiderari erit imperantis salus. & inueniunt.*

S

C A

a Aristoph. in Vespis. b Veget. I. cap. II. c Liv. xxvii. d ibidem.

A Veget. II. cap. xviii. b Idè lib. II. cap. xviii. c Plin. Paneg. d Plato viii. de Legib. e Sen. I. De Clem. f ibid.

Qui legendi in milites? Duo genera facienda: Ordinarios & Subsidiarios. atque utriusque seorsim descripsi.

ERGO Dilectus è tuis esto, sed, ut addidi, CVM IUDICIO: quod in his duobus pono, Quos & Quomodo legas. De priore ita sentio, duo genera Militum scribenda: Ordinarios, & Subsidiarios. Illos, QUI ADSIDVE ET VELVT EX MUNERE ATQVE ARTE MILITENT: Istos, QUI RARENTER, QUIVE DOMI SINT ALIARVM RERVM. Priores illos non aliud esse volo, quam legitimos quosdam perfectosque milites, & ut ita dicam, vere Martis pullos, qui lecti in hanc unâspem, formentur omni [a] armorum exercitiis, disciplina castrorum, usuque militie.

Qui sint velut invita quædam acies: & [b] ipsa plerumque summa bella profigent.

Hi tales omnino Principi necessarii, [c] in pace decus, in bello præsidium:

Non multi: Sed necessarii haud multi, non solum quia Sumptus vito (immensurabili: si enim faciendi sunt, in assiduum illud

Ordinarius miles:
Subsidiarius.

Prioris laus & usus.

Non multi: si scribēli:

illum frequent. inque militum:) Ob causam sed quia Turbas. Nam profecto sam duobis illi multi, facile [a] prout ad plerumque res novæ:

Tum ingenio suo, tum [b] ubi vires respexere, securitate.

Atque eveniet, ut [c] contra morem obsequii, contras fas disciplinæ interdum vim meditentur.

Quibus rebus una cautio, si nec multi nimis sint: nec semper una. Hoc volo, ut [d] extra bellum, centurias tantum suas turmasque noverint. [e] Nam longi spatii diserti exercitus, quod saluberrimum est ad continentendam militarem fidem, nec vitis nec viribus miscantur.

Sed quo numero Ordinarii isti igitur? Ægre certum aliquem definitam (pendet sæpe à temporibus res, tum à magnitudine cuiusque regni:) tamen communiter præscribam: sic præscribo. In mediocri aliquo regno, unam * Legionem

fatis esse, cum tribus equitibus * Alis: in magno, alterum tantum. Nam Equitum numerum paullo grandiore, quâ pro modo Pedicum, hic esse volo. quia è Subsidiariis, Pedites facile expleras, & bonos reperias:

Non item, in pace, una habendi.

Quam multi, nostro iudicio, legendi.

* Plenam intellego, sex millium. * plenis item, equitum quadringentorum.

S 2 perias:

a Veget. l. cap. 1. b Tac. de Morib. Germ. c ibid.

a 1. Hist. b Ibid. c 1. Ann. d 1. Hist. e Ibid.

constat armis erudire suos, quam alios
mercede conducere.

Quod exteri illi in itinere & reditu Paratim consumunt, hoc si in armandis tiores exteriis. istis impendis & exercendis: egregiam habes, & ad manum tibi semper militarem manum. Nam illi longinque accersendi, & cum dispendio sæpe expectandi sunt: hi in tua sede, uno edicto evocantur & adsunt. Vnde eos parabis? *E pagis parandi.* pagis. Nam opida hic fugio, causa duplici, primum, quia omnino melior ad arma rustica plebs, ut * mox dicam: deinde, quia securitatis etiam Principis consulo & quieti. Nam ab armis ferociorem & magis exultantem populum Urbani fieri, non est negandum, quæ si prorsus opidanis passim attribuis, vereor ne locis & mœnibus freti [a] rebellionem fortasse ceperint. *Fiduciam locorum,*

Ut solent homines, [b] Odio præsentium, & cupidine mutationis: *Et suo pre ingenio.* Atque ita [c] patefieri occasio etiam adversum te possit.

Qui metus longè à Paganis. tum quia natura mitiores; tum quia varietate partium & diducti, non temere consentiant & coeant in unum. Nec *Non isti.*

S 3 enim

276 CIVILIS DOCTR.

Equites hic in primis curo. perias: at in Equite aliter est. in quo tractu & mora opus, ut [a] exerceas & docendum cures equo, armisque.

Subdiariorum Ordinarii isti sunt. At Subsidiariis etiam opus ut te firmes: quoniam palam est, exiguam illam manum non esse ad omnem vim hostilem. Hos non aliud esse volo, quam paratas semper Auxiliares aliquas copias, sine duplici: sive ut prioribus illis in specie iungas, sive ut in præsidia distribuas opidorum. Qui hoc ab Ordinariis differunt, quod illi quidem toto genere vitæ milites sunt, [b] tantum in usum prætorum sepositi, velut tela atque arma, bello referuntur:

Isti, dumtaxat [c] inventus sueta armis, & more militiæ exercita.

In pace, Qui extra belli tempus, [d] in sibi vivunt: artes vitasque variis dispartati.

In bello, Res suas agunt: per bellum evocantur, & eandem aut similem operam tibi, quam Mercenarii, præstant. Sed hoc meliorem: quod bellant.

Obnoxii non solum [e] reverentius & aqualius duci parebunt,

Damnosissimi non erunt. quoniam omnino [f] vilis

con-

^a Liv. xxvii. ^b Tac. de Morib. Germ. c. 1. Hist. d Sallust. ad Cæsar. ^c Tac. 11. Histor. ^f Veget. 1. cap. xxv. 11.

^a Tac. 11. Ann. ^b Ibid. ^c 1. Histor.

enim alia in Subsidiariis mens: quam ut per pagos vicisque singulos, quini, deni, viceni (ut frequentia aut infrequentia incolarum erit) descripti instructique habeantur: iidemque in centuriis & cohortes suas tunc denique convenientiam, cum erit bellum. Quos grandi aliquo numero esse quidni suadeam? Nam revera hoc illud est, [a] *Bellum parare simul & arario parcere.*

Si triginta aut quadraginta millenarias cohortes (ita dividam, non in legiones) ex istis legas, utile censeam: imo si plures, sed Peditum tantum. Nam Alas rusticis non attribuo: & melius, ut in Nobilitatem & in [b] *dites læc à pauperibus onera inclines.*

Plura, & tenuiore fido, de utilissimare in Notis.

CAPVT XII.

Vere cum Dilectu utrique capiendi: & Notæ quinque ordine posite, germanæ in milite virtuti.

Quos eligas, dixi: pars altera iudicii superest, Quomodo. Nec enim passim profecto aut temere oblato adsumedi: sed [c] *castra quoque*

LIBER V. 279
que, quos ad laborem & periculum accipiunt, fistidiose legunt.

Quid mirum: [a] *Vires regni, & Romani nominis (ait ille) fundamentum, in prima Dilectorum examinatione consistunt.*

Quo magis hæc pars tibi cum cura habenda. & [b] *cum constet, in omnibus locis, & ignavos & strenuos nasci:*

Illibera inquisitione reiticiendi, hi capiendi sunt: si fortè quidem rusticam vis & felicitatem. Boni autem robustique militis certa indicia & velut Notæ sunt, ad quas non fallaciter eum legas. Quas facio quinque: Patriam, Ætatem, Corpus, Animum, Vitam.

Nomine PATRIÆ intellegi palam est locum, ubi quis natus aut educatus, quem haud temere in Dilectu consideres: quoniam profecto [c] *locorum asperitas hominum quoque ingenia durat.*

[d] *Fortior miles è confragoso Vrbsicola nit: signior est, urbanus & verna. nō boni:*

Itaque in utraque militia hunc sperno. [e] *Nam vernacula illa Proca multitudo, lascivia sueta, laborum ces, intolerans:*

S 4 Met-

Numerus eorum, non froindicio.

Quas pierofque pedites velum.

Pars præcipua Dilectus, Excerptio & iudicium.

a Sallust. Jugurth. b Liv. i. c Sen. Epist.

a Veget. i. cap. vii. b Cap. ii. c Curt. vii. d Sen. Epist. e Tacit. i. Annal.

Molles. Mercurio addicta, qui effeminat. semperque homines, [a] quanto pecunia dites & voluptatibus opulenti, tanto magis imbelles.

Agrestes boni. [b] Ex agris ergo, nostrum iudicio, supplendum robur præcipue videtur exercitui.

Catonis oraculum audio: [c] Ex agricolis & viri fortissimi, & milites strenuissimi gignuntur.

Laboriosi. Et usu constat [d] aptiorem armis rusticam plebem, quæ sub divo & in laboribus enutritur.

Duri. Quæ assuevit [e] hiemen & aestatem iuxta pati, humi requiescere, cædè tempore inopiam & laborem tolerare.

Sine com. mercium. [f] Minimeque ad eos mercatores sepe commeant, atque ea quæ ad effexamandos animos pertinent, important.

[g] Talibus viris, non labor insolitus, non locus ullus asper aut arduus erit, non armatus hostis formidolosus.

Sine delictis. [h] Nescio enim quomodo minus mortem timet, qui minus deliciarum Optimi novit in vita.

Itaque ex iis leges. sed hos maxime, qui [i] saluosos locos incolentes, duri-

duritia patientiaque magis insuevere. vestres Aut siqui Scotemiriones & mare & montes, [a] ipso terra sua solo & cæta: Aut ad lo acrius animantur.

AT NOTA altera ÆTATIS est. in mare quo, [a] si antiqua consuetudo ser. horrida est, incipientem pubertatem ad, dura. Dilectum cogendam nullus ignorat. 111.

Quod vult etiam ipsa ratio. [c] Ætas. Nec enim tantum celerius, sed etiam Iuvenes perfectius imbibuntur, quæ discuntur legendi. a pueris.

Legi igitur eos suadeam, ex Romana regula, ab anno XVI. aut paululum supra. Nam istos grandes Seniores & veteranos si misces; una etiam haud vetera vitia: ut sunt propria [d] apti. huius seculi mala, inerita & contumacia, & dedignatio parendi.

Ego sane in Dilectu [e] non tam veteranos intuentos nobis arbitror,

Quam eos qui possint aliquando esse boni veterani. [f] Neque enim longitudo ætatis, aut annorum numerus artem bellicam tradit, sed continua exercitationis meditatione.

[g] Facilius autem est ad virtutem instruere novos milites, quam revocare præteritos.

S 5 Nota

a 111. An. b Vege. 1. cap. 111. c 1. De Re rust. cap. 1. d Vege. 1. cap. 111. e Sal. Jugurth. f Cæf. 1. de bel. Gal. g Sallust. Catil. h Vege. 1. c. 111. i Tac. vi. An.

a De Morib. Germ. l Vege. 1. cap. IV. e Ibid. d Plin. Paneg. e Cicer. Phil. f Vege. 11. cap. 111. g Idem 111. cap. X.

111. Nota tertia, CORPVS. quod grande & prælongum placuisse nonnullis video: ut C. Mario, qui tiro- nem exegit [a] ita ut scnos pedes, vel certe quinos, & denis uncias haberet:

Grande Corpus. Ut regi Pyrho, qui [b] Dilectori quidam suo fertur dixisse, Tu grandes elige, probant. ego eos fortes reddam.

Nec temere à vitis magnis abeo: tamen, me iudice, [c] non tam statura rati: nem habere conuenit, quam vitium.

[d] Virilius, ne est fortes milites esse, quam grandes.

Nos me- dicere. Placeat mihi illa [e] media mi- litaris statura.

Sic tamen [f] ut ex vultu, ex oculo, ex omni conformatione mem- brorum eos elige.

Quod siccum vegetumque potius, quam fluidum. Nempe quibus sunt [g] dura corpora, stricti artus, minax vultus, maior animi vigor.

[h] Stricta, inquam, corpora, nec probem facile crassulos & super- flua carne distentos.

[i] Velocitas enim est, qua percepto exercitio strenuum efficit bellatorem:

A qua nimitum magna illa & [k] fluxa corpora aliena.

Nota

a Veget. 1. cap. v. b Frontin. 1v. Stratag. cap. 1.
c Veget. 1. cap. v. d Idem cap. vi. e Liv. vii.
f Veget. 1. cap. vi. g Tac. de Morib. Germ. h Ve-
get. 1. cap. vi. i Idem 1. cap. 1v. k Tac. 11. Hist.

Nota quarta ANIMVS. Nam [a] 1v. hoc est, in quo totius resp. salus verti- An- tur (ait militaris scriptor) ut tiro- mus. nes non tantum corporibus, sed etiam animis præstantissimi diligantur.

[b] Animus acer & præsens, & acutus idem atque versutus, inuislos viros efficit.

Sunt igitur eligendi, Audaces; [c] Audac- habeantque confidentiam militarem. ces, pro- [d] Quibus sudor pulvis, & alia bi: talia, epu u iucunda: ra sint

[e] --- Quos ille timorum Fati sui Maximus haud urget lethi metus. securi: inde rueni

In ferrum mens prona viri, ani- maque capaces

Mortui.

Ad summam, qui [f] nihil me- Gloria tuant nisi tuspem famam. avili.

Nā hanc sane volo timeant, vere Vere- scriptor Græcus: [g] Οἱ δὲ φόβου τῆς ἀντι- cundi. πῶς τῶν νόμων, ὅτε ἀλλοτρίῃ τῆς ποδὸς τῶν πολεμίων ἐστὶν, ἢ τὸ παθεῖν ἡμᾶς δεδῆσιν, οἱ μέγιστε οὐδὲ κινῶσι τὸ κινῶν ἐνδὲς. Qui legum metuen- tibus, iidem in hostes audacissimi; & pati quidvis minime verentur, qui male audire maxime verentur.

[a] Ho-

a Veget. 1. cap. vii. b Cic. 11. de Orat. c Veget. 1. cap. vii. d Sallust. Jugurth. e Lucan. 1. f Sallust. Jugurth. g Plut. in Agi & Cleom.

[a] *Honestas enim idoneum militem reddit: verecundia, dum prohibet fugire, facit esse victorem.*

V. *Vita.*
Mollitiam artium cultores, mal: *Sedentarii, mali: Viles aut infames, mali.*

Ultima Nota VITAE. id est, quo genere quæstus aut artis sese sustentent. Nam ad mollitiæ aut durticiæ, ignaviam aut ferociam, haud leviter hoc facit. Ego [b] piscatores, aucupes, dulciarios, linteones, omnesque qui aliquid trahasse videntur ad gynæcea pertinens, longe arbitror repellendos a castris.

[c] *Quinctiam opificum vulgus & sellularii, minime milina idoneum genus.*

Sed nec servi olim admissi, aut damnati iudicii: quique genere aut vita infames. aliter quam nunc, cum [d] tales sociantur armis, quales domini habere fastidiant.

Et castra adeo non casta, ut [e] quidquid usquam corrumpi & corrumpere queat, in illis visatur.

Idonei ad Dilectum admodum vendi.

Habes omnia de Dilectu: nisi quod duo hæc etiam moneo. Prius, ut [f] non leve hoc officium putet, aut passim quibuscumque mandandum:

[g] *Sed à magnis viris, magna diligentia idoneos eligi cures iuniores.*

Alte-

¶ Veget. I. cap. VII. b Ibid. c Liv. III. d Veget. I. cap. VIII. e Tac. XV. Ann. f Veget. I. cap. VIII. g Ibid.

Alterum, ut identidem repetas. Quia enim morbo, fuga, missione, si que numerus imminuitur: [a] nisi iterantur anni, singulis, imo singulis pane mensibus, in decedentium locum iuniorum turba succedat, quamvis copiosus exbauvietur exercitus.

CAPVT XIII.

De Disciplina vera & severa dictum. Ea laudata, partes eius (idque docendi causa) quattuor facta. Singula explicata.

SED [b] *venio nunc ad præcipuum Decus & stabilimentum imperii, na utilissimum vinculum: MILITARIS DISCIPLINAE tenentis, nacißimum vinculum:*

[c] *Ex cuius sinu omnes triumphi manarunt.*

De qua verissime Imperator ille ad milites: [d] *Disciplina maiorum cessitas: temp. tenet. que si dilabatur, & nomen Romanum & imperium amittimus.*

Nam sine ea quid Dilectus? ille saltem qui possint esse boni milites, invenit; sed hæc, facit tales & servat. [e] *Paucos viros fortes natura procreat, bona institutione plures reddit industria,*

Ac ea tamen hodie non dicā lan- *Nimis*
gact apud nos, sed obiit; neq; ma- *neglecta*
la, sed hodie.

¶ Idē III. cap. III: b Val. II. cap. VII. c Ibid. d Alex. Sever. apud Lamp. e Veget. III. c. XXVI.

236 CIVILIS DOCTR.
la, sed nulla est. Ut omnino, si re-
ducere & insinuare eam volumus;
[a] de *historiis vel libris, nobis anti-*
qua consuetudo repetenda sit:

Repetē-
da à Io
manu.

Et maxime Romanorum. Quis
enim populus melius aut firmitus
eam coluit? Imo [b] *Disciplina ca-*
strorum aut quorū fuit parentibus Ro-
manis, quam caris liberorum.

Qui se-
licissime
ea usi.

Magno quidem cum fructu.
quoniam, si inspicimus, ea sola [c]
acriter retenta Principatum terra-
rum Romano imperio peperit.

Qua ipsa de causa, tu animose
Princeps, [d] *omnibus imperii nervis*
ad revocandam pristina disciplinam
militiæ debes coniri:

Me, pro viribus, adiuvante &
præunte. Appello autem Discipli-
nam, SEVERAM CONFORMATIO-
NEM MILITIS AD ROBVR ET
VIRTVTEM.

Disci-
ptio Di-
sciplina.

Eius partes. Partes eius sive munia (ut quæ
varie sparsa sunt, in doctrinæ
quendam gyrum redigam) facio
quattuor: Exercitium, Ordinem,
Coëctionem, Exempla. Priores
duæ ad ROBVR spectant maxime;
tertia ad VIRTVTEM, quarta ad
utrumque. Per EXERCITIUM, in-
telle-

Exerci-
tium.

tellego, ut electum militem affi-
dus ad Arma condoces facias & ad
Opus. Ipsum nomen ita suadet.
nam [a] *Exercitus dicitur, quod mel-*
ior sit exercitando.

Ipsa res & ratio. Cum enim ad
omnes artes perficiendas usu ali-
quo & exercitio opus sit: cur id in
ista militari neglegamus, [b] *sine*
qua aliæ artes esse non possunt?

Callius solebat dicere: [c] *Mi-*
serum esse, cum exerceantur athletæ,
venatores, & gladiatores, non exerce-
ri milites, quibus minor esset futurus
labor, si consuetus esset.

Imo & felicior labor. Nam [d] *Dat vi-*
in omni prælio, non tam multitu-
do & virtus indocta, quam ars &
exercitium solent præstare victo-
riam.

Ergo tu curabis, ut [e] *sive Le-*
gio, sive Auxilia fuerint, exerceantur
assidue.

Quomodo? Primum [f] *tiro. Exerce-*
nis, per cottidiana exercitia, Ar-
morum est demonstranda doctrina.
Idque exemplo veteri, à [g] *lites:*
Campidoctoribus.

[a] *Ut Missile, & destinatio ictu,*
& magnis viribus iaciant:

[a] *Ut*

a Varro iv de L. L. b Veget. iii. in Præf. c Vul-
cat. in Avid. Celsio. d Veget. i. cap. i. e ii. cap.
xxiii. f i. cap. xix. g Veget. & alii. h i. cap. iv.

[a] *Vt norint trahere scutum, & obliquis ilitus venientia tela desistere:*

Vt militari gradu [b] ambulare celeriter & aequaliter discant:

Sic ut [c] *ne locum deserant, ne ordines turbent.*

Ad imaginē omnem in campestri meditatione praeferant, Cui rei utile, eos interdū [e] intersē, in modum iustae pugnae concurrere:

Simulata pugnae bonae. Ac tum praemium etiam aliquod proponi, [f] κ; ἢ ἰππικαὶς τὰ ἔξενι, ἢ τῆς κερταίσε ἀντιπώδου: ἢ ἰππικαὶς, ἢ τῆς ἀεῖσε σωμιάτων ἔξενι &

Cum equestribus turmis, quae equo optime utentur, & Legionariis cohortibus, quae strenuis. corpus decentissime gerent sub armis.

Hoc armorum exercitium esto: sed addo & Operis. ut condiscat tiro assidue [g] Laborare, decurrere, portare pondus, & solem pulveremque ferre.

Quod Indurant haec militem: & [h] corpora exercitibus labore proficit, otio confirmat: fenscit.

Et varium usum habet bellii. Sed usum quoque saepe habent, cum [i] in arduis expeditionibus necessitas imminet annonam pariter & arma portandi.

Nec

*Nec ista tantum, sed [a] castro- Praeser-
rum quoque munitionem debet tiro tim ad
condiscere. castra*

*Enoque sine [b] fossam ducere, & struen-
da: sudes scienter figere.*

Cur pigeat: [c] Nihil neque tam silutare, neque tam necessarium invenitur in bello:

*Sive ut terreat, sive ut hostem Sive ad
premas & circumvales. Sane [d] munition-
Domitius Corbulo, Dolabra, id est nes in
operibus, hostem vincendum esse di- hostem.
cebat.*

*Hae nova, inquiet aliquis. Imo Hecolim
pervetera; nec Romanis tantum Romanis
usitata, de quibus audi Tullium: solita:
[e] Qui labor, & quantus agminis?
Ferre plus dimidiati mensis cibaria,
ferre siquid ad usum velint, ferre val-
ium. Nam scutum, galeam, gladium,
nostri milites in onere non plus nume-
rant, quam humeros, lacertos, ma-
nu.*

*Sed etiam priscis Germanis. & Hae
quibus Catti militem suum, [f] Germa-
super arma, ferramentis quoque & nis, aliis-
copiis onerabant. que.*

*Aliis etiam gentibus. Atque haec Nos, beu-
vera, haec pulchra militia: non ista desides!
nostra, ubi in agmine plus calonū,*

T imo

a Ibid. b cap. ix. c cap. iv. d cap. i. e Liv. xxvi. f Xenoph. in Agesilao. g Veget. i. cap. 111. b 111. cap. xxvi. i i. cap. xix.

a cap. xxv. b cap. iv. c cap. xv. d Frontin. iv. Strat. cap. 118. e Cicero. 11. Tuscul. f Tacit. de Morib. Germ.

imo & scortorum est, quam militum. Nam fossores & eiusmodi operas, Deus bone, quanto labore quaerimus, sumptu circumducimus! Sapiamus tandem, & cum Pertinace [a] *Militemur*.

[b] *Nec hac credantur esse officina, si usus accesserit.*

[c] *Omne opus difficile videtur, antequam tentes:*

[d] *At nihil est, quod non assidua meditatio facillimum reddat.*

[e] *Et cur desperes fieri posse, que facta sunt?*

Ordinis
usus in
exerci-
tu.

Ad di-
geren-
dum

Iam pars altera disciplinae, ORDO: qui multipliciter in Militia servandus. Primum in digerendis copiis per legiones, cohortes, centurias, decurias, quod pulchrum, quoniam [f] *τεταξασθῆν ἢ στρατῶν, κάλλιστον καὶ ἰσὺν τοῖς φιλοῖς, δυσχερότερον ὃ τοῖς πολέμοις*: ordinatus exercitus, iucundissimus aspicit amicis, molestissimus hostibus.

Sed & utile. quia [g] *acies distinctior & ex pluribus partibus constans, facili partienti quascumque opus sit, facili inungenti.*

Ea-

4 Capit. in Pert. b Veget. 1. cap. xix. c 111. cap. xix. d 1. cap. xix. e 111. cap. x. f Xenoph. Oecon. g Liv. ix.

Eademque facilius ad imperia: *Ad invicem [a] miles scilicet centurioni, Perandum:*

Atque ita ordine [b] *imperium Ducis simul omnes copiae sentiunt.*

[c] *Et ad nutum regentis, sine tumultu respondent.*

Certum enim & clarum est, non omnia omnibus imperanda, sed [d] *stase ducum auctoritas, sic rigor Disciplina habet, ut multa Centuriones Tribunosque tantum iubens expedit.*

Iam id quoque videndum, [e] *Ad in- In Itinere vel in Acie, ut omnes milites incedendi Ordinem servant.*

[f] *Ut aequali legitimoque spatio miles distet à milite:* *Ad standum in acie.*

[g] *Nec ultra quam expedit, aut conglobent agmen aut laxans.*

Grande in his rebus momentum: Denique & saepe integri exercitus petiere à contrariis aliqua confusione. [h] *E' σὺν omnem δὲ ἑδὲν ἔπιως ἔπ' ὅτι ἄριστον, ἔτι κατὰ τὸν ἀνθρώπου, ὡς ἢ ἀάξιος:* Est vero nihil tam utile aut decorum hominibus, quam ordo. *Ordo in*

Quem in castris etiam mihi ser- ipis ca- va, ut illa habeant apta dimensio- stus ha- ne bendus.

T 2

a Tac. 1. Hist. b Sen. Epist. c Ibid. d Tac. 1. Hist. e Veget. 1. cap. ix. f cap. xxvi. g Ibid. b Xenoph. Oecon.

Asi- ne vias suas, portas, fora : & sint
gnatione velut ad formam minntæ urbis.
certa Ibi [a] pro gradu, legionibus, auxi-
locorū: liis, equitibus, & pedibus, loca in
quibus papiliones tentant, deputentur.

Diviso- Sic ut facile cuique sit & locum
ne Con- suum & conualitones reperire.
tuber- Nec enim solum per Centurias ve-
niorum, lim eos tendere, sed hæc [b] in con-
tubernia divisa sint: ut decem militi-
bus sub uno papilione degentibus unus
presit Decanus, qui caput contuber-
nii nominetur.

Et plura talia, quæ alieno isto & præne arenarum funiculo ægre necto, tu prompta ea habes apud Polybium maxime, ac scriptores Romanos.

Coërctio Pars tertia, COERCTIO: quæ mo-
& at- res scilicet militū coërctet ac fræ-
frictio nat. Nam etsi, [c] nescio quo pacto,
morum assidue dimicantibus difficile est mo-
usur- rum custodire mensuram:

panda. Tamē custodiendi aliquatenus:
aut solvitur militia tua, imo perit.
Maxi- Tria sunt, sine quibus nō robor in
me cir- exercitu, non ordo: Continentia,
ca tria. Modestia, Abstinencia. Servabis
hæc igitur. Continentiā primo, in
Cibo & Venere. id est, ne milites
tui effuse sint [d] convivii & vitri-

vitādus
duplex
luxus:

dediti,

dediti, & turpissima parti corporis.

Veraque res enervat: & [a] de- *A quo*
generat à robore ac virtute miles as *mollities*
suetudine voluptatum. *& lan-*

[b] Siquid ardoris ac ferocia ha-
luit, popinis & comestationibus de-
teritur.

Haud vane olim dictum: [c]
Vna Annibalem hiberna solverunt: &
indemitum illum nivibus atque Al-
pibus, enervaverunt fomenta Campa-
niæ. Armis vicit, vitiiis victus est.

Quæ tu cave. & arce severiter à
castris tuis [d] luxuriosos apparatus
convivorium, & instrumenta libidi-
num.

MODESTIAM secundo exiges. Mode-
eamque tripliciter, in Verbis, Vesi-
stibus, Factis. In Verbis: ne sint *Modestia ser-*
vanda. *via ser-*
vani, buccaturgidi, & quod dicitur *via ser-*
Attici milites, qui [e] in con- *via ser-*
vivii & circulis, cū de hostibus men- *via ser-*
tio incidit, vix manibus temperant: *via ser-*
odiosi:

Sed iidem vix vultum eorum
sustinent. Nam id eventu semper *imo &*
firmum: [f] Ignavissimus quisque, *ignavi,*
& in periculo minimum ausurus, ni-
miis verbis, lingua feroces.

[g] Videbisq; viros natos militia, Virtus,
I 3 *fa-* *tacita.*

a Veget. l. ix. cap. 3. b l. ix. cap. 21. c Cassiod. l. i. Var. Epist. ix. d Sallaust. Jugurth.

a Tac. II. Hist. b Indidem. c Sen. epist. d Tac. I. Hist. e Liv. xxxii. f Tac. I. Hist. g Liv. ix.

sedu magnos, ad verborum lingue-
que certamina rudes esse.

Egregie notter: [a] Fortissimus in
ipso discrimine exercitus, qui ante du-
crimen modestissimus.

Itemque Philosophus: [b] Οἱ δὲ
ἀνδρείοι, ἐν τοῖς ἐργοῖς ἐξέτι, καὶ ἐν
τοῖς νόμοις Viri fortes, in opere acris,
ante id placidi.

Facit, nō
dicit. Quibus scilicet [c] pectus ani-
morum iraque tacita plenum, omnem
feriam in discrimen ipsum certami-
nis differt.

Compescere igitur ventosas lin-
guas, & cum Memnone edicito:
[d] Pugnare te conduxī, non convi-
ciari.

In curia
verbis
opus, in
pugna
mani-
bus. [e] Ἐν γὰρ ἑσπρὶ τίλος πολέμου,
ἐπιάν δ' ἐνὶ βουλῇ.
Lingua in consilio valet, in certa-
mine dextra.

In Vestibus modestiam etiam
quaro, quia etsi melius, eos [f] in
Splendor decoris armis & militaribus equis,
& ia-
stantia nemi habere:

Tamen servari modum valde ap-
probē, & sperni externum omnem
luxum. Magni duces sic statue-
runt: [g] Horridum militem esse de-
beret.

▲ Tacit. i. Hist. b Arist. in Ethic. ad Nicom.
▲ Liv. vii. ▲ Plut. Apoph. ▲ Homer. Iliad. γ.
f Sallust. Catil. 2 Liv. ix.

bere, non calatum auro argenteoque,
sed ferro & animi fretum.

[a] Quippe illa, pradam verius
quam arma esse: nitentia ante rem,
deformia inter sanguinem & vul-
nera.

Tales prisci illi Macedones, [b]
non auro, neque discolori veste, sed
ferro atque are fulgentes.

Etsi Cæsar in mente alia, qui suos Cæsar
[c] habuit tam cultos, ut argento & hic discit-
auro politis armis ornaret; simul & plina
ad speciem, & quo tenaciores eorum negle-
gens: in pralio essent, metu damni.

Sed nempe Cæsar, qui rigida & Fortuna
priscæ Disciplinæ adeo non reti-
nens, ut sit [d] iactare solitus, Mili-
sua con-
ses suos etiam unguentatos, bene pu-
gnare posse.

Tu sperne supervacua. [e] nec
teneat aut terreat vanus aspectus, &
auri fulgor atque argenti: quod ne-
queteger, neque vulnerat.

Multo magis hoc vide, ut bene Nos ma-
armati tui sint, quam ut ornati. lumen
[f] Necessè est enim, ut dimican- armari
di acriorem sumat audaciam, qui pulchre
munito capite & pectore, non timet militē.
vulnus.

Tr 4 At

▲ Ibid. b Curt. iii. ▲ Sueton. Jul. cap. Lxvi. ff.
▲ Ibid. ▲ Tac. in Agric. f Veget. i. cap. xx.

Hodie negligitur, ma-
gno ma-
lo.

At nunc (pudori) [a] gravè pe-
diti lorica videretur & galea.

[b] Ita fit, ut non de pugna sed de
fuga cogitent, qui in acie nudi expo-
nuntur ad vulnera.

Patientia decet
militem;
Non in-
quistio,
aut re-
tracta-
tio.
Tria
eius mu-
nera.

In factis denique Modestiam exi-
go, ut obnoxii nimirum parentel-
que sint, [c] intenti ad ducis non si-
gnum modo, sed nutum.

Odi curiosos aut refractarios:
quique [d] insidiarum interpretari
ma'unt, quam exsequi.

Bene Æmilius Paullus: [e] Mi-
litem hæc tria curare debere. Corpus
ut quam validissimum & pernicissi-
mum habeat: Arma apta: Animum
paratum ad subita imperia.

[f] Cetera, diu immorabilibus &
Imperatoricure esse.

[g] Enimvero divisa inter duces
militæque munia:

[h] Illi arma & animus sint: isti
consilium & virutis sua regimen re-
linquant.

[i] Parendo potius, quam imperia
ducum sciscitando res militaris conti-
netur.

Mihi Brasidæ monitum propul-
chro:

Impera-
tori: us-
sio re-
linquen-
da:
Militi
sola exe-
cutio.

a Ibid. b Ibid. c Curt. III. d Tac. II. Hist.
e Liv. XLV. f Ibid. g Tac. III. Hist. h I. Hist.
i Ibid.

chro: [a] Νομίσετε, ait ad suos, ^ἢ Breve,
τὸ καλῶς πολεμεῖν, τὸ ἐθέλειν, ἢ τὸ ^ἢ sed pul-
αἰσώμας, ἢ τὸ τοῖς ἀρχαῖσι πει-
θεῖσθαι. Censete hæc esse bonæ militiæ, dogma.
Velle, Vereri, Obedire.

Tertio ABSTINENTIAM ingessi. Violentia
quæ volo milites à vi rapinæque
abesse, & habere manus puras. [b] cenda à
Non permisses milites esse possessoribus milite.
insolentes.

[c] Vivat cum provincialibus iure Ne pro-
civili, nec insoleat animus qui se vincia-
sentit armatum, quia clypeus ille les infu-
exercitus tui, quietem debet præstare sicut.
paganis.

[d] Nemo pullum alienum rapiat, Nec pas-
suem nemo contingat, uvam nullus sive ra-
auferat, segitem nemo detrat, oleum, piat.
sal, lignum nemo exigat, annona sua
contentus sit.

Denique ita transeant, [e] ut non
modo manus, sed ne vestigium quid-
dem cuiquam pacato nocuisse dicatur.

An ridet? ut nunc mores sunt, Veterum
credo. At apud veteres tam stricte hic ob-
hæc in usu: ut [f] memoria tra-
diderit Scævus, pomiferam arborem, ^{72.}
quam in pede castrorum fuerat com-
plexa metatio, postero die abeunte
exercitu, intactis fructibus relictam.

T 5 Pars

a Thucyd. v. b Cassiod. vi. Var. epist. xx. 11.
e Idem. vii. Epist. iv. d Vopisc. in Aur. e Cic.
pro Leg. Man. f Frontin. iv. Stratag. cap. 111.

Pars ultima Disciplinæ, EXEMPLA: quo nomine Præmia intelligo & Pœnas. Nam profecto ad robur & virtutem militum excitandam utraque hæc valde possunt. Præmia quidem, si bene meritis ea tribuas; & Promotiones, Honores, Opes miles sperabit ab insigni aliquo facto. Necessum est accius ille dimiceret, [a] quem ad opes ac dignitates ordo militiæ & Imperatoris iudicium consuevit evehere,

Notum illud est: [b] Eo impendi laborem ac periculum, unde emolumentum a honos speretur.

[c] Et, Nihil à quâquam expeti, nisi cuius fructus ante providerit.

Itaque Romani hic mirifici, qui non solum altiores ordines assignabant à virtute: sed etiam publice laudes cumulabant & honores, donabantque pro conicione, hastas, phaleras, coronas.

Pœnis idē con-
tinetur. Iam Pœnis quoque omnino opus, & Severitas vel efficacissima ad militiam firmendam. Clearchi vox fuit: [d] *A militibus Imperatorem potius, quam hostem metui debere.*

[a] Nam

a Veget. 11. cap. xxiv. b Liv. iv. c Tac. xi. An. d Val. 11. cap. vii.

[a] Nam indulgentia & largitio, Indulgentius reddunt presentem exercitum amorem, paulatim tamen & occulte militarem disciplinam severitiosam. tatemque minuunt.

[b] At delicta militum nulla venia prosequi, usu salubre & misericordia melius semper apparuit.

Astringe igitur. [c] Aspero & Armatis absciso castigationis genere militaris disciplina indiget: quia vires armis constant: quæ ubi à recto tenore desciverunt, oppressura sint nisi opprimantur.

Gaudet eo ipse miles.

[a] -- tam diri fœderis istu ipsos delectat, Parta quies, pœnaque redit placata iuventutis.

Discrimen tamen aliquod tibi militaris doctor ingerit. [e] Miles, inquit, pœna & timor in sedibus corrigunt: in expeditionibus, spes & præmia faciunt meliores. spectio

Dixi de Disciplina, ut potui alie nis verbis, distincte & aperte. Sed Ad iterum inculco. si plenam legitimamque; eam vis, [f] Disciplina militarem populi Romani debes inquire, qui ex parvissimis finibus, imperiis Prinsuum cepit.

a Cæf. 111. Bell. Civ. b Tac. xiii. An. c Val. 11. cap. vii. d Lucan. v. e Veget. 111. cap. ult. f Idem 1. cap. iix.

suam pene solis regionibus & mundi ipsius sine distendit:

Idque post Deum, hac una duce,

C A P. XIV.

Transitum ad duces. Eos necessariis, non solum utiles; Duplices esse. Semper in iis Peritiam magis quam Virtutem spectari, & unum in unum bello esse debere.

DE MILITIBVS, perduxit quo volui: alteri nunc è Viris stilum & manum meam postulant, id est Ducis. Quos utiles bello esse quid dicam? imò necessarios: animam nempe exercitus, & vitam ipsam. adeo ut vere scriptum sit, [a] *Militarem sine duce turbam, esse corpus sine spiritu:*

[b] *Et, ut remiges sine gubernatore; ita milites sine Imperatore, nihil valere:*

[c] *Tanti esse exercitum, quanti Imperatorem, alibi leges.*

Bene & perite iste dirigit? ille bonus. male? malus. Itaque tu

[d] *(quod rarissimum, nec nisi ratione Discipline concessum) plus in Duce repones, quam in exercitu.*

illum ante omnia quæres; talem, qualè describam. Duo enim

Ducum necessitas:

Ut illi, talis milites.

Duplici Discrimine Ducis.

α Curt. x. b Quind. r. c Flor. ii, cap. xlii. d Tac. de Morib. Germ.

genera Ducum: Primatij, Secundarii. Illi, QVI SVMMÆ REI PRIMARI IMPERANT, SVISQVE AVSPICIIS ET DVCTV REM GERVNT. Isti, QVI IMPERANTIS ALTERIVS NVTV SIVE IVSSV IMPERANT, ET SVO SALTEM DVCTV REM GERVNT. In prima classe, quivis Rex aut Princeps, in suo solo: in altera, ii qui ab his constituuntur Admiristri bellorum & Legati. De prioribus illis, cum bellum est, [a] *intereffe eos pugna an seponi melius foret, dubitavere.*

Nec iniuria. Adesse enim ipsi rebus debere videntur. quoniam [b] *- Ubi summus Imperator non adest ad exercitum, Citius quod non factu est usus, fit, quam quod factu est opus.*

Adde, quod præsentia sua robur & vires inspirant militi. nec male Antigonus olim trepidanti gubernatori (in navali prælio contra Prolemæi duces) & multitudinem hostilium navium causant: [c] *Ε' μὲν δ', ἐφ' ἣν αὐτὸν παροῦντα πῶδες τὸ πᾶς ἀντιβῆσθε; Me vero ipsum, inquit, præsentem cum quot comparas?*

Recte, sed tamè alitrfecus causa gante:

α Tac. i. Hist. b Plaur. Amph. c Plur. Apoph.

sa ambigendi etiam: quia tutius videtur, ut ille summus [a] dubiis præliorum exemptus, summa rerum & imperii scipsum reservet.

[b] Nam in milite, unius fors est; in Imperatore, universorum periculum.

Solutio.

Aliquando interfit:

Aliquando absit.

Ego distinctiuncula rem expeditio. Nam [c] si status imperii, aut salus provinciarum in discrimine vertatur, debet in acie stare.

At censeo [d] minora bella, minoribus ducibus deleganda.

[e] Non enim decorum Principi, si una alterave civitas turbet, emitti urbem unde in omnia regimen.

Ergo interdum ibit ipse, interdum mittet. Pluresne? nihil impedit: sic tamen ut imperii militaris summa sit penes unum. Semper enim reperies [f] *μίζα ἐνάλαυ κὶ τὸ πλῆθος ἴδω στρατῶν, κὶ ἴδω ἀντιχίω*. Plurimum nocere & multitudinem imperantium, & regimen nullum aut incertum.

Nec de nihilo invaluit adagio:

[g] Πολλοὶ στρατηγοὶ κακίαι ἀπάλας.

Multi

a Tac. 11. Hist. b Egesip. v. cap. xxx. c Tacit. 1v. Hist. d ibid. e 111. An. f Thuc. vi. g proverbialis versus.

Multi imperantes perdidere Cariam.

Semper.

Ergo legendus aliquis unus peritus, prudens. ne [a] quem tu imperare iusseris, is sibi alium imperatorem querat.

Nam peritiae potissima hic ratio. & recte Aristoteles: [b] *Ἐν Μίλεσι τὸ στρατῶν, εἰς τὸ εὐκρίειαν ποτὶς, μάλλον δὲ ἐλπίειν, ἢ ὀρῆσαι*. In quam bellica Praesentia maior aspectus habendus Peritia, quam Virtutis aut numerorum.

CAPVT XV.

Boni Ducis τιμίεια sive Nota. quinque eas videri: quas ordine explicamus.

SED ut totum hoc magis tibi referē, & clarius liqueat qui utiliter capiendi: ego tibi veros germanosque Duces & eorum partes, paucis nec vanis coloribus depingam. Tu da mihi mentem, & quod in factis olim acclamari solitum, Hoc age. Ego in legitimo Duce

quinq; hæc requiro: Scientiam, Virtutem, Providentiam, Auctoritatem, Fortunam. SCIENTIAM: nempe ut artis suæ gnarus sit, & qui militiam longo usu combibet, non auditione solum aut le-

Quæ

spectan-

da in bo-

no Duce.

1.

Scien-

tia, sive

ctione. peritia:

a Sallust. Jugurth. b v. Polit. cap. ix.

tionem. [a] Qui plures, inquam, per provincias stipendia expleverit:

[b] Et nullum genus belli sit, in quo illum non exeruerit fortuna.

Qui notit, [c] quis ordo agminum, quæ cura explorandi, quansusurgendo trahendove bello modus.

Quæ se- [d] Qui secundarum ambiguarum-
re à pe- quererum sciens, eoque interritus.riculo

Nam isti assidue in rebus proli-
utriusq; xis & lætis, displicent. [e] nece-
fortune. mere adversa casuum reputat, quem
fortuna nunquam decepit.

II.
Virtus.

Ut
alacer
actuo-
susque
sit.

VIRVTEM secundo adiungo: &
intellego Corporis ingeniique vi-
gorem quemdam, & simul Animi
probitatem. Vigorem in his tali-
bus, ut [f] exerceat legiones etiam
sine bello; cura, provisu, perinde
agat, ac si hostis ingruat.

[g] Ipsemet plerumque in opere,
in agmine, gregario militi mixtus, in-
corrupto ducis honore.

Qui ausit

[h] -- primus sumpsisse labores,
Primus iter carpisse pedes.

Suis
precat,
& vere
ducatur.

Quique adeo de se possit effari:

[a] Fa-

[a] Facta, non dicta mea, vos mili-
tes sequi volo: nec disciplinam modo,
sed exemplum etiam à me petere.

[b] Ipse manu sua pila gerens, præ-
cedis ambeli

Militis ora pedes, monstrat tolera-
re labores,

Non iubet,

Denique breviter; cui adsit [c]
Labor in negotio, Fortitudo in pericu-
lo, Industria in agendo, Celeritas in
conficiendo.

At Animi virtutes adhibenda Inter-
etiam quædam sunt. [d] Non nas etiã
enim solum bellandi virtus in summo virtutes
atque perfecto Imperatore querenda habeat.
est, sed multa sunt partes eximie,
huius administra comitesque virtu-
tũ.

[e] Quanta Innocentia debent
esse Imperatores! quanta omnibus in
rebus Temperantia! quanta Fide!
quanta Facilitate! quanta Humanita-
tate!

Quæ nisi aut omnia, aut plera-
que habeat, [f] non ego possum Im-
peratorem in aliquo numero pu-
tare.

At tertio PROVIDENTIAM laudo: dentia.
id est, cautos cunctantefque du- Cantus
ces, esto:

V

¶ Tac. II. An. b Cic. pro leg. Man. c Tac. III.
Ann. d I. Ann. e Liv. XXX. f Tac. XII. An. g V.
Hist. h Silius 7.

¶ Liv. VII. b Lucan. IX. de Catone. c Cic. pro
Leg. Man. d Ibid. e Ibid. f Ibidem.

ces, [a] *nullo loco, nisi quantum necessitas cogat, commissuros se Fortuna,*

Sperno equidem istos [b] *fronter omnia ac prapropere agentes:*

[c] *Et contemnendis, quam ca. vendis hostibus, meliores.*

Etsi calidos amat vulgus. Etsi grati sæpe vulgo, quoniam stolidis aut [d] *barbaris cunctatim servilis; statim exsequi, regium videtur.*

[e] *Ac sane si militaris suffragium res sit, haud dubie Minutium aliquem Fabio præferant duces.*

Sed temeritas alienissima a Duce. Non tu sic desipies, magisque cum Augusto, [f] *Nihil minus in perfecto duce, quam festinationem temeritatemque convenire, arbitrabere.*

Ianus ille esto. Et cum Sertorio, [g] *Ὅτι δὲ ἔστιν ἄριστος, καὶ τὸν μάλιστον, ἢ καὶ θεώπων βλάπτει. Quod oporteat duces respicere magis, quam prospicere:*

[h] *Præliorum enim delicta emendationem non recipiunt.*

Et ut ille aiebat, [h] *Ὅχι ἐστὶν ἐν πολέμῳ δις ἀμαρτείν. Non licet in bello bis peccare.*

Atqui peccat pæne necessario, qui

qui festinat. [a] *Temeritas præterquam quod stulta est, etiam infelix. properant:*

Nonne exposita ad omnes laqueos? Polybius pulchre: [b] *ἡ ἀπειρία γὰρ μὴ καὶ θρασύτης καὶ θυμὸς ἀλογος, ἐπὶ τὸν ἀνορθόξια καὶ τυφλὸς, ὁ χείρονα πρὸ τῶν ἐχθρῶν, ἐπισημαίνεται ἢ τοῖς φίλοις. καὶ γὰρ πᾶσαν ἐπιβουλὴν, ἐνέσταν, ἀπάτω εἰ τοῖς ὄχι τοῖς τοῖς. Celeritas & Audacia & Impetus præter rationem, & Vanitas ac typhus, hostibus quidem opportuna, noxia vero maxime amicis. Nam ad omnes insidias, fraudes, atque astus obnoxius est hic talis.*

Quod si tamē non labitur: quid agunt, efficit? parum, & [c] *Temeritas non paucis primum impetum effudit, sicut trant. quedam animalia, amisso aculeo, torpet.*

Ergo omnino ex Euripidæo scito, Lenti, [d] *Ἀσφαδὴς πρὸς ἀμείνων, ἢ firmiores: θεῶν δὲ σεαυτοῦ.*

Melior est Dux circumspectus, quam proiecte audaculus.

[e] *Sine timidum, pro cauto: tardum, pro considerato: imbellem pro perito belli vocent:*

[f] *Sine leti sint in vulgus milites, ferocia ducis.*

V 2 [a] *Ma.*

a Liv. xxiv. b Indid. c Tac. tv. Hist. d vi. An. e Liv. xxii. f Sueton. Aug. cap. xxv. g Plut. in Sertor. h Cato apud Veget. l. cap. xlii. i Plutarch. Apophr.

a Liv. xxii. b Lib. lxi. c Curt. iv. d Euripid. in Phœnis. e Liv. xxii. f Indidem.

Efficaciores.

[a] *Malo te sapiens hostis metuat, quam stultus civis laudent.*[b] *Ista nubes, quae sedit in montibus, sollicitat à procella aliquando imbrem dabit.*[c] *Non enim ego ut nihil agatur, moneo: sed ut agentem te ratio ducat, non fortuna.*

Quantum utinam & ista adfit! Nam quarto loco in Duce desidero FELICITATEM. Ea sane comes fere consilii & rationis est, sed tamen paullo benignius quibusdam adtributa à Deo. Ille unus eius auctor: [d] *eamque prestare à seipso nemo potest.*

[e] *Θεὸς ὁ δῶκεν ἔστιν ὀτυχεῖν βροτῶν.*

Felicitas est munus à summo Deo.

Etsi igitur Providentia potens valde ad successum; tamen eorum cum Platone cenfeo, [f] *σεξμζικὴν τέχνην ὀτυχίας πλείους δεοῦσιν.* Militarem artem plurima fortuna egentem.

Minime sunt enim quidam profecto [g] *ἐν τετρατῆσι βρονθῆντας: quartaluna dam adnati.*

tributa: [h] *Qui domi habent equum Sciamum.*

Adeo

Adeo cuicumque rei manum *Alis* avertit. Contra alii, [a] *quibus agnatae etiam venti tempestateque obscurant.*

Itaque in Ducibus diligendis, hanc quoque sortem aspiciam. & [b] *existim o olim Maximo, Marcello, Scipioni, Mario, & ceteris magnis Imperatoribus, non solum propter virtutem, sed etiam propter Fortunam, sapius imperia mandata, atque exercitus esse commissos.*

Postremum AVCTORITATEM *v.* requisivi. [c] *Vehementer enim peritinet ad bella administranda, quid hostes, quid socii, de Imperatoribus existiment.*

Ea * proles maxime Felicitatis videtur: tamen apud Tuos etiam paranda ab astricta quadam Imperii forma. Vegetii monitum prudens: [d] *Dux, inquit, Austeritatem maximam severitate sumat, omnes culpas militares legibus vindicet, nulli errantium credatur ignoscere.*

Nā faciles profecto isti & mites, *Dux facile sunt.* Bene olim Scipio: [e] *τὸν μὲν αὐστηρὸς καὶ ἐπιόχως τὴν σεξαυτὴν, τοῖς οὐκ αἰσίου. τὸν δὲ ὀυχεῖς*

V 3 καὶ φ1-

a Indid. b Indid. c Indid. d Cic. pro Leg. Man. e Proverb. versus. f In Epinom. g Eustat. in 11. Iliad. b Ex Agell.

a Cic. pro leg. Man. b Ibid. c Cic. pro leg. Man. d 11. cap. x. e Appianus Iberic.

ἢ φιλοῦρας, τοῖς πολεμικοῖς ἔξοσιμας. Ducum austeros & rigidos, suis; at faciles & largitiores, hostibus esse utiles.

Con-
temptui
suis:

Quid ita? [a] τὰ γὰρ στρατόπεδα τοῖς ἰσθμίοις καὶ πελάγεσσι τὰ κατὰ φερόμενα τοῖς ἀσθενεστέροις, ἀπὸ βῆθ' ἢ ἀσθενέστεροις. Nam istu quidem (facilibus) milites delectari videntur, sed eosdem contempunt: illos (austeros) averfari, sed iisdem obediunt, & per omnia parent.

Contra,
Severus
estima-
tur.

Imo revera nec [b] militibus quidem isti ingrati, eandem virtutem admirantibus cui irascuntur.

Atque
adeo
amatur,
si in tē-
pore be-
nignus.

Præsertim si temperatur interdum aliqua comitate. [c] Nam favorem militum ut largitione & ambitu male acquiras, ita ut per bonas artes haud spernendus.

Vti sunt, [d] Exercitatio corporum inter ipsos, cultus habitusque paullum à privato differens.

[e] Item, ut quis inops aut saucius, vestem & fomenta dilargiri?

[f] Aliisque vel ingenii dotibus vel animi artibus, ut pariter carui ac venerandus sis, efficere.

C A-

CAPVT XVI.

Consilia necessaria bello esse. Eorum specimen sive gustus; itemque mōnita, qua usui Ante pugnam & In pugna.

AC de Viris, universe iam absol- *Consilio-
rum uti-
litas.*
vi: Consilia superant, ultimum sed necessarium Belli instrumentū. Quid sine iis Apparatus omnes sint? fumus, quid Viri? fumus. Nec verbis ostendi opus: [a] Periculo atque negotiiu compertum est, ingenium in bello plurimum posse.

Videbisque magnos Duces [b] Impera-
plura consilio, quam vi perfecisse. *tōri ea
necessa-
ria.*

Ideo Cæsar definiit, [c] Non mi-
nus esse Imperatoris consilio superare, quam gladio.

Et Carthaginenses, [d] Duces bella pravo consilio gerentes, etiamsi prospera fortuna subsecuta esset, cruci tamen suffigebant, quod bene gesserant, decorum immortalium adiutorio; quod male commiserant, ipsorum culpa imputantes.

Nec sane immerito. Nam et si *Eventus
[e] multum cum in omnibus rebus, plerum-
tum in re militari potest fortuna, que ab
[f] Et quidquid est prospere ge-
stum, id pene omne ducit suum: illis.*

V 4 Ta-

a Sal. Catil. b Tac. II. An. c I. Comm. bell. Civ. d Val. II. cap. VI. e Cæf. Com. VI. f Cic. pro Marcel.

a Ibid. b Tac. I. Hist. c Indid. d Curt. III. e Tac. I. An. f Curt. III.

Tamen profecto Consilii quoque magnæ & validæ hic partes sunt: ab eoque bono, illa fere bona. Quo adpectu dixit Attius, [a] *Fabrum esse sua quemque fortuna.*

Et Fabius: [b] *Bono Imperatori haud magni momenti fortunam esse: mentem rationemque dominari.*

Tamen
certa
prescri-
bere, ar-
duum.

Consilia igitur adhibenda, sed quæ, aut quomodo? agere dixerim. Nam [c] *Consilia magis res dant hominibus, quam homines rebus.*

Iis te aptare debes: presertim in bello. [c] *Ἡμετέριον ὁδὸς ἀδελφός ἐστι φιλίας: χαρὴν αὐτὸς ἔφ' αὐτῷ τὰ πολλὰ τεχνῶνται πρὸς τὸ πλεονεχθῆναι. Minime omnium enim bellum ex decretis procedit, sed ipsum ex se multa invenit, & ut res sunt nata.*

Et non-
nemo in
An ego
me sciam,
qua tibi
armato
gerenda
sint?

Sed nec decore satis dixerim. An ego [e] iam nunc locatus in urbe sciam, qua tibi armato gerenda sint?

Ridear, nec immerito aliquis me dixerit deliram illum Phormionem. Itaque numquam hoc mihi fugiam, ut tanquam æ sublimi, Sagittis aut Paludatis, in Toga mea præcepta dem: sed saltem ex ma-

gno

gno Consiliorum acervo pauca se-
ligam, & velut pugno præferam in
exemplum. Quod tamen ut parti-
te & methodo aliqua fiat, distin-
guo Consilia, in Recta & Obliqua.
Illa appello, QUAE PLANAM ET
MILITAREM VIAM INEVNT: HÆC,
QUAE OCCULTAM; ET FRAUDIVM
ATQUE ASTV SEMITA GRASSAN-
TVR. Prioris generis hæc sunt.

OCCASIO in bellis observanda. *Occasio*
[a] *ὁ κατὰ τὸ ὄμμα πάντων πρὸς τὴν πρῶ-
τον ἀντιπαρῆσαν ἐκείνην, μάλιστα δὲ τὴν ἀ-
πολεμικὴν. Valet vero in omnibus
humanis rebus & polles Occasio, sed
maxime in bellicis.*

[b] *Occasio in bello solet amplius
iuvare, quam Virtus.*

[c] *Itaque armatus intentusque Illa an-
sis, ut neque tua occasione desis, neque ripien-
suam hosti des.*

[d] *Id est viri & duci, non deesse
Fortune præbensis, & oblata casti
flectere ad consilium.*

Fama servendum. Nam [e] *Fama
Fama bella constant, & sæpe etiam ratio
quod falsi creditum est, veri vicem altera:
obtinuit.*

[f] *Fama bellum conficit (ait momen-
alius,) & parva momenta in spem tum in
metumve impellunt animos.*

V 5 Præ-

a Apud Sallust. ad Cæs. b Liv. xxii. c Ibid.
d Thuc. i. e Liv. xxii.

a Polyb. ix. b Veget. iii. c xxvi. e Liv. xxii.
d Idem lib. xxviii. e Curt. v. f Liv. xxvii.

Præsertim sub initia. & [a] *Fama in novū cæptū validiss. ma est:*

[b] *Primis que eventibus, metus aut fiducia gignitur.*

Scito igitur [c] *instandum fama; & prout prima cefferint, fore universa.*

Nec tam- Sed FAMAE etiam NON servien- mē sem- dum: in ipsa, inquam, ratione ge- per au- rendi belli. In ea enim [d] adver- dienda: sus famam rumoresque hominum fir- mus stabis.

Magis recta ratio. [e] Et quæ probanda sunt, non quæ utique probabuntur, sequeris.

[f] *Nec unquam consilia Ducū, iudicio exercitus; sed exercitus, Providentia Ducū regendus est.*

[g] *Male imperatur, cum regit vulgus Duces.*

[h] *Scito militibus cupidinem pugnandi convenire; Duces, providendo, consultandō, cunctatione sapientiam quam temeritate prodesse.*

Mala Securitas fugienda. [i] Nemo in bellis celerius opprimitur, quam qui nihil Securi- timet.

[k] *Et frequentissimum initium calamitatis, Securitas.*

[a] Sa-

▲ Tac. XII. An. b XII. An. c In Agric. d Liv. XXI. e Vell. II. f Ibid. g Sen. Octav. h Tac. III. Hist. i Vell. II. k Indid.

[a] *Sæpe & contemptus hostiū Hostiū- cruentum certamen edidit, & inclyti quæ con- populi regesque perlevi momento vi- temptus. Et sunt.*

[b] *Nihil tuto in hoste despicitur. quem spreveris, valentiorum negli- gentia facies.*

Itaque ego [c] *ut nihil timendi, sic Metuēs nihil contemnendis auctor sim. quædam*

[d] *Sæpe in bello, parvū momen- cura sit. tiū, magni casus intercedunt.*

[e] *Et nihil tam leve est, quod non Nihil magna interdum rei momentum fa- parvum ciat. in bello.*

[f] *Quo magis præceptum illud in omnium animis esse debet: Nihil in bello oportere contemni: nec sine causa dici, Matrem timidi flere non solere.*

Incredibile est, [g] *Nimia fido. Fiducia cia quanta calamitati soleat esse. semper*

INQUIRENDUM in omnia. [h] *noxia. Tuum, & hostium exercitum, locorum Explo- ratio in situm, naturam regionū nosce.*

Pulchrum in Annibale elogium: *hostes [i] Omnia ei hostium, haud secus utilis. quam sua, nota erant.*

Dispicet illud Spartanorū: *Qui, interrogare soliti, [k] Οὐχ ὀπίσσω: ei- gualis, σὺν, quantis?*

▲ Liv. XXI. b Curt. VI. c Liv. VI. d Crf. I. Bel. Civil. e Liv. XXV. f Aemil. Prob. in Thrac. g Idē in Pelop. h Liv. XXI. i Ibid. k Plut. in Agi. & Cleom.

οἷν, ἀλλὰ πῶς εἶναι· non quot essent, sed ubi essent?

Prætumidum est, ille [a] difficile vincitur, qui de suis & adversarii copis vere potest iudicare.

Maxime, cuiusmodi ipse Dux?

Sed in primis Ducis ipsius ingenium nosce. [b] Οὐ γὰρ εἰς ἀνάγκησιν αἰτῶν, οἷς εἰς ἡσυχίαν κωλύονται τῶν τιμῶν, ἢ ἐξ ἀντιπῶν τῶν πῶν, ἢ ἀπὸ τῶν ἐναντίων, ἢ ἀπὸ τῶν τετραπῶν. Nec enim aliter ego dixero, quam si quis censet aliud magis proprium esse boni Ducis officium, quam hostium Imperatoris ingenium naturamque nosse, errare eum, imo insanire.

Cuiusmodi etiam hostes?

Inquire & in mores naturamque hostium. Nam quorundam [c] in impetu vis est, qui parva eadem mora languescunt.

Vt perierque Barbari, quorum [d] impetus acres curvatiōne languescunt, aut in perfidiam mutantur.

Eorum fides tentanda:

Hoc quoque tenta. [e] nelle maras, muta locos, & missus (nempe occulte) corruptoribus, exuendam ad fidem hostes emergere.

Aut certe dispara eos & divelle.

[a] Ni-

^a Veget. II. cap. xxv. ^b Polyb. III. ^c Liv. VII. ^d Tac. XII. Ann. ^e Ibid.

[a] Nihil prestare maius Fortuna aut potest, quam hostium discordiam. turba

[b] Atque inter eos discordiarum immittere causas, sapientius est Ducis, tenda. Nulla enim quamvis minima natio Oraculo (ὁ verbum notabile!) potest ab lum: adversarius perdeleri, nisi proprius simularibus (se ipsa consumpserit).

Videndum QUANDO pugnes. Mc Tempe- stive pu- iudice, numquam temere.

[c] --- Dux torque placet, gnandū:

Qui non precipiti rapiet simul omnia casu;

Sed qui maturo vellata vel aspera rerum

Consilio momenta regens, nec tristibus impar,

Nec pro successu tumidus: spatium- gus morandi,

Vincendique modum, mutatis noscet habentis.

Paulus Æmilius dixit, [d] Per- Id est raro nimis, bonum Imperatorem si- raro. gnus collatus decerare, nisi summa necessitudo, aut summa ei occasio data esset.

Cæsar Augustus dixit: [e] Præ- lium aut bellum numquam suscipiendum, nisi cum maior emolumentis spes, quam damni metus ostenderetur.

[a] A^o d^o n-

^a De Morib. Germ. ^b Veg. III. cap. ix. ^c Claud. ^d Semprom. apud Agel, Noct. lib. XII. cap. III. ^e Suet. cap. xxv.

Incerta enim illa alea.

[a] Ἄδυνα γὰρ τὰ τὴν πολέμων, καὶ ὄλιγα τὰ πολλὰ, καὶ δι' ὀργῆς δι' ὀπίχθριος γίνονται. πολλάκις δὲ τὸ ἔλασεν πλῆθος θεῶν, ἀμφοῖν ἡμῶν τὸ πλεονας, διὰ τὸ κεραιφενοῦστας ἀπαρσιδὸν ἡμῶν. *Incerta enim res bellica, & multa ex parvo, & aggressiones fere per impetum fiunt. Sæpe autē vel minor multitudo maiorem propulsavit ac vicit cum metu incedens, quoniam hæc ob contemptum imparior est.*

[b] *Incerti exitus pugnarum, & Mars communis: qui sæpe spoliantem iam & exultantem evertit & perculit ab abiectio.*

Alia magis via de bellandis hostibus.

Ergo hic lente præsertim [c] adversus hostem, quem Tempus deteriorem indies & Locus al enus facient:

[d] *Qui in hostili est terra, inter omnia mimica inestaque:*

[e] *Quem nulla urbes accipiant, nulla mœnia:*

Hunc talem [f] dubitas quin sedendo superaturus sis?

[g] *Multa bella impetu valida, per tædia ac moras evanuer.*

Nec de Pugna tamen semper abnuo. Nam [h] stultitia sit, sedendo ac votis debellari credere posse:

Mora sæpe frangendus. Tamen interdum & Pugna.

[a] Κεῖ

a Thucyd. II. b Cic. pro Mil. c Liv. VII. d Idem XXI. e Ibid. f Ibid. g Tac. II. Hist. h Liv. XXII.

[a] Καὶ ἐν τῷ μέλλειν πολλάκις τοῖς ἀρχαῖσι καὶ τῷ κελίσι παρεσιδὸν ἀλλοιοῦσται π. Et in tardando, sæpe Ducibus etiam optimi Apparatus pars aliqua perit:

Sed consilio & iudicio, [b] remitti in discrimen iubeo. *Idque pro re & tempore.*

Nempe si in arcto tuæ res: [c] non commeatum, non supplementum, non pecuniam habeas. *Pura, si diu subsistere*

Cum bonis diis [d] educam aciem, copiamque pugnandi facio. *si forte*

[e] *In rebus asperis & tenui spe, non potest fortissima quaque consilia tutissima sunt.*

Er, ut poëta quoque monet,

[f] *Capienda rebus in malis præceps via est.*

Aur, si tua pars palam potior. de quo tamen serio, & nihil tibi merito blandiens, cognosce. [g] *Dux vigilantans, sobrius, prudens, tanquam de mîs vicivilis caussa inter partes iudicaturus, etiam adhibito consilio, de suis & adversarii copii iudicet. Et si multum rebus superior invenitur, opportunum sibi ne differat consilium.*

[h] *Aliter, ne utiquam mibi placeat, quando nulla cogat res, committere se Fortune.*

Sane pugna.

a Xenoph. XII. Præd. b Tac. II. Hist. c Liv. XXII. d Indid. e Idem lib. XXV. f Sen. Agam. g Veg. I. I. cap. II. h Liv. VII.

Sancisti, qui [a] magis animis quam viribus freti, ad certam descendunt,

[b] Festinatum temere praelium pari formidine deserunt.

Quid si & in Divina modice inquiras? modice dico, & sine superstitione. Haud spernenda omnino videntur [c] caelo terraque prodigia, & fulminum monitus, & futurorum praesagia, lata, tristia, ambigua, mani-
festissima.

Prodi-
giorum
habenda
ratio.
Fortasse
& Som-
norum.

Imo nec Somnia. Nam [d] instans curis, agitans saepe per somnum species imminentium rerum: si ve illas agriiudo, si ve divinatio animi praesagientis accersit.

Sane ego te nolim [e] contemptorem talium, ut fortuitorum.

[f] Nam amat Benignitas numinum, seu quod merentur homines, seu quod tangitur eorum affectione, his quoque rationibus prodere qua impendent.

Pugna
ineunda
ratio:

Videndum QUOMODO pugnet Captanda primo Tempora. ut [g] imparati, cibum capientibus, in itinere lassus, equos suos pascentibus, ac vixibilem tale suspicantibus, supervenias.

Subito
aut ex
insidiis:

[h] Boni enim Duces, non aperti Marte, in quo est commune periculum, sed ex occulto semper attentant.

Quo

Quo casu, cui audent, illi trepidant. [a] Cavendumque ne dabitur rem aut formidantem exercitum ad pugnam publicam aliquando producat.

Nisi quod simulare metum, interdum haud malum: [b] & spe victoria inducere, ut vincantur.

Item illud utile, videre [c] Aut cum quando hostis imprudentia ruat, & opportuna (quod loco sapientia est) alienam numerum sedat hostium stultitiam opperiri.

[d] Οἷος ὁ τῆς ἀναπνοῆς οὐδὲν βίαιον, ἀλλὰ ἰσὺς ἰδὺν, ἢ ἀναπνοῆς τῶν ἐαυτοῦ δαδῶν τῶν ἄλλων ἰσὺν ἀναπνοῆς, μὴ δὴ τὸ τοσοῦτον μᾶλλον ἢ ἀναπνοῆς ταχέως, ἢ ἐν τῷ οὐδὲν τὸ παρὰ ἑμὲ ἐστίν, πλείον ἄνοσον. Quicumque peccata adversariorum optime videt, & simul pro sua copia eos aggreditur, non tam ex aperto & quasi acie palam instructa, quam ex usu praesenti, plerumque huic res succedat.

Ad summam, cum id potest, Tempora observa. [e] quia si in opportuno momento, cuius praevertat opportunitas, cunctatus paulum fueris, nequiquam mixta ommissam querere.

Dixi, cum potest. Nam certe [f] Ne-

X

cessi-

a Iudid. b Tac. iv. Hist. c i. Hist. d Curt. III. e Tac. i. Hist. f Amm. xx. i. g Veget. III. cap. xx. i. b Idem III. cap. IX.

a Ibid. b Tac. II. An. c II. Histor. d Thucyd. V. e II. xxv. f Curt. VII.

ἔιδες μάλα οὐκ ἀποπλήθει) τὸν ἐρ-
ωτιστὴν & hactalia, magis quam
gladius, consternant hostens.

Obser-
va. [a] Primi in omnibus praeliis oculi
vincuntur:

Sive etiam Aures, videb. s. que
militem [b] vanis & inanibus ma-
gis, quam insū formidinis causū mo-
veri.

Dividē-
da per
nationes
acies. Noto amplius. in struenda Acie
plerumque utile, per gentes eam
nationesque disponi: cum ob alias
causas, tum [c] ut discretus labor
fortes ignavosque distinguat, atque
ipsa contentione decoris accendantur.

Idque ita, ut exteri aut merce-
narii proximi sint discernimi: tibi
scilicet [d] ingens victoriae decus, ci-
tra domesticum sanguinem bellanti.

[e] Semper autem studere debes,
ut prior instrua aciem.

Causa duplici. primum, [f] quia
ex arbitrio tuo potes facere, quod tibi
utile iudicas, cum nullus obsistit.

Deinde, quod [g] & tuis auge
confidentiam, & adversariis minui.
quia fortiores videntur, qui provoca-
re non dubitant.

[h] Plus animi est inferenti peri-
culum, quam populanti.

Quo

a Tac. de Morib. Germ. b Curt. iv. c Tac. iiii.
Hist. d In Agric. e Veget. iiii. cap. xviii. f Ib.
g Ibid. h Liv. xxviii.

Quo valde item pertinent, si an-
te & inpugna Dux alacer, [a] ar-
dorem animi vultu oculisq; praefrens.
Dux sit
confidēs
& letus.

Quid enim audeant, si te videant
[b] segnem, & velut animi captum,
huc illuc clamoribus circummagi?

[c] Profecto necesse est ad fugam
parati sint, qui Ducem suum sentiunt
desperare.

Excita, & doce: [d] Quo timoris
minus sit, eo minus ferme periculi horre-
tur.

[e] Effugere mortem, quisquis con-
tempserit; timidissimum quemque
eam consequi.

[f] Semper in praelio his maximum
periculum esse, qui maxime timent.
Audaciam pro muro haberi.

[g] Ne pigros quidem sibi facta di-
sponere, sed unicuique bonum diutur-
nam vitam existimantes, saepe acerba
morte occupari.

Hæc taliaque (paucapono in ex-
emplum) opportune disseres: &
[h] quanquam virtuti confidas, ta-
men exhortationes & preces misce-
bis.

Iâ pugnas. Tui inclinant? ne dif-
fide. [i] Eventu omnium (aut cer-
te, plurium) praeliorum, inter initia non tre-
pida, In re
trepida,
contra pides.

X 3

a Vell. ii. b Tac. iiii. Hist. e Veg. iiii. cap. xxii.
d Liv. xxiii. e Curtius. f Sallust. Jug. g Curt. ix.
h Tac. xiv. An. i Veget. iiii. cap. xxv.

contra illos magis fuit, quibus victoria debebatur.

Hic animo opus, [a] ut nullum, in tali trepidatione, constantis Ducis aut fortissimi militis officium omittas.

Suos si-
stat, &
incitet. [b] Occurſa paventibus, retine ce-
dentes; ubi plurimus labor, unde ali-
qua ſpes, conſilio, manu, voce, in ſignis
hoſti, conſpicuus tuus.

Audi poëtam de Cæſare:

[c] Ipſe manu ſubicit gladios, ac
tela miniſtrat,

Promovet ipſe acies, impellit terga
ſuorum,

Verbere converſe ceſſantes exci-
tat haſta.

Provide
in Victo-
ria agē-
dum. At contra, Tui vincunt: cohibe;
nec nimis diſfunde. [d] Frequenter
iam ſuſa acies, diſperſos ac paſſim ſe-
quentes, reparatis viribus interemit.

[e] Sat ſi cito incipis victoriam, ubi
provifum fuerit ne vincare.

[f] Aliquando etiam victis ira
virtuſque.

Ne
pernina-
citer in-
ſtandū. Præſertim ſi nimium inſtas. [g]
Clauſis ex deſperatione creſcit auda-
cia, & cum ſpei nihil eſt, ſumit arma
formido.

[h] Reprehenſi ex ſiga pugnabunt,
quia fugere non poſſunt.

[a] Ideo

† Tac. III. Hiſt. b Ibid. c Lucan. lib. VI. d Veg.
III. cap. XXV. e Tac. I. Hiſt. f In Agric. g Veg.
III. cap. XXV. h Curt. VI.

[a] Ideo Scipionis laudata ſenten-
tia eſt, Viam hoſtibus qua fugiant mu-
niendam. Via mu-
nienda
ad ſu-
gam.

[b] Et Pyrrhus inter cetera præce-
pta Imperatoria, memoria tradidit,
Non eſſe pertinaciter inſtandum hoſti
fugienti, non ſolum, ne fortius ex ne-
ceſſitate reſiſteret, ſed ut poſtea quo-
que facilius acie cederet.

Quod poſtremum, callidum Aprada
ego ſcio, & aptum in militia tota. arcendi
Denique à Præda etiam arcendus milites,
miles. Nimis ſæpe [c] obſiſit vin- donec
centibus pravum inter ipſos certamen, plane
omiſſa hoſte, ſpolia conſeſtandi. vicerint.

CAPVT XVII.

De callidis Conſiliis ſive Strategema-
tis: An uti ius & ſas? Noſtra
ſententia, non utilia ea ſolum, ſed
glorioſa.

PRIORIS generis Conſiliorū ſpe-
cimen vides. venio ad genus al-
terum, flexuoſum magis & occul-
tum: [d] quorum vis proprie in arte & quo
ſolertiæque poſita proſicit, tam ubi ſine?
cavendus, quam ubi opprimendus eſt
hoſti.

Ea, Græcica voce, Strategema-
ta dicim⁹: credo, quia aut manant
inveniunturque à Duce, vel quia
bono

X 4

† Veg. III. cap. XXI. b Frontin. I. cap. VI. c Tac.
IV. Hiſt. d Frontin. I. Præfat.

bono illo maxime digna. In quo tamen controversiæ aliquid nobis, cum simplicibus illis candidisque naturis. quæ damnant; & aiunt esse veri militis, imo viri, [a] non fraude, neque occultis, sed palam & armatum, hostes suos ulcisci.

Stare pro iis poetæ videtur:

[b] Οὐδέ τις ἀνὴρ ὁψυχός ἐστι
λάθεα

Κτεῖναι τ' ἐχθρῶν.

Vir nemo mentis alte clanculum velit

Occidere hostem.

Atque etiam populi quidam novi & veteres, ut ab illa ipsa fallace Græcia, Achæi: qui, Polybio narrante & laudante, [c] τοῦ ἐπὶ τῶν ἀπυλλοταρῶν τὴν ἡγεμονίαν χανῶν, ὅς' ἐστὶν ὁδὸν πολλὰν οὐκ ἠγνοῦντο δι' ἀπάτης νικᾶν intantum abhorrebant à machinationibus istâ & struendis dolis, ut nec hostes suos vellet per fraudem vincere.

Caussam idem addit. [d] Ὑπολαμῶσόντες, inquit, ἔτε λαμπρόν, ἔδ' ἐμὴν βέλῳσι ἔβ' ἡδ' ἡγετορῶν ἀπυλλοτων, ἐάν μιν τις ἐν ποσφύδῳ μαχόμενος ἠπίσῃ τ' ψυχῆς ὁδὸν ἀντιπαροῦσες: Consentes neque splenditam neque firmam ullam victoriam, nisi quâ

quis palam & ex condicito depugnant, animos quoque detecisset adversariorum.

Scilicet

[a] -- nulla est Victoria maior,
Quam quæ confessos anmo quoque subingat hostes.

Nam revera, qui dolo succubuerunt, facile iterum insurgunt: [b] non virtute, sed occasione & arte Ducis victos se rati.

Denique scripsit Romanus quispiam: [c] Eam vir sanctus & sapiens sciet veram esse victoriam, quæ salva fide & integra dignitate parabitur.

Atqui nonne utraque, inquit, hic periclitantur? & ubi dolus ac supplantatio, vix fides esse potest, certe non dignitas salva. Hæc sunt quæ ab iis dicuntur: ego contra differo, & repono. Primum, hostem esse, in quem ea usurpamus. id est, quem perdere mos fasque sit: & quid refert quo modo? Tritum illud poetæ innocuit.

[d] -- Dolus an virtus, quis in hoste requirât?

Cum quo poetæ alter:

[e] -- καὶ τὸ πᾶν ἐστὶν
δὸν' ἀμειβεσθαι τ' ἐχθρῶν.

X 5

-- oportet

α Claud. in vr. Consul. Hon. β Tac. Agric. c Florus, 1. cap. xii. δ Virg. II. ε Plind. Isthm. od. IV.

Quidam
ea dam-
nant:

Et populi
nonnulli
spreverunt,

Quasi
parum
genero-
sâ.

α Tacit. II. Ann. β Eurip. in Rheso. γ Lib. XIII.
δ Ibid.

Parum
efficacia
ad plenâ
victori-
am.
etiam
contra
bonam
fidem.

Hostem
omni
via ius
ledere.

A simili.

Couantem, frangere adversarium, Ecce venator etiam feras quaedam vi & manu interficit, quaedam occensus subfistit & laqueis aut retibus captat: quis reprehendit? A laude propius totum hoc genus insidiarum abesse videtur, quā à culpa. Certe vir & dux bonus Brasidas, ita effatur: [a] τὰ κλέμματα πάντα καλλίστην δόξαν ἔχον, ἃ τὸ πολέμιον μάλις ἂν τις ἀπαθήσεται, ἅπ' φίλος μίσησ' ἂν ὠφελήσεται. Illa belli furtiva pulcherrimam laudem habent, per quae hostes maxime decipiuntur, & amici plurimum iuvantur.

Ab se-
 fibus.

Ipse Polybius admirator paullo ante Achæorum, palam ad nos transit. & ait [b] τὸ πάλαιον ἔργον ἐλάττω τὰ πρὸς ἡμᾶς καὶ μὲν βίας ἔστι τελέωμεν, τὸ μὲν δὲ δόλον καὶ σὺν κερφῶν ὡρα ἴσμεν. Facinorum militarium ea esse minoris laudis ac momenti, quae pro palam & per vim patrantur, his quae ex occasione & per dolum.

Spartanorum
 de his
 iudicium.

Quod si gens etiam genti opponenda; an Spartanis appendere cum Achæis verear in eadem lance? imo virtute & fortuna præponderabunt. Illi igitur, [c] καὶ τὸ ὄντος

πολι-

πολιμικᾶτατοι, μέγιστα καὶ μάλλον ἀνεσθῆται, ὡς ἐπεὶ ἠρωῦντο δὲ διὰ λόγον καὶ σωφροσύνης ὡραῖον, ἢ τὸ μὲν βίας καὶ ἀνδρείας: etsi pugnacissimi, tamen digniorem magisque convenientem homini censēbant actionem ratione & mente institutam, quam illam per vim aut robur.

[a] Ideoque δὴ μὲν Σπάρτην ἢ κερφατῶν, ὁ ὡρὶ δὲ ἀπάτης ἢ περὶ τοῦ ὁ βέλοιο διαποροῦντος, βὲν ὃ δὲ διὰ μίσησ', ἀλευρῶντα. Sparte, è Ducibus qui se abdicant, ille qui rem dolo aut susione conficit, bovem immolat, qui praelio, gallum.

Qui anteposuerunt hac rella rellis.

Maiorem scilicet minoremque victimam, pro re tali. At negat, inquit, Euripides esse viri generosi. Errant. non ille de hoste publico ante praelii loquitur: sed Respon-
 sentit de privatis inimicitii, in sa ad rationes
 quibus locum (iuste quidem) esse ad-
 non vult huic fraudi. aliud est in sas.
 bellis. Nam etiam Romani veteres. Distin-
 huius vitæ, quemdam [b] bonum stio inter
 dolum dicebant, & pro solertia hoc
 nomen accipiebant: maxime si adver-
 sus hostem latronemve quis machi-
 naretur.

Quid verbis opus est? Ipse factorum

a Thucyd. v. b Liv. ix. Plut. Marcell.

c Ibid. b Vlpian. l. r. de dolo.

Christiana rum Auctores definiuit, [a] *Cam*
na san- iustum bellum suscipitur, ut aperte
atio. pugnet quis aut ex insidiis, nihil ad
 iustitiam interest.

Ad Flo- Nam quod Romanus ille scri-
rum re- ptor damnare videretur; ille vero
ponso. non damnatur. Salvam tantum in in-
 vult Fidem & Dignitatem. Nam
 contra fœdera aut pacta fraudem
 quis probet? quis item vilem ali-
 quam & abiectam? ut si quis ho-
 stem veneno tollat, aut clam im-
 misso emptoque percussore. Hæc
 talia sperne, & cum Agesilao cen-
 se: [b] Ἀποπορῆσάμενον μὲν ἀδικίας,
 ἀπεθείς· ἔσθ' ἢ πολέμιος πικρολογί-
 ζει· ἢ, εἰ μὴ μόνον δίκαιον κ' ὀπίσθεζω, ἀλ-
 λά κ' ἠδ' ἰδίῃ κερδαλέον· Fœderatum
 iniuste fallere, impium; at hostes, non
 solum iustum, sed etiam sine &
 fructuosum est.

Quæ
fraudes
bonæ.

Hos tales, cum Homero,
 [c] κρείνους ἢ ἐδίδω, ἢ ἀμφαδὲν
 ἔξ' ἡ γαλλῶν·
 Confice siue dolo, seu stricto comi-
 nus ense.

Adhor-
tatio ad
cas.

[d] Ὅντως γὰρ ἔδδεν κερδαλώτε-
 ρον ἐν πολέμῳ ἀπάτης· Reipsa enim
 nihil utilius in bello dolis.

Lauda-
tio.

Quorum specimen quid à me
 hic expectes? Frontinum & Po-
 lyx-

lyxnum è veteribus habes; &
 nonnemo etiam hodie percoluit
 illum campum.

CAPVT XVIII.

Quid post pugnam faciendum videa-
tur: & in Victoria, siue Clade,
quomodo Princeps salubriter & de-
core se gerat.

AD Pugnam Consiliis meis satis
 te instruxi: aliquid etiam de ipsis
 quæ post Pugnam usui sunt, dicam;
 & hoc velut flexu ducam te ad can-
 didam illam metam: id est, Pacem.
 Post Pugnam, aut victoriam est, aut
 Clades. In illa tria præcipio: ut
 Caute eam habeas, ut Leniter, ut
 Modeste. Caute ideo, [a] quod serme
 fit ut res secunda negligentiam creent: cepta.
 Atque ita [b] aliquod vulnus per
 nimiam fiduciam accipitur.

[c] Crebra autem, etsi modica
 damna, famam partæ victoriæ la-
 cerant.

Leniter etiam: quia suapte na-
 tura ea cruda.

[d] --- Regi frenis nequit
 Et ira, & ardens hostium, & Victoria,
 Gladiusque felix. cuius infestis semel,
 Vecors libido est.

Regenda tamen: aut valde he-
 res

^a Aug. in Quæstion. super Iosue, quæst. x, b Plur.
^c Odyss. A. ^d Xenoph. Hipparch.

^a Liv. xxi. ^b Tac. Agric. c. iv. Hist. ^d Sen. Troad.

Necessitates in tuo cursu. Nam ubi extrema
omnia in oculis, [a] desperationi
abceden- in audaciam accinguntur.
da bestii. [b] Ignaviam quoque Necessitas
accuit, & sepe desperatio spei causa
est.

[c] Gravissimi sunt morsus irrita-
tae Necessitatis.

Ad pacē Ego hoc cave, & ad spem semper
idemti- aliquid relinque. Insta, terre-
dē pro- sed [d] ubi fatu terrueris, parcedis
voca- rursus irritamenta pacis ostenta.
das.

Hoc mollit & [e] frangit aspe-
ctu pignorum,

Agriū Aspectu Opum: quas ipsas ne
parcen- plane perde. Archidamus pruden-
dum. ter: [f] μή γδ ἄλλο π νομισonte, η-
quit, ἢ γυῶ αὐτοῦ (ἢ πολέμων) ἢ
ὄνομα ἔχον. ἢ ἔχ ἦσαν, ὅσα ἀμφοῖν
ἔξερχεται ἢς φείδεσθαι χεῖρας ὅτι
πλείστον, ἢ, μὴ ἐς δόλοιοιαν κατασ-
σταντας αὐτοῦ ἀλλήλοισι ἔχον. Nec
enim aliud terram hostium censete,
quam velut obsidem. idque eo magis,
quo illa cultior: Huic parcedum ut
plurimum est; nec hostes in amentiam
& desperationem redacti, difficiliore
expugnari reddendi.

Et alioqui speciosa in hoc fidu-
cia, quod parcas, ut tuis. Nam

[a] Quae

[a] Quae corripit igne, quae metigla-
dio iubet,

Aliena credis.

Tertia, Modeste eam habe. Nam Super-
non solum [b] Felicitas in malo in-
genio avaritiam, superbiam, cetera-
que occulta mala patefacit: gregan-
da.

[c] Sed rebus secundis, etiam egre-
gii duces insolentur,

Et cum Pindarico illo Tantalō

[d] -- μέγαν ἕλκος κατατίθει
δύσταν).

-- magnam felicitatem concoquere
non possunt.

O stulti! [d] ὁ, τε ἐν πολέμῳ ἄ-
τυχία πλοῦσι ἄζων, ἐν ἐντε δούμπτει
δράσθ' ἀπίστω ἐπαυροῦσθ' ἄσος. Is qui in
bello ob res secundas exsultat, non cog-
itat quam infida fiducia se extollat.

[f] Fortuna vitrea est; tunc cum
splendet, frangitur.

[g] Habet has vices conditio mor-
taliū ut a tversa ex secundis, secun-
de ex adversis nascantur. Et saepe
victor,
victus.

[b] Victor timere quid potest? quod
non timet.

Iam in CLADE duo moneo: ut
Prudentem eam & Fortiter feras.
Pru-

a Sen. Theb. b Tac. 111. Histor. c Tac. 11. Hist.
d Olymp. Od. i. e Thucyd. i. f Pub. g Plin.
Paneg. h Sen. Agam.

Clades Prudenter, hoc sentiu: ut noris eam
tuas sci- serio, & appendas. Nam quidam,
re oport- [a] è contrario, leta omnia sibi fin-
tet: gunt:

Aut no [b] Et nuntios cladis occultantes,
mederis, frustra dissimulatione, remedia potius
malorum, quam mala differunt.

Quod nulla ratio est, ut fiat,
Nam primum,

[c] - clades scire qui refugit sua,
Gravat timorem. dubia plus tor-
quent mala.

Sicut contra, [d] Sape cala-
mitatis solatium est, nosse sortem
suam.

Deinde, profecto

[e] Iners malorum romedium, igno-
rantia est:

Tu obni- Imo nullum: nec mederi tibi fas
tendum. cum nescis. Tu vero agnosce, atque
adeo examina & appende. Si exi-
gua damna, [f] ira te magis quam
metu accendant.

Si grandiora, ne sic quidem [g]
hastam abiice,

[h] Nec prælii unius eventu pa-
vesce.

Et me- [i] Nonne Mars communis &
liora spe. victum saepe erigis, & adfligit vi-
randa. florem?

Infr-

a Tac. Hist. b Ibid. c Sen. Agam. d Curt. iv.
e Sen. Oedip. f Tac. xv. Ann. g Cic. pro Muræ.
h Tac. II. Hist. i Liv. xxviii.

[a] *Infirmi ingenii est, lapsu ali-*
quo, summa rei diffidere, cum exiguis
momentis subito inclinentur omnia
quæ in bello geruntur.

Ergo hic illud valeat, ut feras *Robur*
Fortiter. *animi*

-- *Regium hoc ipsum reor inducen-*

[b] *Adversa capere. quoque sit dum.*
dubius magis

Status, & cadentis imperi moles
labat,

Hoc stare certo pressius fortem gra-
du.

[c] *Didici fortes & strenuos cen-* Contra
tra Fortunam insistere spe; timidos Fortu-
& ignavos, ad desperationem formi- nam in-
dine properare. *surgen-*

Tu vero erige te, [d] *vires iuxta*
& precus sitas circumspice: *Vires re-*

[e] *Novi dilectus, nova quaran-* paran-
tur auxilia: *de.*

Opida aut [f] castella, adversus
moras obsidionis, annuis copiis fir-
mentur.

Ad summam (bona modo cauf-
sacua sit) [g] *omnia experire: more*
anguium, qui obruto capite, postre-
rum cauda minantur.

[h] *Si iusta accipia bella dii aversatur, Per de-*
forti cus moris

Y

a Egecip. iv. cap. II. b Sen. Oedip. c Tac. II.
Hist. d Indid. e Veget. I. cap. xxv. f Tacit.
Agric. g Flor. I. cap. xv. h Curt. v.

*melius, quam per de-
decus vivere.* foribus tamen viris licebit honeste mori.

[a] Quoniam quidē unum omnibus finem Natura vel ferro septis statuit:
[b] Id solum refert, novissimum spiritum per ludibrium & contumelias effundant, an per virtutem.

CAPVT XIX.

Ad Pacem ex animo adhortatio. At primum illum inclinamus eos, qui Victi: sed ad Tutam & Bonam.

*Part
tertia
huius
libri.*

SED satis, satis, iam Pugnatum est: Pax salutatis quando non respicias? Ad te venio, & absterse Martio hoc pulvere, quiescam paullum sub felici arbore Minervæ. Dixi quomodo Suscipienda bella, & Gerenda: nunc auide, quomodo Finienda. Nam

Mundus non stet per assiduam bella.

[c] Si æterna semper odia mortales gerant,

Nec captus unquam cedit ex animis furor,

Sed arma felix teneat, infelix parret;

Nihil relinquent bella, tum vastu ager

Squallebit arvis, subdita telli face

Altus sepultas obryet gentes cinis.

Quamvis magna, quamvis diuturna bella, Pace finienda sunt: finis cuius & [a] nomen dulce est, res Pax. vero ipsa cum incunda, tum salutaris.

[b] Qua non modo ii quibus natura sensum dedit, sed etiam tella atque agri latari videntur. *Laudatuncula
Paci.*

[c] -- Pax optima rerum
Qua homini novissime datum est.
Pax una triumphis

Innumeris potior.

Ergo pariter ad hanc ite, [d] tam Verigee quibus Salus quam quibus Gloria caparis ex-
rissima est: *pedit:*

Victi dico & Victores, ad hanc ite. Illa [e] ex æquo utilis.

Et

[f] Pacem reduci velle, Victori *visse
expedit, maxi-*

Visso necesse est.

Sed tu me prior audi, qui VICTVS. Paullo ante ad arma te excitavi: nec nunc excutio. quia hæc directa ad Pacem via. [g] Si *Arma
pace frui volumus, inquit Tullius, tenenda,
bellum gerendus est; si bellum omitte- si eam
mus, pace numquam fruemur. volu-
mus.*

[h] Εκ πολέμου μὲν εἰρήνην μάλιστα

Y 2

Ri-

Quam-

Εὐλαστὸς) *E bello enim pax magis firmatur.*

Metus faciendus hosti.

Quomodo? nempe ne ignavum & vile aliquod animal videare: & sciat [a] esse tibi adhuc vives, si deliberas, ambiguis; acres, si desperaris.

[b] Ideo crellum & fidentem animi ostende.

Et dic illud Homericum:

[c] Τὸ μοι δέρεται ἔτι καὶ ἀκκιδες ὀμφόθροναι,
καὶ κόρυθες, καὶ θώρακες λαμῶντες
γενῶντες.

Et mihi sunt teretes hastae, clypei-
que rotundi,

Tum galeae, tum thoraces splendore
micantes.

Vetus verbum non te fallat;

[d] Sub clypeo melius succedere pacis
negotium.

Duo in pace specto. Ut Honesti sit.

Considerabis autem in omni pace hæc duo, ut Honesti ea, & ut Simplex sit. Honestam intellego, cum [e] aliqua tolerabili conditione finies bellum.

Vt vere [f] pax ea sit, non pactio servitutis.

Nam quamvis [g] pax vel iniusta, utilior sit iustissimo bello;

Tamen profecto viro Principi into-

LIBER V. 341
intolerabilis, quæ labem eiusmodi aut ignominiam adfert.

[a] In servitutem cadere de regno, grave est.

[b] Videaturque cum dignitate potius cadendum, quam cum ignominia servendum.

Deinde Simplicem eam volui: id est, puram, niveam, & vere Pacem. Nam fictam, fucaram illam, & [c] pacis nomine involutum bellum, reformido.

Sæpe ob potentium [d] interna mala, dilata magis prælia, quam datam pacem intelliges.

Ego autem censeo, [e] Pace sumpta tutius bellum.

Hæc duo sunt quæ semper consideres, nec plene semper impetres: nisi forte initio belli. Nam optimum & prope [f] unum tempus est de pace agendi, dum sibi uterque confidit, & pares ambo videntur.

[g] Et videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum virium.

At rebus inclinatis, magis est ut te inclines: & [h] quavis tuta conditio-

* Tac. III. Hist. b. IV. An. e. Iliad. γ. d. Guiliel. Neubr. Rec. Angl. lib. II. cap. XII. e. Liv. XXV. f. Ex Cic. Phil. XII. g. Ad Attic. VII. Epist. XIV.

Sen. Theb. b. Phil. III. e. Phil. VII. d. Sallust. Epist. Mithrid. e. Tac. IV. Hist. f. Caes. I. Bel. Civil. g. Curt. VII. b. Cicero v. Epist. XXI.

342 CIVILIS DOCTR.
Dignitas submittit: ne pacem accipere malis, quam viribus cum valentiore certare.

[a] *Gubernator, ubi naufragium timeret, iactura, quidquid sanari potest, rediit.*

[b] *Experti invicem estis tu ac Fortuna;*

Contra te stetit, quid [c] *proroges ultra ruinam?*

[d] *Scito apud victos plus fere querimoniarum, quam virium.*

[e] *Et quanguam atrociter loquantur, minorem esse apud eos animum.*

Necessitate cogente. Itaque morde frænum, & (quod in te simili quispiam dixit) [f] *Necessitati pare, quam ne dii quidem superant.*

[g] *Ecce Pacem etiam qui vincere possunt, volunt: quid te oportet?*

*Nec inutile si-
 ne con-
 ditione
 etiam
 dare se
 hosti.* [h] *Quin omnia Ira ac Spe fallacibus auctoribus, te ipsum tuaque omnia cognita perimite fidei.*

Sæpe hoc profuit: & [i] *supplices, nihil abnuendo, veniam omnium accipere.*

*Si is ta-
 men ge-
 nerosus.* Nam victores (qui alto quidem sunt animo) [k] *secunda res in miserationem ex ira vertunt.*

C A-

Victores ad Pacem provocati, argumento triplici: quia id Decorum, Utile, Tutum, atque adeo ad Pacem mitem: sed cum exclusione fraudis. Pro ea auctor ipse Pacis invocatus.

Q Vos huc quoque iam impellam. Nam ades tu VICTOR: & quamvis velatibi tumeant secundo vento, capesse hunc portum. Procella involui potes, & everti. Nam quamvis ille dixerit, [a] *Pacem & concordiam Victis utilia, Victoribus tantum pulchra esse:*

Ne crede, illa vero non Pulchra iis solum, sed Utilis plerumque & Tuta. Palam quidem pulchra: [b] *Pax & in bonis tuis rebus, hostium du-
 bii, tibi ampla ac speciosa danti pax decora. est.*

Quam decorum Principi, [c] *cum victoriam prope in manibus habeas, pacem non abnuere! ut sciant omnes, te & Suscipere iuste bella & Finire.*

[d] *Si pratermittis hoc tempus, quo dare magis quam accipere potes pacem, vereor ne hæc letitia luxuriet capiēda, tibi ac vana evadat.*

Et fiat illud: [e] *Gloriaq; & præda*

Y 4 non

a Curt. v. b Tac. ii. Hist. e v. Hist. d ii. Hist. e iii. Hist. f Liv. ix. g Idem vii. b Ibidem. i Tac. ii. Ann. k Sallust. Orat. Lepidi.

a iii. Hist. b Liv. xxx. e Ibid. d Lib. xxiii. e Tac. xv. Ann.

nonnihil partum, si aut gloriam cum modo, aut pradam cum cura habuisset.

Sane vir sanctus in clamat: [a] Pacem contemnentem, & gloriam appetentem, pacem perdunt & gloriam.

Utilis Iam Utilis quoque eadem. Nam etiam: si in bello perseveras, quid nisi Ut bello [b] tadium ex mora, periculum ex & mole-properantia te manet?

stius de- Nam fere [c] plus impetus, maior fingare, constantia penes miseris.

[d] Et fractis rebus violentior ultima virtus.

[e] Quam maxime mortiferi morsus esse solent morientium bestiarum.

Adde, quod [f] Fortuna belli artem vitios quoque docet.

Non diu in eisdem bellandum. Nec temere id prævium præcautumque; Lycurgo: qui Rhethram si ve legem tulit, [g] καλὸν ἔστι τὸ εὐδὸν αὐτῶν πολεμίων ἐπαλθεῖν, ἵνα μὴ πολλὰ κτὲ ἀμύεσθαι ἄνωγετο; ἵνα μὴ πολεμικοὶ ᾖσαν; vetantem eosdem hostes sæpius impugnare, ne repugnari assuescēti, ipsi quoque bellicosi evadent:

Pax tua Denique Tuta: quoniam vitas per

LIBER V. 345
per eam incerta belli. [a] Melior tutiorque est certa pax, quam sperata victoria. Illa in tua, hæc in deorum manu est.

[b] Vim Fortuna reputa, & omnia Fortuna qua agimus, subiecta esse mille castis incerta: bus.

[c] --- nemo se tuto diu Periculum offerre tam crebrius potest.

[d] Omnia audacissime incipientem nusquam festellis Fortuna?

Eo magis time, & [e] ne quanto altius elatus es, hoc sæpius corruu. Quia in extremo sepe

[f] Semel profecto premere felices pungit: Deus

Cum cæpis, urget, hos habent magna exitus.

[g] Itaque illam ipsam Fortunam, Nō ergo nam, qua aspirante res tam prospere irritanda, gessisti, verearis.

Fortuna enim est: & [h] ex his que tribuit tibi, quam multis sis, reputa.

[i] Ἐπιὸς ἐνυάλιοι, ἢ ἤ κτανέεντα κατέκτα.

Mars communis, & interimit quoque iam perimentem.

[k] Ideo in secundis rebus, nihil in quem-

a Bernard, in Epist. b Tac, xii, Ann. e In Agric. d Sil. i. e Flor. ii, cap. xv. f Curt. i, i. g Plut. in Lycurgo.

a Liv. xxx. b Ibid. c Sen. Herc. Fur. d Liv. xxx. e Ibid. f Sen. Herc. Oët. g Curt. i, i. b Ibid. i Homer. Iliad. g. h Liv. xlv.

ἔστ' ἡ λαβάνη τὰς ἀσφαμένους ἤ
 διδουμένων τὰς ἔχθρας, ἢ σωπιδι-
 μύβων τὰς φιλίας, ὥστε ταῖς κερδοῖς
 εἶκοντες, κ' ὥστε ἢ ψυχραῖς ἠπίου-
 νοι ποῖον ἢ τὰς σωθῆκας, ἵνα τοῦ
 μὲ ἐφείδους νομίζοντες ἔῃ ἢ κερδοῖς
 ἀειφιλάπρον ἢ τοῖς ἢ πτεύοντες, ὡς
 Ἰωνκῶν ἢ φίλοις ἀλλοθνοῖς, ὡς
 τὸ παραπίπτον ἐξ ἐπιμυ παραχέ-
 λωσιν. Oportet eos qui rebus praesunt,
 nihil magis curare, quam ut ne eos
 lateat quo animo sint qui aut bella fi-
 niunt, aut amicitias constituunt, qua-
 do temporibus cedentes, & quando re-
 vera animi fracti pacem ineunt, ut
 illos quidem, tanquam subseffores &
 insidiatores temporum, observent ac
 caveant: isti si fidē habentes, tanquam
 vere subditis aut amicis, quidquid eve-
 nerit, imperent atque praecipiant.

Oratio
 pro pa-
 ce.

Hominibus suasi haecenus, nunc
 ad te, ὦ aeternum Numen, qui [a]
 non Deus es dissensionis sed Pacis:

Breves, sed calidas preces con-
 vorto. [b] O micro Domini, quous-
 que non requiesces? Ingredere in va-
 ginam tuam, refrigerare, & sile.

[c] Cogita super nos cogitationes
 pacis, & non afflictionū: ut des nobis
 finem & patientiam, & invocabimus
 te, & vivemus.

I. L I-

a Paul. 1. ad Corinth. cap. xiv. b Ierem. cap.
 xlvii. c Ex eodem cap. xxix.

I. L I P S I
 POLITICORVM
 SIVE
 CIVILIS DOCTRINÆ
 LIBRI SEXTI
 CAPVT I.

Ad Civile bellum ventum & eius mi-
 seria breviter oculis subiecta.

FINEM Externo bello impo-
 suit: utinam Civilibus malis
 quæ [a] nostra per tot annos
 vidit etas:

Nam huc Ordo me trahit; & de- *Quid sit*
 finio Civile bellum, ARMA SVB- *Civile*
 DITORVM IN PRINCIPEM MOTA, *bellum.*
 AVT INTER SESE. QUO nihil mi *Culmen*
 ferius, nihil fœdius, & quod me- *miseria-*
 rito mare ipsum dixerim calami- *rum.*
 tarum.

Homerus vere (cripsit,

[b] Ἀφροίτωρ, ἀθέμιτος, ἀνέσιος *Formi-*
 ἔστιν ἐμείνος, *datū iis*
 Ὅς πολέμῳ ἔξεται ὀμιθῆναι *qui vere*
 ἀκροῦντος *cives:*

Ille nefarius & sine gente tribuque
 mihi esto,

Qui Civile cupit ferum & execra-
 bile bellum.

Cuius

a Livius Præfat. b Iliad. 9.

Cuius meatem explicuit & diffudit magis Tullius: [a] *Nec privatos focos, nec publicas leges, nec libertatis iura cara habere potest, quem discordia, quem cedes civium, quem bellum civile delectat. eumque ex numero hominum eiicendum, ex finibus humana natura exterminandum puto.*

Imo qui homines,

In eo scelera,

Et impietas:

Et re ipsa quid scelerum ab eo abest? [b] *que ve humana superant, aut divina impolluta sunt?*

[c] *Castra ex una parte contraria, & parentum liberorumque sacramenta diversa.*

[d] -- *videre parenti Frontibus adversis, fraternaque ceminus arma:*

[e] *Cognatasque acies.*

In eo clades,

Quid cladium non ei inest? [f] *Proscriptiones innociorum ob divitias, cruciatus virorum illustrium, vastae urbes fuga & cadibus; civium miserorum bona, quasi hostilis praeda, vanum aut dono data.*

Promiscua cedes.

[g] *Occidere palam, ignoscere non nisi fallendo licet.*

[h] *Non aetas, non dignitas, quemquam protegit, quo minus supra cadibus, & cedes stuprum miscantur.*

[a] No-

a Philip. xxi. b Sal. Orat. Lepidi. c Sen. i. de Ira. d Lucan. vi. i. e Idem i. f Sal. Orat. Lepidi. & Tac. i. Hist. h i. i. Hist.

[a] *Nobilitas cum plebe perit, lateque vagatur Ensis, & a nullo revocatum est peiore ferrum.*

Iam minora illa flagitia adde. Perfida. [b] *Fluxam per discordias militum fidem:*

[c] *Corruptam Disciplinam quam Nulla in pace inexorabilem, discordiae civium resoluunt, paratis utrimque; corruptioribus, & perfidia impunita:*

[d] *Ideoque Pecuniam inter civiles discordias ferro validiorem.* Aut obedient-

Cernimus milites [e] *in omne fas nefasque avidos aut venales, non sacro, non profano abstinentes:*

[f] *Quippe obnoxii ducibus, & prohibere non ausis.*

[g] *Sciuntque per turbas & raptus facilius eos ad civile bellum impelli.*

Atque univere verum: [h] *Civilibus bellis, plus militibus quam Ducibus licere.*

[i] -- *Rheni mihi Caesar in undis*

Dux erat, hic socius. facinus quos inquit, aequat.

Quid? quod nec apud *Varia* & paganos [k] *usquam fides aut transmutationes:*

[a] Fa-

a Luc. i. b Tac. i. Hist. c L. Hist. d i. i. Hist. e ibid. f ibid. g i. i. Hist. h i. i. Hist. i Lucan. v. k Tac. i. Hist.

[a] *Faciles occupantibus, & meliorum incuriosi.*

Victoria Ad summam, [b] *Omnia sunt in aspera: bellis civilibus misera, sed nihil miseriorum quam ipsa victoria.*

[c] *Quae etiam si ad meliores venit, tamen eos ipsos ferociores impatientioresq; reddit: ut etsi natura tales non sint, necessitate esse cogantur.*

Nec in potestate vincens. [d] *Duces enim accedendo civili bello acres, temperanda victoriae impares.*

[e] *Bellorumque civilium hissempit per exitus, ut non ea solum fiant que velit victor, rerum etiam ut iis miserandus sit, quibus adiutoribus parsa est victoria.*

Plura sunt in detestationem huius pestis: quae nimis nota nobis, omitto.

C A P. II.

De causis civilium bellorum. Ea factae duplices, Longinuae & Propinqua, Prius de prioribus dictum.

ILLE transeo, ut de Causis eius distincte disseram, & de Fine. Quid enim opus de Modo gerendi? par ille aut idem, qui in Externo. Et alioqui, non tam de Gerendo eo cogitandum sapienti Principi,

Cardo hic rei, cavere bellum.

a 11. Hist. b Cic. tv. Epist. ad Famil. Epist. ix. c Ibid. d Tac. 11. Hist. e Cic. xli. Ep. ad Fam. Epist. xviii.

cipi, quam cavendo. Hoc caput, hic pes rei. & initia profecto ac semina Civilium motuum restringenda sunt: aut ubi accensa, nulla Prudentia te habebit indemnem. Necessario aut interitus consequetur, aut mutatio rerum. Igitur de Causis *Θμιαλούς* & intentione disseram: & in herba, si possum, opprimam pestilentem hanc frugem.

Causae Civilis belli duplices: *Causa Remota*, & *Propinqua*. Dico illas, *QVAE PRIMAE VERAEQUE CAUSSAE SVNT, SED MINVS ADHAERENT EFFECTVI, AVT APPARENT.* Ictas, *QVAE ORTAE AB ILLIS, EVENTVI CONIVGVNTVR, ET PALAM SE OSTENDVNT.* *Causa Propinqua.* Priores, Sapientes intuentur: Vulgi oculi versi ad istas. Sunt inter Remotas duae, Fatum & Luxus. Fatum in primis: quia ab eventibus omnis aevi certum, Deum velut sollempniter magna imperia perdere per hanc viam.

[a] *In se magna ruunt. Latishunc numina rebus Crescendi posuere modum.*

Licet de omni republica praefagias, quod Crispus de sua: [b] *Ego sic existo-*

Z

Europæi existimo, quoniam orta omnia inter-
notate. eunt, qua tempestate urbi Romanæ
factum excidii adventarit, cives cum
civibus manus conferturos, ita desisse.
& ex sanguine regi aut nationi prædi-
futuros. Aliter, non orbis terrarum
neque cuncta gentes conglobata, ma-
vere aut confundere queant hoc in-
perium.

Luxus
paula-
tim quo-
que eas
gignit.

At Luxus etiam causa altera.
[a] Quæ enim alia res civiles si-
rores peperit, quam nimia felicitas?
[b] Opes atque Divitiarum affluentiam
seculi mores; mensuramque vitium suarum,
quasi sentina, rempublicam pessum-
dodere.

[c] Magnificus apparatus convi-
viorum, & sumptuosa largitio, non
ab opulentiâ paritura vox Egesta-
tem?

[d] Cum scilicet rapacissimo cui-
que ac perditissimo, non agri aut fa-
nus, sed sola instrumenta vitiorum
manebunt.

Hi tales, [e] miscere cuncta, &
privata vulnere, rempublica malum ope-
rire statuent.

[f] Quippe ita se res habet; ut publi-
ca ruina quisque malit, quam sua pro-
teri, & idem passurus, minus conspici.

Sunt igitur isti gradus:

[a] Non

[a] Non auro testisve modus;
mensuræque priores
Aspernata fames.

[b] Hinc usura vorax avidamque
in tempora sævus,
Et concussa fides, & multis utile
bellum.

Atque hæc duæ Remotæ illæ causæ Reme-
diæ sunt, quod in eas remedium? in
alteram nullum. Frustra cum Fato solatium
pugnes, id est divino decreto. [c] potius,
Ita Fato placuit nullius rei eodem in Fa-
tum.
semper loco stare fortunam.

[d] Nihil mutationis periculo ex-
ceptum: non terra, non cælum, non
totus hic rerum omnium contextus.
Quamvis Deo agente ducatur, non
semper tenebit hunc ordinem, sed il-
lum ex hoc cursu dies aliquis deiciet.

[e] Certis eunt cuncta tempori-
bus, nasci debent, crescere, extin-
guis.

At in Luxum (si tempore pro-
vides) firmum auxilium habes a
nostra * Censura.

* Supra,
lib. xv.
cap. xi.

Z 2 CA-

* Flor. i. r. cap. 11. 1. b Indid. c Ibid. d Tac. i.
Hist. e Indid. f Vell. 15.

* Luc. i. b Ibid. c Sen. Censol. ad Hel. d Idem
Epist. e Ibidem.

De causis Propinquis belli Civilis. Et tres. Factio prima est: eius pernicietas in omni statu. & sine ne dissidui unquam usui?

Hæc igitur sunt, ut poeta ait,

[a] publica belli

Semina, quæ populos semper mense ferre potentes.

venio ad Propinquas causas: quæ tres occurrunt, Factio, Seditio, Tyrannis. Factionem nomino, PAUCORUM AUT PLURIVM INTER SE COITIONEM, ET CVM ALIIS DISENSIVM. Cui origo sæpe à privatis, aut publicis familiarum Odiis: sæpius ab Ambitione, dum quisque præire vult, aliumque detrahere; & huic fini conspirant. [b] Nemo enim eorum qui in re pub. versantur, quos vincat; sed à quibus vincatur, aspicit.

[c] Habet hoc vitium omnis Ambitio, Non respicit.

Trudunt igitur se, ut fluctus fluctum. atque inde contentio, odia, bellum. [d] Factiones fuere, eruntque; pluribus populis magis exitio, quam bella externa, quam famēs morbivæ, quæque alia in Deum iras, velut ultima publicorum malorum, vertunt.

Nam

Pestis hæc morosa stultitium.

Nam quod quidam hodie male *Aulici* callidi eas etiam approbant, & neconsiliant Principi [a] quidquam adversus subditos utilius, quam si in commune non consulant:

Heu quam errant! Cum enim duplex, ut in definitione ostendi, Factio sit, Paucorum aut Plurium: perniciofa utraque. & hæc quidem populum, quæ vicibus fræta statim ad manus & arma tendit: & plerumque [b] pars quæ domestico certamine inferior est, externo potius se applicat, quam civi cedit.

Sed nec prior illa minus exitiabilis, quæ inter Paucos & potentes. Nam paullatim, ut Philosophus quoque adnotat, [c] ἐν τῷ γνησίμῳι σάσφῳ σωμαπολάδφῳ πρῶτισι: ἢ ἕλῳ πῶλῳν. Nobilium factiones erabunt ad se & in partes universum etiam populum.

Imo ægtius hi placantur. [d] neque alius solet esse discordiarum exitus inter claros & potentes viros, nisi aut univfersus interitus, aut victoris dominatus & regnum.

Quomodo igitur utiles? nam Gallia hæc exemplis here atque hodie etiam sumus edocti. Illud quidem tur-

Z 3

fateor:

a Tac. Agric. b Liv. xxxiv. c Ariſt. v. Polit. cap. iv. d Cic. de Arusp. Respons.

Tamen aliqua dissidia usui.

Sed exigua,

fateor: haud ab re esse, leviter inter se dissentire finitima opida, aut provincias: sed leviter, & hoc uno bono, ne in te conspirent. Cato in familia sua id spectavit: qui [a] *ἀέτι πνα σάων ἔχον ἑὸν δόλος ἐμνηχαιῶτο καὶ διαφορεῖν πρὸς ἀλλήλους, ὑπενοῶν ἢ ἐμίονται καὶ διδωκίως: semper contentiunculas aliquas aut dissensum inter servos callide ferebat, suspectam habens nimiam concordiam eorum metuentisque.*

Nec male hic illud applicaverim: [b] *Societas nostra lapidum fornicationi simillima est, quae casura nisi invicem obstarent, hoc ipso continetur.*

Et inter finitimos recepta. Facile legibus premeanda.

Talem igitur aliquem dissensum, & [c] *solita inter accolae odia.* Fortasse tolerem: at nunquam veras illas, praesertim inter Nobiles, factiones. Imo [d] *τὰς τῆς γενεῶν φιλονεικίας καὶ σάσεως, αὐτὸν Πρίnceps Philosophus, καὶ διὰ τὸ νόμον ἀπερῶν δέτι φιλάττην. Nobilium contentiones & partes, etiam legibus oportet prohibere conari.*

Earumque insignia.

Neque insignia ulla, aut discrimina Nominum Vestiumque permittere: saluberrime clim a Maxenate monitum, ad Augustum

[a] Κάλυ-

a Plut. Caton. b Sen. Epist. lib. 11. c Tac. v. Hist. d Arist. v. Polit. cap. 1v.

[a] *Κάλυτον, inquit, τὰς τε ἔχθρας καὶ φιλονεικίας τὰς πρὸς ἀλλήλους ἀπειλάτασιν ἐκκόπτειν, καὶ μὴ τε ἐπινομίας πνὰς κινᾶς, μήτ' ἄλλο τι ἐξ ἑδινεχθῆσοσι καὶ τισιν, ἐφίνευ στίον ποιεῖται. Optimum vero inimicitias omnes & ambiciofa certamina prorsus excindere; atque adeo nec Nomina nova, aut aliud quid, ex quo oriri dissidia possint, ipsis permittere.*

Atque hæc talia in semine commprimenda. [b] *καὶ ἀρχοῦσαν δέτι τῶν τοιάτων ἀλλεῖσθαι, καὶ διαλύειν τὰς τῶν ἐμῶν καὶ δουλικῶν σάσεως! Incipientia ista cavenda sunt, & dispandæ magistratum aut potentius contentiones.*

[c] *Parva enim saepe scintilla neglecta magnum excitavit incendium.*

Et semper [d] *ab hoc genere summum periculum est, si cæsus, & concilia, & secretæ consultationes, esse sinas.*

CAPVT IV.

Causa altera è Propinguis, Seditio, eius Origo, Progressus, Remedia, distincte explicata.

IAM Seditio etiam causa Civilis belli. quam definitio, MULTITVDINIS IN PRINCIPEM AVT MAGISTRAT-

Z 4 GISTRA-

a Dio Liv. b Arist. v. Polit. cap. 1v. c Curt. vi. d Liv. xxxiv.

Et semina.

Definitio Seditio.

GISTRATVS, SVBIVM ET VIOLENTVM MOTVM. DE CUIVS Origine, Progressu, Remediis utiliter & ordine dicam. Origo ei à causis variis. Sæpe ab oppressione aut metu, cum imminentium periculorum remedium, ipsa pericula arbitrati.

Eius origo varia: Ut oppressio, aut metus.

Consternantur ad arma. Aristoteles causam hanc discrete tetigit: [a] Διὰ τὸ φόβον, inquit, ἡ ἀπειροὶ τε ἢ δεικνότες, ἀδιότες μὲν δ' ὄντι δεικνῶν· καὶ οἱ μέλλοντες ἀδικεῖν, βελόμβουσι φθάσαι πρὶν ἀδικηθῆναι. Ob metum seditiones movent, tam hi qui fecere iniuriam, metuentes pœnam; quam ii, qui in se spectant, prævenire volentes priusquam ea inferatur.

Laxitas nimia,

Ab Indulgentia etiam, & rebus laxis. quomodo Appius apud Livium dixit, [b] non miserii, sed licentia, tantum concitum turbarum: & lascivire magis plebem, quam servire.

Angustia.

Sæpe etiam ab Inopia, & rebus artis. [c] Semper enim in civitate quibus opes nullæ sunt, bonis invident; vetera odere, nova expetunt; odio suarum rerum mutari omnia student.

Tribunus spiritus.

Denique sæpissime à Ducibus, cum Tribuni quidam exagitant & signi-

signifere turbarum. Nam [a] voluntudo omnis, sicut mare, per se immobilis est.

Aoli isti excitant: & [b] causa atque origo omnium furoris penes aulicos est; reliqui contagione insaniunt.

Quos operæ est, ut tibi describam. Sunt in ea classe primum, Ambitiosi aliquot homines. qui [c] privatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei nisi per discordias habent:

Quos ambitio impellit:

[d] Quique honores quos quæta republica desperant, perturbata consequi se posse arbitrantur.

Secundo, Obæati & re familiari perdita, quibus scilicet [e] afflictæ fides in pace, & rebus turbatis alacres, & per incerta tutissimi.

Quos alienus:

[f] Quibus quies in seditionibus, in pace turba sunt:

Ideoque avidè [g] tumultum ex tumultu, bellum ex bello serunt.

Tertio etiam Vani quidam & ventosi. qui [h] non tam præmiis periculorum, quam ipsis periculis læti, pro certis & olim partis, nova, ambigua, anticipia malunt.

Quos inlita vanitas.

Hæc origo est, hæc causæ & flamma bella: at Progressus iste. Hi tales augmētationum.

Z 5

a Aristot. Polit. cap. III. b Liv. II. c Sal. Iugurth.

a Liv. xxv. II. b Ibid. c Tac. x. Ann. d Cic. II. in Cæcil. e Tac. I. Hist. f Sallust. Orat. Phil. g Ibid. b Tac. II. Hist.

varia arte [a] imperitos animos impellunt.

Primo clam, & [b] nocturni colloquii, aut stulto in vespertina die, dilapsis melioribus, deterrimū quemque congregantes.

[c] Illic inferunt querelas, & ambiguos de Principe sermones, quae alia turbamenta vulgi.

Mox etiam, [d] promptis iam & alii seditionis ministrū,

Libertas Agunt audacius: & palam [e] & tute-
libertas ac speciosa nomina praetexuntur:

Sed quam falso? Nam [f] ut imperium evertant, Libertatem praetexta. ferunt; si evertent, ipsam aggrediuntur.

[g] Nec quisquam alienum servitium, & dominationem sibi, concupivit, ut non eadem ista vocabula usurparet.

[h] Adstrepit tamen his vulgus.

Vulgus leve & credulum. [i] Primo levissimus quisque, & futuri improvidus, spe vana tumens:

[k] Mox, quod in seditionibus accidit, unde plures erant, omnes fieri.

Calidi hic regnant. Atque hic regnum obtinent fervidi maxime & procaces: quique [l] inclementer in Principem in vehi soliti, nihil

nihil spei sibi inter adversa reliquerunt.

Nam isti [a] aperte descendisse in causam videntur:

[b] Eoque plebi gratiores, culpa vel gloria socii. *Grati semper vulgo.*

Ad summam, [c] quanto quis audacia promptus, tanto magis fidus, rebusque motu potior habetur.

[d] Εἰ δὲ διχρασταὶ καὶ ἀάγκαστοι ἐμυροῦσιν.

In turbi etiam pravus sortitur honorem.

Progressus est iste: sed quæ Remedia? iam dabo. Suadeo ut in tempore occurras. Nam sæpe [e] modicus remedium primi motus confedere.

[f] Omne malum nascens facile opprimitur: inveteratum, fit plerumque robustius.

Vide igitur, si [g] incipiens & nondum adulta seditio melioribus consiliis flectetur.

Mitte qui moneant, suadeant: & Per impræsertim eos, quibus [b] facundia terpretes adstet, mulcendique vulgum artes, & placandi turbidi:

Non etiam tu ipse cas? haud temere.

a 1. Ann. b Ibid. c 1. Hist. d 1. An. e 1. Hist. f xvi. An. g 1. Hist. h 1. An. i 1. Hist. k Indid. l 111. Hist.

a Ibid. b Ibid. c 1. Ann. d Prov. versus. e Tac. xiv. Ann. f Cie. Phil. v. g Tac. 1. Histor. h 111. Hist.

mere. & malo ut [a] integra aucto-
ritas tua maioribus remediis servetur.

Inter- Tamen interdum haud abnuam,
dum per [b] presidium te ab audacia mutuari.
teipsū. Fecit magnus Cæsar, &

[c] -- stetit aggere fultis
Cespitis, intrepidus vultu, meruit
que timeri

Nil metuens.

[d] Etiam Divus Augustus vul-
tu & aspectu Altiacas legiones ex-
territuit.

Cur non tu idem in re ancipiti,
& [e] ubi periculosior sit quies, quam
remeritas?

Forte aliquod illi metuent: &

[f] Deteger imbelles animos nil
fortiter ausa

Seditio, tantumque fugam medi-
tata iuventus.

Nam plebem nosce. [g] ferocior
illa ad rebellandum, quam ad bellan-
dum.

Eique insitum [h] tentare ma-
gis, quam tueri libertatem.

Audi vaticinium: [i] Omnis
multitudo, maxime militaris, mo-
bili impetu fertur. Ita Seditio non
remedia quam principia, maiora
sunt.

[a] Co-

[a] Coquus magnum ænium quan-
do servet, paulla confusas trua.

Quid tamen si coaluit & iam Interdū
fortis est Seditio? nempe [b] for- tamē vi
rioribus remediis agendum: compri-
menda:

[c] Et si imperium detractetur,
bello certandum.

Nec tamen statim. [d] Da ma- Sed len-
lorum pœnitentiæ, bonorum consensui ra.
spacium.

[e] Cogita diem forsitan tempus-
que ipsum leniturum iras, sanitatem-
que animi allaturum.

Interea varie [f] spem offer, me- Variis
tum intende. artibus

Sed inprimis per artes divelle artibus
eos ac disunge: [g] quo tutissimo ver/an-
remedio consensus multisudinis exte- da:
nuatur. Disium-

Quosdam occultis præmiis ad te genda:
allice. [h] neque unquam deerunt, Corru-
qui gratiam melioris partis bono pu- pendenda:
blico velint quasitam.

Quosdam subdole ad ipsos mit-
te: qui eadem [i] velle simu- Fallen-
lent, quo plus auctoritatis consiliis da:
insit.

Hi

a 1. Hist. b 1. Ann. c Lucan. v. d Tacit. 1. An.
e 1. Hist. f Lucan. v. g Ex Liv. v 11. h Idem y 1.
i Curt. ix.

a Titinius. b Tac. 1. Ann. c Ibid. d 1. Histo.
e Liv. 11. f Tac. 1. An. g Tac. 14. Hist. h Liv. 11.
i Tac. 11. Hist.

Verbis demulcendis: Hi fallent. Tu quoque da verba: quoniam [a] verba apud eos plurimum valent.

[b] Τὸν λύκον ἔφασι τὸ ἄτωρ κερτεῖν. δὴ μὲν ἡ δὲ πῶλιν ἐν τῷ ἄτωρ ἄν δ'εὶ μάλα σα. Lupum aiunt auribus non teneri: at populum & civitatem auribus maxime oportet ducere.

Ambiguis promissis inducenda: Offer blanda, imo ambigue promitte. quid refert? Facile mox [c] irrita facies, qua per seditionem expresserint.

Ego bonum hunc dolum toto ostio admitto. Falle, falle potius, quam cæde. Quod si quid hic macula; elui id velim clementia & lenitate. Ad te redierunt? ne sævi, [d] Omnium culpa fuit, paucorum sit pœna.

Abunde satis, si [e] nefaria seditionis aultores sanguine luant, quod admiserunt.

[f] Imo si unus alterve, maxime prompti, subvertantur.

[g] Quidquid multis peccator, inultum est.

[h] Unde orta culpa est, ibi pœna consistat:

Et

a IV. Hist. b Plut. Polit. c Tac. I. An. d Ex Tac. Hist. I. e Livius xxv. f Tac. II. Hist. g Lucan. v. b Lib. XIII.

Et scito [a] ad multitudinem, castigationem satis esse.

Sed nec in confcios inquire. Boni Inquisitio tolli-
na fide securi omnes sint: & Tibertii exemplo, [b] quanquam multorum.
ti sustentasse opibus, iurisse consilium dicentur, haud queres.

CAPVT V.

De Tyrannide, quid ea sit, & eius ingenium? mala subiecta oculis: questumque, tollenda ea an toleranda?

TERTIA inter Civilis belli causas, Tyrannis. Quid ea est? Definitio Ty-
VIOLENTUM VNIVS IMPERIVM, ranno-
PRAETER MORES ET LEGES. Aio ranni-
violentum. quia in communi dis.
omnium odio, necessario Tyrannus decurrit ad hoc asylyum. Vis ei
adhaeret:

[c] Quod civibus tenere te invitissimas,

Strictus tuetur ensis.

Præter alia, hoc inter Regem Tyrannumque discrimen est: [d] quod alter arma habet, quibus in munimentum pacis utitur; alter Et terretur magno timore magna cædia compertor.
scat.

Aio etiam, Præter mores aut leges. Nam apud Tyrannos sine lege est:

[a] Ius

a Ibid. b Tac. II. An. c Sen. Herc. Fur. d Sen. I. de Clement.

[a] *Ius est in armis, opprimit leges timor.*

[b] *Auferre, trucidare, rapere, falsis nominibus imperium, atque ubi solitudinem fecerint, Pacem appellant.*

Sine bono nullo iure: Specie tamen aliqua legum, evertunt leges: & habent huic rei Delatores. quod [c] genus hominum publico exitio repertum, nec pœnis unquam satis coercitum per præmia eliciunt.

Amat Delatores. [d] *Atque ut quis districtior accusator, apud eos velut sacrosanctus est: leves, ignobiles, pœnis adficiuntur.*

Tuetur malos. Itaque sub iis [e] *quam quisque pessime fecit, tam maxime tutus est.*

Tyrannis enim [f] *boni quam mali suspectiores sunt, semperque aliena virtus formidolosa est.*

Odit formidatque bonos, Inde [g] *sinistra erga eminenti interpretario; nec minus periculum ex magna fama, quam ex mala.*

aut illustres. [h] *Nobilitas, opes, omisi gestique honores, pro crimine: & ob virtutes certissimum exitium.*

Etiam doctos. Imo etiam ob Doctrinam. Nam [i] *pellunt Sapientia professores, & omnes bonas artes in exilium agunt.*

Quid

Quid ita? [b] *nequid usquam honesti oculis occurrat.*

Ipsi enim vitiosissimi, [b] *inimicas vitii artes, non odio magis, quam reverentia relegant.*

Quin metu apud posteros infamiz, sæviunt in ipsa Scripta: & [c] *monumenta clarissimorum ingeniorum in foro ac comitio urunt.*

At non etiam [d] *illo igne abolent vocem populi, & conscientiam generis humani.*

[e] *Mihi scordiam eorum irridere libet, qui præsentis potentia freti, credunt extingui posse etiam sequentis ævi memoriam.*

[f] *Nam contra, punitus ingenii Deus gliscit auctoritas, neque aliud externi maiores reges, aut qui eadem sævitia usi sunt, & memini dedecus sibi, atque illi gloriam peperere.*

Hæc facta Tyrannorum: qui Fructus? acerbi. Sunt enim in omnium odio: & [g] *malos Principes detestantur, etiam qui malos faciunt.*

In assiduo Metu: & [h] *ad omnes vicissim suspiciones pavidi.*

[i] *Ideo adimunt per inquisitiones metus.*

A a lo.

a Sen. Herc. Fur. b Tac. Agric. c Tac. iv. Annal. d Ibid. e Sallust. f Idem Catil. g Tac. Agric. h i. Hist. i In Agric.

a Ibid. b Plin. Paneg. c Tac. Agric. d Ibidem. e iv. An. f Ibid. g Plin. Paneg. h Tac. i. Hist. i In Agric.

loquendi audiendique commercium.

Nec linguas solum, sed et
omnium manus observant, & ut
quoque tempore quo non captantur,
peti se iudicant; nullumque momen-
tum immune à metu habent.

[b] --- Sors ista Tyranni
Convenit: invideant claris, fortis,
que trucidant;
Muniti gladiis vivant, septique
venenis;
Ancipites habeant artes, trepidi
que mimentur.

Cōscien- Adde cruciatus & tormenta in-
tia sua terna. Nam [a] si Tyrannorum me-
premi- res recludantur: possint aspici lan-
tur: & ictus, quando ut corpora verber-
entur, ita se vitia, libidine, malis consi-
tū animi dilaceretur.

Et

[d] Quam vellent numquam se-
ptis fulsisse superbis!
[e] Adeo facinora atque flagitia
sua ipsi quoque in supplicium vertunt

Infortu- Denique quis exitus? deiecit
num in- aut cædes. Nam [f] reges consens-
venit. scunt, liberisque ac nepotibus tradunt
regna: Tyrannorum execrabilis et
brevis potestas est.

Thales interrogatus, [g] si di-

OROR:

a Sen. l. de Clem. b Claud. iv. Conf. Honor.
c Tac. vi. Ann. d Sil. xiii. e Tacit. vi. Annal.
f Sen. l. de Clem. g Laërt. in eius vita.

οὐδὲν εἶν τι δεινότερον, ἢ ἐργασθῆναι, Nam
τύραννον: Quid difficile vidisset? Ty- raro
rannum, inquit, senem. diuturni
tyranni.

Nec poëta noster vanus:
[a] Ad generum Cereris, sine cæde Karo in-
& vulnere, pauci cruceati.

Descendunt reges, & secca morte
tyranni.

- Immanem belluam hanc vides De Re-
sed quod in eam remedium? du- medio.
plex: Auferte, aut Ferre. Illud,
erectioris spiritus est; cui videtur Tollere
[b] moriendum perius, quam vultus quidam
aspiciendus tyranni. volunt.

Nec ego reprimō, cum sciam
[c] Græcos homines deorum honores Cum
tribuisse eis, qui tyrannos necave- applau-
runt. su mal-

Audio etiam illum Tragicum: totum.

[d] -- Victima haud ulla amplior,
Potest, magisve optima mactari Fo-
vi,

Quam rex iniquus.

Sed tamen hoc alterum magis è Sed to-
Sapientiae norma censeo, & sapientius lerandè
è publico usu, Quisquis es inter sapien-
Subditos, si me audis, [e] sentum viden-
tibi magis quam gladium sume: tur.

Hoc inquam Tolerantiae scutum. Quid
Primum, nonne à Deo reges sunt? Deus
A a z ergo immisit.

a Juvenal. Sat. x. b Cic. l. De Offic. c Idem pro
Milonè, d Sen. Herc. Fur. e Ex Liv. lxx.

372. CIVILIS DOCTR.
ergo abceps, [a] *cadese qualiscumque Principis cruentare.*

Phœbus ille vatum dixit:

[b] -- δὲν ἴδους βασιλῆϊν ὄσι
κτείνου·

-- res est gravis occidisse

Regalem stirpem.

Nimis vere. Res gravis, imo ple-
rumque & infelix: si tamen exem-
plis credimus, omnis ævi. Ecce
privatim, vindicta statim sequi-
tur: & facinoris eius [ultor est,
quisquis successit.

[d] Tradita scilicet Principibus
more, munimentum ad præsens, in
posterum ultione.

Nam vel exempli causa,

[e] Regi tuenda maxime regum
est salus.

Publice At publice, quid nisi clades? &
minus. raro ea [f] moles convelli, sine con-
vellentium exitu potest.

Semper- Factiones ex eo, discidia, &
que ea bella intestina. Atqui ego cum
caussa Favonio assero. [g] χεῖρον τῆ
cladium. μοναρχίας παρὰ νόμου ἀδολέου ἐμ-
φύλιον. Peius deteriusque esse tyr-
nide sive iniusto imperio, bellum Ci-
vile.

Quidni

Quidni ergo laudabilius, no-
strum Ferre? [a] *meminisse tempo- melius:*
rum, quibus nati sumus. & bonos
Principes voto expotere, qualescum-
que tolerare?

Adco enim ista & ab alto. & *Ut cele-*
[b] *quomodo sterilitatem aut nimios sita om-*
imbres, & cetera natura mala; sic lu-
xum & avaritiam dominantium to-
lerare debemus.

[c] *Indigna, digna habenda sunt, Nā sub-*
rex qua facit. *ditorum*

Quid calcitras? [d] *Principi sum-*
est. pa-
mm rerum iudicium dii dederunt, vere.
subditis obsequi gloria relicta est.

[e] *Nihil tam exasperat servo-*
rem vulneris; quam ferendi impa-
quateret, nocet.

[f] *In ipsis aggressibus feris, artis-*
sima vincula, si se excitent, impri-
muntur, si quiescant, relaxantur.

Sed & in teipso vide, nequa du-
rioris imperii culpa. Nam ut vere
magnus ille regum dixit: [g] *Re-*
ges mi-
gum ducumque clementia non in ipso-
rigat:
rum modo, sed in illorum qui parent,
ingeniū sita est.

[b] *Obsequio mitigantur imperia.*

Interrogatur quispiā, [i] *quid ita*

A a 3 Spar-

a Tac. xv. Ann. b Homer. Od. π. c Tac. i. H. 14
d Ibid. e Sen. Oedip. f Tac. iv. Hist. g Plut. in
Bruto.

4 Tac. iv. Hist. b Indid. c Plaut. d Tac. iv. An.
e Egesip. lib. 11. cap. 1x. f Ibid. g Alexan. apud
Curt. lib. 11x. b Ibid. i Theop. tribuit Plut.

Spartastoreret? quia ne reges recte imperare scirent? Imo, inquit, qui civis parere.

Contumacia ex O bene! & tu tibi fume. Nam sæpe retractas, & [a] contumacia asperat. atque inani iactatione fumam fatumque provocas.

Et prælatio ni- Plenam meramque libertatem
mia li- spiras. nescius, [b] quomodo pessimis
bertatis. Principibus sine modo dominationem; ita quamvis optimis modum libertatis placere:

Et necessario [c] contumaciã inferiorum, lenitatem imperantis deminui.

Monita Ponc hos animos: & [d] com-
subditis: pesce ardorem, peritus obsequi, erutilusque utilia honestu miscere.

[e] Ne contumaciam cum pernicie, quam obsequium cum securitate malis.

Affidue cogita: [f] quanto libertate discordi servientibus sit utilis, unum esse cui serviant.

Qui Mali sæpe Principes, fateor &
provi doleo: sed calumniando peiores etiam facimus. Ita ingenium
ad que- relas. audent passim & gaudent
aut ca- lum-
niis.

[g] - humili lassisse veneno

Sum-

^a Tac. Agric. ^b 1w. Hist. cxvi. An. d In Agric. ^c 1v. Hist. ^f Plin. Paneg. ^g Stat. Theb.

Summa: nec impositos unquam cervicæ volenti

Ferre duces.
Atque, ut ille ait, [a] τὸ πρῶτον δὲ ἐὰν λέγῃ τοῖς ἰσχυροῖς Πραξενσι-
perium subditu semper grave.

Quid si aliud idem. Nam [b] Ferant vitia erunt, donec homines: sed nec praesens haec continua, & interventu meliorum melio-

Concludo igitur, [c] Ferenda regum ingenia, neque usui crebras mutationes.

C A P. VI.

*Quaestiancula per occasionem infer-
ta, An miscet se bellu Civilibus
vir bonus? utrimque ea agitata: &
cum discrimine aliquo personarum
definita.*

Hæc initia & hæ Causæ sunt belli Civilis. Modus Gerendi sequebatur: sed iuste negavi de eo Vir bone dicturum. Illud saltem hoc nus an loco lubet quarere, Qui gerat se civili in bello Civili vir bonus? quiete bello in-
scat, an abeat in partes? Quietem terfit?
Ratio & Exempla suadere videntur. Non de-
tur. Ratio: quia [d] arma civilia bene vi-
neque parari, neque haberipossunt, detur per bonas artes.

Atque etiam finis in iis plerum- ipsum
A a 4 que malum:

^a Thuc. 1. ^b Tac. iv. Hist. ^c xxi. Ann. ^d Tac. 1. Ann.

*Quia si-
tu in co-
malus.* que improbus: & duces [a] bonum
publicum simulantes, pro sua quisque
potentia certant.

[b] *His civilibus armis,* ait Sallu-
stius, dicta alia, sed certatum utrim-
que de dominatione est.

Quid ergo [c] viro bono & qui-
to, & bono civi magis convenit, quam
abesse à civilibus controversiis?

*Quia
crudeli-
ter geri-
tur.* Adde, quod sævitia quædam &
feritas annexa his bellis: à quæsa-
ne immensum abhæret vir bo-
nus. Cicero hoc ad aspectum clamat:

[d] *Melioris mediis fidius civis & vi-
ri* puto, quovis supplicio affici, quam
illi crudelitati non solum præesse, ve-
rum etiam interesse.

*Et viri
magni
abhor-
ruerunt.* Iam exempla si quærentur, illu-
stria sunt. [e] *Aiunt gloriari soli-
tum* Q. Hortensium, quod nunquam
Civili bello interfuisset.

[f] *Asinii etiam Pollionis factum
ac dictum memorabile.* Nam rogante
Cæsare, ut secum ad bellum proficiscer-
etur Asiaticum: Ego, inquit, discrim-
ine vestro me subtraham, & ero
præla victoris.

*Contra,
Debere
videtur.* Et plura reperies. Tamen altrin-
secus, Ratio pariter & Exempla.
Ra-

Ratio hæc. Vbi diffidit, cur vir *Est enim
bonus* se iungat se à suis? imo [a] *boni, bo-
ut bos* armata; sic ipse bonos viros, nos se-
aut eos quicumque dicentur boni, se. qui
quatur.

Sapiens ille Solon lege etiam *Et Solon
Medios* istos quietosque submo- *lege ita
vit.* [b] *In casu,* inquit, *civili discor-*
dia, qui non alterutra parte sese ad-
iunxerit, sed solitarius separatusque
à communi malo civitatis secesserit; is
domo, patria, fortunisque omnibus ca-
reto, exsul extorrisque esto.

Quid Romanus ille [c] *Cato,* *Fecerunt
virtutum* viva imago, *item viri*

[d] *Certi*us sapientis exemplar, magni
quam Hercules aut Ulixes,

Nonne non comitem solum
Civilibus armis se præbuit, sed
ducem? constat. Ergo & vir bonus
idem faciet. & [e] *quemcumque fors
tulerit casum,* subibit potius cum iis
qui dicentur esse boni, quam videatur *Nos dis-
à bonis* dissentire. *crimi-*

Conflitum sententiarum vides: namus.
nos quid volumus? pacē. Vtram- *Illustres
que* sententiam probam esse dici- *& actu-*
mus, sed cum discrimine quodam *osos in-*
personarum. Clarus quispiam aut *teresse*
illustris est? [f] *versari in rep. at-
volu-*

A a 5 que mus:

a Sallust. Jug. b Id. Orat. Macri tribun. pleb.
c Cæsar inter Epist. ad Att. x. ep. vii. d Ad Att.
ix. ep. iv. e Id. Ad Famil. i. ep. xvi. f Vell. ii.

a Cic. ad Att. vii. Ep. vii. b Agellius Noct. Att.
lib. ii. c xi. i. e Sen. de Tranq. d ii. de Tranq.
e Cic. ad Att. ix. ep. i. f Idem pro Sextio.

378 CIVILIS DOCTR.
que in ea excellētiū se gerere studuit?

Posterior ei sententia tenenda:
& faciendū [a] quod pecudes, que
dispulsa, sui generis sequuntur gregē.

Quis color aut ratio, cum tran-
quillis rebus ad clavum federis, ut
deseras abiiciasque eum, turbatis?
non potes. Huic generi hominum,
scimus [b] dignitati esse servendum,
scilicet consulendum, officii rationem in
omni vita esse duccendam.

Sed mo-
deste. Misce te & iunge: sed cum hac
lege, ut appareat [c] Sapientem &
bonum civem in initia belli civilis invi-
tum suscipere, extrema non libenter
persequi.

Minus
claros &
quietes,
quiesce-
re: Consilia tua si ad pacem con-
fers, si in ipso æstu belli, iræ ac vi-
ctoriæ moderaris: ô virum, ô ci-
vem! At parte altera, later ali-
quis? & est ex eo genere qui [d]
missos fecerunt honores, nec republi-
cam attingunt?

Hic, me iudice, nec civile qui-
dem bellum attingat. Cur nunc se-
det in turbidum illud mare, qui
tranquillum non tentavit? Ille ve-
ro [e] neque tutius, neque honestius
reperiet quidquam, quam ab omni
contentione abesse.

[a] Eli-

[a] Eligat censeo aliquod opidum
vacuum à bello, ad hæc decernuntur:
Sed cum ea item lege, ut [b] ne
propensior ad turpem causam vi-
deatur.

Animo saltem quis patriam non
inver? Cape exemplum ab ipsa
Modestia & Prudentiæ prole, Ti-
to Attico. qui [c] ita in rep. est
versatus, ut semper optimatum par-
tium & esset, & existimaretur: neque
tamen se Civilibus stultibus commit-
teret. quod eos non magis in sua pote-
state existimabat esse, qui se huius dedis-
sent, quam qui maritimus iactaren-
tur.

Vir optime salve, & probande Cesaris
magno illi Cesarati: qui [d] denun-
tiantem Pompeio, pro hostibus se habi-
turum qui reip. desissent: ipse melius Princi-
& neutrius parvi, sacrum sibi nume-
ro futuros pronuntiavit.

Hoc nostrum arbitrium est in re
litigiosa, in quo [e] facile intellego,
pugnandi cupidus hominibus me non
satis facere.

Sed iidem illi vitam meam co-
gitent: sciantque [f] consilia ne-
stra pacis & togæ sociæ, non belli at-
que armorum esse.

C A -

a Cælius ad Cic. lib. x. ad Att. b Cic. ad Att. vii.
ep. xxx. e Nep. in eius vita. d Suet. Jul. c. Lxxv.
e Cic. in iis ad Att. i. ix, Ep. xv. f Idem pro Marcel.

a Id. ad Att. vii. Ep. vii. b Id. pro Sextio. c Id.
ad Fam. iv. Ep. vii. d Id. pro Sextio. e Cælius
iis ad Att. x. Ep. vii.

De Finiendo Civili bello. & Operis
mei finis.

Sed ferio iam exsulato. & ut nau-
ta

[a] -- quando ex alto precul

Terram conspiciunt,

ex animo lætantur : sic ego, qui
terram non aspicio, sed tango.
Breve saltem spatium interest, de
Civili bello Finiendo: quod una,
nec mutata velificatione decur-
ram. Finitur Civilis discordia du-
pliciter, Pactione aut Victoria. Il-
lam eligo. & omnino melius [b]
civilis Sapiencia id potius extinguui, quam
armis & ferro rem in discrimen ad-

Duplex
ratio fini-
endi
civilis
motus.

Pactio
melior.

[c] Mihi omnis pax cum civibus
bello Civili utilior videtur.

Dies & Etiam temporaria & parum fir-
Tempus, ma. Nonne divulsi animi interea
semper coalescunt? Errant, qui exacta hic
pro regi- omnia volunt & ad liquidum per-
bus, ducta. Acute simul & vere Cur-
tius: [d] Nec fallebat Antipatrum
dissentire ab animis gratulantium
vultus: sed bellum finire cupienti opus

Diutur- erat decipi.

nū bel- Rex prudens sæpe [e] moram
lum iis magis quam bellum metuet.
noxium.

Tamen

a plaut. Mænech. b Cic. Philip. v. c Idē Philip.
11. d Liv. vi. e Liv. xxi.

Tamen plerisque placere video
Finiendi modum alterum: qui [a]
veram volunt & sine exceptione Vi-
ctoriam.

Quæ splendida sæpius, quam sa- *Victoria*
lutaris : nisi magna quadam pru- *plena*
dentia moderaris. Nam [b] ex vi- *vix hic*
ctoria cum multa mala, tum certe *cōducit:*
tyrannus existit.

Tu cave, & callidum Mucia- *Niscon-*
num hic audi : [c] Initia bello- *silio val-*
rum Civilium Fortuna permittent- *de regi-*
da, Victoriā consiliis & ratione per- *atur.*
fici. *Aucto-*

Illā adhibe, & inprimis semina *res mo-*
motuum tolle. Capita specie ho- *tuum*
noris aut munetis ablega, ut [d] *tollendi:*
nova cupientibus auferatur dux & *auctor.*

Ipsos milites remove, quos [e] *Instru-*
spargi per provincias, & Externo *menta*
bello illigari, pars consilii pacisque re- *remo-*
sita. *venda.*

[f] Sæpe bellum externum fit-
mam concordians peperit.

Sed ante omnia Clementiæ ve- *Leniter*
stigiis tu adhære, neque audies *cū aliis*
[g] importunissima genera homi- *agendū.*
num, qui tot miserorum civium san-
guine satiari nequiverant.

Qui

a Florus II. cap. xxi. b Cic. ad Att. vii. ep. v.
c Tac. III. Hist. d Tac. xvi. An. e III. Hist. f
v. Hist. g Sallust. ad Crf.

[a] Nunc voto finiendum, volu-
eris est.

[b] Et socios, cives, ac Deum Et pro
ipsam precor, hunc, ut tibi ad finem Principe
usque vita, quietam & INTELLI-
GENTEM HUMANI DIVINIQUE
IVRIS MENTEM duit: illos, ut
quandocumque concesseris, CVM
LAVDE ET BONIS RECORDATIO-
NIBVS, facta atque famam nominis
tui profequantur.

ANNVE O REX REGVM.

¶ Vell. II. b Tac. IV. Ann.

382 CIVILIS DOCTR.

Non au-
diende
fingui-
naria
hirudi-
nes.
Saluta-
re confi-
lium.

[a] Qui te ad crudeles pœnas, aut
acerba iudicia invocant.

Scilicet ut ipsi [b] strahant, ra-
pian, & tanquam urbe capta, libidi-
ne ac licentia sua pro legibus utan-
tur.

Non, non: Brutus tibi doctor
melior, cuius saluberrimum effu-
tum, [c] Acrisius prohibenda esse
bella Civilia, quam in superatos ira-
cundiam exercendam.

[d] Indica à plevisque ignoratione
potius, & falso atque inani metu,
quam cupiditate aut crudelitate civi-
le bellum esse susceptum.

Ita restuas augebis; ita famam;
& efficies [e] ut nec inimici quidem
queri quidquam audeant, nisi de ma-
gnitudine tua.

[f] Nullum ornamentum Prin-
cipis fastigio dignius pulchriusque est,
quam illa corona OB CIVES SER-
VATOS.

Decus
regum,
clemen-
tia.

CON-
CLVSIO.

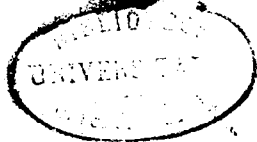
SED ego hactenus, ô Princeps,
[g] quæ mihi utilissima falsu vi-
sa sunt, quæque tibi usui fore cre-
didi, quam paucissimis posui, per-
scripsi:

[a] Nunc

¶ Ind. b Indid. c Cic. ad Brut. Ep. II. d Idem
pro Marcell. e Sal. ad Cæf. f Sen. l. de Clem.
g Sallust. ad Cæf.

Handwritten scribbles at the top of the page.

IUSTI LIPSI
AD LIBROS
POLITICORVM
NOTÆ,
ET
DE VNA RELIGIONE
LIBER.

REVERENDO ET AMPLISSIMO
 PRÆSVLI
 IOHANNI SARACENO,
 ABBATI VEDASTINO,
 ET A CONSILIIS
 STATVS BELGICI.

NOTAS quas vides,
 & adiunctum *De*
una Religione li-
 brom, aucta hæc
 varie aut innovata, tibi da-
 tum dicaturque imus, Am-
 plissime Præsul: atq; intimo
 meo voto, utinam maius
 aliquod aut speciosius mu-
 nus! Certe merebaris, & im-
 pense ego volebã. sed quid
 est? aliud præ manu nunc
 non erat, & differre diutius
 professionẽ huius æris alic-
 ni, pudor meus & ingenuus
 animus recusabant. Tu ille
 es, cuius beneficia à qua-

driennio iā in me summa: qui advenientem in amicitiam tuam admisti, aut potius advocasti; fontem benignitatis tuæ ultro referasti; & vere fontem: ita largiter & perenniter in me fecit. Nec in me tantum. publica & testata beneficia tua sunt in omnes, quibus commendatio aut insigne aliquod est Religionis, Virtutis, aut Doctrinæ. Enimvero sacra si intuear, quis magis ea defendit, ornavit, ampliavit? Aræ & templa vetera instaurata, aut nova instituta, tui operis sunt; tui, religiosorum cætus correcti, aucti, propagati; & uno verbo, omnes pietatis veræ, id est, antiquæ, mystæ aut cultores, te habent decus, subsidium, portum. *Quid* aliæ virtutes? simile. & cum nulla in re minus ratio constare

stare tibi videatur quam in donando, mira prudentia domestica tua aut parcimonia sit, ut supersit semper quod dones. Nec ista in gratiam aut gloriam. Deo soli & usibus humanis imputas: & fructum beneficii unum censes, fecisse. Ut stellæ in cælo lucent, hoc tantum ut luceant: sic tu natura & inclinatione beneficus, sine alia affectatione aut aspectu. O rarum mirumque virum! & in litteris magis hoc lubet diffundere, id est, in re nostra. *Quis* earum titulum in Belgica sibi inscripsit, & te Patronum non ascripsit? rarus: cum etiam eos qui colorem & speciem earum habent, iuves. De Nicolao Quinto, egregio inter Pontifices, fama tenet, cum sermo aliquando esset, de Musicis litteratis-

que viris, & diceret quispiã
Poëtas aliquot bonos Roma esse.
Non credo, illum subiecisse:
cui enim ad me non ventant, qui
etiam malis pateo? Magni, sed
 & candidi animi vox, qua
 significabat, non compotes
 solum optimarum artium,
 sed & candidatos à se dili-
 gi: & in iis demerendis mu-
 nerandisque decipi se, et si
 non deceptum. Excitabat
 scilicet ita alios: & ad rem
 magis invitabat, cū & spem
 viderent honorari. Simile
 in te est: & quisquis nomen
 hoc litterarum haber, vela-
 menta & insulas, ut sic di-
 cam, præfert, quibus apud
 te exoret. Ah utinam in hac
 & alia virtute tibi similes,
 qui gradu similes! quorum
 aliqui (plerique nolo dice-
 re) in illa altitudine, nil nisi
 alti sunt: & ut cupressi, cete-
 ra steriles, præter speciem
 nihil

nihil habent. At vero in te
 laudanda etiam alia. hoc
 imprimis, quod curas tuas à
 singulis ad publica etiam
 profers: & patriam consiliis
 & prudentia opportune iu-
 vas. En tenebras & confu-
 sionem temporum; tempe-
 statem in mari, in terra; bel-
 la pro Religione, pro impe-
 rio; dissidia cum veris ho-
 stibus, cum civibus; & o-
 mnia sic turbata aut despe-
 rata, ut pars consilii censea-
 tur, consiliis non se miscere.
 Sed tu is obviam, & in quie-
 te aut subductione aliorū,
 manum ad clavum porri-
 gis: porrigis dico, sed advo-
 catus. Ille, ille Rex post ho-
 minum memoriam Opti-
 mus Maximus, bona tua vi-
 dit, cum te coram vidit: il-
 lam dignitatem corporis,
 eloquium oris, animi pru-
 dentiam: & statim in san-

etius illud consilium, quod
 rerum statusque vocant, ad-
 fcivit. Quam iudicio hoc
 fecerit, iudicia omnium cō-
 sentiunt. qui te mirantur, ut
 Numam aliquē aut Lycur-
 gum, sacris humanisque re-
 bus, pacis bellicque artibus,
 mixtum & idoneum: & in
 duplici munere, feliciter &
 industrie omnia, sic ut in
 uno alius, obeuntem. Maeste
 his virtutibus PRAESVL, &
 aliis, quas fileo: quia iam-
 nunc gravari te sentio hos
 sermones, in quos nec me
 dedissem, nisi quia publice
 interest, aliquod virtutibus
 præmium, aut præconium
 saltem esse: & ne iis sit tan-
 tum ex conscientia merces.
 Tu meum animum, quod
 præcipue volebam, vides.
 tuum nunc & postea; etiam
 nunc, credo, cum avulsus ab
 hoc corpore in æternis illis
 locis

locis erit. Quæso ut ita cen-
 seas, & eius obnoxii addi-
 ctique testes, ac velut obfi-
 des, hos libellos capias: si
 per se haud magni pretii,
 operi tamen adnexos, cui
 pretium aliquod fama ad-
 huc esse voluit, & spero vo-
 let. Quod autem non perfe-
 ci uno tenore & protelo to-
 tum opus, non mea culpa
 aut ignavia est: sed valetu-
 do interpellavit, tum & oc-
 cupatiunculæ, quæ nimis
 sæpe distrahunt aut divel-
 lunt. Fiet alias, si ille vo-
 let, qui super nos vult & po-
 test: qui te AMPLISSIME
 PRAESVL, Religioni, Patriæ,
 nobis diu servet. Lovanii,
 postridie Natalem Domini-
 cum. ∞. Ic. xcv.

POLITICORVM

NOTÆ.

SVETONIVS IN AVGV.
STO, CAP. LXXXIX.

IN evolvendis utriusque linguae au-
toribus, nihil eque seclabatur, quam
Præcepta & Exempla, publice vel
privatim salubria: eaque ad verbum
excerpta, vel addomesticos, vel ad
provinciarum exercituumque recto-
res, vel ad urbem magistratus plerum-
que mittebat: prout quisque monitio-
no indigeret.

IVTSI

POLITICORVM LIBRI.] Ita in-
scripti, nee perperam. Nam etsi lo libro-
proprie de Principatu agimus, & rum.
eius instructio mihi scopus: ta-
men & librorum prior pars velut
commune vocabitur ad quamque
Rempubl. est: & passim præcepta ad
omnem Civilem vitam.

Sive Civilis doctrinæ.] Recte ita
licet vertere: imo Politicen ipsam
Civilitatem Apuleius reddidit, de
Philosophia: & Seneca Civilem eius
partem dixit.

IN CAPVT I.
Præloquium.

Veterum monitis, imo & verbis.]
Ita fecimus. Lapides & ligna ab aliis
accipio: adificii tamen exstructio &
forma, tota nostra. Architelus ego
sum, sed materiam varie undiq; cen-
duxi. Nec aranearum sane textus ideo
melior, quia ex se fila gignunt: nec
noster vilior, quia ex alienis libamus,
ut apes.

PAG. 29.

Forma
scriptio-
ni.

Duos Rectores, Prudentiam &
Virtu-

Fulcrum Virtutem.] Sive duo etiam fulcra: sine quibus laudabilis & firma Respublica nulla unquam fuit, nulla erit. *Reip.* Tetigerunt utrumque alii: sed si neminem distincte aut plene præceptum implexum dixerim, libera magis vox erit quam superba.

IN CAPVT II.

De Deo.

PAG. 31. **R**ECTVS de Deo sensus, in Deum cultus.] Ita Pietatem definimus. & hac duo sane præcipua eius munera sive partes, Prossè supremum illud nomen, & Venerari. Laßianus: [a] Omnis sapientia hominis in hoc uno est, ut Deum cognoscat & colat. A Sensu tamen veniendum est ad cultum. Idem: [b] Sapientia præcedit, Religio sequitur: quia prius est Deum scire, consequens colere.

Ita appello Summum illud.] *Heu miseriam!* adeo à cognitione Summi illius remoti sumus, ut ignoremus & nomen. Ipse increpat: [c] Cur quæris nomen meum, quod est Mirabile? [d] Et Damascenus. τὸ θεῖον ἀνεπίλητον πάντως καὶ ἀνόητον ἔστι. Comprehendi omnino divinum illud non potest, neque nominari. Etsi nos tamen nomina ab antiquo habemus, & quod miremur, ple-

taque

taque gentes quadrilitera. Sed cum eodem Damasceno sentio, nullum nomen aptius Deo tribui, ἢ ἵπτος. Causa. ἐν τῷ ὄλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ συλλαβῶν ἔχει τὸ ἐπὶ, ὅτι πᾶσι λατρεῖς ἰσῆας ἀπειρον καὶ ἀβέβαιον. Quod ei conveni-

men aptius Deo tribui, ἢ ἵπτος. Causa. ἐν τῷ ὄλον γὰρ ἐν ἑαυτῷ συλλαβῶν ἔχει τὸ ἐπὶ, ὅτι πᾶσι λατρεῖς ἰσῆας ἀπειρον καὶ ἀβέβαιον. Universum enim illud esse complectens in se ipse habet, quasi mare quoddam infinitum & immensum. Pulcherrime Hermes: [a] Ἐστὶν αὐτὸς καὶ τὰ ὄντα, καὶ τὰ μὴ ὄντα. Ipse est, & quæ sunt, & quæ non sunt. Quo sensu? addit, qui est, τὰ μὴ γὰρ ὄντα ἐφαίθεσθε, τὰ μὴ ὄντα ἔχει ἐν ἑαυτῷ. Nam & quæ est.

sunt, aperuit; & quæ non sunt, habet in se ipse. Ille scilicet est (Egyptiorum templis ritè inscriptum) τὸ γὰρ ὄντος, καὶ ἐν, καὶ ἐσόμενον quod fuit, quod est, quod erit, [b] ille, ut Apostolus ait, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia, hæc Dimissio talia nec impie nec inscite dici possunt: animi sed quanto augustior & Deo dignior hic tua illa confessio! [c] Ἀνεκλάλητος, ἀρρητος, σιωπῆ φανερόντος ineffabilis, uō dicendus, silentio exprimensus.

Mentē solutam quam dā.] Mem- tem, sed mente subtiliore. Hermes ille vere Ter. maximus in his divinis: [d] mente ἢ ἄλλος μὴ τὸ λεπτομερέστερον, ἀπὸ ἀέρος ὃ, ψυχῆς, ψυχῆς ὃ, ἕως ἄερος, ὃ θεός.

a Lib. 111. Inst. cap. xxx. b Lib. 1v cap. 1v. c Lib. Medicum cap. x111. d 1. De Fide, cap. x111.

a Pœmand. cap. v. b Ad Rom. xi. c Hermes Pœmand. cap. 1. d Pœmand. cap. v.

Deus. Materia subtilior, aër. aër, anima. anima, mens. mente, ipse Deus.

Quo sensu Deus in sempiterno motu? Præditam motu sempiterno.] Resse accipe: pro vita & actione Aristoteles explicabit: [a] Θεὸς ἰνὲρρα, ἀθανάτια. οὐτο δὲ ἐστὶ ζωὴ ἀίδιος. ὡστε ἀνάγκη τῷ θεῷ κίνησιν ἀίδιον ὑπάρχειν. Dei actio, immortalitas, hoc autem est perpetua vita: ut necessum sit Divinitati motum perpetuum inesse.

Vivit perpetuo. Nam de alio motu, sane falsum. Ille omnia movet, immobilis: omnia quatit, inconcussus. Hermes: [b] τῷ αὐτῷ τὸ κινεῖσθαι ἔστι ἐν κινήσει κινεῖν, ἀλλ' ἐν ἴσῳ πᾶσι τὸ κινεῖσθαι ἴσηται. Omne motum nob in moto movetur, sed in quiescente, & id quod movet, quiescit.

Movet, non movetur. De Deo etiã vera dicere, periculosum.] Qui enim scis, an dicas vendicanda: *τα?* Circumtus infinitum & æternum Nec nisi illud, tu pusille, tu mortali. Atque in sacris hoc sensu, istud verum. Alias, non ne tradita. go quin de Deo libere & vere dicamus, qua de se ipse, id est, qua in sacris mysticisque libris reserantur.

Pauca de Deo De Deo etiã vera dicere, periculosum.] Qui enim scis, an dicas vendicanda: *τα?* Circumtus infinitum & æternum Nec nisi illud, tu pusille, tu mortali. Atque in sacris hoc sensu, istud verum. Alias, non ne tradita. go quin de Deo libere & vere dicamus, qua de se ipse, id est, qua in sacris mysticisque libris reserantur.

Vitium animi, Qui melius scitur, nesciendo.] Hoc quoque pari cautione & sensu. in illum Curiosos tantum excludimus: quoniam, ut ait Basilii, τὸ ψυχῆς ὄσον.

μα

μα ἔστι, τὸ κακῶς κ' ἀπειρήτως ζῆ-
την ἀεὶ θεῷ. Animi morbus est, male & superflue de Deo querere. Quid autem queramus? Cæli aut sideris Et in-
vnius naturam pl. ne nondum cepi. quistio
mus: & volumus cæli siderumq; au-
ca vana. Horæ? Vani, Vani! Pœtam audiamus:

[a] Θεὸν νόμιζε, κ' σέβε, ζήτῃ
ἴμη.

Πλεῖστον δ' ἐδένελλο τῷ ζῆτειν ἄχρῃ.
Deum esse crede, & colito, sed non querito.

Nam nil habebis aliud hic, quam querere.

Sed & Bias olim monuit: [b] ἀεὶ
θεῶν λέγε, ὡς εἶσι. De diis hoc tantum d'c, esse. Pius noster scriptor Venera-
magis pie: [c] Deus religione intel-
ligendus est, pietate profitendus rimare.
est: sensu vero persequendus non est, sed adorandus.

Effectus tamen eius] Omnino Deus in
Dei opera & effectus noscenda, si vis effectū,
ipsum. [d] Νῆς ὁπᾶ] ἐν τῷ νοῦν, ὁ
& ab iis
Sis ἐν τῷ πνεῖν, ait Hermes. Vt so-
noscen-
lem deficientem non directo, sed in
dus.
aquin intuemur: sic Deum in operibus.

Affectus (si ita appellare fas.) Affe-
Merito dubito, imo non dubito. Nam
Eius nul-
revera affectiones nullæ in perfectilla li in
simplicique natura, sed pure respice. Deo.

Da-

Damasenus: [a] ποιότητος τὸ θεῖον
 ἰσθ' θεον' Qualitatis Deus experts.
 Itaque propriè non ille Sapiens, Be-
 nus, iustus: sed Sapiencia, Bonitas,
 Iustitia. *Hilarius:* [d] Quidquid in
 Deo est, Deus est: totum quod in
 eo est, unum est. *Et Augustinus:*
 Quidquid ibi intellegi potest,
 substantia est. *Nec Plato ignoravit:*

[c] Αὐτὸ τὸ ἴσον, αὐτὸ τὸ καλόν,
 αὐτὸ ἕκαστον, ὃ ἔστι τὸ ὄν. Ipsum æ-
 quale, ipsum pulchrum, ipsum
 singulum, quod est id quod est.

Interest animis, & mediiscogita-
 tionibus intervenit.] *Atque hoc im-
 primis mortales, vitæ peccatis. Hesio-
 dus:* Πάντα ἰδὼν Διὸς ὀφθαλμοῖς καὶ
 πάντα οὐρανοῦ.

Et Epistetus plane divinitus: [d]
 Οὐρανὸν κλείσθητε τὰς θύρας, καὶ σκότος
 ἐνδον ποιήσθητε, μέγαν δὲ μυστήριον τε
 λέξεσθαι, ὅτι μόνος ἐστὶ, ἢ ἑὸς ἐστὶ. ἀλλ' ὁ
 θεὸς ἐνδον ἔστι, καὶ ὁ ὁμοιωτὸς δαίμων
 ἔστι, καὶ τίς πέποις χεῖρα φωτός, εἰς τὸ
 βλέπεσθαι τι ποιεῖτε. Cum ianuas ad-
 duxeritis, & tenebras intus feceritis,
 ne unquam in mentem veniat
 dicere, quod soli estis. non enim
 estis, sed Deus intus est; & Genius
 vester intus est. Quid autem opus
 iis lumine, ut videant quæ agatis?

I N

OMNIA prospera colentibus PAG. 35.
 Deos, adversa spernentibus.] *Cuius re-
 ligione*
 Serio cogitare debet Princeps. *Religione*
 neglecta aut prolapsa, traxit semper resp. flo-
 tempub. secum, & trahet. *Vates ille res, aut*
 haud vanus: *cadit.*

[a] Di multa neglecti dederunt
 Hesperia mala luctuosa.

[b] *Et Lactantius asserit.* Ideo mala
 omnia rebus humanis cottidie in-
 gravescere, quia Deus mundi hu-
 ius effector & gubernator dereli-
 ctus est: quia susceptæ sunt, con-
 tra quæ fas est, impia religiones.

In quam naturæ vitio nos pro- *Super-*
 ni.] *Adeo verum est ut in alia vitia stitiosi*
 duci videamur, in hoc rapi. *Plutar-*
 nos na- *chus* haud iniuria deplorat [c] καὶ ἀν-
 τυρα: *θεοποιῶν ἀδένειαν, ἔργον ἔχειν ἄκα-
 ἰδὲ κακὰ τῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ φρεσὶ μί-
 νων, ὅτι μὴ εἰς δόξαν δαίμονιν καὶ τὸ ἱερῶν.*
 φων, ὅτι ἵεις ὀλιγωρίας τῶν θεῶν καὶ
 πλεθροσύνῃ humanam infirmita-
 tem, metam terminumq; non ha-
 bentem, nec sui potentem: sed ef-
 ferentem se, modo in superstitionem
 & vanitatē, modo in neglectum
 rerum divinarum & contē-
 ptum. *Atqui, ut idem addit, ἢ δὲ ἄ-*

C c λάβει,

a De Fide. b De Trin. c In Phidone. d In
 Differat. ab Arriano digest. lib. i. cap. xiv.

a Horat. b Lib. v. In R. cap. viii. c In Camillo.

Totus,
 Substā-
 tia est.

In te-
 nebris
 Deus.

In me-
diocri-
tate vir-
tus.

Pessima
Impie-
tas:

Perni-
cies Re-

rumpu-
blicarū.

Super-
stitio ef-
ficax ad
regendū.

Vfurpa-
runt hoc
sine
multi.

λάτρεα, καὶ τὸ μὴ εἶναι ἄρα, ἀεὶ ἔσονται
Religio, & ut nihil nimis, opti-
mum: Si tamen peccandum est, fa-
teor tutius meliusque peccari in hanc
Superstitiois, quam illam impietatis
partem: [a] Νόστις ἢ μετὰ λυψυχίας,
ἀθεότης. ἢ ἴπτα δὲ εἰς τὸ ἄτα τὰ
κακὰ ἢ παλαιότερα, καὶ ἀραθὲν ἰδόν.
Magnus, magnus animi morbus
est, impietas: quoniam illum opi-
nio & inclinatio ad omnia mala
sequitur, boni autem nihil. Et sa-
ne ea stante, nunquam Resp. stabit.

Nulla res multitudinem effica-
cius regit, quam Superstitio.] Li-
vius de Numā: [b] Omnium pri-
mum, rem, ad multitudinem im-
peritam, efficacissimam, deorum
metum initiendum ratus. Et

multitudinem dico, non hanc toga-
tam tantum aut muliebrem, sed
etiam illam accitātam & militarem.
que, ut idem Curtius ait, [c] alio-
qui impotens, sēva, mutabilis, nisi
vana religione capta est, melius
varibus quam ducibus suis parer.

Itaq; usi vel abusi hac saepe viri Prin-
cipis ut P. ille Scipio, qui Iovē in Ca-
pitolio consulebat: Q. Sertorius, qui
cervā circumducebat: C. Marius, qui
Syrā quamdā fatidicā, Marrhā:
P. Sylla, qui in praetium praefere &

osten-

ostentare solitus sigillum Apollinis, &
exempla plura. Sed illud Caroli V II.

Gallorum regis eximium: cuius res
accusus valde reparavit hoc commen-
tum. Virguncula fuit L. hanna Lotha-

ringa, (a deone instincta, an humana
aliqua fraude subornata?) que pa-

lavi ad Regem venit: & mira con-
stantia asseruit divinitus se missam,

pellendis & Gallia Anglis. Res relata
ad consilium: suasa, dissuasa. Regi ad-

mittere visum, & prudenter. Eius sa-
ne opera, imo & ductus (nam arma

gerebat, & viris praebet) Anrelia-
num arca obsidione liberatum, &

pleraque alia fortiter ac feliciter ge-
sta. Ad extremum tamen vacillavit

variciniū fides, cum Iohanna capta ab
Anglis & Rothomagus ducta, igne

exusta est ut praestig. atrix.

At tu fuge.] Ab omnibus supersti-
tio arcenda, a Principe maxime. quē

altius scilicet cretusq; animus decet:
at Superstitio & aniles persuasun-

culē, ut cum poeta dicam,
[a] -- faciunt animos humiles
formidine divum,

Depressosq; premunt ad terram. Barbari
Et sane vilium sere aut barbarorum ad cam-

est Superstitio. Plutarchus: Εὐδελου-
ται εἰς δὲ τοιαυτοῦν εὐσὶ τοῦ ἑσπ-

CC 2 ... Raeb-

Virginis
Gallica-
na en-
thusia-
mus,
sive do-
lus.

Prin-
cipem de-
decet se-
perfitio.

Aut fe- *Ἰνclinant natura ad su-*
mine ac *perstitutionē barbari. Quod idem cen-*
pueri. *sebi de femineis imbecillisque naturis.*

Timor ei tui huius propria, Nivius timor, Ni-
comes & nius cultus. Seneca: [a] Superstitio,
angor. *error insanus est. amandos timeti;*
quos colit, violat.

PAG. 36. *Religentem oportet esse, religio-*
lutele- *sum nefas.] Mens prisco huic ver-*
bus sa- *sui, religionem cum modo habendam,*
nus in *ut omnia bona: quae talia esse de-*
versu *sinunt, si ille absit. Nam Religiosum*
veteri. *prisci dicebant in vitio, & cum copia*
quadam immodica, ut Mulierosum,

Modesta *Vinosum. Si autem alicui modus hic*
religio *servandus, certe Principi: imo omni-*
Principi *bis qui in Rep. versantur. Nicephorus*
cōvenit. *Gregoras haud in scite. [c] πῶς γὰρ μά-*
νη *καρσιόχρητι. ἢ γὰρ πᾶ. κτ' θεῶν*
θεωρία, ὅπως κ' ἀνθρώποις ἐν διατε-
ξι καὶ ἀρετῆς κ'
πολιτικῶν ἠσκησεν ἡ δόξα, κ' αἰετοῦ
ἔχει παραμάτων πανπίων, ἑὸν
λαὸν ὀδηγεῖν ἐς τὰ βέλτιστα κ' ἰσθη-
ρα ἀκατάστους. Nam qui in una Dei
contemplatione mentem defigit,
huic tali montes & speluncæ cō-
veniunt. at qui una cum virtute
civiles, etiam mores coniunxit, &
notitiā sibi paravit rerum varia-
rum,

AD I. LIB. POLIT. 405
rum, ille vero populū ad optima
& saluberrima ducere idoneusest.

Optimus animus, pulcherrimus
cultus.] Breviter hoc ipsum & acute
Lactantius: Religiosissimus est cul-
tus, imitati. Etiam Hermes Aegy-
ptius: [a] Ὀρθοκεία τῷ θεῷ μίαν ὄσιν,
μὴ εἶ) κελόν. Vnicus (certe præci-
pius) Dei cultus est, non esse ma-
lum. Possent hic quadam apposite &
vere: sed Megarensis ille Sapiens mi-
hi in clamat, αἰεὶ τῶτων οὐ ἐν ὄσῳ.

Moysem illum Aegyptium.] Hi-
storiciola, quam aspexi, amana & ho-
die utilis est. Tu, si lubet, ab auctore
eam pete.

IN CAP. IV.

De Fato.

ET vocem *Fata* sequuntur. *Hac* *PAG. 37.*
mente veteres Fata voluerunt Iovi *Fatum,*
presto esse cum stilo & tabulis, ad in- *Iovis*
scribenda eius dicta Latinus Patasus: *verbum.*
[b] An ut illi maiestatis tuæ parti-
cipi Deo feruntur assistere Fata
cum tabulis: sic tibi aliqua vis di-
vina subservit, quæ quod dixeris
scribat ac suggerat? [c] Et Marcia-
nus Capella Parcas, scribas Iovis ap-
pellat, quod eius decreta in æreas
tabulas referant. Ovidius aspexit:

--- cernes illic molimine vasto

C c 3 Ex

Religio
in vita
& sa-
lis.

PAG. 37.
Fatum,
Iovis
verbum.

Veterum
involu-
cra.

Ex ære & solido rerum Tabularia ferro.

PAG. 38.

Voluntas

à Fato

immu-

nis:

Nec ad

fatus:

[b] Αὐτῶν ὅ τῶ ποιῆσι ἐδὲν κα-

mala,

κὸς, ἐστὶ αἰχρὸν νεμεζιόμῳρον. ταῦτα

nisi à se,

γὰρ ἔστι τὰ πᾶσι τὰ τῆ χρεῖσι πατε-

impel-

πιθήματα, ὡσαύτ' ἰδὸς τῶ χαλκῶ, κὶ ῥύ-

litur.

πος τῶ σώσειν. ἀλλ' ἔτ' ἰδὸν ὁ χαλ-

κκιστὸς ἐποίησεν, ἔτι δ' ῥύπον ὁ ποι-

της γὰρ κεν, ἔτε δ' ἡ κενία ὁ δὲος.

Ab ipso conditore nihil malum

aut turpe esse existimandum est.

Hæc enim sunt affectiones quædã

adhærentes & concomitantes ipsã

generationem, sicut ærugo æs, &

sordes corpus. Atqui nec æruginem

faber fecit, nec sordes auctor

produxit, nec malitiam Deus.

Nullis consiliis vel auxiliis id

vitemus.] *Ammianus* : [c] Nulla

vis humana vel virtus meruisse

umquam potuit, ut quod præferi-

pfit faralis ordo, non fiat.

Deus nõ

Heu fatis superi certasse mino-

res!] *Ita Jupiter ipse apud alium pœ-*

Fato.

Ipsi homines, tamen in parte.] A Deo enim sunt, ait *Augustinus*, [a] omnium potestates, quamvis ab illo non sint omnium voluntates. Ab uno & perpetuo illo bono iure amovemus omnia mala. *Trismegistus*: [b] Αὐτῶν ὅ τῶ ποιῆσι ἐδὲν κακὸς, ἐστὶ αἰχρὸν νεμεζιόμῳρον. ταῦτα nisi à se, γὰρ ἔστι τὰ πᾶσι τὰ τῆ χρεῖσι πατε-

impelπιθήματα, ὡσαύτ' ἰδὸς τῶ χαλκῶ, κὶ ῥύπος τῶ σώσειν. ἀλλ' ἔτ' ἰδὸν ὁ χαλκκιστὸς ἐποίησεν, ἔτι δ' ῥύπον ὁ ποιτης γὰρ κεν, ἔτε δ' ἡ κενία ὁ δὲος.

Ab ipso conditore nihil malum aut turpe esse existimandum est. Hæc enim sunt affectiones quædã adhærentes & concomitantes ipsã generationem, sicut ærugo æs, & sordes corpus. Atqui nec æruginem faber fecit, nec sordes auctor produxit, nec malitiam Deus.

PAG. 39.

Fatum

inevita-

bile.

Nullis consiliis vel auxiliis id

vitemus.] *Ammianus* : [c] Nulla

vis humana vel virtus meruisse

umquam potuit, ut quod præferi-

pfit faralis ordo, non fiat.

Deus nõ

Heu fatis superi certasse mino-

res!] *Ita Jupiter ipse apud alium pœ-*

Fato.

Nullis consiliis vel auxiliis id vitemus.] *Ammianus* : [c] Nulla vis humana vel virtus meruisse umquam potuit, ut quod præferipfit faralis ordo, non fiat.

Heu fatis superi certasse minorum!] *Ita Jupiter ipse apud alium pœtaw*: [d] Me quoque fata regunt.

Et

Et Apollo Pythius apud Herodotum:

Τῶν περσοῦσι μάλιστα ἀδύακτά

ἔστι δὲ πορὺ ἐφ' ἡ, δὲ ὄ. Decretam

sortem nec Deo quidem est effu-

gere. impia sententia dicitur, an stul-

tata: Cur enim nomen vincatur à Fa-

to? numquam certant. Et nos ipsi cum

Deum supra Fata esse dicimus, magis

Stoicus contradicimus, quam aliquid

pro re dicimus. Nam quæ hic compara-

ratio? proinde est, ac si sit amigam Iu-

dexne super sententiam sit, an ipsa

super illum. Sed mutare, inquit, Nec id

Fata an Deus potest? Abi inepte: scitamen

to eum nolle. & hoc fatu. [a.] Ordini-

mutat.

nem fati æterna series regit, cuius

hæc prima lex est, stare decreto.

Consilia corrumpit.] *Quæ aut*

mala scilicet immittit, aut nec bona

Conilia

fortunat. [b] Τῆς γὰρ θείας ἐσυμ-

νοστρα

μὲ χεῖρος πορονοίας τοῖς ἡδ' ἀνθρώ-

ποῖσι βελούμασι ἡ κὶ φεάγουσι, πο-

απιατ.

πνεῖν αὐτοῖς ἀπαντὰ τὸ τέλεος, κὶ

σφῶδρα τοῖς ἐπιπλάτων. ἔτε γὰρ βε-

λητῶδες ὁ βελούφθρος. ἔτ' ἀνδρείος ὁ

ἀνδρείος, ἀλλὰ τὰ τε σφῶ βελούμα-

τα τοῖς ἀποφιν τελοῦται σφῶδες, κὶ

τὰ χυγαῖα κὶ ἀνδρικάτα τα φεσί-

ματα, ἀνιδρόν τι κὶ μάλα αἰσθῶν

ἡ ἡπαι καρπῶν.] Nam ubi divi-

na Providentia non commilitat

consiliis actionibusque homi-

num,

C c 4

a Lib. i. de Civit. cap. v. 11. b Cap. xiv. c Lib. xxi. d Ovid. ix. Metam. Lib. i.

num, malus iis exitus obvenit, & cogitationibus valde adversus. Nā tunc neque vir consultus, consultus est; nec fortis, fortis, sed etiam sapientissima consilia insipienter definiunt, & generosa maxime ac fortia facta turpem & infamem exitum consequuntur. [a] *Livius breviter, de Gallorum adventu ad Urbem*: Occærat animos Fortuna, ubi vim suam ingruentem frangi non vult. Sed & *Demosthenes, cum Athenienses suos videt consilio nihil facere, aperte clamat, vereri se μή τι δειμόνιον τὰ πωρόγυατα ἐλαώη*: nequid divinum rebus se inserat & adhæreat; nempe hoc à fato.

Fataper Ut quod accidit, etiam merito
causas accidisse videatur. [*Lucani eadem*
agens. mens:

[b] Hoc placet, ô superi, vobis
cum vertere cuncta

Propositum, nostris erroribus
addere crimen?

Et revera is ordo causarum & eventuum, ut etiam humana ratione non aliter cadere debuisset iudicemus. O mira sapientia! quæ res omnes ita dirigit & flectit, ut tamen ipsi illuc iussu vi-
nos saepe deamur. Quid ergo? ad peccatum in-
Deus in pellit Deus? non, non, sed ad lapsum, id
est,

est, res & fortuna mutat: ab alto de- externa
iicit, ab imo attollit; & hæc talia ex- mala.
terna; sic ut nos ipsi consilii falsisque
gradum nobis fruamus ad fatalem il-
lum lapsum, sive ascensum. Ut qui in Sed cum
vinclis à liethore ducitur, plerumque culpa
sponte it, trahendus tamen nisi eat: tamen
ita hic. nostra.

Tibi quis hic fructus? Frustrum
unum & præcipuum expressi, Patien- PAG. 41.
tia: licet alterum nunc addu, Scien-
tia. Vos qui in Regno aut Republica,
sute: ferri & volvi omnia sursum, de- In Fato
orsum, [a] & nullius rei eodem conside-
semper loco stare fortunam. randa

[b] Regitur fati mortale genus: volubili-
Nil sibi quisquam spondere po- tas rerū.
test. Hodie

Firmum & stabile. sic, cras

Atque ut noster ait, [c] rebus eun-
ctis inest quidam velut orbis, ut
quemadmodum temporum vices,
ita & motum vertantur: imo &
Imperiorum. Græci floruerunt? post
hos Assi, post hos Romani, post hos Regna
Scythæ: & quis scio an non brevi nova in firma.
aliqua gens? Nam [d] fati maligna
perpetuaque in omnibus rebus lex
est, ut a summum perducta, rur-
sus ad infimum; velocius quidem
quam ascenderunt, relabantur.

CC § [a] Sic

[4] --- Sic omnia verti

Cernimus, atque alias assumere
pondera gentes,

Concidere has.

Stare in fastigio Scythas sive Turcas
iam video. & stare. A multo annis
nulli eorum progressus: profecto (ve-
re vaticinor) spectant casum. Hac
Italia, quisquis rebus consilisque inte-
ret, considera: & quantum humano
ingenio potest, praevide quo inclinet se
sua. & tu ad illa. Nam miser quid
pugnes? [b] *κῆρ δὲ ἀνθρώπου ἐδίδά-
σκετο ἀγαθὰ πῶρ ἄ-σπαστος, ὡς ἔστα
μὴ ζωῶν ὡς ψίθυρος ἔχῃ ἢ ἀναθεὶς δε-
ξιάν, ἴστος κῆρ ἢ κῆρ Σάλασσα μά-
κρῃ κῆρ ἀπὸ ἀσπίδος ἀπασπείρηται
κῆρ τὸ δίκαιον ἀγασσοῦ ἀπασπείρηται ἐπι-
τιθεῖσθαι* ex ipsis factis homo dis-

Fatorū
deuergia
vidēda.

cat, quaecumque cooperantem &
commilitantem non habet super-
nam dexteram, his terram & mare
& aërem adversari, tanquam fugi-
rivum aliquē Dei & Iustitiae vio-
latorem efficaciter persequentia.

At contra, quo Fatum vergit, alia et-
iam omnia: & velut viā illi muniunt
ignari aut inuiti, Caesar ad Principa-
tum venire debet? Societate cum illo
Pompeius coeāt, & calide evebat iu-
xta sese. Denicere postea vult? frustra,
causam dumtaxat armorū prebeat,
turpi-

AD I. LIB. POLIT. 411.
turpiter & imperite ex Italia fugiat,
aleam de summa re uno praelio iaciat
festinauter. Romanos imperare satum
est? Annibal à Cannis Romam non
petat: Philippus scædus sine effectu
cum illo incat, & navis cum legatis
velut casu capiatur: ceteri item reges
quiscant, & alii post alios vincantur,
[a] fatali omnium ignavia. Quid
de hodierno Europa statu cogitem, si-
leo. Sed Fatum quid tibi vult? quod te-
lum subito in memicum? Ecce nuncius,
* PLANTINUM illum meum, quo
neminem ego, nemo me fidelius ama-
vit; illum pulcherrima artis columnæ,
& stili mei lucem; abuisse. Heu, heu,
ego vivo & scribo?

* Obiit
Kal. Iuliiis
anni c13.
10. Lxx-
ix.

IN CAPVT V.

De Conscientia.

POTEST contingere nocenti ut PAG. 43.
lateat, latendi fides non potest.]
Imitatus est & argute extulit minor
Seneca:

[b] Scelus aliqua tutum, nulla
securum tulit.

IN CAPVT VI.

De Probitate.

ESSE, quam videri, probus ma- PAG. 45.
[lis.] Machiavellum ergo nemo au- Pura
diat, qui simulatam nescio quam vir- Probitas,
tutem Principi induit, & scæna ser- Proba.
vien-

vientem. O dogma ad Principis perniciem pariter & subditorum!

PAG.46.

Honestum ei vile est, cui corpus nimis carum est.] Cato Censorius in hac sententiam: [a]. Cultus magna cura tibi, magna virtutis incuria.

IN CAPVT VIII.

De Vsu.

PAG.51.

QUISQVE in re Civili intelligens haberi volet, opus ei Experimentia.] Multa & pulchra apud Philosophum in loco vide, quem hic citavi. Illud certum, intellegere te aliquid ex lectione vel auditu in rebus Civilibus posse, atque etiam iudicare; tangere aut tractare eas non posse, sine usu.

Experimentia
in Rep.
opus.

IN CAPVT IX.

De Memoria rerum.

PAG.52.

PLURA ad Prudentiam confect.] Si ulla quidem res ad Prudentiam publicā privatamq; facit, sicut Historia, quam Leoni futuro Principi, Basilus pater iā Princeps, egregie commendat, verbis qua merito ascribo:

Historia [b] ἱστορίας ἀρχαίας ἐξέρχεται μὴ κατόνη. ἐν αὐταῖς γὰρ διήσεις ἀκόπως, ἀπὸ ἑξ ἑσῶν ἑκαστῶν ἐκκόπεται. καὶ λαν, & μάδοις ἐκείθεν τὰς τε τῆ σπουδαίων ἀρτίαι, καὶ τὰς τῆ φαύλων κακίας, τὰς τῆ βίαις πολυβότους μελιβολίας, καὶ τῆ

a Apud Ammian. lib. xvi. b Cap. lvi.

ἐν αὐτῶν ἀναμάκτων ἡσθαλαγάς, καὶ τῆ κόσμου τὸ ἀστυτον, καὶ τὸ τῆ ἀρχῆς διμυλίας πτωτων. καὶ ἀπλῶς εἰπέτω, τῆ μὲ φαύλων τὰς ἀμυλίας, τῆ σπουδαίων ἀναμάκτων τὰς ἀντιδόσεις. ἔων τὰς μὲ φύγης, ἵνα τῆ ἐκείθεν δίκης πεῖραν μὴ λάβης, τὰς τῆ κατορθώσης, ἵνα τῆ ἐν τεύθει ἐπάθλων καταξίωθῆς Per Historias veteres ire ne recusa. Ibi enim reperies sine labore, quæ alii cum labore collegerunt: atque illinc hauries & bonorum virtutes, & improborum vitia: vitæ humanæ varias mutationes, & rerū in ea conversiones: mundi huius instabilitatem, & Imperiorum præcipites casus. Et, ut verbo complectar, malorum facinorum pœnas, & bonorum præmia: quorum illa fugies, ne in divinæ iustitiæ manus incidas; hæc amplecteris, ut præmiis quæ ea comitantur, potiaris. Hæc Græcus ille Basilii Imperator, in libello quam Κεφάλαια Μονιμαξων ἐν τῇ ἀνὴν ἱνσκριψίς: probō, pio, & toria. digno quem Principes legant.

Eadem ad Civilem hanc partem PAG. 53. utilissima.] Non tamen omnī Historia, ne erres. Vt aurum non quavis terra gignit: sic nec hæc promiscua, Prudentiam Civilem. Quæ illa igitur? Quæ ea, quæ tres has Notas habet: Veritas Historiam, Explanationem, Iudicium. id est, Politicam quæ utilissimā?

quae legitima Historia est, & perfecta. Nec enim talem ego unquam consueo, cui trium horum aliquod deest. Prima Nota, VERITAS est, ut nempe res eventusque omnes puriter & ex fide narret, [a] nec quidquam (quo nimis forte inclinant scribentium animi) haustum ex vano velit. Olim & nunc rara virtus: & à qua non affectus solum aut affectu plerique abeunt, sed specie etiam virtutis. Nam si dem in Principiis aut statum censent, narrare aliquid non ex fide. [b] Acqui haec fundamentum operis est: & ἡ ἀληθὴς αἰτία in hac ipsa re. Dionysius ἀρχὴ φρονήσεως ἐστὶν ἡ σοφία: & Veritas, prudentiæ simul & Sapientiae. Ut animanti oculus si eruis, reliquum corpus inutile reddas: sic Historiam, si ab ea hoc lumen. In falsa & errante, quomodo non fallare semper & errare talis firmiter nunquam te diriget, aut tuas actiones. Nota altera EXPLANATIO est, ut rem scilicet non fideliter tantum narret, sed disponat etiam atque exponat. Quomodo, & quare, quidque gestum sit, addat: [c] ut non modo casus eventusque referat, sed ratio etiam causaeque noscantur. Magna haec laus, & Polybio in hoc, ita necessaria, ut usum

Eaque
Vera sit:

Quae
plana
sit:

non habebat quaecumque ea caret [a] ἰσορίας γὰρ, inquit, ἐστὶν ἀφίλητις ἡ Διὰ τὴν, ἡ Πῶς, ἡ Τίως χυρὸν ἐπέχειν, ἡ τὸ πᾶσι ἄνθρωποις ὁμοίως ἐξετάσασθαι τὸ τέλος, τὸ κατὰ τὸ ἀπορῶν αὐτῆς, ἀσόντων δὲ, μὴ δυνάμεως γίνεσθαι. Ab Historia si quis auferat, Quare, Quomodo, Quo sine quidque sit actum, & an ex ratione satis ceciderit; quidquid in ea reliqui, id ludicrum magis erit, quam doctrina. At Nota tertia, IUDICIUM, ut discrimen lumenque rebus mixta adhibeat: & haec probet, (sed breuiter, iudicium, & quasi aliud agens,) haec damnet, [b] quod praecipuum munus Annalium reor, ne virtutes blandiantur; utque pravis dictis factisque; ex potestate & infamia metus sit. O pulchra ista pars! & quae actiones vitamque omnem format & dirigit, si à iudicio tamen profecti adirecto. Nam pravus aliquis aut imperitus, frustra illuc se dabit: & cum suo tamen irritis magis, quàm nostra noxa, quis vanitas statim apparet. Ha sunt tres ille Note; quas in quacumque Historiarum reperies, Veteri sive Nova, scito purum Iudicium probamque; esse illic aurum. Scrutare. Historiam. Sed visne etiam ad specimen distinctum, qui sunt scriptores aliquot tales tibi ingenobisram? faciam: etsi in hoc iudicio, iudicium

cium

cium meum ipse in iudicium mitto. Distinguan per Tempora & Gentes. Inter Graecos veteres duo sunt mirifice mihi probi,

De Thucyde sententia nostra.

THUCYDIDES: qui res nec multas nec magnas nimis scripsit, sed palmam fortasse praecepit omnibus qui multas & magnas. Elocutione tota gravis & brevis, densum sententiis, sanus iudicii: occulte ubique instruens, actionum vitamque dirigens, orationibus & excursibus pene divinus. Quem qui sepius legas, plus auferas: & nunquam tamen dimittat te sine siti. Alter ab isto est.

De Polybio.

POLYBIUS, qui multa & praecleara libris XL composuit: sed pars pleraque, aut tota perit, aut mutilata ad nos venit, cum fraude generis humani. Ille iudicio & prudentia Thucydidi haud dispar, cura & stilo solutior, qui excedit, abruptis, diffundit, & saepe non tam narrat, quam ex professo docet. Sed rebus & salutaria ubique eius monita: & quem ego hoc magis Principibus commendatum velim, quod anxia in eum inquisitione non opus, sed sensus suos aperit & revelat ipse. Nam Thucydides saepe artior & obscurior: eoque, qui circa Principem magis, quam Principi aptus.

De Plutarcho.

Inter Graecos medius PLUTARCHVS est, qui non Historiam proprie, sed par-

volum

tulas Historiae scripsit & ablegit, Illustrium virorum vitas. Sed dignum tamen, si quis alius, Princeps scriptor, qui iudicium mirifice format, & diffusa ac plana quadam scribendi via ad Virtutem ubique & Prudentiam ducit, sed ad illam magis: & nisi fallor, melior omnino quam auctor auctor.

XENOPHONTEM praetereo? abest. De Xenophonte Sed laudatissimus ille Cyrus eius non non habet hic locum, quam magis ad te. exemplum vita, quam ad fidem rerum scripsit. In reliqua Historia (Graecanica inquam, aut Persica) sane suavis ille, & fidus, certe circumspiciendus scriptor: è quo tamen haurias magis Prudentiam hanc Civilem, quam ut ultro eam propinet. Sententias quidem & degmata raro miscet. Sed iuvat nos hic egregie via alia: cum Thucydidem adhaec latenter, & in sua manu ut opprimeret (è candidam, & ab omni emulatione vacuum mentem!) primus ipse protulit & divulgavit.

Iam inter infimos quoque Graecos De Nicetas sunt, quos non contemno. Prior cetera. est NICETAS CHONIATES, qui res * Ab anno Christiano Iohanne Commeno Alexii F. ad urbem captam, sive ad Balduinum Flandrum. 1117. usque ad annum circiter sed dignissimus notitia: purum re-

De Nicetas

1117. usque ad annum circiter

1117. usque ad annum circiter

Etumque ingenium, si aliud illo est. Scelus eius operosus, poëtae & Homerum saepe respiciens: at res & narratio ipsa, distincta, composita, sine vanitate, sine ineptiis, brevis quod satis sit, & fida. Crebra apud eum & opportuna monita: iudicia non libera solum, sed sana. Ad summam, legite vos Politici, gratiam mihi aliquis pro iudicio habebit, certe debet.

De Gregora.

Alter est, NICEPHORVS GREGORAS, qui historiam & filium narrationis eius excepit, at non laudem. Scripsit enim ab urbe capta res, ad Andronici Paleologi posteriori mortem: sed nequaquam pari castigatione aut industria, & vitia plura traxit sui aevi. Superfluit, aut evagat: & res orationesque proprias miscet indecore, imo inepte. Iudicia tamen eius crebra, & plerumque recta: causa eventuum curiose posita: pietas inculcata, & multa opportune ad primam illam causam relegata, id est, Deum. Sane Providentiam & fatum non alius scriptor asseruit magis. Legendus cum hoc nomine, tum etiam illo, quod pleraque eius Historia ab aëro nostro non discedit: imò lites dissensusque in Sacris reperies, haud dissimiles hodiernis.

De Tacito.

LATINI sequuntur, quorum agmen CORNELIVS TACITVS mihi ducat.

Ante

Ante Livium inquit. Non eloquentia, aut alius virtutibus: sed is quem nunc consideramus, Prudentia, & Iudicii notis. Quis illo verius narrat, aut brevius? quis narrando magis docet? In moribus quid est, quod non tangat in affectibus, quod non revelet? Mirabili omnino scriptor, & quis scribo hoc ipsum agit, quod non agit. Nec enim Historia solum est, sed velut hortus & seminarium praeceptorum. Ut is qui vestes acupingunt, ingeniose gemmas inserunt, sine confusione aut noxa formarum: sic iste passim Sententias, serie narrationis nihil omissa aut lesa. Scaber tamen quibusdam & obscurus videtur. suone vitio, an ipsorum? Nam acute arguereque scripsisse fateor: & tales esse debere, qui eum legent. Ideo Consiliarius magis Principum, quam ipsi commendo: qui habeant hunc Sapientia simul & Prudentia verum ducem.

Alter est C. SELLVSTIVS, omnino primus, si libros modo eius habere lustio. Sed Historiarum corpus illud totum perit: & ex his pauculis, admirari eum magis libet, quam anxie iudicare. illud video, Thucydidi similitimum esse: & ideo quae de illo dixi, dixisse hic me puta.

Tertius est T LIVIVS, magnitudine quidè & maiestate operis ante omnes. Livio.

Diffusus ille & placidus, in concionibus maxime disertus; & talis omnino qualem Fabius descripsit. Paravinitas ea obiecta ab Asinio: id est, n si fallor, sermoni quadam peregrinitas, nec tam in verbis quam stilo toto. Nos quoque supinum eum alibi, aut frigidum, imo & τρυτολογον agnoscimus: derivaturi libenter tamen in exscriptores hanc culpam. Iudicii sententisque bonus est, etsi non frequens. quid refert? pro ipso loquitur docetque copia tot eventuum & exemplorum.

Sequuntur scriptores duo, velut proprii Principum, & assidue iis in manu sinuque habendi. Q. CURTIUS: qui me iudice probus est legitimusque Historicus, si quisquam fuit. Mira in sermone eius facilitas, in narrationibus lepos. astrictus idem, & profluent; subtilis, & clarus; sine cura ulla accuratus. Verus in iudicii, argutus in sententii, in orationibus supra quam dixerim facundus. Quod si quavis magis argumentum habuisset; fallor, aut varia Prudentia eximium magis specimen praeuisset. Sed Alexander, quid nisi bella?

De C. C. CAESAR res suas ipse digessit: compositae sane, & pari modestia ac libertate. In stilo sunt quae culpam, sine eum tamen culpa: nam mala aliquam

&

& alienam manum accessisse, satis mihi liquet. Prudentiam non è verbis eius hauries, sed è factis: & maxime Militarem. Commentarii enim sunt, & nihil pollicentur praeter nudam simplicemque narrationem.

Inter mediae aetatis scriptores (probi delectus!) non est quem pro mediocri Historico laudem. Adeo labente imperio barbaries statim & squallor omnia occuparunt: & si quis scripserunt, ii fere ad vana delapsi, [a] falso vera, aut maiora vero, miscuerunt. AMMIANVS tamen MAR- De Am- CELLINVS fidei & iudicii satis clarus miano. est, modo stili.

LAMBERTVM etiam SCHAFNA- De BVRGENSEM haud plane contemno, Lamb. in rebus Germanicis: Schaf-

Vti nec RODERICVM TOLETA- nabur- NVM, in Hispanicis. Vtque bonus, genfi. quantum potuit in tali aeo. De Ro-

At patrum & nostro aeo videtur der. To- Historia se commoisse. Scripsit eam letano. ante annos paullo minus centum PHI- De Co- LIPPVS COMINAEVS, ita laudabili- minao. ter, ut nihil verear componere eum cum quorū antiquorū. Incredibile est quam ille omnia videat, penetret, arcana consiliorum eruat, & subinde instruat nos salutaribus rarisque prece- ptis.

pris. & id diffuse, Polybiano quodam exemplo. Quamquam revera Polybium aut talem aliquem ille nec vidit: & hoc quoque laudem eius auget, quod tanta praestitit, litterarum omnium rudis, solo usu rerum peritus, & naturalis quadam iudicii bonitate. Itaeunc scio, & linguarum aliqua cognitiuncula vobis placere. At Princeps noster hunc legit, & Enchiridii COMINAEVS illi esto. Dignus Alexandri omnibus hic Philippus.

De
Paullo
Emilio,

PAVLLVM EMILIVM comitem huic do, qui in Gallis, & res quoque Gallicas scripsit, etsi non Gallus Ludovicus XII. decus hoc Italiae abstulit, & vindicavit sibi. Ille, ut rem dicam, paene unus inter novos, veram & veterem Historia viam vidit, eamque firmo pede calcavit. Genus scribendi eius doctum, nervosum, pressum; ad subtilitatem & argutias inclinans, & relinquens designisque aliquid in animo scrii lectoris. Sententias & dicta saepe miscet, paria antiquis. Rerum ipsarum seculus scrutator, severus iudex: nec legi nostro aeo, qui magis libere ab affectu. Dedecus aui est, quod minus ille placeat, quasi pauci sint qui capiant haec bona. In tantis tamen virtutibus etiam haec labecula, quod stilum parum nescit, & spargit dividitque eum in minuta quadam membra. Hoc

CUM

cum in omni seriosa oratione parum congruum, tum in Annalibus minime: quorum est, ut ille ait, tarda quadam & iners structura. [a] Deinde, quod inaequalis, alibi nimium anxius & castigatus, ideoque subobscurus; alibi (sed rarerent) laxus & solutus. Vestigatius etiam nescio quid affectat in nominibus hominum, locorum, urbium immutandis, & in veterem formam redigendis: saepe erudite, interdum vane; sed, ut ego iudico, semper indecore. Quorsum Chatterius Gallorum Cancellarius, Quadrigarius mihi sit? Ille ipse Cancellarius, dicatur Praefectus iuris? & ubique rex Tarraconensis, Castulonensis, Dux Gedubensis: qui nobis & maioribus fuerunt, Arragoniae, Castellae, Geldriae? Talia infinita sunt audacter & ambitiose innovata, & cum fraude pariter ac cruce lectoris. In his, & paucis aliis si refingere leviter eum nobis fas (audeo dicere) virum daremus supra omnem hanc novitiam, & ad priscam laudem.

Sunt & aui nostri Historici duo, quos tangam. FRANCISCVS GVICCIARDINVS, prudens peritusque scriptor, & qui tales lectores suos facit, liber est & verax, ab affectibus immunitus; si tamen ab odio, quod reterege mihi non semel videtur in Ducem Vr-

De
Franc.
Guicci-
ardino.

Dd 4 bina-

binatam. Sententias bonas utilesque inserit, sed parum astrictas. Vitia duo propria huius aevi non effugit, Quod & iusto longior est, & Quod minutissima quaeque narret, parum ex lege aut dignitate Historiae: quae, ut Ammianus ait, [a] discutere per negotiorum celsitudinē assueta, non humilium minutias indagare caussarum. Sed nec orationes eius satū vegeta mihi, aut castigata. Languent saepe, aut solute vagantur. Denique uno verbo, inter nostros, summus est Historicus: inter veteres, mediocris.

De P.
Iovio.

PAVLVS IOVIVS multorum iudicia magis acerba, quam libera experitur. Acriter valde in virum eunt. Ego de eo sic censeo. Stilo bonum grauemque esse, & plane ad historiam: iudicio ac fide, ambiguum. Vbi affectus non distrahunt, relictum; ubi illi ad sunt, obnoxium. Ad gratiam scilicet se dat & auram. Laudationum nec causam saepe habet, nec modum. Genti suae, Vastio, Mediceis, nimis ex professo additus, his quidem ita, ut Laurentium Medicem parricidii ream velut apud iudices agat. Orationibus quoque aut frigidus interdum, aut ineptus. Laudandus tamen legendusque ob multiplicem & variam rerum seriem, quas redegit compositae & dilucide in unum Histo-

AD I. LIB. POLIT. 425
Historiae corpus. Imo nec in Persici aut Turcici tam vanus, quam videri volunt: & fidem ei in plerisque adstruunt Turcici Annales, qui nuper
* prodierunt.

* Hoc anno, edente Io. Leunclavio.

De Petro Bembo.

DE PETRO BEMBO aliquid ad dam? illustri dignitate & fama vir fuit: quam tamen Historia sua Veneta apud me non auxit. Iacet in narrationibus, vel friget: in verbis effestatiunculas habet materie aut viro serio parum dignas. Nulla vox nisi ex Tulliano aut Iuliano penu: & quae sic dici non possunt (quippe nova, vel is ignota) miro verborum ambitu comprehendit. Ipsa etiam tota scriptio & formula sic compositae, quasi haec omnia Roma gesta, & republica illa stante Sunt in quibus rideam, sunt in quibus indignor & cum tam curiose a verbis sibi caverit, reperio alibi, quae, non dicam Tulliana non sint, sed vix Latina.

Hac iudicia nostra super precipuis Historicis sunt. Nec enim omnes sane advoco, quid opus? Bonis ad usum & exemplum haec satis sunt, improbi ad calumniam plus satū.

IN CAPVT X.

De Doctrina.

AD Prudentiam facit valide.] PAG. 54.
A Omni omnino Doctrina ad Prudentiam

Doctrinam facit, & animi interior illa mentis. Tacite enim acuit, & iudicium illum format. Aristoteles dicere solitus erat.

[a] ἢ μὲν ὁρασι δὸς τὸ ἀπειχόμενος ἀίθερος λαμβάνει τὸ φῶς, ἢ δὲ ψυχὴ δὸς τὴν ἀσθημάτων. Aspectus à circumfuso aëre lumen accipit, mens à doctrina.

Eadem Quia animum ad accipiendam animam illam præparat.] Nam animus non ster per se ferax, mollescit per doctrinam & se frangit, discitque affectus & omnes motus magis habere in potestate. Plutarchus pulchre: [b] Οὐδὲν γὰρ ἀνόμιστον θυμολείας δολοκύνων ἀνθρώποι τοσούτων, ὅσον ἐξημεθῶσιν ἢ φύσιν, ὑπὸ λήθης καὶ παιδείας, τῷ λόγῳ διεξαυθίλων τὸ μέτρεον, καὶ τὸ ἀνω δὸς ἀσθημάτων. Nihil maius ex Musarum placido commercio homines capiunt, quam quod naturam mitigent, & mansue eam faciant Ratione & Doctrina, amplectentem ex iis Modestiam, & quod Nivis est fugientem. [c] Itaque

Ab hac vacui idem ille scriptor Marcio Coriolano ruerunt. & C. Mario hoc defuisse ostendit, summus alioqui virus: qui, inquit, si Musis Gravis quælit assent, non impetu ablati tam sædum & turpem rebus suis exitum dedissent. Considera.

Hau-

Haurienda, sed ad usum.] Absit Adrem enim ut Princeps hic desideat, aut in transmeditatuunculus consenscat. Ut qui renda ignem à vicino petit, non illic heret, Doctrina sed ablato eo domi focum suum accendit: sic capiendi à Doctrina igniculi illi Prudentia, & ad usum actionemque Civilem transferendi sunt.

Qui fructuosa, non qui multa scit, sapit.] Egregie in hac re Aristip- Redun- pus: [a] σεμνολοῦσθαι τινὸς ἐπιπολυδαν μαθία, ἐφη, ὡς ἂν ἔχῃ οἰ τὰ πλεῖστα scientia, ἐπίδιοντες καὶ γυμναζόμενοι ὑμείνεσι inutilis: μᾶλλον ἢ τὰ διότινα προσφερομένων, ἔτιως ἔχῃ οἱ πολλὰ, ἀλλ' οἱ χεῖριμα ἀναζητούμενοι, εἰσι ἀσθηταίῳ quopiam se iactante ob multiscientiam, dixit, Ut non ii qui plurimū comedunt & exercentur, melius valent iis qui modice: ita non qui plurima, sed qui utilissima legerint, docti censendi & studiosi. [b] Ergo modus tenendus præsertim Principia nec immerito Iulianus Desertor Iulianus (alias magnus & multiplici virtute hic nō-imperator) male audivit, tanquam mius: Græculus litterario, & Philosophiis nimis deditus. [c] Sed nec Hadrianus Et Hadrianus: Peccavit pariter Michaël Du- Es Mi- ca filius, Byzantii Imperator, qui, du- chaël, cente

a Apud Diogen. Laërt. in Arist. b In C. Marcio Coriol. c In C. Mario.

a Laërt. in Aristip. b Ammian. xvii. c Joh. Zo- naras in Ann. tom. iii.

cente Michaële Psello, ita totum litteris se dedit, ut gubernatio rerum penes alios esset, & turpiter imperium dehonestaretur. Ego sane Traianum aliquem malim, doctum leviter, sed vigilantem, serium; quam principem otiosum & in litteris deliciasentem.

Tenuitque, quod est difficillimum, ex Sapientia modum.] Pulchrum in Scientia & admonitio. Sed quia igitur ille Princeps aptus modus? Ego hunc censeo, ut neque nihil, neque Nō tota omnia discat. Nam Ludovicum Vndecimum valde damno, qui filium Carolum omnium bonarum artium rudem voluit, Ne esset, ut aiebat, in consiliis capiendis refractor, & tenacior sui sensus. Et mehercule hoc est affectus. Nam illum iam regem duo tresve homunculi, & ii ex vilissimis, huc illuc pro suo arbitrio circumegerunt, cum magna subditorum indignatione & damno. [a] Gothorum causa, pene dicam, iustior, qui, cum Amalassintha egregia famina filium suum Atalaricum liberaliter instrui docerique curaret, cœru factio ad eam venerunt, querentes regem suum, nec esse nec decenter instrui. Nam ista omnia litteraria longè à robore & armis abesse, imo examinari iis animum & ad timorē tra-

duci.

AD I. LIB. POLIT. 429
 duci. Quare hæc ommitteret, & [a] magistros exueret, satis amplis doctoribus instructus, maioribus suis. Parere Amalassintha debuit, cum *Assu-*rogantium post-damno. Hæc mala & menda *Assu-*barbara sunt: atq; omnino serua in *Assu-*stitutione formandi in primis illi, qui [b] utilis. ita pati sunt, ut bona malaq; eorū ad tempus pertineant. Qualis ea esse debet, * alibi fortasse scripsimus, hic & * In Libris De in compendio dicam. In Leuiō legi, de *Assu-*Servio, postea rege: [c] Erudicum *Assu-*artibus, quibus ingenia ad magnæ *Assu-*fortunæ cultū excitantur. Tales, *Assu-*neque alias, in Principe ego queram. Principe *Assu-*Credo tripliciter eas esse: ad Splendorē, digna. *Assu-*ad Prudentiā, ad Virtutem. Primi *Assu-*generis Eloquentia est & Lingua- *Assu-*rum Scientia. Opus sane iis, vel in le- *Assu-*gationibus audiendis, vel in consiliis, *Assu-*vel in publicis alloquiis. Infantem esse *Assu-*Principem, turpe, & detrahit auctori- *Assu-*tati. Sed qua eloquentia eum decet? *Assu-*Eloquē- *Assu-*Tacitus de Augusto præt: [d] Erat *Assu-*ei prompta ac profluens, & quæ *Assu-*Principē deceret, eloquentia. Prose *Assu-*modo: *Assu-*Et talis aliqua conveniat, non morosa *Assu-*illa, aut affectata & quæ artē aut studium præferat. Quid tamen Tiberiana illa? de quo idem scriptor. [e] Artem calluisse, qua verba expenderet,

ret, validū sensibus, aut consulto ambiguum. Mihi non displicet imo in Principe maturo iam aevi & regni, hanc ante illum probem. Profluentia & facilitas sermonū sit adolescentie, stata atatu hęc librata & examinata oratio. Sed & si interdu ambigua aut involuta, haud damnem. quia sic opus inter exploratores aut callidos, qui sepe legationū aut alia specie accedunt. De Linguis censeo non nisi eas dicendas, quarum apud subditos aut vicinos crebrior usus. Mihi ridetis hoc se iactaverit, qui omnes suarum ditionum: superfluum est, & pompa magis, quā usus. Romanos illos proceres, vix lego alias calluisse à Latina & Græca: & sufficiebant, quia sparsa & communnes fere per terrarum orbem. Noster Latinā inter omnes discat, eatenus ut leviter (si opus) in sermone uti possit, sed maxime ad legendum. Quæ Dis-
ciplina melior, non comprehensa hoc sermone? nec versiones vim illam aut in dolem semper habent. Ad discenda est; & facile potest, si Præceptor ad sit iudicio probus, qui non circumducatur per varia & supervacua præcepta. Pauca hæc, & lectio, in brevi eam dābunt. Ad discenda autem eo magis, quia etiam nunc quasi commune vinculum est, quod Europam inter se cō-
merciū litterarum & sermonū iungit.

Lingua-
rū scien-
tia:

Et inter
eas La-
tina.

Eius
utilitas.

Scio viros Principes in grandiori iam ætate, cum usum videret, assumpsisse, spretam aut neglectā male in inventute. Sed perge. Ad Prudentiam Politicā palam faciunt Politicā, & Historiā, & Hi-
quas dixeris eorum fontem. Quod illa præceptū complexa sunt, hæc prævenerūt exemplis: & prudēs aliqua meliorque mens hauriet semper ex istis. Hæc propria & peculiaris lectio ac palestra Principum: se atque otium hic exerceant, incredibili suo & alieno fructu. Sed in quibus auctoribus aut libris? de Historiciam diximus: de Politicā, nemo mihi ante Aristotelem: cui Platonis Leges & Rempublicam, & Xenophontis Cyrum velim addi. In Politicā classe pono Miltatiam, cuiusmodi veteres, Leo Imperator bonus est, in libello huic rei scriptos: inter novos sunt multi & erunt, iudicio tamen eligendi. Ad hanc partem etiam addo, Physicā, Geographica, Astronomicā, nō spernenda. Geometricā. Omnia hæc ad Prudentiam necessum est, non di: am plene scire, sed tamen libere. Physicā primum, quia mentem attollunt (quod idem in astrologicis) & abducunt à vano metu aut admiratione rerum. Plutarchus sapienter considerat, & notat in Pericle, quem ait præceptorem habuisse Apaxogoram, à quo imbu-

imbu-

imbutus scientia rerū sublimium & caelestium, non solum alto fuit animo, sed & oratione erecta, longè à plebeia & futili loquentia. Nec vero, *inquit*, hunc solum fructū Periculi dedit Anaxagoræ consuetudo; sed etiam omni eum superstitione liberavit, quæ terrorē ex rebus æreis aut æthereis imprimi ignorantibus earum causas, quem eximit naturalis disciplina, & pro terrificæ & urentis superstitione tranquillam inserit cum bona spe religionē. At Geographica quidni noverit, ut una provincias & membra sui regni? Prorsus ad consilia facit (delectationem omisso, quæ maxima & liberalis est) ad consilia, inquam, facit situs terrarum, & magnitudines, atq; intervalla nosse; tum etiam portus atque aditus, flumina, maria, montes; denique præcipua opida & munitiones; & siquid aliud eximium Deus in machina ista inferiore ostendit. Astronomica addit, ut tempora anni, imo & tempestates, noverit aut præsciatis: dies noctesq; alibi diversas, communiter cursus siderū, & alia iucunda, sed & usui ad opportunitates aggressionum terra aut mari. Polybius hæc diffundit, & Principi aut Duci bono commendat, in libro suo IX. Idem & Geometrica. ac re-

Meteorologica
utilia.

Geographica.

Astrologica.

Geometrica.

AD I. LIB. POLIT. 433
vera ad castratocanda, opida munientia, propugnacula fruenda, tormenta dirigenda, utilem hanc esse partem nemo negaverit, & Principi hæc non tangendam ut possit indicare. Nam *Modice* multum opera studiiq; in istis postre. hæc hâmis ponendum, haud dicam: nec probenda. bo vel Afrorum reges quosdam, vel Castella Alphonsum Decimum, qui toti in Mathematicis aut Astrologiis, cælum potius coluere quàm terram. Atqui haud magnos etiam reges eos fuisse, res & facta clamant. Caveat Princeps ne subtilia hæc & inducentia nimis eum capiant: non item minuta alia, quod Neroni obiectum à gravō censore Tacito est: [a] Nero puerilibus statim annis vividū animum in alia detorsit. cælare, & pingere; cantus, aut regimē equorum exercere. Hæc indigna magno Principe: cui sedere illud summi Poëta debeat, [b] Tu regere imperio populos
Romane memento:
& ad hunc finem atque artem, alia artium dirigere ac referre. Architectonica tamen non abiicio. utile & Archi-
decorum aliquatenus ea scire: atque ca adhibi-
utinam utantur nostri, non ad Pala-benda.
tia aut Arces solum, sed ad opida tota fruenda, quod veteres factitarunt.

E e

At

Virtus Principē decet. At vero tertii generis artes, ad Virtutem, Principem prolium moribus, ingenio modestum, constantem adversum metum, aequi amantem esse, publice expedit: & hæc talia per doctrinam etiam inferuntur. Ethica facient, & quam vere ac proprie Philosophiam licet dicas Agrippinam non audiemus Neronis matrem, quæ filium, ait Suetonius, [a] à Philosophia arcuit, monens imperaturo contrariam esse. O feminam alia quoque improbam! quid a? imperaturo contrariam? ita, qui ex libidine imperium volens gerere, divina & humana iura spernere: quod tuus ille ex insie fecit. Atqui bene, iuste, feliciter imperare; instrumentum & adiumentum ei Philosophia est, sed habita etiam cum modo. Aptissimus in hac parte Plutarchus erit, cuius omnia scriptio cum prudentia & virtutem menda-

Ad hæc Ethica.

Plutarchi commendatio: Seneca, Syracusæ.

ziorum: cui Senecæ libellos aliquot addere, valde sit è meo toto. Iesum Syrachidem etiam commendo, de quo verissime Basilius Imperator ad filium: [b] è libris eius civiles & regias virtutes colligi atque hauriri. Libros autem sacro tractari interim & volvi, etiam cum non dico, dico. Quis enim nescit caput in virtutibus Pietatem esse? petatur è suo fonte, & in

AD I. LIB. POLIT. 435
in omni parte doctrina miscetur. Hæc præcipua in Institutione sunt: à qua molliores illas artes Mulicem & Poësin spernos: aut certe non exigo remota. Themistocli dictum Principi convenit: qui cum videretur ab iis, qui scitiores & gnari magis talium artium viderentur, At ego, inquit, lyram aut psalterium tractare nescio; urbem quam parvam acceperim, claram & magnam reddere, id scio. Nec dissenfit ab hoc iudicio Philippus Macedo, cuius Alexander cum scire aliquando & suaviter cecinisset: Non te pudet, inquit, tam bene canere? Et addit Plutarchus: [a] Satis enim est, si vel audire vacet regi canentes alios, & Musis abunde honorem habere, si in huiusmodi artibus exercentes se spectet. Hoc si Græci, multo magis Romani, & scribit Cornelius Nepos: Scimus Musicem nostris moribus abesse à persona Principis, saltare etiam in vitiis poni. Atq; hæc si arte Fabuloseo, quid de fabellis ad cerruptelam fasce histosus? In quo numero Amadeus est, inuria inu- geniosi nugatoris proles, pestilens liber, tiles, si unquam fuit, & natus blande inspicere aut & interficere iuventutem. Fugite Princeps & Mulici, qui vera & seriâ amat. In clausula moneo.

E e 2 plu-

plurimum hæc profutura, sed & interdum non profutura. ac vere de Commodo Imperatore Lampridius: Sed tot disciplinarum magistri nihil ei profuerunt. Tantum valet aut ingenii vis, aut eorum qui in aula institutores habentur. Nota. cavendum ab aulicis corruptoribus in ipsa Aula, & nil nisi serium ac probum ad iuniores Principes admittendum.

I V S T I

I V S T I L I P S I
A D I I. L I B.
P O L I T I C O R V M
N O T Æ.

I N C A P V T I I.

De præstantia Principatus.

REGNUM res inter Deos hominesque pulcherrima.] *Di-
ctum simillimum in Isocratis
Euagora: Πάντες ἂν ὁμολο-
γήσασιν τιγαριδα, κὶ τῶν θεῶν
ἀγαθῶν, κὶ τῶν ἀνθρώπων, μέγιστον
κὶ σεμνότερον κὶ ἀειμνηστότατον
εἶναι.* Omnes fateantur, Regnum, inter divina humanaque bona, maximum, augustissimum, & summo studio appetendum esse. Atque ego si me effundere in afferendo laudandoque Principatu velim, benigna materia est, & ingenium serviat: sed malo te hæc ab aliis petere, qui in Politicis scribendis habent has Dissertationunculas velut pro præcipuo scopo. *Nos
Mibi alia mens est. & tamen quid
quid ad rem dici potest, semina eius in strictissimo
Textu nostro tacta fere habes. Quod multa
scito me (semel monco) alibi servasse. diximus.*

E e , I N

IN CAPVT III.

De Fæminarum imperio.

PAG. 62. PRO iisdē consensu aliquot gen-
tes.] *Pleraque gentes in Christia-
no orbe, excipio Gallia regnum. Sed
Fæmi- & veterus Asiatici ita usurparunt.
nas im- perare mos.* Arianus: [a] Νενομισμένοι ἐν τῇ
Ἀσίᾳ, ἐπὶ δὲ τοῦ Σεμιεζμους, κὶ γυναι-
κας ἀρχὴν ἀνδρῶν. Receptum soli-
tumque in Asia, iam inde à Se-
mitami, etiam fæminas imperium
in viros exercere.

IN CAPVT IV.

De Electione & Successione.

PAG. 64. MINORE discrimine sumi Prin-
cipem, quam quæri.] [b] *Assi-
det Corneliane huic sententiæ illud Ire-
nes Imperatricis in re similis: ὡς δὲ
καπλιὰ μὲν ἐκ δόξης τὰ ζῆτέιν, παρθε-
νη δὲ μὴ μετακινεῖν. Quod nec ab-
sentem Principem querere oportet,
nec præsentem demovere.*

IN CAPVT V.

De Initiis & Mutatione in
deterius.

PAG. 66. SIVE etiam Regni ipsius natura
hoc ferr.] *Potui addere causam
Ante imperiū tertiam, Falsam de regnatura opinio-
multi nē. Nam quod Galba olim evenit, qui
boni, nō [c] omnium iudicio dignus impe-
in ipso.* rio,

AD II. LIB. POLIT. 439
rio, nisi imperasset: id multū aliis,
qui in bona spe, adepti denique impe-
rium ostendunt eosē minores. Nec te-
mere à Pistaco dictum: Ἀρχὴν ἀνδρῶν
δὲ γυνῶν. Imperiū virum ostendit.

Diuturnitate in superbiam muta-
nt.] *Ægre scilicet tam magna fe-
licitas fertur. atque ista [a] ipse Ti-
berius post tantam rerum experi-
entiam, vi dominationis con-
vulsus est, ait meus scriptor.* *Regnum
depra-
vat.*

Imperium iis artibus facillime
retinetur.] *Clare & pulchre pro hac
sententiæ Polybius, cum quærit cur
Hispaniæ tam cito à Carthaginensibus
amissa? [b] Nam, inquit, aliter cen-
sebant quæri imperia debere, alie-
ter servari: nec imbibant, eos
optime retinere dominia, qui in
iisdem insituri perseverant, qui-
bus ea initio sunt adepti. At vero
illud clarum testatumque exem-
plis est, quod homines felicitate
rem adsequantur benignitate in
alios, & bona de se opinione.
iisdem, cum adepti quæ voluerant,
ad iniurias & impotentiam in
imperiis delabuntur; sic meritis-
simo, ut una cum imperantium
mutatione, ipsi subditi se & affe-
ctus mutant.*

a 1. De reb. Alex. b Apud Nicet. Chon. 1. Anu.
c Tac. 1. Hist.

PAG. 67.

UT ea opibus firma, copiis locuples.] *Populus ab his externis Principatuum bonum maxime metitur. Itaque legi non sine risu in Mexicana Historia (libenter & iucunde ritus novi illius orbis confidero) morem is fuisse, ut cum regem alium consecrarent, si iuraret in hac verba:* [a] Iustitiam se administraturum, nullum è subditis oppressurum, bello fortem futurum. Effecturum ut Sol cursum splendoremque suum teneret, nubes pluerent, tibi currenter, & terra produceret omne genus frugum. *Qua postrema, etsi unius Dei propria, tamen & alii à suis regibus exspectabant. De Burgundionibus, Ammianus: [b] Apud hos rex appellatur generali nomine Hendinos; & ritu veteri, potestate deposita remouetur, si sub eo fortuna titubaverit belli, vel segetum copiam negaverit terra, quemadmodum solent Aegyptii casus eiusmodi assignare rectoribus. Et quid fatuitatem accusent? vetus hac opinio, imo sapientissimo Homero prodita; & sub bono rege vult omnia externa et-*

Externa
bona à
Principe
postu-
lantur.
Mos In-
dorum.

AD II. LIB. POLIT. 441
iam bona. Sic enim *Vlysses ad suam Penelopam:*

[a] -- ἦ γὰρ (ὅτε κλέος ἐξαπὸν ἄριστον
ικάνει·

ὦ "στ' τὸ δὴ ἦ βασιλῆος ἀμίμονος,
ὄτε θεῶδης

Ἀνδράσιν ἐν πολλοῖσι καὶ ἰφθίμοι-
στον ἄναστων,

Εὐδίκιαι ἀνέχῃσι· φέρῃσι δὲ γαῖα
μίλαμα

Ἰσπὰς καὶ κελῆας, κελύθει δὲ δέν-
δρα καρπῶ·

Τίτη δ' ἐμπεδα μύλα· θάλασσαν
δὲ παρ' ἧς ἰχθύς

ἔξ ὀνηχσίν· ἀρετῶσι δὲ λαοὶ
ἔσ' αὐτῶ.

-- tua laus latum conscendit
Olympon;

Sicut percelebris regis, qui nu-
mina curat.

In multisque probisq; vitis iura
æqua ministrat,

Ipsa illi tellus nigricans, prom-
pta atque benigna,

Fert fruges segetesque, & pomis
arbor onusta est,

Proveniunt pecudes, & suppe-
ditat mare pisces,

Ob rectum imperium. populi
sors tota beata est,

Nec temp. tuâ esse, sed te reip.]
E e 5 Ha-

1478

Reip. *Hadrianus Imperator* [a] in concione saepe dixit, ita se remp. gesturum, ut sciret populi rem esse, non propriam. *Vox aurea, & res multo magis, cum praestatur.*

IN CAPVT VIII.

De Regno Virtute firmando.

PAG. 71. **I**LLE Reip. status optabilis. *Partem hic magis Polybianam sententiae, quam ipsam expressi. Atqui digna adscribi. [b] Εἶσω γὰρ οἰμαι ἄρχαίς εἶναι πᾶσι πολιτείαις, δὲ ἰσχυρῆσιν ἢ φθουκῆσιν συμφορῆς γίνεσθαι τὰς τὸ δυνάμει αὐτῆς καὶ τὰς συστάσεσιν αὐτῶν δὲ εἶσιν ἔτι, καὶ νόμοι τὰ μὲν ἀρετῆς, τὰς τε καὶ ἰδίων βίαις ἔτι ἀνθρώποις οἰσίνων τοῖς τε καὶ ἐσθροῦσιν, τὸ, τε κοινὸν ἥδους τὸ πᾶσι τοῖς ἡμέτερον ἀπεργάζεσθαι, καὶ δικαίων. τὰ δὲ φθουκῆσιν, τὸ ἀνακτίον.*

IN CAPVT IX.

De Imitatione & aspectu civium in Principem.

PAG. 72. **Q**VALES in rep. Principes, tales cives. *Theodericus rex Gothorum ad Senatum populumque Rom. [c] Facilius est errare naturam, quam dissimilem sui Principes possit rempublicam formare. Plato etiā exerte: [d] μηδέ τις ἡμᾶς πεθεῖτω, ἢ φίλοι, ἢ ἀλλοθῆτων καὶ ῥᾶν μετὰ δόξῃν ἀνποτὸν πόλιν*

πόλιν τῶν νόμων, ἢ τῆς δὲ δυνάμεως ἑόντων ἡγεμονία. μηδέ νῦν γὰρ ἄλλη γίνεσθαι, μηδὲ αὐτίς ποτὲ γλυσιτάδῃ. Nemo nobis persuadeat, o amici, ulla ratione citius aut facilius civitatem, legesque immutare, quam Principum exemplo praecunte: neque aliter nunc esse, nec in posterum unquam futurum. Veri-
 gitur regulam oportet rectam esse, ad quam cetera adequantur: sic merito Principem, ad quem alii diriguntur.

IN CAPVT X.

De Iustitia necessaria regnis.

ICEAT, si liber. *Julia Augusta* PAG. 74.
dicitur est, privignum suum ad sturum invitantis. & addidit amplius: turpe dictum.
 An nescis te Imperatorem esse, & leges dare, non accipere? *Scilicet, ut Velleius ait, magnitudinem fortunæ suæ peccandi licentia metiuntur, quidquid liberet pro licito iudicantes. [a] Ammianus obscurus, sed hoc ipsum dixit: Nulla vacat quaestio pravitarum apud eos, qui quod volunt, maximas putant esse virtutes. Ab hoc fonte Persarum iudicium illa responsio Camlysi, roganti num qua lex permitteret nuptias cum sorore? illi negarunt talem se invenire, sed quandam aliam qua liceat*

a Spart. in Hadr. b Lib. vi. c Apud Cassiod. 111. Var. epist. xi. 5, d 17, de Legib.

liceat Perfarum regi facere quid-
quid libeat. *Aequè turpis & perni-
ciosa illa Anaxarchi adulatio. qui,
cum Alexander lamentaretur ob Cly-
tium interfectum, nec solatia admitte-
ret: dixit, [a] Ignorare illum, cur
veteres sapientes Iustitiam adse-
stricem Iovi fecerunt. nimirum,
quia quidquid à Iove decretum, id
iure quoque factum sit. Anaxar-
chi tales, sed occulti, utinam non ho-
die apud imperantes!*

IN CAPVT XI.

De Iustitiæ administratione.

PAG. 77. *Ius pos-
sit de-
beatque
Prin-
ceps in-
terdum
dicere.*

CAUSSAS reo que audiat. *[Ipsè-
ne? an per alios? Vtrumque & hoc
magis. Certe quin ipse quoque interd-
um Iustitiæ illud munus in publico
utiliter ac decore obeat, non puto am-
bigendum. Veteres Imperatores ac Re-
ges fecere: & Caroli etiam Magni Con-
stitutio hæc legitur. Hoc missi nostri
notum faciant Comitibus & po-
pulo, quod nos in omni hebdo-
mada unum diem ad causas au-
diendas sedere volumus. Populo
autem dicatur, ut caveat de aliis
caussis ad nos reclamare, nisi de
quibus aut missi nostri, aut Comi-
tes, eis iustitiam facere noluerint.
Ubi finem etiam huius consilii vides.*
nem-

AD II. LIB. POLIT. 445
*nempe ut per supremum illum iudi-
cem, ius sicubi labat, corrigatur, fir-
metur.*

[a] Medeat noster Princeps.] PAG. 78. *Leges &
Vtinam, utinam! Ludovico Galliarum
regi XI. hoc propositum: & causidici-
na illa, vera tabes Gallie, nunc non
esset, si ille pauculos annos fuisset. Ex-
oriatur alius, & efficiat ut [b] tan-
dem viperæ istæ sibilare desistant.*

IN CAPVT XIV.

De Fide.

IN Capitolio vicinam Iovis Opt. PAG. 85. *Fides
Max. esse voluerunt.] Credo hanc
eamdem mentem esse in Liviani ver-
bis: [c] Apud quos (Romanos) iux-
ta divinas religiones Fides humana
colitur. Et professo sanctitas quæ-
dam in ipsa fide. Scytharum legati ad
Alexandrum, pulchre: [d] Iurando
gratiam Scythas sancire, ne credi-
deris. Colendo fidem, iurant. Græ-
corum ista cautio est, qui acta
consignant, & Deos in vocant: nos
religionem in ipsa fide novimus.
Qui non reverentur homines, fal-
lent Deos.*

IN CAPVT XV.

De Modestia.

IN alto positum non alta sapere, dif- PAG. 88. *ficile est.] Certe difficile, & [e] ma-
gnæ*

*a Apud Arrian. De reb. Alexan. lib. iv. & Plut.
in Alex.*

*a Comin. c. cxxv. b Apud Flor. l. iv. c. ult. e lib.
12. in Orat. Posthumii. d Curt. vii. e August.*

Proni ad Superbia reges. gnæ felicitatis est, à felicitate non vinci *Ut quisvis haud facile multum vini fert: non item abundantem fortunam.* [a] *Da mihi circumspectissimum regem: tamen inter eos obliqua fortunæ, non satis cauta mortalitas est. Natura, eductio, adulatio depravant.*

In eam remediis, cognitio sui. Non minus hominem se, quam hominibus præesse, cogitet.] *Hoc primum remedium & cautio à Fastu, se cogitare. Externa illa omnia sunt quæ te instant; astimari debes à teipso. Illa abeunt, veniunt: tu quid es, nisi vile infirmumque corpus? Vide non quid in te magnum habeas, sed quid tuum. Saladinus, Christianorum olim terror, qui Syriam, Egyptum, & Africæ bonam partem subegit, morti iam vicinus, in cogitatione hanc serio descendit: & solam interiore tunicam, pro omni pompa sinebri, in hasta sublimem ferri iussit, cum acclamatione, Hoc unum ex domitore Orientis restare. O virum illa & maiore fortuna dignum, qui tam bene eam cepit! Nihil hic proprium aut tuum, corona, sceptrum, & omnia hæc ad quæ stupemus, à Deo sunt: & ne auferat, tu ad eum refer. Thymoleon, magnus laudatusque dux, qui Dionysium Sicilia eiecit, & in illustri gloria vixit, exem-*

Saladin præclarum factum. *Thymoleonis modestia.*

plo

a Curtius Vere.

AD II. LIB. POLIT. 447
plo hic tibi esto, de quo Probus: [a] Nihil unquam neque insolens, neque gloriosum ex ore eius exit. Qui quidem cum suas laudes audiret prædicari, numquam aliud dixit, quam se in ea re maximas diis gratias agere atque habere, quod cum Siciliam recreare constituissent, tum se porissimum ducem esse voluissent. Nihil porro magis sapienter, magis Christiane.

Magnas arbores diu crescere, una hora extirpari.] *Remedium alterum, cogitare Superbia asiduam comitem, Deiectionem, & Penam.*

[b] *Dominare tumidus, spiritus altos gere;*

Sequitur Superbos ultor à tergo Deus.

Nihil alium ille, prator se, vult, eig; proprium, [c] τὰ μὲν ὑψαλά ταπεινῶν, τὰ δὲ ταπεινὰ ὑψῆσ' erecta deiicere, deiecta erigere.

Vidi cientes carcere includi *Varia duces.*] *Remedium tertium, à fortuna & miseria varia nimis & incerta. Hodie mandata magna es; cras alius, aut nullas. Ingursors retham in carcere, Persicum in custodia gum. obiisse scimus: & patrum memoria, Tomamquam illustre exemplum Tomambai bai exit! tus:*

a In Thym, b Sen, Herc, Fur, c Laert, in Chiron.

est! Ille Aegypti Africaeque Sultanus, in veteri & felicissimo regno, non solum eo subito exiit; sed & vita. Arbiter paullo ante vite necisque gentium, in urbe sua princeps, multo vitatim per ludibrium circumductus, infami laqueo, & manu carnificum, strangulatus est. Quid sub idem illud ari, Attabalipa in novo orbe magnus Rex, nonne in carcere, post insinitam vim auri quasi pro vita extortam, amisit & vitam? In eodem tractu, rex regum Mexicanus, ne usitata quidem morte obiit, lento igne per summum cruciatum ustulatus. Quae tam tragica exempla meritisimo verbis Seneca concludo: [a] Quod regnum est, cui non parata sit ruina & proculcatio, & dominus, & carnifex? Nec magnis ista intervallis divisa: sed horum momentum interest inter solium, & aliena genua.

Attabalipa.

Quahutimo.

PAG. 89. Brevis sermo optimus.

Oratio pressa.] *Ut monet a illa optima, quae pretii plurimum habet in parva mole: sic sermo, qui seipsum visurus sit, nescio, sed verbosus valde & una sapientes, nondum ego vidi. Caterum hac Brevitas imprimis decet Principem. Tacitus de Galba: [b] Imperatoria, inquit, brevitate adoptari à se Pisonem pronunciat. Caussa apud*

Deme-

AD II. LIB. POLIT. 449
Demetrium Phalereum hac: Nam praecipua & iussiones, quae Principi conveniunt, brevibus verbis formantur; preces autem, quae humilioribus, verbosae & longae esse debent.

In Cultu ne exuberet.] *Iuliani PAG. 90. Imperatoris familiare dictum fuit: [a] Vestis, Turpe esse sapienti, cum animum & haec habeat, captare laudes ex corpore. talia, Et sane vestri magni, incuriosi rerum negligitarum levium. Carolus noster Quingenda. tuus in veste restrictus, Ludovicus XI. cultu corporis neminem familiarium antevit. Iulius Agricola (ita scribit de eo Tacitus) [b] cultu modicus; sermone facilis; adeo ut plerique quibus magnos viros per ambitionem aestimare mos est, viso aspectoque Agricola, quaerent famam, pauci interpretarentur. Sic de Annibale Livius: Vestitus nihil inter aequales excellens, arma atque equi conspiciabantur. Et quid exempli opus? uno verbo, plerique illi veteres [c] ἀπλῶς ἐαυτοῦ εἶχον, ἐκ δὲ τοῦ σιδηροῦ, ἀλλ' ὀπίσθεν ψυχῆς βασιλεῖς ὄντες, καὶ τὰ ἄσθεν τοῦ πλοῦτος διέφερον, τὰ δ' ἐκ τῶν ὁμοίων τοῖς ἀγαθοῖς ἐφαίνοντο. leviter & sine cura seipsum habuerunt, non ab apparatu, sed ab animo reges; & in-*

f f

trot-

trorsum à plebe differebāt, extrorsum vel gregariis similes videbantur. Ego Græcorum Imperatores (imagines enim exstant) sine visu non aspicio; in purpura, in auro, in gemis, & à capite ad calcem non regie, sed muliebriter cultos.

Munditias mulieribus convenire.] Ideo Hesiodus quoque monet:

[a] Μὴδὲ γυναικίῳ λατρεῖν ἄλλοι
φασὶν αἰνέειν.

A'v'εα.

Nec muliebri se compta lotu-
que polito

Vir quisquam.

Nimia & affectata pompa spernenda. Nec aliter de externa omni specie censo.] Ut in comitatu, in vita, in omni tua vita quam minimum sit Tragedia & pompa. Carissimi Imperatoris illustre exemplum non omittendum, quia nec vulgatum. Synesius ita narrat. (Carino tamen attribuit, per errorem, uti opinor, quia * Carus res in Persus gesit, Carinus contra molli, deses, & nulla expeditione nobili.) sed ut ita narrat.

[b] Bellum inferebat Persis, & iam ad Armeniorum limites pervenerat. Illic militem curate corpus, & cibum è suo commeatu capere iussit, mox ex hostico (Parthorum agros ostendebat) perendum.

* Vide Vopiscū & Eutrop.

De Carino narratione amanda.

AD II. LIB. POLIT. 451
dum. Dum id agunt, ecce hostium legatos, qui adveniunt. Atque illi optabatur futurum primo, ut ad Proceres quosdā aulicos deducerentur: deinde diertim aliquot intervallo, ad Imperatorem. Atqui inciderant casu in ipsum iam cænantem. Circumstabat frequens miles, sed auro aut argento nihil cultus. Ipse veste punicea indutus, iacebat in herba. Cibus erat, vetus aliquod nigrum pulmentarium: & in eo frustula quædam falsæ suillæ carnis. Cum autem legatos vidisset, nihil turbati aiunt, nec quidquam immurasse, sed vocasse ad se seuleri, & dixisse, Scire quod ad se venissent. nam Carum hunc ipsum esse. Iubere igitur ut renuncient iuveni suo Regi, nisi respiciat, futurum ut intra unam Lunam omnis eorum silva & omnis ager, magis nuda & laxa sint, quam Cari ipsam caput. & simul cum dicto pileum sustulit, & caput ostendit tam glabrum quam galea eius quæ adiacebat. Et si quidem appeterent, iussit manum in ollam mittere: si minus, statim abire, & extra Romanam præsidia esse, tanquam legatione omni iam defunctos. Itame Deus amet, hæc virum olent, imo Heroem.

IN CAPVT XVI.

De Maieftate.

PAG. 91. **T**RISTITIAM & arrogantiam
Externa exuas.] *Quae duo imperite non-*
superbia nulli adsumunt, quasi conciliande
non ad Maieftati. *Piutarchus hostiales taxat.*
Maie- [a] Qui mentem non habent, re-
statem. ges & Principes, inquit, imitantur
 imperitos ftatuarios, qui existi-
 mant colossos suos inagnos & ve-
 nustos futuros, si tibiis quam-
 maxime diductis, & inflatis, &
 hiantes fecerint: sic isti gravitate
 vocis, & torvitate aspectus, & mo-
 rum asperitate, & infociabili qua-
 dam vita, dignitate & maieftatem
 imperantiu exprimere se censent.

PAG. 92. **N**imiam
Nimiam comitas
comitas baud
baud bona.
bona. Periclis
Periclis institu-
institu- tum.
 tum. Viles plerumque, qui nimium ci-
 viles.] *Ommino abstractione quadam*
opus iu qui gubernant, & ne nimis
vulgo se vulgent. Pericles scivir: qui
 antea familiaris maxime & comis, si-
 mul temp. attigit, ab omni caetu ami-
 coru & conviviu se abiunxit, vite ge-
 nere quoda subducto, & plane muta-
 to. *Caussam Piutarchus adiungit.* [b]
 Δφναι γδ, ait, τι φιλοφροσυνίμω παντός
 έγω με περιγλυφει, κ' ους φύλακτον έν
 σωμνεία, το ποεις δόξα σε μινόν. *Co-*
 mitas enim facile fastum omnem
 attec-

AD II. LIB. POLIT. 453
 atterit, & in familiaritatu consuetu-
 dine regere custodias illud opinio-
 nis de te augustum.

IN CAPVT XVII.

De variis Virtutibus decoris
 Principi.

NEC tamen coniugum imperiis
 obnoxius.] *Nam quod substi-*
 dium in eo, [a] ut inquit Tacitus, *gant sa-*
 qui à femina regatur? *Cui tamē hu-*
 mili & servili vitio plerumq; feroces *mine.*
 & militares gentes obnoxias esse, [b]
 Aristoteles notavit: & bodie nos vi-
 demus. Sed ut imperia mulierum, ita
 consilia non semper damno. *Utiliter*
 sepe eas Princeps audiet: praesertim *Interdū*
 si qua à natura paullo magis facta ad *suadēat.*
 prudentiam & virtutem. An Au-
 gustum penituit, Liviā suam audis-
 se? Ferdinandum Hispania regē, Is-
 abellam? cui famina Consaluum, Cana-
 rias, Novum orbem, eiectos Mauros, *Isabelle*
 & hanc magnitudinē suam Hispania *reginae*
 in parte debet. Maritum enim suum, *laus.*
 etsi à se virum magnum, tamen haud
 aequè altū aut splendidū, ad illustria
 illa facta impellebat leniter ac duce-
 bat. At in vita privata, eadē mirifica.
 Vino atatē abstinuit, artibus literisq;
 ita amica, ut sermonem Latinum, at-
 atē iam grandior didicerit, & auctores

FF 3 libros-

librosque intellegere atque interpretari posueris. Infortuna & in moribus infracta; atque etiam in partu sic magnanima, ut emitteret vix vocem. Rarum heroïna exemplum, & cum veteri omni a vo comparandum.

PAG. 54.
Magni
Principes in
convitiis
fortes.

Convicia, si irascere, agnita videntur: spreta, exolefcunt.] Sprevit sane Augustus, qui cum audiret Alianum quemdam male de se opinari solere: [a] Faciam, inquit, sciat Alianus & me linguam habere. Animosè item Philippus Macedo, suadentibus amicis, maledicum hominem in exitum mitteret: [b] Minime sis, inquit, ne vagus & erro, apud plures de nobis male loquatur.

Plura & obvia talia exempla. sed cavete tamen vos canicule: quia non omnes Augusti sunt aut Philippi. Ramirus Hispanorum rex viri probus fuit & in moribus simplex. ob eam rem cum irrisui [c] Aulici esset, & dissertis idem idem peteretur, ad extremum exarsit. & undecim viros nobiles ad se vocatos, in Osca urbe gladio percuti iussit: addito dispo, * Nescit vulpecula cum quo ludat. Re ipsa scilicet ostendit periculosum valde, & λίσσεται νότιον, leonem vcllicare.

* No fabe
la volpe-
ia con-
quien
trobeia.

Do-

AD II. LIB. POLIT. 455
Doctrinam non nihil ad hunc finem promove.] Iure moneo. nam, ut Symmachus ait, scimus bonas artes honore nutrire; atque hoc specimen esse florentis reip. ut disciplinarum professoribus præmia opulenta pendantur. Sed tamen

Sed cum vocolam, Non nihil, de industria addidi: quia ut tollere eas noxium; ita calide nimis promovere. Iustinianus Male. [b] τὰς τοποθεσίας ἀνέγειν ἐν quis sol. ἐκάσῃ ἡδὲ πόλει ὀν δισδάξ στήσας λυσι. τοῖς ἐν αὐτῇ διδασκαλοῖς ἢ λογιῶν τεχνῶν ἢ ὀπτηνῶν, ὑπεθήκας τῷ ἐπάρχῃ ἐτίθετο. ἢ ἕτως ἢ ἐν ἢ πόλεις διδασκαλῶν ἐχολακῶν ἀγγελία ἡδὲ ἐν αὐτῇ κατεκράτισ. antiquitus constitutas in quoque opido annonas, prof. floribus bonarum artium dandas, de consilio Præfecti sui sustulit. atque ita frigentibus passim per opida Scholis, rusticitas & barbaria occupavit inhabitantes. Mala hæc securis quam Thrax Imperator iniecit: sed illi quoque occulte noxii, qui effuse nimis promovērunt. Nam otium & mollitiem nulla re facilius aut honestius in animos irrepere, quam via hac litterarum, omnino est fatendum. Argent. qui robur & virtus non sunt, ubi illa Virtus Ut catuli ad venandum inepti, qui resolvi-

FF 4 sal-tur.

* Sueton. August. cap. li. b Plut. in Apophth. c Roder. Sand. H. R. Part. 117.

* Lib. I. Epist. LXXXIII. b Zonar. in Annot.

Saltare & eiusmodi delicias docti: sic ad virilia exercitia parum apti, crues nimis exculti. Franciscum regē 1. & Leonem Decimum, qui avidelitteras excitaverunt, in cœlum tollimus. Si propositum spectamus, merito; si finem & successum, ambigo. quia revera alter Galliam suam, alter Italiam, cultiorem amœnioremque reddidit, sed una & molliorem. Quid bona spei reliquum, ubi etiam fœmine passim in libris & litteris? atqui eo ventum, Mihi Spartani illi probi, qui [a]

*Vsurpā-
de ad
usum.*

*ῥεῖματα μὲν ἐνεκε τ' ἡλείας ἐμάν-
θωνοι. ἢ δ' ἄλλη ἀειθερία, πρὸς τὸ
ἀεχεῖν καὶ κελῶς ἐγίνετο, καὶ κερτεῖν
πονέειν, καὶ νικᾶν μαχόμενον.* Litteras ad usum saltem discebant. reliqua omnis disciplina erat ut pulchre parerent, ut labores perferrent, ut in pugna vincerent. Et à Principe meo in suis civibus id servari, suadeam valde. Non nimis, non omnes, studius se applicent, sed Nobilitas tamen maxime: quia [b] patres à valere decet consilio, populo subvacanea est calliditas.

*Et in-
primis à
Nobili-
bus.*

IVSTI

IVSTI LIPSI

AD III. LIB.

POLITICORUM

NOTÆ.

IN CAPVT. I.

De Prudentiæ necessitate.

NULLVM animal morosius. PAG 97.
nullum maiori arte tractandum.] *Inde Luvianum gubernare.*
hic effatum: [a] Excellentibus ingeniis citius defuerit ars, qua civem regant, quam qua hostem superent.

Mens una sapiens plutum vin- PAG. 98.
cit manus.] *Hoc Vlysses ille apud sapientissimum vatem voluit, cum Minervam (id est Prudentiam) sic affatur:*

[b] Αἰκέ μοι ὡς μεμαυῖα παρ-
σαιὸς γλαυκῶπι,
Καί μοι τελεκοσιόν ἐγὼν ἀνδρείοι
μαχοίμην
Σωῶσσι, πόντια θεῶ, ἅτε μοι ἀεθ-
φρασ' ἀπαρήγοι.

Atque ego, si mihi sic adfueras
causa diva,

Vel tertentum contra homines
concurrere pugna

Ff 5 Aufim,

Augm, te fretus comite, ô Dea,
& adiutrice.

IN CAPVT II.

De duplici Prudentia.

PAG. 100 **P**RINCEPS sapiens, sapientium
Viri ce- commercio. [omnino: [a] Nul-
lebres & lum maius iudicium bonæ men-
sapientes tis Princeps potest ostendere, quam
in domo ut adiungat sibi & familiariter
Princi- uratur viros virtute & fama cele-
pis de- bres. Nam omnes statim iudica-
cori. bunt eum talem esse, quales ii
qui apud illum. Hoc sine utile, non
tantum in consilio, sed etiam in con-
tubernio quosdam habere, [b] infi-
gni tranquillitate vitæ, nullis rei-
publ. negotiis permixtos. [c] Nam
aliæ hæc fama valde ad suam fu-
nam. Ita Alexandro Callisthenem,
Scipioni Panætium & Polybium, Au-
gusto Arcum & Athenodorum, aliis
aliis adhasisse scimus, privatim magis
ornamenta quam publice adiumenta.

IN CAPVT III.

De Adiutoribus Principis.

PAG. 102 **S**ED qui paratib? iudicij hictes
Apueris est. Imo res etiam aliqua In-
quidam stria. Nam iam ante preparari qui-
forman- dam possunt, ut fiant apti. Turcarum
di ad Princeps à pueritia instituit, pacis aut
temp. belli futuros administratos. & Germa-
norum

AD III. LIB. POLIT. 459
norum proceres Alumnos quosdam
(ita appellant) suo sumptu edueant,
in eundem usum. Quid si imitetur
Princeps, & selecta quaedam ingenia
à tenero formari curet ad res Civiles?
laudem. Apud Macedones quid serva-
rum, Q. Curcii verbis dicam. * Mos * lib. b. 111

erat Principibus Macedonum, ad Mace-
ultos liberos regibus tradere, ad donum
munia haud multum servilibus visum.
ministeriis abhorrentia. Excuba-
bant servatis noctiū vicibus pro-
ximi foribus eius ædis, in qua rex
acqutescebat, ii actos ab Agaroni-
bus equos, cum rex ascensurus es-
set, admovebant: comitabanturq;
& venantem, & in præliis, omni-
bus artibus studiorum liberalium
exculti. Præcipuus honos habeba-
tur, quod licebat sedentibus vesci
cum rege. Castigandi eos verber-
ibus, nullius præter ipsam
erat. Hæc cohors, velut Semina-
rium Ducum Præfectorumque
apud Macedonas fuit, hinc habue-
re posterī reges, quorum stirpi
post multas ætates Romani opes
ademerunt.

IN CAPVT IV.

De Consiliariis.

PAG. 103 **O**PTIMUM quemque fidelissimū
Salomo- Salomo-
ni scri- ni scri-
puta.] Rex Salomon (cuius scri- pra pla-
pta divina humanaque Sapientia ple- ne divi-
nissima, na.

Deco-
lores
nō apti
ad Con-
silia.

nissima, uti & Syrachide, unica tibi commendo.) paucis verbis: [a] Consilia impiorum fraudulenta. Excludo autem ab hac probitate etiam eos, qui rem suam privatim male gesserunt, conturbatores aut decolores. Basilii Imp. ad filium: [b] Συμβόλοις ὃ χεῖν τοῖς κελεύουσιν ἢ οἰκείων βελδύσταις ἢ διοικήσασιν, ἀλλὰ μὴ τοῖς κεκῶς ἐξ ἀβουλίας τὰ ἑαυτῶν σινομομήσασιν. ὃ γὰρ κεκῶς περὶ τὰ οἰκεία διατρεῖς, ἂν ἔπειτα κεκῶς βελδύσται περὶ τῶν ἀλλοτρίων. Consiliariis utere iis, qui rebus propriis bene consuluerunt, recteque eas administrarunt, non autem qui per imprudentiam male. Nam qui suis rebus male prospexerit, nunquam ille bene consuluerit alienis.

Consilia-
rii lin-
guarum
periti
sunt.

Morum animorumque provin-
ciæ gnaros.] Etiam lingue: si tamen sermo diversus, in locis qui tibi parent. Nam isti qui per interpretem accipiunt omnia aut reddunt, nec tam grati nec tam idonei ad agendum. ac multa necessario eos fallunt.

Consilia-
rii exte-
ri mali.

Non exteros temere, non adven-
nas.] Nota Princeps. nam hic pec-
camus. Ut vulgo remedia quadam ab
Afris aut Indu petita astringimus: sic ple-

AD III. LIB. POLIT. 461
plerumque externa ingenia præferun-
tur internis. At non oportet. Pri-
mum, quia ab hac re turbat. Indigena
haud facile concouunt, in sua rep plus
aliquid credi aut tribui alienis. Inde
livor, questus, & aversio quadam ani-
morum. Secundo, quia raro illi, mo-
rum ingeniorum, & totius reip. peri-
ti. Plato autem breviter & recte di-
xit: [a] Εἰδότες περὶ ἐκείνης ἡ συμ-
βουλῆς. Consilium eius est, qui rei
cuiusque peritus. Quod idem alibi
diffusius: [b] περὶ παντὸς μία ἀρχὴ
τοῖς μέλλουσιν κεκῶς βελδύσται, ἐ-
δίεται περὶ ἑἴην ἢ ἰβουλῆς, ἢ ἀπαντος
ἀμαρτάνην ἀνάγκη. In omni re
consulendi principium, nosse id
de quo consilium institutum: aut
tota via aberrare necessum est.
Tertio, quia etiam si ius peritia, vix
tamen affectus aut fides. Qui po-
test in alienam rem publicam? in qua
semper illud cogitent: [c] Mihi istic
nec scitur, nec meretur. Itaque
ad commodum suum, aut arbitrium
Principis, videbis plerumque ab iis re-
ferri. Quarto & ultimo, quia ius
comperitum, consilia externa fere
esse infaustra. Alexander male au-

Imperiti
eius
sunt.

Non
amant
eum aut
curant.

Infelices
sunt.

ni labi, cum Græcos & exteros: no-
ster Carolus Audax, (ne plura cumu-
lem)

Ruit
respubli-
ca quā
ii substi-
nent.

462
cui ruinam suam nisi Campo-
baccio debet? Effatum hoc habe. Ut in
quam domum vespillones veniunt, si-
gnam est funeris: sic reip. labentis, ad
quam fulciendam adhibentur peregrini:
Quod tamen ita intellego, si multi,
nam ut unus aut alter interdum, fide
aut ingenio valde cognitus, haud per-
tinaciter damnem.

PA. 104.
Quales
à mori-
bus quo-
que est
mandi.

Item senes.] Qui tales non annū
magis, quam moribus. [a] Nam in
quibusdam, ut ait Seneca, non pue-
ritia, sed, quod est gravius, puerili-
tas remanet.

Invenes
incipis ad
temp.

Consilia senum, hastas iuvenum
esse.] Pindari dictum est, uti è Plu-
tarchi Lycurgo videbis. cui hoc Ari-
stoteleum velut interpretamentum
adde: [b] ἢ ἡ δὲ παιδεία ἐν νεότητι ἐστὶ,
ἢ ἡ φρόνησις ἐν πρεσβυτητίᾳ ἐστὶ.
Vires in iuvenibus, Prudentia est
in senibus. Iuvenes autem non so-
lum à consiliis, sed omnino à rep.
amovendi, caussa duplici. Primum,
quia Temeritas & calor in iis. [c]
Atqui cum ad gubernacula reip.
temerarii atque audaces homines
accedunt, maxima ac miserrima
naufragia fiunt. Deinde, quia
non cadis in aetatem eam Auctori-
tas: quae tamen ad iubendum suaden-
dumque

Causa
una.

Causa
altera.

AD III. LIB. POLIT. 463
dumque plurimum valet. Opinio sepe
de aliquo, plebem magis movet, quam
res aut ratio ipsa. Solon igitur iure Soloneos
vetuit [a] τὸ σφόδρα νόον μὴτ' ἀρ-
χῆν, μὴτ' εὐμεγέλειον, ei κ' ἀρεστὴ
δοκοῖσι γνώμῃς ἔχῃν valde iuvenē
neque magistratum gerere, neque
consulere, etiam si optime à men-
te constitutus esse videretur. Rei
etiam Romanae grande olim fulcrum,
Annariae leges: quas male amissas
utilissimi
bonus sapiensque Princeps revocavit.
me.

Fortuna varia exercitos.] Nam
qui assidue in rebus prosperis & laetis,
quid aspiciat? [b] Non temere adver-
sa casuum reputat, quem Fortuna
nunquam deceptit. At qui aliam
eam expertus est, magis ille ad Mode-
stiam factus & Cautionem, praecipuas
Prudentiae partes. Pindarus velle:
Felices
vix sa-
piunt.
Magis
qui ali-
quando
adfecti.

Καὶ μεγάλῃσιν φέρει.

Qui mente laboravit,
Prudentiam inde aufert.

Tacitus idē de Caracalla, [c] Quem
multa ambigua, multa prospera
extulerant, ut ceteros Britannorū
Imperatores praermineret. Annibal
de se, ad Antiochū: [d] Hæc sua adeo.
qui ut nō omnis peritissimus sum
belli,

4 Lucius apud Stob. & Livius xxx. c Au. xi f.
4 Livius xxxv.

ἄν, κὶ ἡδὲ γράφει ἐμπέτερος τὸ κὶ
 πρῶτος neminem in Senatum alle-
 git, nisi eruditum, quique se ad di-
 cendum exercuisset, & sciret scri-

Bene, si dotibus *tribuit nostro generi: nec vel do-*
alium mi- *ctissimi semper ad temp. apti. Necess-*
xi. *sum est adsint alia ille dotes, de quibus*
Lauda- *in hoc Capite monemus Quas si adse-*
gio vera- *runt: o magnos tunc, & Principi op-*
doctri- *randos: [a] Nam desiderabilis eru-*
na. *ditio litterarum, quæ naturam*
laudabilem eximie reddit orna-
tum. Ibi prudens invenit, unde sa-
piensior fiat: ibi bellator reperit,
unde animi virtute roboretur: in-
de Princeps accipit, quemadmo-
dum populos sub æqualitate cõ-
ponat. Nec aliqua in mundo po-
test esse fortuna, quam litterarum
non augeat gloriosa notitia. De his
talibus ipsa Sapiencia loquitur: [b]
 Ego Sapiencia habito in consilio,
 & eruditus intersum cogitationi-
 bus.

IN CAPVT V.

De ratione consulendi.

PAG. 105 **C**ONSILIORVM gubernaculum,
 An Sa- [Lex divina.] Apparet ergo me-
 cerdotes rito Consiliu interesse debere viros Sa-
 in Con- cros religiososque: id est, legis eius peri-
 siliu. tos. Tamen alibi abnuunt, & indecorã
 atque

AD III. LIB. POLIT. 467
 atque inutilem censent hanc mixtu-
 ram. Nicephorus Gregoras inter hos
 videtur. Οὐ γὰρ, inquit, θεωρία συνδυ-
 ματικὴ κὶ πραξιολογικὴ, ἢ πολιτικὴ, ἢ
 ποικίλη, σωθέντων πούμασι. Non
 enim Spiritualis contemplatio, &
 Civilis administratio, ut plurimũ,
 inter se iunguntur. Et Synesius Cy-
 renensis Episcopus multo apertius: [b]
 Πολιτικὴν ἀριστήν ἰσορροπὴν συνά-
 πτην, τὸ κληθῆν ἔστι τὰ ἀνὸς κλασικῆ.
 Civilem virtutem iungere cum
 sacerdotio velle, est miscere omni-
 no non miscenda. At plura & dis-
 fusi in eam rem ibi scribit. Quid ergo Interdũ
 nos? cum venia sic censemus. Interesse utiliter
 eos posse, imo & debere: sed rarerent, esse.
 tunc videlicet, cum de rebus plane se-
 riu gravibusque agitur, & qua tan-
 gunt uniuersum statum. Nam tunc
 sane quidni audiantur? siue ut robur
 & auctoritatem bonæ sententiæ ad-
 ferant, siue ut reprimant cõerceantq;
 in aliam ruentes. Nam quanquam illi
 rerum Civilium proprie non periti:
 tamen sepe etiam in istu saluberrime
 consulunt, & Syrachides nõ falso scri-
 psit: [c] Anima viri sancti enunciat Vini san-
 aliquando vera, quam septem cir-
 cumspectores sedentes in excelso. Pruden-
 tiam semper tamẽ eos & assidue, etiam res sepe
 rebus consiliisq; minoribus adhiberi, sapiunt.

Gg 2 non

non probè: nec id mihi aut ex illorum
videatur, aut publico usu. *Distridi*
videlicet terreni curis, caelestia illa
serent; nec terrenam ipsa (quippe alii
illorum munus) satis commode ac
decore administrabunt.

Liberi
& vera-
ces con-
siliarii
esse de-
bent.
Rara ea
virtus.

Libertatem secundo.] *Magnus*
in Consiliario atque utile munus, ut
libera ei lingua, Solon olim rectè: [ἡ
Συμῆλδος μὴ τὰ ἡδίστα, ἀλλὰ τὴ
κάλιστα.] Consule non quæ suavis-
sima, sed quæ optima sint. Sit
oportet. nam rara hæc nimis in Au-
lis Principum virtus: & vis scire [b]
cuius rei inopia laborant magna
fastigia? quid omnia possidenti-
bus desit? ille qui verum dicat.

Certamen plerumque adulationis est:
& dant se non magno alicui solum,
sed his qui magni apud magnum.
Placentini aut Laudenses fere hoc tu-
tum genus, pauci Veronenses. Inter his
tu esto: & scito libere se semper cum
Rege loqui posse, sed non de Rege.
Cum modestia tamen: ad quam He-
phestion ille tibi præit. apud Curtium:
Libertatis quoque in admonendo
(Alexandrum) non alius ius habe-
bat: quod tamen ita usurpabat, ut
magis à rege permissum, quam
vindictarum ab eo videretur.

Tertio Constantiam.] *Turpis enim*
& fæ-

& fæda illa vacillatio sententiæ mu-
tantium, & certum signum non certæ
mentis. Idq; cum singulis Consiliariis, *Muta-*
tum magis Consiliis, vitandum. ne au-
diat illud, quod Carolus v: *Imp. facete consiliis*
conicere in Germanorum conventus turpis.
soler: quos assimilabat viperis: quia Caroliv.
(aciebat) ut ista matres suas tollunt; locus.
sic illorum posteriora decreta, priora.

At non Rigore.] *Consilia enim* *Fas ali-*
ad eventus & tempora accommodan-
da & sæpe inflectenda sunt: atque, ut *mutare*
Plato ait, [α] χη ὁσων ἐν πλώσσι κύ-
σων, ὡς τὰ πλωκώτα τιθεῖται τὸ
αὐτὸ ὡς ἔργματα, ὅππῃ ὁ λόγος ἐπέ-
βέλης' ἀν' ἐχθρῶν, ἀλλὰ μὴ ὡς ἀσπί-
δωνται, καὶ θάπτεται ἰδίας, ἐχθρῶν τῶ
πληχῶτος, ἐν τῷ ὄσῳ διατρέψου.
oportet, tanquam in talorum ia-
ctu, ad id quod ceciderit res suas
aprate, quocumque modo ratio id

optimum esse dixerit, non autem,
quali pueros, ipsos quoque caden-
tes, firmiter eam rem tenere in
quam impegeris, & clamando
quiritandoque tempus consume-
re. *Consilia ergo nova pro rebus no-*
vis, aut ubi priora improspera,

Atte enim & flexu quodam opus
fæpe.] *Seneca apposte: [b] Huc illue*
frænis leniter motis flectendus est
animus, paucis sui rector optimus.

Sed cum
caussa.

PAG. 107
Reges
leniter
regeudi.

G g 3 Ple-

Calli-
sthenes
presla-
ctus.

Plerique enim rectorum rectorum alio
egens, etsi palam habere eum sper-
nunt. Callisthenes hic offendit, qui pra-
ter monita magni sui Doctorum, nimis
apud Alexandrum absisus & aspi-
Qua debebat dicebat, sed non qu-
modo debebat. Arriani causa senten-
tia ego accedo: [a] καὶ τῶν ἐγὼ οὐκ
ἐς ὕβριν ἢ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἐς σκωψ-
τικὰ ἢ Καλλιθένης φέροντα, ἴδιον
ἰδέσθαι ἐταυνῶ. ἀλλὰ τὸ καθ' αὐτὴν
ζακωσμίως τίθεσθαι ἐξαρκεῖν φημι,
αὐξήοντα (ὡς ἀνυσοῖ) τὴν βασιλείαν
καταλύματα, ὅπως τις ἐξέλθῃ ἐκ
ἀπείρουτον ἑκὼν ἀπεικόντως δι' ἀπ-
ροχθείας ἑαυτοῦ Ἀλεξάνδρου Καλλι-
θένης τιθεσθαι, ὅτι τῆ ἀκαρπία π
παρρησία, καὶ ὑπερόγκω ἀβεκτηρία.
Ego vero nihil eorum, quae vel ad
Alexandri iniuriam, vel ad Callisthe-
nis morositatem pertinent, lauda-
verim. Sed illud aio & statuo, suf-
ficere ut seipsum modeste habeat
geratque, & Regis, quoad fieri po-
test, negotia promoveat is, quicun-
que adesse & servire illi in animū
semel induxit. nec immerito gra-
vem fuisse Alexandro Callisthe-
nem, tum ob intempestivā liber-
tatem, tum ob superbā stultitiam.

Regibus
non fru-
stra ob-
sisten-
dum.

Quoties necessitas ingrueret, pra-
denter moderans.] Praclarum hu-
m

AD III. LIB. POLIT. 471
ius Pisonis exemplum, atque omnino
imitandum. Plato ad Dionem propin-
quos: [a] τὰ μὲν ἴκα ἀπὸ πόλεως αὐτῆ
δια οὐ μόνον καὶ ζῆλον ἔμελλενα λέγειν
ἔτι, εἰ μὴ καλῶς αὐτῶ φάνοιτο πολι-
τεῖσθαι, εἰ μίλοι μὴτε μεταλείψ
εἶεν, μὴτε ἀποθανείναι λέγων. Hoc
eodem animo erga patriam suam
affectum, vivere prudentem vir-
tutum oportet. Dicere quidem, si-
quid non recte administrari ei vi-
deatur: sed ea lege, si futurum putet
ut neque frustra dicat, neque di-
cendo vitæ periculum incurrar.
Quod tamen ita verum, nisi rex aut
regnum periclitetur. Nam tunc nul-
lum discrimen bonum consiliarium te-
neat, quin clamet. Themistocles ille
exemplo, qui olim ad Lacedaemonium:

[b] Feti, sed tamen audi.

Quinto Silentium.] Omnino ser-
vandum in Consilio, quod vim habere rui taciti
vii aut usum. Et servandū etiam tua sunt o.
consulenti causa: [c] quia arduum
nimis est, meruisse Principis secre-
tum, ubi liquid cognoscitur prodi
vel ab alio formidatur. Alexander
cum arcanas quasdam litteras Heph-
stioni legisset, detractum annulum ori
eius admovit. quisque sibi id factum
putet, & simul in Consiliū lectus est.

G g 4 os sibi

Sicut apud Persas. *sibi clausum à Principe signatum.* que Persas cogita: [a] apud quos, ait Ammianus, nemo consiliorum est conscius, præter optimates taciturnos & fidos, apud quos Silentii quoque colitur numen. De quibus & Curtius: More quodam Persarum, arcana regum mira ce- lant fide. non metus, non spes elicit vocem, qua prodantur occultis. vetus disciplina regum, silentium vitæ periculo sanxerat. *Sicut apud Romanos.* simile apud Romanos. quorum Curia, in tanto numero Senatorum, silentio sic undique clausa: ut [b] non dicam unum, sed neminem audisse crederes, quod tam multorum auribus fuerat commissum. Notabile illud de Eumene rege: qui cum Romam venisset, & regem Persen in Senatu accusasset, ac de toto bello cù Patribus deliberasset: [c] in præsentia nihil, præterquam fuisse in Curia regem, scire quisquam potuit. bello denique perfecto, quæque dicta ab rege, quæque responsa essent, emanare. *Mira & diuturna silentii fides*

IN CAPVT VI.
Vitanda Consiliariis.

PAG. 108 **A**DVERSVS peritos, perversos, Turpe. & est aliquis, etiam ubi iuste

AD III. LIB. POLIT. 473
ste refragari, refragandi modus. Demosthenes merito Spartanorum institutum laudat, quod tale. [a] Ferunt, inquit, apud eos dum decernitur, quemque sententiam suam libere promere: sed ubi decretum est, eadem laudare omnes, & adiutores esse etiam illos qui contra dixerant.

[Discordia inter consuâsores.] *Dissidia Perniciosa semper, non aliter quam si in consremiges & nautæ digladiantur in una liu aliqua navi.* Tacitus notat: [b] Iulius Clasicianus Suetonio discors, bonum publicum privatis simulatibus impediabat. *Et semper ita event, ubi inter collegas emulationes.* Quid remedii? ut aut ponantur ea, aut certe seponantur. Aristidus exemplis: qui Themistocli valde adversus, cum tamen una in legationem missi essent, & ad portam Urbis venissent: [c] Visne ô Themistocle, inquit, inimicitas paullisper hic deponamus, recepturi eas cum redierimus? Sciebat scilicet rem communem, sine communiōe animorum, numquam recte administrari.

Avaritia, si verecunde studiu.] *Ab* PAG. 109
peffis! [d] Nullum enim est officiu tam sanctum atq; sollempne, quod Avaritia ar-
Gg. § non cenda.

4 Exord. xxxix. b An. xlv. c Plutarch. d Cic. pro Quincto.

non avaritia comminuere ac violare soleat. Quinetiam, ut Pindarus ait, κίπδ' ἔχ' ἄσφία δ' ἰδὲ ἦ. Lucto etiam Sapientia capitur & treritur. Igitur cavenda illa, & omnes ad eam caussa. Ac provide illipopuli: quibus legē fuisse Aristoteles ait, [a] ut qui agros, limitaneos hostibus haberent, non admitterentur ad Consilia belli gerendi, quasi ob privatæ rei aspectum suadere minus comode possent. Nec Principi remedium hic aliud, quam ut ne natura tales eligat: & item ut prolixæ cū electis agat, atque omnia à se expectet.

Mercedentur
tores, nō
apti ad
Consilia.
Caussa.

Lex Thebanis, quæ vetuit.] Videntur removendi à resp. administratione mercatores, caussa non una. Primum, quia consuetudine & inclinatione avari: ideoque facile publicam rem, in suam vertant. Secundo, quia parum magnanimi aut splendidi: atque, ut Aristotelis verba usurpem, [b] ἀξυῖνς ὁ τοῖς τοῖς κίος ἔχ' ἄσφία δ' ἰδὲ ἦ. parum generosa hæc ratio vitæ, & virtuti adversa. Tertio denique, quia in publica persona Auctoritatē id miruit: & ut Livius ait, [c] quætilis omnīs indecorus Patribus est visus. Ab hac sententia fateor me stare, præsertim in Regno. Vbi tamen aut rara

Interdū
tamen.

nobi-

nobilitas, aut plerique honestiorum amplexantur id genus vita: non nitendi. mis eos repellam. & scio Venetos Florentinos, Genuates, Batavos sic usitasse, haud magno suo malo. Quinetiam olim [a] dignitatem mercaturæ fuisse, Plutarcho tradidit: ut, quæ commoda ex regionibus barbaris afferret, amicitias cum dynastis conciliaret, & ad multarum rerum peritiam conferret. Nota vsus eo-Princeps. & hoc genere hominum cum riu Primum fructu sepe utere, sive ad explorandis, capi. sive ad ingressum & aditum aliquem apud longinquos & ignotos faciendū. Nonne hoc Lusitanis regibus limen ad Orientis regna & primū gradus?

IN CAPVT VII.

Impedimenta boni consilii.

FIDVCI[A].] Noxia valde in consilio, quia suas alienasque vires parum librat, & eventus omnes aprat ad sua vota. Principes eadem saepe fallit, qui natura magni, libenter audiunt hos magnanimos & [b] spem magis ipsam, quam spei causam intuentur. Arcenda, videndum. Cū metu con-

PAG. 109
Præsi
dentes
noxii.

que semper ne illud audiamus: [c] πρὶν ἢ ἰσφάξαι, δέξασθαι. Priusquam occideris, excoriaris. Polybius sanum hic dogma, iubentis: μὴ δέχομαι τὸ βλάσφημῶν τὸ μείλιοντος, ἄς ἴδῃ

ἡδὴ γὰρ ὄπτος, μὴ δὲ ποροκατεπιζῆν
 βεβαιωθῆναι καὶ ἔν ἀκμῶ ἐδεχό-
 μθον ὅτιν ἄλλως χυιάς, νεμῆν ὅ μ-
 εῖδα τῶ παρὰ ὄρα, πανταχὴ μὴ ἀν-
 θρώπων ὄντας, μάλα τὰδ' ἐν τοῖς πο-
 λεμικοῖς. Numquam de futuris re-
 bus, tamquam iam factis, delibe-
 rare; neque praesidere constanter
 in iis quae aliter evenire possunt.
 sed partem aliquam inopinatio
 eventui relinquere, cum ubique
 homines simus, maxime vero in
 rebus bellicis.

Imperi-
 ti pleri-
 que sto-
 lidi.

Cum sapientia non commisce-
 tur.] Non hercules, cum sit Imperitia
 ipsa proles. Thucydides: [a] Ἀμείβια
 μὴ θράσος, λογισμός ὁ ἔκγονον φέρει. In-
 scitia Fiduciam, Prudentia Cun-
 ctationem gignit. sicut ut Hierony-
 mus transtulit: [b] Imperitia Con-
 fidenciam. Eruditio Timorem
 creat. Cui apud reges Adulatio etiam
 saepe mixta: dum auribus illorum ser-
 viant, & tam magnos validosque eos
 faciunt, quam videri volunt. Talis
 Minio ille apud Antiochum: qui [c]
 ignarus omnium extenuatus, Vitel-
 que aestimans regis ex rebus in Asia
 Syriaque gestis, temere cum impulsit
 ad Romanum bellum. Accessit eiusdē
 ingenii nescio quis Alexander Aca-
 rnan, qui [d] tanquam non utrum
 bellan-

Aut
 adula-
 tores.

AD III. LIB. POLIT. 477
 bellandum necne esset, consulere-
 tur, sed ubi & qua ratione bellum
 gereretur, victoriam se haud dubi-
 am animo proponere affirma-
 bar. O pestilens genus, praesertim ubi
 Princeps ipse ad typhum & fastum
 inclinatur!

Consilia calida & audacia.] *Quae* Quando
tamen haud semper improba, ne erras. & qua-
In communi quidem administratione tenus
rerum valde damanda: at in novo consilia
aliquo aut subito discrimine, utlites subita
& necessario saepe adhibenda. Apud aut for-
Capitolinum scribitur: [a] Hanc no- tia, u-
vis rebus debere inesse constan- tilitas?
tiam, ut capienda sint consilia,
ut quaerenda. Dolor noster regu-
lam hanc suggerit: [b] Cunctatione
non opus, ubi perniciosior sit
quies quam temeritas. Imo ab eo-
dem discis: [c] Inter accipitiam, de-
teritimum esse, media sequi. Obser- Rebus
va, quia plerique hic peccant; & in extre-
rebus afflictis, ut idem loquitur, [d] mis, me-
nec provident satis, nec audent. dia sper-
Celeritas, infamis naufragiis.] nenda.

Pulchre Artabanus apud Herodotum:
 [e] Ἐπεὶ χθονῶν μὴ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος
 τίς τ' ἂν σφ' ὄψετα: ἐκ τ' ἑρημῶν μὴ ἄ-
 λαι φιλέεισι γίνεσθαι ἐν ὅ τ' ὄπτα ἔν
 ἔνεσι ἀγαθὰ, εἰ μὴ παρὰ ἴσιν εὐδοκίαν

THE

.a Lib. II. b Epist. ad Euagr. c Liv. xxxv. d Ibid.

.e In Maxim. b Tac. l. Hist. c III. Hist. d Ibid.
 e Lib. VII.

τῶν ἐπιχειρημάτων, ἀλλ' ἀναχθῆναι βίῃ ἐπιτιμῶν.
 Festinare quod vis negotiū, gignit
 errores: unde maxime detrimenta
 exoriri solent. At in cunctando
 bona insunt, quæ si non statim ra-
 lia videantur, tamen in tempore
 bona quis effereperiat.

PAG. 112 Consultata oportet exsequi festi-
 nauter.] *Velleius M. Agrippa hanc
 laudem tribuit: Vir, inquit, labore,
 vigilia, periculo invictus, & per
 omnia extra dilationes positus,
 consultisq; facta coniungens.*

IN CAPVT VIII.
 De Principe, qui segerat in
 Consiliis.

PAG. 112 MATVRE deliberet.] *Ne eveniat
 scilicet, [a] quod in consiliis
 infelicibus (Taciti verba) ut opti-
 ma videantur, quorum tempus
 effugit. Tu vero tempestive, cum
 In tem- res non erit subita, delibera. quia
 pore de- oportet, ut scire Demosthenes dixit,
 liberan- dum. [b] ἢ ἀπολαθεῖν τοῖς πρῶτοις, ἀλλ' ἢ
 non subsequi & comitari res,
 sed rebus ipsis antecedere & præi-
 re. Et addit: Sicut Imperatoris
 est præire exercitui, sic bene
 consulti viri ipsis negotiis. Aliud
 tamen in subitis, ubi falso po-
 tius*

AD III. LIB: POLIT. 479
 risu. opus quam consulto. Tum festi- Interdū
 mandam, neque hesitandum: ut ii, & cele-
 [a] qui neque alienis consiliis re- riser.
 gi, neque sua possunt expedire.
 Enimvero, ait Demosthenes, [b] dum
 navis est salva, prompte consulere
 & providere oportet, ne everta-
 tur: postquam fluctus exsuperat,
 inane est studium.

Magna in republ. momenta sunt Pro tē-
 temporum.] *Quis id nescit? adeo ut poribus
 super eadem re, alio atque alio tem- consilia.
 pore, aliud sit censendum. Seneca pul-
 chre: [c] Consilia rebus aptantur,
 res nostræ feruntur imo volvun-
 tur, ergo consilium sub die nasci
 debet: & hoc quoque tardum est
 nimis; sub manu, quod aiunt, na-
 scatur.*

Peccatur hic in Plurium statu.]
*Verissimum est: nec quidquam tam ibi
 solitum, quam disputando rem extra-
 here, & saepe labefactare. Cavisse olim
 Achaos video, & legem habuisse, ut Achai-
 in conventibus dies unus delibe- ca lex.
 rationis esset, alter decreti. Viilit
 ipsa aut similis lex, in optimatum
 aut populi statu: Principi vitare fa-
 cile, ubi & pauciores consultant, & a
 nutu eius pendunt.*

Tardi-
 Ne inutili contatione.] *Sive in tas vi-
 de-tanda.*

deliberando, sive in apparando. De
 moesthenes Atheniensibus suis non se-
 mel hoc obiicit, & tarditati huic im-
 putat res amissas. * ἢ γ, inquit, ἢ
 ἀεὶ τὴν χεῖρον εἰς τὸ ἀεὶ ἀναγκασθῆναι.
 Ἐπειδὴ ἀναλοκομῆροι ἢ ἀεὶ μάταια
 κειρεῖ ἢ ἄλλοι ἢ ἢ μετέχειν βραδύ-
 τῆτα ἢ βραδύμια. Nam agendi tem-
 pus in apparatu consumimus. re-
 rum autem occasione non exspe-
 ctant ignaviam vestram & tardi-
 tatem.

Super Neve dies rerum, verbis terat.]
 verbis Sed nec disputatiuncula de verbis:
 haud quod in civilis hac dissensione evenisse
 litigan- aliquoties memini, & prudentiores ri-
 dum, sisse. Audiatur Latinorum ille Pra-
 tor, apud Livium: Ad summam re-
 rum nostrarum pertinere arbitror,
 ut cogitetis magis quid agendum
 vobis, quam quid loquendum sit.
 Facile erit, explicatis consiliis, ac-
 commodare verba. Nec pro meo

Sed nec multa ea gustu unquam consiliarii, qui circa
 usur- haec occupati. Compositae orationes ali-
 panda. bi locum habeant, hic brevis distinctio &
 rectum iudicium.

PAG. 112. Audiatur cum iudicio.] Late hui
 Res ipsa patet, & momentum habet. Primum
 spectan- est, quod hic moneo, ut non flectat se
 da. affectu quoddam & inclinet ad unum
 aut alterum, sed res rationesque ipsi
 magis spectet. Demosthenes hoc quoque
 suu

AD III. LIB. POLIT. 481
 sui Atheniensibus: * Sed si quidem * Exori.
 verba audituri convenistis, hæc dice- Lxv.
 cere & audire oportet: sin autem
 super reru electione deliberaturi,
 res ipsas per se nudas, quantum po-
 test, diiudicare vos horror, aufe-
 rētes sermones omnes qui facti vi-
 dentur ad fallē dum. Secundum, ut
 peritos in quaque re maxime audiat,
 atque iis credat. Labet adscribere ex-
 emplum Imperatoris Alexandri Seve-
 ri, de quo Lampridius: Fuit illi con-
 suetudo, ut si de iure aut de nego-
 tiis tractaret, solos doctos & diser-
 tos adhiberet; si vero de re militari,
 milites veteres, & senes bene
 meritos, & locorū peritos ac bel-
 lorum & castrorum, & omnes lit-
 teratos, & maxime eos QUI HI-
 STORIAM norant: requirens quid
 in talibus causis quales in disce-
 ptatione versabantur, veteres Im-
 peratores vel Romani, vel extera-
 rum gentiū, fecissent. Tertium, ut
 non tam numeret sententias, quam
 appendat. Vetus hic querela Plinii: In
 publicis consiliis nihil tā inæqua-
 le quam ipsa æqualitas. nam cum
 sit impar omnium prudentia, par
 omnium ius est. Locum non habet
 in Principe, qui potens est rerum, &
 ad suam sententiam omnes trahit.

Qui à suis ducitur, ut nervis.]

H h Quod

Periti in
 quaque
 re au-
 diendi.

Et me-
 liores,
 non plu-
 res.

Paucis non cre-
dendum
semper.
* Cap.
xiv.

Quod Galbae meritissimo obiectum, de quo⁺ *Suetonius: Regebatur tritum arbitrio, quos una & intra Palatium habitantes, nec unquam non adherentes, Pedagogos vulgo vocabant. Nec tamen abnuo, unum alterumque, valere gratia, auctoritate, fide apud Principem posse, imo & debere: sed cuius nempe nota prudētia & probitas sit: atque hoc ipsum ita, ut non solus aut alter ille iudicantur. Sunt enim vel prudentissimi; tamen prof-*

Homines *Ho nemo in omni re, sed nec in omni alii hora, aequaliter sapit: & recte Comi-*
alias, & nae nihilum, à meridie saepe non in aliis. nitem, qui mane fuimus. Furior illa & sine nube mens, non semper est pra-
stus. Ergo tutius plures audiri, utiq; in rebus gravibus: & sic Artabanus, apud^{*} *Herodotum, Persarum regi:*

Rex, nisi diversae variantesque sententiae dicantur, non potest quis eligere meliorem, sed necesse habet uti ea quae dicta sit. At cum plures sunt, licet tanquam aurum purum fecernere: quod solū. separari cum nequeat, alteri applicatū comparatumque potest. Addo etiam, quod unus ille aut alter prepotens, facile à vero abeunt (privato aliquo aspectu) & à recto. Cominaus ita observat, & monet: Siquis singularis tantā habeat fidem apud Principem, ut eū

Vnus alii-
quis fa-
cile mu-
zatur.

alii

alii observent & metuant; is revera dominatur, & regnum obtinet; suisque rebus tantum & facultatibus consultit, publicis neglectis: quod regi (Carolo Octavo) scimus evenisse. Quod ipse de Carolo, impari successore Ludovici parvi; idē de pluribus posuit & dederit vel novitia exempla. Non lubet, nec ludo magis illustre unum, vetustius paullo, de Isaacio Imperatore Graeco: qui Theodorum Imperatorem Castamonitam hominem & tor, cui ad alias res civiles, tū ad pecuniarias imperatissimum, non suis tantum sed sibi sum. praefecit. quem, inquit Choniates, Logothetam designavit: & ab eo ducebatur, reducebatur ut obnoxium aliquod animal, aut potius in statum mancipii omne quod ab eo imperaretur peragebat, nihil ipse discernens. Contigit autem mori illum Theodorum: quid deinde querit alium dominum, & adolescentulum quemdam, vix à tabulis & scholis digressum, summæ rei praeficit; qui non ipsum Imperatorem solum, uti ceterum maximum parvus piscis qui Propompus dicitur, ducebatur quo volebat & circumagebat, sed & militares numeros legionesque tractabat: quasi ab ipso semine & incunabulis maximarum rerum administrationi innutritus esset, aut

Hh 2 quasi

quasi ab ipso natali scilicet sapuisse: haud aliter, quam Sibyllam, simulatque ab alvo prodiisset, de fabrica universi discernisse ferunt. *Facere deinde addit Choniates, & subannat: Erat, inquit, ille adolescens, velut apicula aut culex, aures leonis adfidue circumsonans; aut ut niger pumilio, qui maximum terræ pondus elephantem gubernat; vel ut funiculus, qui camelum naso trahit; vel denique ut angusta porta aut semita, quæ ad Aulam duceret. Et quid miramur? profecto hæc sunt risu, aut morsu potius & Satyra digna. Faciat qui volet Principum, audiet vivus aut mortuus quod iste.*

Obstinatio Tamen sine Pertinacia. Alterum hoc est vitium, nec mollem & equacem nimis esse, nec refractarium oportet. Sapiat ipse aliquid, sed & alios putet, quam animi temperiem pulchre mihi complexus Homerus videtur.

Iliad. C.

• Ἀνὰ δὲ δὲ ἀνὰ τὸς τ' εὖ μέδω,
καί τ' ἄλλω,

Ipse, ô rex, bene consulito, & pareto vicissim.

Agnata sepe magnis. Peccant hic sepe magni, qui ut fortunæ, sic sensibus, super alios se putant. Itaque Seneca hunc affectum expressit:

In Medea.

-- regale hoc putat,

Sce-

AD III. LIB. POLIT. 485
Sceptris superbas quisquis ad-
movit manus,

Qua coepit, ire.

Imo quidâta fatui, ut etiam post consilia, [a] ne alienæ sententiæ egere videantur, in diversa ac deteriora transeant. [b] In hoc numero ille Xerxes, qui Græciæ indicturus bellum, (Valerius refert) adheritis Asiæ principibus, Nevideret, inquit, meo tantummodo usus consilio, vos contraxi: ceterum mementote, parendum magis vobis esse, quam suadendum. Nescio insolentius, an stultius dictum. At ego hoc quoque nomine, Principem parum aptum esse dixerim ad puriter consulendum: quod de re eius maxime agatur. Bene autem hoc Cobares quidam apud Curtium, [c] Natura mortalium hoc quoque nomine prava & sinistra dici potest, quod in suo quisque negotio hebetior est, quam in alieno, Turbida sunt consilia eorum, qui sibi suadent. Quid tamen in rege sene, & gubernationis iam gnaro? aliquid plus ei permiserim: sed non ita ut cum Tiberio (apud Suetonium) [d] semper sit sui arbitrii, contentusque se uno. Plus iudicare ipse potest, plus tamen suggerere & invenire plures.

H h 3

Sen-

Celandi Sententiam suam celer.] *Quod*
sententia. duplici sensu monco, ut nec ipse de-
 claret quo inclinor, ne ceteris [c]
 (ait Tacitus) assentiendi necessi-
 tas fiat: sed nec dictus iam sententi-
 aperiatur quam probet. Decorum enim
 ita, quasi [b] suæ meditationi
 quædam relinquat: sed & utile ad
 effectum, ut minus periclitetur ef-
 ferri.

• Anima consilii secretum.] Cui
Iuramē- sanciendo, reperio & iuramentum
tum in interdum interpositum apud Princi-
consilio. pes. Ita enim Capitolinus in Gordia-
 nis: Omnino exemplum Sena-
 tus consulti taciti non aliud est
 hodie, quam quod vestra clemen-
 tia (ad Dioclesianum scribit) con-
 vocatis ad interiora maioribus,
 ea disponat quæ non sunt omni-
 bus publicanda: de quibus ad-
 iurare etiam soletis, nequis ante
 rem completam quicquam vel
 audiat vel intellegat. *Produntur*
autem consilia non verbis tantum,
sed & signis, de quo studiose ita mo-
nuit Polybius: [c] Primum præci-
puumque eorum quæ ad felicem
consilii exitum requiruntur, est
silere. Itaque neque gaudii osten-
tatione, ob spem scilicet inopina-
tam affulgentem, neque metus; sed
neque

A signis
caven-
dum, in-
diciis-
que.

AD III. LIB. POLIT. 487
 neque familiaritate inductum aut
 affectu & amore, quidquam com-
 municare cum exteris oportet; sed
 cum iis dumtaxat, sine quibus res
 ad exitum deduci non potest. nec
 iis ipsis antea quam cuique rei
 agenda tempus adiger. Silere au-
 tem non lingua tantum oportet,
 sed multo magis mente. Multi
 enim sermone quidem celantes,
 ipso aspectu & vultu, aut & fa-
 ctorum aliquo, revelarunt sua de-
 creta. Ea vero postrema verissima
 sunt, & quidam suspicari de consilio
 suo dant suspensi aut masti, [a] &
 maxime cogitationis manifesti.

Libertatem admittat.] Imo ve-
 ro & provocet, atque arte eliciat in-
 timos eorum sensus. Difficile enim &
 scienda.
 rarum est, ut non aut eo sententias
 dirigant quo Principem ire censent;
 aut in gratiam eorum stellant, qui
 ipsi in flagranti gratia sint regentu.
 Itaque interdum bonum, Principem huic rei
 subito & quasi alium agentem, sen-
 tentiam ab hoc aut illo seorsim ex-
 quirere. quod Sfortiam cognomento
 Magnum callide & frequenter fecisse,
 scriptum reliquit Paulus Iovius. [b]
 Interdum non per se; sed per inter-
 positam personam iubeat explorari.
 Sed & hoc utile, sententiam sine ordi-

H h 4 ne,

ne, aut immutato ordine ab infirmis petere, ne affecte sint potentiorum, ut dixi: sed & ut aequaliter omnes parati. Suetonius de Augusto: Sententias de maiore negotio, non more neque ordine, sed prout libuisset, perrogabat, ut perinde quisque animum intenderet, ac si censendum magis, quam assentiendum esset. Viliissimum autem, in scripto eas exigere & clausis tabelli. Ita enim & accuratior sententia, & certe liberior, sine alterius gratia aut offensa. Suadet hoc Augusto Macenas, apud Dionem: * In causis gravioribus, sententias non palam rogabis, ne amicis suis faventes parum libere quid sentiant pronunciant, sed in tabellis eas scriptas ad te solum, ne cui alii innorescant, perferri iube, & lectas etiam statim deleri. Ita enim verum sensum cuiusque maxime cognoscas, si eum illi à nemine alio cognitum iri, persuasum habebunt. Quod si tui aspectu (ita interdum causa aut res est) minus libere vel scripturos putes; tum remedium, solos relinquas, & inter se deliberare. Mihi etiam non displiceat, quod Turcarum Principes audio usurpare, ut in proximo Senatus habendi loco possint occulere, cum velint, consistere, illinc per cancellos (sed velo opposito) omnium sen-

LIB. LII.

sententias audire: ut tamen adesse eos, etiam cum non adsint, fas sit suspicari: & contra. Id vero & libertatem dare sententiarum videtur, cum non coram ille immineat: sed & intentionem addere, cum semper possit auscultare & adesse.

Regum opes saepius assentatio, quam hostis evertit. Quod vitium ita inherens & affixum Aula, ut desperem (nisi apud magni excellentisque animi regem) posse evelli. Iuvat Seneca verba ruminari & hic apponere: [a] Monstrabo tibi, cuius rei inopia laborant magna fastigia, quid omnia possidentibus desit: scilicet ille, qui verum dicat, & hominem inter mentientes stupentem, ipsaque consuetudine prorectis blanda audiendi, ad ignorantiam veri perductum, vindicet à consensu concentuque falsorum. Non vides, quemadmodum illos in præceps agat exstincta libertas, & fides in obsequium servile submissa, dum nemo ex animi sui sententia suadet dissuadetque, sed adulandi certamen est, & unum omnium amicorum officium, una contentio, quis blandissime fallat? Nec mirum sane, tamen crebrum hoc genus esse, nam & fructum praesentem capiunt, & res in facili ac sine

Assentatio crebra Aula.

H h s labore,

*a. Hist. labore. * Tacitus: Suadere Principi quod oporteat, multi laboris; assentatio erga Principem quemcunque sine affectu peragitur. Vult dicere, in reſto, veroque consilio adnendum, & industrie agendum esse: in adulatione, cum verus amor aut cura tui publicique non sit; ex facili omnia dici tantum ad voluntatem.

At mihi salus illius desperata est.] Tale hoc (Ciceronis: Cuius aures clausae sunt veritati, ut verum audire non possit, eius salus desperanda est. Quid de Perseo rege dicam, qui ab amici duobus liberis admonitus de vitii prateritis & culpis, utrumque pugione interfecit? dignus qui verum postea non audiret, & ipse ac regnum perirent, ut evenit.

Persei crudelitas.

PAQ. II. Nec bona quidem consilia praemiis adficiat.] Causam habes in fragilitate vel ambitione humana. rãda te- quia cum semel iterumque placuisse se vident, & praemium retulisse; vul: extra limites facile abeunt, & tibi consilia. se dant muneranti. Sed & sibi placent, & superbiam induunt: fugiendum. Mecenases tamen apud * Dionem adversus nobis videtur, suadetque Augusto: Eos qui rectam sententiam probamque dicent, & lauda & honora. illorum enim ex inventis ipse bene audies.

Lib. I. I.

AD III. LIB. POLIT. 491
qui vero aliter, neque ignominia affice, neq; accusa. Mentem enim illorum considerare oportet, non autem abertationem castigare. Concilio, quod communiter prudentem Consiliarium honorare ac premiari, fas & ius: at non ob singula consulta aut suasa.

Sæpe prava magis, quam bona consilia, prospere eveniunt.] Aut si non sepe, ut Sallustius, certe interdum: & dominatur ac ludit in humanis rebus, præter omnem rationem nostram, præpotens illa ratio, id est Fatum. Hoc * Demosthenes sapienter: Exord. xxv. Deus supra con- silia. Consultores vestros, inquit, ut impostores, siquid aliter accidit, accusatis: neque consideratis, quærent & rationibus colligere optima, quantû homo potest valeatque, id nostrum esse; effici autem ista & succedere feliciter, id plurimû in fortuna situm esse. Itaque vir prudens nõ eo sibi displicet, si in mente & ratiocinio reſto minus reſtus successus. imo cum Phocione sentiet ac dicit: qui cû aliquando suavisset, nec oltinisset, & contraria etiam sententia feliciter effectui data esset: rogatus, eniquid paniteret? Minime, inquit, nam mea meliora, etſi hæc feliciora. Cui adsonat hoc Artabani, apud * Herodotum: Lib. vii. Suadeo tibi rex, inquit, bene deli-

qui

deli-

deliberare; in quo maximū est lucrum. Nam etiam si aliter accidat, nihilominus tamē bene consultū est, & superavit Fortuna consiliū: qui vero male consilium cepit, si fortuna ei arrisit, ille est quidem voti sui compos, sed nihilo secius male consultum est. *Atque hac de Consiliis. ad qua quomam bellum, & commodū est Caput sive tractatio in Leone Imp. de Apparatu bellico, lubet id totum hic adscribere, cum fructu imo & voluptate à Politico legendum.*

Quomodo consilium capiendum sit.

IN CAPVT IV.

OMNEM actionem consilium antecur: incon-sulta enim rerū tractatio haud satis tuta est. Nam quanquā interdum quis gloriatur se, quasi simul & deliberaverit, & res suas gesserit, multa prospere atq; ex tempore gessisse: tamen perraro aliquid tale usu venire fortunatae solet.

2. Propterea inprimis praecipimus tibi, ut ante omnes res suscipiendas, maxime autem bellicas,

consilium cum iis praesens capias, qui tibi ad hoc idonei videbuntur: cuius generis Turmarum reliquique sunt. Vbi vero firmitate malitiam quam habere consilium videbitur, rem ipsam de qua deliberasti, omni studio ac diligentia cōtendas ad exitum perducere, nisi si (quod per se solet accidere) aliquid interrim aduersum & contrarium consilio contingat. Consilium autem quidnam tandem sit, & quem.

quemadmodū consilium tuto expedire possis; explanabo.

3. Consilium est, deliberatio quaedam de re agenda vel non agenda. Si res agenda non sit, statim sistendum tibi est: si agenda sit, modum agendi vel quomodo; tempus vel quādo; ubi vel locum; quid vel rem agendam; quem vel personam qui hoc susceperit & ad exitum perducitur est; propter quid vel causam cuius gratia res suscipitur; considerare oportet.

4. Qui deliberaturus secum est, ante omnia suam ipsius mentem ab omnibus perturbationibus liberam habeat, maxime autē ab amore vel odio atque omni alia perturbatione, quae rei de qua deliberaturum nota esse potest.

5. Deinde non solum quid facile sit eligito, & in hoc incumbito, sed etiam omnia quae usu venire possunt animo prospice; fortassis

enim post rem incēptam aliquid se tibi quod inprimis conducibile est, offerret, quod antea praetermissisti.

6. Quod si tecum ipse non solum capere consilium, verum etiā alios assumere volueris, te ipsū tamen ab omni perturbatione vacum praebere, ac si solus deliberares. Consultores autem adhibere experientes rerum, providos, perspicaces, & ruminatū ac prosperitatis tuae socios, ad excogitandum solertes, fideles, qui tibi neque ad gratiam obtemperabunt, neque illi qui rei susceptor existit, neque sibi mutuo, sed qui quod cogitant liberam habeat, maxime autē ab amore vel odio atque omni alia perturbatione, quae rei de qua deliberaturum nota esse potest.

7. Sunt enim qui cū lucrum aliquod aut compedium, aut ad se, aut eos quos caros habeat atque diligunt, pertinere posse vident, totam iudicatio.

actionē rei eotransferunt: & quia peritioses sunt, uniuersum consilium ab utilitate communi, ad id quod ipsi uolunt deducunt.

8. In rebus occultis & abditijs, fideles adhibe tibi & temperantes viros, & tacituros, & qui in sua & nō aliorū potestate sunt, cum secreta res ista, ut secretares fiant, minime ad cognoscendū multitudinē indigent.

9. Delibera tarde, nisi aliqua necessitas celeritatē requirit: ubi consulueris, si nullum impedimentum sit, mature facito.

10. Tempus & locum, quē admodum prœdictum est, rei idoneum elige. Sed de ea referas nō ad teipsum solum, sed etiam ad omnes qui tecum cōsiliū participes fuerāt, & quid factū opus sit, cum multis delibera: quæ uero agere uolueris, cum paucis communica: & ubi optimū ex omnibus cōsiliū ceperis, apud te so-

lum tene, ne aduersariis hoc indicetur. & insidias illorum appetat.

11. Res ipse diuersas & plurimas sepe offerunt sententias, forsatis autē quæuis res circumstantiæ omni ex parte manifesta fiet, si singulorum consultiōrum sententiæ inter deliberandum in unum conferantur.

12. Omnes autē debent huc spectare & conuenire, ad saluā atque illa saluam multitudinē conseruandam, & ad curam provisionemque eius qui eos convocauit suscipiendam.

13. Finis cōsiliū sit tibi, ut cognoscas in rebus gerendis ubi & quando agendum uel non agendum sit, & qua de causa quidque agendum.

14. In deliberatione tua, & in omnibus sententijs quæ in deliberationem ueniunt, adesse hæc duo oportet, posse illud fieri, atque uile esse: hæc enim duo si nō adfuerint, infirmū cōsiliū

filium esse & temerariū statim deprehenditur, & quasi ante oculos illius uitium cernitur.

15. Si enim inutile sit de quo deliberas, non modo non commodaberis, uerum etiā læderis. Si uero non possunt de quibus deliberatum est perfici, inanis hæc consideratio ad temerarium exitum, quod fieri nullo modo aut uia potest, necessario pertinet. In primis autem uitare oportet eas offensiones, quæ in promptu sunt, uulgus enim hominum solet rerum futurarum cogitationibus seipsum oblectare, & offensiones autem circumstantes pro-

uidere non solent. 16. Utilissima autem est in omnes partes animi quasi excubatio, & eorum quæ ulla ratione fieri possunt in considerandis rebus pertractatio: ita enim fiet, ut neque te ipsum nimis exætemeritati exponas, nec rursus nimia rerum cupiditate illectus, in manifestum aliquid discrimen incidas.

17. Rursus timor absque ulla audacia, à uitio non abest: & qui quousque casus temerarios formidat, temere sepe aduersus seipsum multa facit, & quæ ex usu suo sunt negligit, & ab utilibus rebus suscipiendis abhorret.

IN CAPVT IX.

De occultis & domesticis consilijs.

VT spernat genus illud domesticorum consilij.] Hoc genus nō po quod subiungo, & uilissimum aut seruilissimum ingenuis: non in uniuersum damno, si quis in familia auctoritate & fide dignus: sed ipse quoque inter digniores. Crede hoc semel Princeps, nihil generosius aut

PAG. 214.
Vilium
hominis
consilij
haud u-
tendum.

alium à servitio illi expectandū, & contagione ista tu quoque sordesces. Vide te quæso Ammianis comma, sed appositum, in Constantium Imperatorem: * Mercari com. iures nitebantur Eusebii favorem, cubiculitunc præpositū, apud quem (si vera dicitur) multa Constantius potuit. *O figuratum, sed asperum morsum! multum erat, illum hominonem Eunuchum, aliquid apud Imperatori posse; at ille in veris, & quasi ipse potens rerum & arbiter esset, Multa, inquit, apud illum Constantinus potuit. Eo veniunt descenduntque isti, qui domesticis regimen sui præbent. In Claudio Imp. nonne olim simile? qui libertis uxoribusque addictus (ait * Suetonius) non Principem se, sed ministrum egit. Vnum hoc incommodum, Indignitas: adde alterum, Predationem. Isti enim rapiunt, exhaustiunt, vendunt omnia, & prædas agunt. Crebrum olim malū & in historiis frequens, præpositēs liberti aut eunuchi, Sprevit Alexander Imper. (bonus & varie imitandus) qui ut Lampridius ait, Eunuchos nec in consiliis, nec in ministeriis habuit, qui soli Principes perdunt, dum eos more gentium aut regum Perfarum volunt vivere. qui à populo, etiam amicissimum Principē semovent; qui inter-*

* Lib.
xviii.
Dissert.
rium in
Constantium:

Cap.
xxix.

Rapaces
hoc genus.

AD III. LIB. POLIT. 497
internuncii sunt, aliud quam responderet sæpe referentes; claudentes Principem suum, & ante omnia agentes, nequid sciat. Qui cum empti sint, & pravi fuerint, quid tandem possunt boni sapere?

Bonus, cautus, optimus venditur Imperator.] *Dictum hoc & querela * Diocletiani fuit, de quo Vopiscus: Sed ego à patre meo audivi, Diocletianum Principem, iam privatum, dixisse, Nihil esse difficilius quam bene imperare. Colligunt se quatuor vel quinque, atque unum consiliū ad decipiendum Imperatorem capiunt, dicunt quid probandum sit. Imperator, qui domi clausus est, vera non novit: cogitur hoc tantum scire quod illi loquuntur: facit Iudices quos non oportet, amovet à re, quos debeat obtinere. Quid multa? ut Diocletianus ipse dicebat, Bonus, cautus, optimus venditur Imperator. Nec dissimile, quod Mithras Præfectus prætoris, vir laudatus, Gordiano Augusto, & generi suo scripsit, apud Capitolinum: Evasisse nos gravem temporum maculam, qua per spadones & per illos qui amici tibi videbantur (erant autem vehementes inimici) omnia vendebantur, volu-*

PAG. 115

In Aureliano.
Notabilis vox.

Contra
Ministros
similes
præbos.

ptari nobis est, & eo magis quo tibi gratior emendatio est. Neque enim quisquam ferre potuit, datas enuchis suffragantibus militum præposituras, negatum laboribus præmium, aut interemptos aut liberatos, pro libidine atque mercede, quos non decebat: vacuum ærarium per eos, qui cottidie infidiosissime frequentabant: initas factiones, ut tu decipereris, cum inter se de bonis pessimi quiq; haberent consilia tibi met suggerenda: bonos pellerent, detestâdos insinuarent, omnes postremo suas fabulas venderent. Diis igitur gratias, quod volente te ipso emendata resp. est. Delectat sane esse boni Principis socium, & eius qui omnia requirat & velit scire, & qui pepulerit homines, per quos antea velut IN AUCTIONE POSITVS NVNDINABATUR. *Que talia interdum diffusius exsequor & repono, ut in aliena vitiorum imagine, sua Principes videant. & damnent, si habeant, excrescuntur & abstineant, si non habent.*

IN CAPVT X.

De Administris, eorumque lectione.

PAG. 116
Var. IV.
Ep. 141.

ELIGI suadeâ cum cura.] *Et mecum Cassiodorus, in persona Theoderici regis: Ad ornatum palatii credimus*

dimus pertinere, aptas dignitatibus personas eligere: quia de claritate seruitium, crescit fama dominorum. Tales enim provehere Principem decet, ut quoties procerem suum fuerit dignatus aspiceret, toties se cognoscat recta iudicia habuisse.

Ut genus iis honestum.] *Enimvero interest, & de his talibus spes pro omnino maior meliorque. Theodericus lior de item rex, apud Cassiodorum: * Providentia nostræ ratio est, in tenera ætate merita futura tractare, & ex parentum virtutibus prolis iudicare successum. Quia bona certa sunt, quæ fidem ab exordio trahunt, dum origo nescit deficere, quæ consuevit ralicium pullulare. Fertur etiâ cursu perenni fontium vena vitalis, & hanc conditionem sustinent cuncta manantia, ut sapienter, qui concessus est origini, nisi per accidentia fuerit forte vitiatas, nesciat rivulis abnegari. Argue etiam in omni nobilitate, etsi corrupta, generosum tamen aliquid & ambitiosum inest: Habet autem, ait Seneca, hoc optimum generosus animus, quod concitatur ad honesta. Neminem excelsi ingenii vicium humilia delectat & sordida. Tiberius igitur, in pleraque gubernatione pru-*

Boni
Mini-
stri, laus
Principum.

Nobilibus.
* II. Var.
epist. xv.

Ut fons,
ita rivulus.

dens, hoc quoque servabat, ut [a] mandaret honores (Taciti verba) nobilitatem maiorum, claritudinem militiae, illustres domi artu spectando, ut satis constaret non alios potiores fuisse.

Causa Vilis ille, qui tantum viles sibi
pulchra, admovet.] Neque hoc tantum, sed
cur vi- causa etiam alia accedunt, Dioni
les non Cassio, in Agrippa suavioria ad Au-
promo- gustum, diste. [b] Si remp. inquit,
nendi. ignavis & non magni pretii ho-
 minibus committas; statim & no-
 bilium ac strenuorum iram in te
 provocabis, ob contemptam eo-
 rum fidem; & maximis in rebus
 damna patieris. Quid enim pra-
 clari homo vilis aut ignobilis ge-
 rat? quis hostis eum non contem-
 nat? quis socius ei obediatur? quis
 militum non dedignetur sub impe-
 rio eius esse? Enimvero quae mala
 inde manare possint, nihil opus
 habeo apud scientem te dicere: hoc
 tamen omitterendum non est, hunc
 ralem, si rem male gerat, plus tibi
 damni, quam ipsos hostes, daturum;
 si recte aliquid egerit, statim
 eius mentem, bonarum artium
 expertem, amentia & stoliditate
 complectum iri, eumque, ex eo tibi
 ipsi formidolosum fore. Causae sunt,

qua

quae appensa pondus habeant, & uri-
 que ista postrema. Itaque Turcarum in-
 stitutum, haud satis mihi probabile, qui Turcae.
 ex militari sola virtute promovent,
 generis nullo ad spectu. Tegitur tamen
 haec culpa, quia nobilitas ibi sub-
 lata, & praeter unum Dominum eius-
 que stirpem, reliqui servorum loci sunt.
 Nisi tamen, quod una hic ratio dari
 possit, fides & obsequio maior tenuis, sa-
 cum facti grandes. Ammianus tan-
 git; de Ioviano, qui sub initia undique
 se firmare volebat: * Malacichum ex Lib. xxv.
 familiaribus negotiis agentem et-
 iam tum in Italia, Iovino iussit suc-
 cedere armorum magistro per Gal-
 lias: gemina utilitate praespeculata
 ut & dux meriti celsioris, ideoque
 suspectus, abiret à medio; & homo
 inferioris spei ad sublimiora pro-
 vectus, auctoris sui nurantem ad-
 huc statum studio fundaret inge-
 ni. Et profecto beneficiarii beneficiis suis
 se adherent, vel sua causa; & indi-
 cavit Livius, de centum Senatoribus
 à Tarquinio Prisco alleclis: † Factio, Lib. 4.
 inquit, haud dubia regis, cuius be-
 neficio in curiam venerant.

Excipio, si eximia in aliquo vir-
 tus.] Multa exempla sunt reip. talibus
 feliciter communicata, Plutarchus Virtus
 & solam virtutem considerari vult, in inspicie-
 Sulla: ὡσαύτως κωνυγὸς ἔχρηται τὸ da.

ἐκικωδός, ἀλλὰ κωδός, ἢ ἰππικὸς ἵππων
 ἐ τὸ ἐξ ἵππων, τὶ γὰρ ἀνιξί ἵππων ἡ μιο-
 νος γλῶσση, ἔτυ τὸ ὀπολιτικὸς ἀμφὶ ἱ-
 στήν τὴν παλαιάν, ἰδὲν μὲν γλῶσση τὸ ἄχρηστα
 τίς ὄσιν, ἀλλ' ἐκ πρῶτος. Vt enim ven-
 ator non quærit quod tali cane
 natum sit, sed canem; & eques
 equum ipsum, non quod ex equo
 (quid enim sit inul ex equo na-
 tus sit?) ita vir politicus tota via
 erraverit, si in rectore nõ requirat
 quis sit, sed è quibus. *Claudianus*
convenienter, in Stilliconis laudibus
ponit:

* Lib. 11.

* -- lectos ex omnibus oris
 Evehis, & meritum, numquam
 cunabula quæris,

Et qualis, non unde satus.

Ita isti, quod adversum prerogative
nobilitatis videatur à nobis asserta; sed
de eximia scilicet virtute loquimur. &
ubi paritas aut concursus, Nobiles au-
te habendi: imo etiam si paullù infra.

Meliorem esse remp. & prope tu-
 tiorem, in qua Princeps malus.]
Causa in eodem Lampridio additur:
 siquidè unus malus potest à plu-
 rimis bonis corrigi, multi autem
 mali non possunt ab uno, quan-
 tumvis bono, ulla ratione supera-
 ri, *Atque hoc est quod in Traiano de-*
siderabatur, p̄so optimo, sed patiente
& retinente ministerii mali.

Emitur

Emitur sola virtute potestas.] O PAG. 117
bonum Principem, qui sic facit! ò sta-
tum felicem, ubi id facit! Sed rara hæc
electio, & vel optimi Principes mis-
*sent. Theodorici rex, * in Casiodoro: Favor*
Dignitas dum ad incognitum ven-
it, donum est; cum ad expertum, prove-
nit. compensatio meritorum. quorum
alter, debitor iudicii; alter obno-
xius est favori. Hos enim æstima-
tionem subvehimus, alios gratia
promovemus, & ad omnes indul-
gentiæ vias se nostra relaxat hu-
manitas. Ille vero fatetur, quod res
venit, an non & Pecunia? fortasse, sed Interdù
ò turpe, imo & exitiosum! vel hæc & Mer-
caussa: quod rara in talibus integri-
tas, & corrumpuntur facile qui cor-
*rumpere. Alexander Severus dicebat: **

Ego vero non patiar mercatores
 potestatum. necesse est enim ut
 qui emit, vendat. *Pariter Seneca: **
 Provincias spoliari, & nummariù
 tribunal, audita utrimque licita-
 tione, alteri addici, non mirum:
 quando, quæ emetis vendere, gen-
 tium ius est. *Sed & Ludovicus Duo-*
decimus, rex Galliarum, de salibus so-
litis dicere, Eos quod aversione
emissent, singillatum postea ven-
dere. O Francia, quod iaces & peris,
hanc habes vel inter primis causas.

Lampr.

De Benef.
I. cap. xv.Pravi
ministerii
periculo-
si.

In Principem culpam cunctorum redit.] *Macenas ita Augusto, apud*

Lib. 111. *Dionem: * Nulli amicorum aut officialium tuorum nimia est indulgenda potentia, sed ita iis moderanda, ut ne te in culpam aut reprehensionem coniciant. Quidquid enim hi recte vel sequius egerint, id vero tibi adscribetur, talemque re cuncti censebunt, qualia eos facta exercere permiseris.*

Ipsa autem ratio, qua in poeta nostro adiungitur, tubere peccare, qui non vetat: prorsus eadem in Philone concipitur, contra Flaccum. Is enim cum Agrippam regem, Alexandria passus esset illudi, atque ipse ibi Praeses obiicit ei Philo, & addit: ὁ γὰρ ἑπιπλάησεν ἐν τῷ παύσειτον ἐπίχρησεν ἂν δαυνηταί, εἰ μὴ κακώλυκε, δῆλος γὰρ ἐφείσεν ἢ ἑπιπλάησεν αὐτός. Qui enim castigare, aut saltem cohibere, cum possit, nec cohibet; palam est, eum permitttere & pæne mandare.

Omnes ministros civibus & reipub. præster.] *Theodahadi regis, apud Cassiodorum, dictum præclarum: * Ad domesticis inchoare vultus disciplinam, ut reliquos pudeat errare, quando nostris cognoscimur excedendi licentiam non præbere.*

Ille ad civilia, hic ab bellica natura

AD III. LIB. POLIT. 505
tura aptior.] *Quod Homerus quoque, ut pleraque prudentia huc sapientia, sic revelavit:*

* Ἀλλ' ὁ πᾶρ μύθοισιν, ὁ δὲ ἐν χεῖρσι πολλὸν ἐρίσῃ

Vnus consiliis, alter præstantior
hastâ:

*de Polydamante & Hectore ab eo prolatum. Et Polybius illustri exemplo hoc notavit in Arato Sicyonio, qui ad De civilita omnia mirifice vaser & appo- De
situs, trepidabat in bellicis: nec exsequi ingenio aut facere, cor aut corpus ei firma. Ipsa notabile.*

*Polybii verba compendio dabo: * Aratus, inquit, erat in rebus civilibus vir undique perfectus, facunde loqui, prudenter cogitare, industrie cogitare exsequi, hæc omnia poterat: discordias etiâ civiles leniter ferre, & amicos adiungere, & socios facere, inter primos artifices. Tum etiâ insidias, fraudes, subseffus in hostes comminisci, eademque ad exitum deducere, ob tolerantiam & audaciâ, efficax maxime aprusque erat. Hic autem ipse, siquâdo in aperto acie dimicare veller, segnis in cõsiliis, timidus in aggressionibus, nec aspectu quidem aut vultu pugnam tolerans. Ideoq; & Peloponnesum replevit trophæis, sed in se erectis. Adeo natura hominibus non corpora solum, sed*

Permitttere
quasi iu-
bere est.

Lib. x.
Variar.
epist. v.

animos dedit diffimiles variantefque, ut idem ille vir non solum erga res diversas diverse se habeat; sed & in iis quæ assimiles, alias sapientissimus videatur, alias tardissimus, itemque & audacissimus, & timidissimus. Neq; hæc inopinata nimis aut paradoxa sunt, sed nota & familiaria iis qui volunt intendere. Nam ecce & in venatibus alii sunt audaces, feracque subsunt; iidem ad arma & contra hostes, degeneres. Sed & in bellicis rebus, alii in singulari certamine, & cum vir cum viro componitur, acres & validi sunt; iidem communiter in prælio & instructa acie, ignavi & nullius pretii. The-salorum equites turmatim & cõfertim si ingruant, intolerabiles sunt: extra aciem, in tempore aut loco viritum pugnare, timidi, & inutiles. Etoli autẽ contra. Scilicet magnus ille Deus hoc voluit, aliud esse aliis, nec in omni re unum eminere.

Divisa
dona.

Claud.

* partitim singula quemque
Nobilitant, hunc forma decens,
hunc robur in armis,
Hunc rigor, hunc pietas, illum
solertia iuris,
Hunc soboles castique thori.

Atque ut alius poeta ait:

* Αἴωλον ἴδ' ἴδ' ἔδωκε θεὸς πολλὰ
μῆτιν ἔργα, Αἴωλον

Homer.
Iliad. N.

AD III. LIB. POLIT. 507
Αἴωλον δ' ἔργων ἴδ' ἴδ' ἔδωκε θεὸς
μῆτιν ἔργα.

Illi bellica nempe Deus dona-
vit, at illi
Saltare, atque alii fidibus cantu-
que valere,

Principum inclinatio in hos, offensio in illos est. *Quis non eccidie animadvertat? & est sane in his promotionibus ius aliquod etiam fortuna. Tacitus de Vespasiano: * Multos præfecturis & procuratoribus, plerisque senatorii ordinis honore percoluit, egregios viros & mox summa adeptos, quibusdam fortuna pro virtutibus fuit. Sed & ius hoc est divinis regibus, ut in Homero legi, alium virorum odiisse, alium amare. Itaque argute Castiodorus: Non est maius meritum, quam gratiam invenisse regnantium. Quid, quod ipsa electio visa initio absurdior, saepe postea laudatur? Vere enim Tacitus: Multos in provinciis, cõtra quam spes aut metus de illis fuerit, egisse. excitari quosdam ad meliora magnitudine rerum, hebescere alios.*

PAG. 112
Felicitas
quosdã
promo-
vet, &
suis Ge-
nius.

11. Hist.

Odyss. A

IN CAPVT XI.

Præcepta Administris.

AVDAGVLI.] Seneca de Tranquil-
litate: * Quorumdam parum
ido-

PAG. 119
Lib. 1.
cap. 14.

idonea est verecundia rebus civilibus, quæ sitimam frontem desiderant: quorundam contumacia non facit ad aulam. *Medium ergo tenendum, ut & fiducia adsit, & contumacia absit.*

Sine iactantia agite.] *In quo peccant saepe aulici, & odia atq; invidiâ provocant frustra. Talis ille Heraclides, potens apud Philippum Macedonem, & ex vili humilisque euectus: de quo Polybius, αὐτὸς μὲν εὖ ταπεινὸς ἦν καὶ ἀπληκτικὸς τὸς ἐν τοῖς ἐξέτοιμοις αὐτῶν ἰσχυροῦς καὶ κολαίτιός τας·* adversus inferiores severus maxime & superbus, erga superiores inprimis adulator. *Atq; isti iidē,*

Iactantia odio-
sâ.

Aulici
mores.
11. de Be-
nes. cap. v

de quibus Seneca, regis potētis ministri, quos delectat superbis suæ longum spectaculum; minusq; se iudicant posse, nisi diu multumq; singulis, quid possint, ostendant. Nihil cōfestim, nihil semel faciūt. Iniuriæ illorū præcipites, beneficia lenta sunt. *O penicillum, non calamum, & quo temporis etiam nostri egregie mores effinguntur! Sed & à Dione, de *Seiano illo, nō altero à Tiberio, sed altero pene Tiberio: Is, inquit, homo & superbissimus studiose ab omnibus colebatur, salubatur, deducebatur. Omnia enim actiter, & maxime procerum, ob-*

serva-

servabat & verba & nutus. Nam qui propria potentia nituntur, neque salurationes aut hæc obsequia valde requirunt; & si omiſſa fuerint, vitio non vertunt, ipsi nempe sibi conscii contemptu sui hoc nō factum. Qui vero fuso & adſeſticio splendore utuntur, ii omnia talia magno opere, & tamquam ad dignitatis suæ culmē pertinentia, requirunt, & nisi consequantur, graviter ferunt ut abiecti, & irascuntur quasi iniuria affecti. Ideoque istos magis pæne, quam ipsos Imperatores, vulgo observant, & circa eos satagunt: quoniam apud hos siquid peccatur, virtus censetur remittere & ignoscere; apud illos, imbecillitas & virium inopia, contra autem ulcisci, facere ad stabiliendam ostentandamque potentiam arbitrantur. *Tales isti, qui potentiam suam non bene ferunt, & ideo nec diu saepe ferunt.*

Ad auctorem & ducem, ut minister, fortunam referas.] *Valde hoc observandum, præsertim in bellicis, in quibus haud temere alios volunt eminere. Ad Principem igitur refer, cuius auspiciis pugnas, per eius fortunam ita res est; fortunatus. Dirigit enim hæc suprema Providētia, & ministros quoque attollit, aut deprimis esse, in*

quo

Lib.
LVIII.

PAG. 102

Filices
solicium
ministri.

quo alterutrum vult fieri. Germani hoc erga Principes suos servabāt olim: & illum defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloriae eius assig-
nare, praecipuum sacramentum erat, ut Tacitus scribit. Simile Gallo-
rum Devoti.

Reges
gloriae
avidī.

Orat. ad
ep. Phi-
lippi.

Lib. VI.

Lib.
XXIV.

Hæc est conditio regum, ut ca-
sus.] Quod ingenium regum in uno
Philippo Macedone bene expressit De-
mosthenes: Eum ita gloriae cupidū
esse dicunt familiares, ut omnia
præclara facinora sua esse videri
velit, & magis indignetur duci-
bus ac præfectis qui prospere &
laudabiliter aliquid gesserint, quā
iis qui infeliciter & ignave. Ipse
hic affectus in filio Alexandro, de quo
Curcius: Quippe Alexander hostes
vinci voluerat, Antipatrum vicisse
ne tacitus quidem indignabatur,
suae demptum gloriae existimans
quidquid cessisset alienæ. *Sufurrat
idem & instillant Antiocho regi in-
teriores aulici, apud Livium: Ipsam
eam gloriae belli, qua, velut dicit,
Annibal concilietur, nimiam in
Præfecto regio esse. Regem conspi-
ci, regem unum ducē, unum im-
peratorem videri debere. Denique
consensu ita reges: & patrum quoque
memoria legimus, (ut vetustiora omi-
tamus) quicumque res magnas sub regi-*

bus gessere, ad extremum aut in offen- Magni
sa, aut in exigua gratia fuisse. Testor Duces,
Alfonsum Albuquerqueium, qui ple- fere post-
raque India Orientalis Lusitano regi ea ne-
suo sulicet: at idem accusatum maioris glecti,
spei, & suspectus denique, revocatus
in patriam est, & morte opportuna
fortasse ignominie exceptus. Simile in
Duarte Pacieco, qui post magna me-
rita, in custodiam & vincula coniectus
etiā fuit, & in clara innocentia libe-
ratus tandem, sed ut in paupertate se-
nesceret. Consalvum Magnum, &
Ferdinandum Cortesium, nec ipsos
parē gratiam meritis retulisse, aliquis
artiretur & dicat. Quid causa est?
beneficii magnitudo, cui reges dolet &
nolunt obstringi. Noster Tacitus: De- Ann. IV.
strui per hæc fortunam suam Cæ-
sar, imparemque tanto merito re-
batur. Nam beneficia usque eo lax-
ta sunt, dum videntur posse exsol-
vi: ubi multum antevenerit, pro
gratia odium redditur. Sed & simi-
le hic quod in arboribus, sub quarum
umbrā, ubi tempestas est, configimus:
cum deserena sit, ramos frangimus, &
abimus. Adam prudentissimi Com-
næi sententiam: Memini regem (Lu-
dovicum) mecum sic loqui, ut dice-
ret, fieri aliquando ut operæ nava-
tæ laudabiliter minus pretiū sit,
idq; culpa eorum qui navassent:
dum

dum elati quadam confidētia, insolenter & proterve se gererēt. Atque addebat, felicem esse, eius sententia, cui rex nullo suo magne merito beneficium conferret: atque id præstare, ut obstringatur aliquis Principi, quam ut illū habeat obstrictum. Se quoque hoc ingenio esse, ut plus amaret, qui ob beneficentiam sibi deberent, quam aliorum quibus se debere putaret. *Claudit deinde Comineus*: Tā est difficile in omni genere vitæ sic se gerere, ut impingas: magnumque est Dei donū, valere sensu communi, & iudicio naturali. *Præclara omnia: sed æge tu Cominae, qui hæc scis & præcipis, satis necavisti? naturalis tua prudentia sepisit aut munivit? accepisti plagam, & in tua arena circumventus ab aulicis; qui, mortuo rege Ludovico, effecere calumnias ut in carcerem cedereris, per triennium fere servaveris, denique capitis causam ipse diceres, ut patrocinari quidem quoquā auso. En ludibria vitæ & iactationes hominū quibus nihil usquam, per ullam sapientiam, est certi: non certe in lubrico illi culmine & fastigio Aula. Licet dicere:*

Laberius.

* Summum ad gradum cum claritatis veneris.

Consistes ægre, & quam descendas, decides.

Cecidi

Cecidi ego, cadet qui sequitur.

Atque, hi livoribus aut periculis exteri maxime sunt expositi (ut ille ipse subiecit Comineus): quod monuit Polybius: Invidia.

Xanthippus, restitutus Carthaginensium rebus, paulo post in patriam rediit, optime sibi consulens. Nam res egregie gesta & præclara facinora invidiam & calumnias gignere solent, quas cives quidē aut indigenæ, amicorum & affinium copia atque opera, possunt repellere, at exteri facile & statim ab utroque isto vincuntur, & periclitantur. *Est in mente magnus Princeps, qui voces & suspensiones, in diuturnitate Præfectura & fortune secandanti, non effugit: maior futurus, si in vigore fama, & tēpēstive discessisset.*

* *Plutarchus igitur sapienter monuit: Εἰς αἱ τῆρα καὶ πολιτικῆς ἀρετῆς ἀγαθόν. ἢ γὰρ ἀδελφικῶν ἀγαθῶν τῶν πολιτικῶν ἐδέν ἡπὸν ἀκμῆς καὶ ὠρεῶς καλῆς αἰῶνος ἐλπίσας.* *Esse & scedendum. * In Lupoliti ei cursus sine quemdā ac terminū, nec minus civilia certamina, quæ athletica, vigore & tempore destituta, vituperari ac coargui.*

Gloriā impositæ summæ manus illis relinqueret. *Hoc scivit iā olim & fecit Ioab, magister militia Davidæ, de quo libri sacri:*

* *Misitque Ioab nuncios ad David, dicens:*

Kk Dimi-

PAG. 121

11. Reg. cap. 21 B.

Dimitavi adversum Rabbath, & capienda est Vrbs-aquarum. Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obfide civitatem, & cape eam: nec cum à me vastata fuerit urbs, nomini meo adscribatur victoria. Ergo, uno verbo, gloriam omni Principi adscribenda, & vindicanda. Quam fecit hoc vane, aut stultè potius, ipse Princeps Constantius? de quo Ammianus: eum, edictis propositis, se solum (cum gestis non adfuisset) & dimicasse & vicisse, & supplices reges gentium crexilisse, aliquoties scripisse: & talia, quae sine risu aut miseratione fatua superbia nemo legat.

Constā-
tiii vā-
tas.
Lib. xvi.

Patien-
tia opus
Aulico.

Iniurias ferendo, & gratias agendo. [Tacitus & hoc indicat: Egit grates, qui finis omnium cum dominante sermone. Cur autē non ita faciant, qui in aula beatitatem querunt? Aristippus praebit, versutus philosophus, qui cōsputus à Dionysio, cum nihil moveretur, & quidam mirarentur: Nempè piscatores, inquit, ut gobium capiant, aquis patientur se adspergi; & ego ut balzēnam, non patiar spūto madidari? Adde Senecam: Potentiorum iniuriarū hilaris vultu, non tantum patienter sunt ferendae. facient iterum, si se fecisse crediderint.

11. De
Ira, cap.
xxxiii.

Qui

Qui secretis criminationibus infamant.] Contra quos quid remedi? calum-
Expostulat cū Deo Choniatas in hac nia.

ve: O inspector omnium oculi, quem nemo fallit, cur connives saepe in his hominū, & gravioribus etiam, culpis? nec statim immitis ignes & tonitru & fulmina, sed vindictā super sedens differis? Impervestigabile tuum iudiciū, & humani ratiociniis inaccessum: nisi quod sapiens profecto es, & norma certae utilitatis, etsi nos tenti mēte praeditos id later. At enim venator aliquis serpentem, aut leonem densa iuba, qui in montib⁹ videt vel audit, statim declinat & effugit: sed & maleficus aut latro exorabilis est, & precibus aut lacrimis mollescit: virum vero qui proximo & amico malū in corde machinatur, aliudq; sentientē aliud loquentē, multae sapiētiae est evadere, & à divino auxilio pēder. Praemisera vero idē de Theodoro Syppiota, per Camateri Logotheta calumniam verso: amiserat deinde praecepta: Esse eos xmulos, quantum potest, observandos, qui in genio moribusq; parum liberalibus & occultis sunt praediti, & linguam habent à corde dissentientem. Ante omnia vero, custodiam ori ponendā, nec sinere lin-

quam temere evagari dentium se-
ptum & laborum propugnaculum,
quibus à natura, velut duplici val-
lo, est circumdata. Bene, & silen-
tium aut circumspectus sermo optima
hic arma.

Laudã Quoincautior decipiari, palam
do ever- laudatum.] Id vero argute mali-
tere. gnium & mirum genus ledendi est,
landare. Excitatur enim occulto Prin-
ceps in livorem aut metum, praesertim

Lib. v. si animo pusillus est.* Polybius exem-
plo & sententia id docet, de Apelle
quodam subdolo calumniatore, qui
cum Aratum apud Philippum Ma-
cedonium regem traduxisset, ac falsi
compertus esset; non ideo destitit, sed
transtulit deinde calumniam in Tan-
rianem quemdam, qui Peloponnesi
rebus praeerat. Hunc non accusa-
vit, sed laudavit, asserens dignif-
simum esse, qui cum rege ipso in
castris atque acie ageret. Addis
deinde: Κανὸς ὁ δὴ τις ἐστὶ βίβη)
τρεῖς διαβολῆς, τὸ μὴ ἕξονται,
ἀλλ' ἐπαίνωντας λυμνίνεσθαι τὸν ἀέ-
λας. Novus enim calumniae mo-
dus repertus iste, non culpantes,
sed laudantes, lædere atque ever-
tere alios.

PAG. 112 Nihil certum mortalium tam in-
Incerta stabile & fluxum.] Quae secula id
Aula. non docent? vetera, media, nostra. In-

ter

AD III. LIB. POLIT. 517
ter veteres, Ioabille vir acer, callidus,
militia Davidis & consiliorum arca-
norum arbiter, cum à vivo rege non
evertitur, iussus est cadi à successore.
Quid Apelles inter Gracos? ille à Phi-
lippo rege proximus, eo iam gradu &
opibus, ut ab ipso timeretur, momento
hora deicitur, desertus ab iis qui an-
tea stispabant & colebant. * Polybius Lib. v.
ita narrat: Aratus flagitia & super-
bia eius regi aperit, ad vindictam
stimulat: & rex id secum statuit,
sed ita alta dissimulatione, ut mè-
rem hanc eius nemo sciret. Vocatur
Apelles. ille fidenter veniens,
& quasi omnia ex sententia paraturus,
simul ac conspectus esset, ex
Chalchide Corinthum venit. Cum
appropinquasset, certatim satellitii
inilitumque Praefecti, cum ipsis
militibus obvia procedunt, agmine
& pompa in regiam deducunt.
Cum autè ingredi statim, ut con-
suerat, veller, ianitor quidam præ-
stolari eum iussit, occupatum in
praesenti regem dicens. Apelles no-
vitat è rei demirans, hæsitabundus
aliquãdiu constitit: mox mæstus,
inopsque consilii, inde discessit.
Comites illi omnes subito dilapsi,
ut deniq; solus cum servulis suis
domum pervenerit. Paulo post ea-
ptus cum filio, vincit us, & interfectus
est.

eff. Sed post priora illa, Polybius apposite addit: Patrae omnino inter valla temporis, omnes homines accollunt rursusque, deticiunt, maxime vero eos qui in Aulis versantur. Revera enim isti ad similes sunt Abacorum calculis, qui, ut secundum voluntatem calculatoris, modo obolum æreum, modo talentum valent: ita Aulici, ad nutum Principis, modo beati, modo miseri fiunt. Atque, hoc in Apelle exemplis: quæ geminum Roma, in Seiano! qui dicitur Tiberis Augusti potens, & ad instar eius statuis, honoribus, & cultus, tandem una epistola subversus est, & caput illud toto orbe secundum, ut cum poeta dicam, laqueo praeiicit, & cadaver suum opprobrii, lacerationi, unco. * Quo die illum Senatus deduxerat, populus in frustra divisit: in quem quidquid congeti poterat, dii hominesque contulerant, ex eo nihil superfuit quod carni-fex traheret. Et similis potentia atque exitus Plautiani, sub Antonino: quæ in Dione Casio lege. Iam in a vo posteriore, apud Hispanos quam nobile documentum fluxæ potentie Alvarus Luna est? Amabat & evehebat eum Ioannes rex Castelle, super omnes homines & amicos. Opibus, titulis, profecturis, cotidie augebatur, atque, ita regem

Aulici
calculis
similes.

Sen. de
Tranq.
lib. 1.

gem suum fecerat, ut vel bellum eius caussa gereret cum vicinis regibus, & cognatus. Nulla res in maiore fama & invidia, quam iste amor: atque, is satis diuturnus. Sed quis exitus? Sicut divisiones aquarum, sic cor regis, ait Hebraeus sapiens. Occulte abduxit se ab Alvaro, edit quantæ amaverat, denique paucis consiliis, in oppido Burgensi, sagaciter hominem in vincula coniecit, damnari per sententiam iubet, caput abscindi, & in foro per triduum ostendi. O cæca mortalitas! tu ille superbus paulè ante & insolens, ubi es? quid es? desisti esse, & tot annorum cumulatæ felicitas subito turbine quassata & eversa est. Vere tu prædixeras Alvaro, non sine mali præfagio: admirantibus alii fortunam tuam & apud te prædicantibus, Improvidi, ne desidificium ante finem operis laudave-
ritis. Sed mihi finis non sit, si exem-
pla cumulem, obvia, ut vere dixi, in
omni a vo. Claudamus Sidonii verbi
appositis: Peticulosam regum fa-
miliaritatem esse, quorû consue-
tudinem spectatissimus quisque; flama-
rû naturæ bene comparat, quæ
sicut paullulum à se remota illum-
minat, ita satis admoda sibi combu-
runt. Nota Aulice. accede, in-
fama, ama, amare; sed non nimis.
Speciem magis in amicitia Prin-
cipis,

Lib. 111.
Ep. 111.
Sidonii
egregius.

Vetus
Aulicus, ve-
tus na-
vis.

Aratus
veneno
perit.

cipis, quam vim retinent.] *Imagi-
ne ad hanc rem usus pater Themisto-
clius: quem cum à rep. gerenda vellet
abducere, ostendit ei in litore tritē-
mes veteres, abiectas iam & con-
tēptas: tales administratores reip.
esse, cum non ultra ex iis fructus,
In Plutarcho.*

Aratæ aliqua vox erumpat.]
*Nam & Aratus inter exempla infide-
regia amicitia, qui Philippo Macedo-
ni diu carus utilisque amicus, veneno
tandem ab eo tolli iussus est lento, &
sensim occidente. Non latuit Ara-
tum, sed cum aperire, mederi non es-
set, tulit tacitus: nisi quod amicorum
cuidam Cephaloni, in cubiculo, cum
eo in coram sanguinem spūisset: illo
admirante, subiunxit, τοιαύτη τῆ
ὄπῃ δὲ τὸ πρῶτον φίλιος: hæc
sunt præmia regiæ amicitia. Talis
Philippus, & alii: non sic nostri Av-
STRACI (quod vere & in loco di-
cimus:) patientes ministrorum sus-
rum, & ad extremum mites.*

Otium
nobis an-
te Au-
lam.

Lib. VII.
cap. I.

Ista eveniunt, numquam mihi.]
*Quid ergo? aulam & totum hoc genus
damnamus aut despiciamus? absit: sed
Sicyonia ista aut cothurnos pedibus
mei convenire, hoc nego. * Valerius
olim, quasi Apollinis voce, dixit: Ma-
gis se probare securitate ridens tu-
guriū,*

AD III. LIB. POLIT. 521
guriū, quam tristem curis & so-
licitudinibus aulam. Nam hæc duo,
etiam in optima ea esse, nemo exper-
tus abnegabit. Nos vero secessum &
otium querimus: quid tum? otium,
sed non ignaviam. Habet ubi se,
etiam in privato lare, explicet ma-
gnus animus: nec ut leonum ani-
maliumque impetus caveis coēt-
cetur; sic hominum, quorum ma-
ximæ in seductu actiones sunt.
Vbicumque otium meum ab-
scondero, prodesse volam singulis
& universis, ingenio, voce, consi-
lio. Nec enim is solus reip. prodest,
qui candidatos extrahit, & tuctur
reos, & de pace belloque censer:
sed qui iuventutem exhortatur,
qui in tanta bonorum præcepto-
rum inopia, virtute instruit ani-
mos, qui ad pecuniam luxuriam-
que cursu ruentes prensat ac retra-
hit, etsi nihil aliud, certe moratur;
in privato publicum negotium
agit. Hæc sapiens Seneca: cuius
verba expressi; animum velim, ac
conor.

IUSTI LIPSI
AD IV. LIB.
POLITICORUM
NOTÆ.

IN CAPVT I.

De Prudentia, quam Propriam dixi.

PAG. 125

11. Polit.
cap. vii.

CONFVSE viam aliquam signabo.] *Proprie & distincte vix potest. Aristotelem audis: ἁπασιν τοῖς τὰς ἄλλας τέχνας, καὶ τοῖς πολιτικῶν τάξιν ἀδιώκων ἀρετῶν ὡς ἴτα γερὰ φλώων καὶ θόλων ἀναγκάσι γερὰ φλώων, αἳ ὡρᾶσι τοῖς καὶ ἐρασὸν εἶναι.* Sicut in aliis artibus, ita in politica ordinatione, fieri non potest ut omnia singillatim & accurate scribantur. Vniuersæ enim scribi necessarium est, at actiones sunt rerum singularum. *Enim vero eorum est, qui mentes & usu valent, ex his communibus formare sententiam & decretum in rebus singulis, & ad hæc velut normas adaptare.*

IN CAPVT II.

De Prudentia Togata.

PAG. 126
Orat. de
Repub.
ord.

PRVIDENTIA duplex est, Togata & Militaris.] *Bene enim hoc Sallustius: Firmanda est respublica,*

NON

AD IV. LIB. POLIT. 523
non armis modo neque aduersus hostes; sed quod multo maius multoque asperius est, bonis pacis artibus. *Artes pacis ad Togam faciunt, atque hoc opus maius asperiusque merito dicit. Idem Livius: Excellentibus ingeniis citius defuerit ars qua civem regant, quam qua hostem superent.*

Materies duplex, Res divinæ, Res humanæ.] *Hoc quoque * Strabo ita togata dicit, ubi de Mose differit; Hoc à natura hominibus est insitum, & commune Græcis ac Barbaris, ut in politica vita, communi præcepto & legibus vivant. Præceptum hoc autem duplex est, aut de Diis aut de Hominibus: & plura addit, de vi religionis in animos nostros, & quam antiquus ea fuerit cura. At nos quoniam olim (ante annos pene sex) in reliqua capiti huius & sequentium super Religione scripsimus, provocati ab importuno homine, & quem nec amici ament: iure visum ea hic inferere, & esse Notarum loco. Tu lege qui volēs, en habes.*

Togata
prudētia
ardua.Duplex
prudentia
Lib. xvi.

IUSTI

IUSTI LIPSI
DE
VNA RELIGIONE,
ADVERSVS
DIALOGISTAM
LIBER.

In quo tria Capita Libri
quarti Politicorum ex-
plicantur.

ILLVSTRES
ORDINES,

LIBER in me nuper pro-
diit, cui an responde-
rem, iure dubitavi. Au-
ctor an ille est, cui de-
beam? homo inquietus,
turbidus: & cui unum hoc studiū,
litigare. Sicut canibus quibusdam
institū est, sine causa aut discrimi-
ne latrare: talem audiebam istum.
nec iudicio hæc scribere, sed mor-
bo. Cum hoc me componerem, &
velut includerem in eodem capō?
quem & vincere inglorium, & à
quo arteri sordidum esset. *Facit*
enim *se aduersariū*, ait Seneca, *qui-*
quū contendit, & ut vincat par sit.
Sed causa etiam silendi altera, ab
ipsa scriptioe. Nam qualis ea est?
plebeia, futillis: & cōcepta plebeio
quoq; stilo. Quotusquisque ea le-
ger, si ego fileā? nec deprimere ad-
uersarium meū possum, nisi ut at-
rollam. Adde quod calumniarum
conviciorumque plena: & corni-
culas citius in Africa, quā res ra-
tionēsq; solidas cepperim in hoc
scripto. Vetus ille versus hic valet:

* *Αβυξ π̄ Ε̄ μ̄ δ̄ ο̄ ε̄ ς̄ ε̄ μ̄ π̄ ο̄ ρ̄ β̄ β̄ ς̄ ς̄*
& flumen verborum ubiq; video-

527
mentis vi x guttā. Quid igitur re-
ponam aut respondeā? serium ali-
quid aut eruditum? non est occa-
sio. convicia & diſteria? non est
meum: & ita adhuc viximus scri-
psimusque, ut nemo de nobis, de
nemine queri etiam ego possim.
Primus iste est (heu fatum Lipſii!)
qui procaciter & ex supervacuo
me laceſſit. Quē uti miter, non ad-
ducatur: persuaderi tamen mihi pas-
sus sum, ut respondeam, siue quia
publice interest, tam effrenem pe-
culantiam reprimi & retundī; siue
quia mea, calumnias & mendacia
levi manu abstergeri, quibus nos
aspergit. Dicit enim nec scripta
mihi, nec dicta: aut certe non sic
scripta. *Tantiū autem veritati obſtre-*
pit adulter sensus, quantum & corrup-
tor stilius. Quæ ratio præcipue me
movit, ut rescriberē: nequis silen-
tium meum in consensum duceret,
& crederet approbata nobis,
quæ non videret refutata. Sed feci-
mus tamen breviter, quoniā, ut
ait Pindarus, *δύστυ μὲν ἐστὶ δὴ ἄνθρωπος ἰσὺ ἰσὺ ἄδ*
ἔπειτα δὴ κριτοῦ idemque modeste. *causam*
quia ut scopolus assilientes undas
sine motu suo frangit; sic nos *ba* suffi-
conviciatores istos, sine acerbitate
ulla aut ira. Dicta autem quædam
aut loca miscuimus. cur nō liceat?

Tertull.
adversus
Hæres.
cap. xvi.

Viri

* *Sunt*
Hermo-
dori ver-
ba, mer-
cimo-
num.

Viri magni, imo & sancti, fecerunt in simili genere: & bene* Tertullianus, *Multa sunt sic digna revinci, ne gravitate adorentur. Vanitati proprie festivitas cedit. Hæc omnia ad vos,*

ILLUSTRES ORDINES, & ad vestrum tribunal deferimus: ut iudicetis tamen, non ut vindicetis. Nam mihi purgatio sola proposita est, non ultio: & avertere plagam volumus, non inferre. Vos, quorum id munus, me meaq; auctoritatis vestræ clypeo tegere: neu patiamini * *innocentiae plus periculi, quam honoris esse.* Atque hoc ea lege, si proba ista apud probos. Nam quod isti ea calumniantur aut carpunt: nihil est. imo hoc quoque boni argumentum, talibus displicere.

AD LECTOREM QUEM CUMQUE.

VIDES rescriptum meum, *Leffor, ex amicorum sententia potius, quam ex mea. Nam mihi in initio decretissimam fuit, non respondere: qui vetus illud memineram,*

* Bacchæ bacchanti si velis ad- Plaut.
versariet,
Ex insana insaniorem facies, feriet sæpius.

*Sed vicerunt idem illi eo minus iam reluctantem, quod eadem opera NOTAS nostras daturus erã ad trina illa Capita; que in calumniam venerunt. Nam quod illi tantum responderem: nuge. quis fructus? at aliquis ex hoc consilio, & scriptione, quam vides. Ut etiam ordine & velut presso pede scripto eius insisterem, non placuit. quid enim ille ordine dicit? prima, media, ultima, pleraque eadem: repetitio ubique & mixtio, & quod Græci dicunt, * *ἀόρατα μίαν νόσον.* Nos si quid ad*

* omnia
rem fecit, non omisimus: convicia vix idẽ pul-
vis.

* Istunc thesaurum stultis in Plaut,
lingua situm, pœn.
Vt quæstui habeant male loqui
melioribus.

Et amplius scimus: * Aequo animo

audienda esse imperitorum con-
vicia, & ad honesta vadenti con-
tempnendum esse istum contem-
ptum. *Tu quisquē es Lector, in bona
caussa faue: & siquid est quod minus
pro vestro omnium gustu, scitote me
scripsisse & suavisse qua visa optima,
& * utilitatem iuvandi prætulisse
gratiæ placendi.*

Plinius
Præfat.

IUSTI LIPSI

ADVERSUS
DIALOGISTAM
LIBER.

LIBRUM tuum legimus, &
quæ visum mihi responde-
re, hic habes. Pauca mole;
sed non pondere: & tu quoq; non
multa scripsisti, sed multis. Toto
libro placuit tibi non solum πο-
λυλογείν, sed παντελογείν, &, quod
poëta dicit, *oberras ubique eadem
chorda.* Lacon quidam ad Iusci-
niam: *Vox es, præterea nihil.*

ORDIAR à capite & ab ipsa fron- *In libri*
te tui libri. Titulū fecisti: LIS sive titulum.
PROCESSUS INTER IUSTUM LI-
PSIVM ET.] *Nollem te hoc præscri-
bere, mali augurij est in principio la-
psus. Ego tecum litigo? nunquam fa-
ctum. Natura mea, consuetudo, vale-
tudo abhorrent ab omni litigio; & si
me non nosti, scito non esse pacatius
ingenium in Batavia vestra. Denique
ego tecum? si visum mihi litigare, alius
esset cum quo confererem manum.*
Nam, ut ille ait,

-- trophæum ferre me à forti *Attius.*
viropulchrum est.

Sin autem & vincar, vinci à ca-
li nullam est probrum.

quã se-
cisti: sed
in toto
hoc scri-
pro Er-
rones cũ
Turba-
toribus
cõfundis.
Qua
censena
sunt in
Bibliũ,
in Patri-
bus, in
Legibus.
Ita sã-
ne: Am-
bigere de
religione
incipiũt,
mox a.
sperna-
ri.
Nam
a' surdũ
Politiã
omnẽ il-
luc a-
stringe-
re, qua
satis, si
cũ eo nõ
pugnet.

Παρομιμῶδες enim ille sermo est,
Latinis usurpat' in omni aspera &
paulum immittiore medicina. Pu-
niri nos turbidos Hæreticos volu-
mus (verba mea * nota) sed non
omnes uno modo. Ut criminũ gra-
dus sunt, ita pœnarum: & quosdã
Pecunia, alios Exsilio, raros aliquos
Morte ego mulctem. In prisca Ec-
clesia nonne semper factum? utiq;
postquã ea respirare cœpit, & sub
Christianis Imperatorib' attollere
paulum pressum diu caput. Si ex-
emplis & auctoritatib' ago, vin-
co: si rationibus, una te vincit;
quod numquã societas aut resp.
stabit, ubi tam indefinita hæc li-
bertas. Audi mi vir. Religionem
evertit, quisquis libertatem hanc
Religionum inducit: ex qua con-
fusio, ex qua* contẽptus. Sed enim
auctoritatibus patrũ non est agen-
dum, sed nudo meroq; Verbo Dei.
Serio in omni re ^b externa tu hoc
sentis? nescio. Sed tamen si etiam
illo scuto tegere me debeo, possũ.
Mæcenatem valde culpas qui hoc
Augusto suaserit, impio tyranno,
inquis, & Christianorum hosti.
Vnde hoc tibi in mente aut cala-
mo? Ille Christianorũ hostis, qui
* Christianos fando non novit?
Replica Annales, docebit te Chri-
stum

stum salutare verbi sui semen non
nisi sub Tiberio sparasse, Plura
sunt quæ in tam uberi re possim: tuum
sed parco, & reservo me Notis: est; &
quas, Deo volente, dabo. Interea frustra
qui sedate & puriter nostra illa le-
ger, nec sævitiam nec lenitudinem
incredabit: & facebitur viam præ-
scriptam, quam bono generis hu-
mani inecant hodie qui regnãt. Tu
si aliter sentis, quin sententiam
tuam potius promis, quam sic per
dissertariunculam hæc oppugnas?
Effusam licentiam omnes boni
viri abhorrent, & quibus exiguam
aliquid lumen mentis: si modus
coercendi melior apud te aut mi-
rior, scribe. Ego inter primos qui
amplectentur. Verum enim amare
didici: sed contentiones etiam fugere.
& quod Telemachus apud
poëtam quem vertisti, de me pro-
fiteor,

Puerile
erratum
tuum
est; &
frustra
satagis
in pur-
gando.

Infirmi
sumus &
non do-
cti depu-
gnare.

* Δολογίας τ' ἐσόμεθα, καὶ δὲ
δυνάτους ἀκλύω

Hoc est
quomo-
do ver-
tas, vi-
deat le-
stor cui

Vale, & ser libere respondentem,
qui libere provocasti. Acerbitas
certe abest, & sum in te qui soleo,
I. Lipsius.

ridere
placet.
Sic qua-
lem tu

Lugd. Bar. Kal. Aprilis. 00. IO. xc.
Alteram non pono, quia nec exem-
plar quidem eius (neque tanti est) sit
servavi.

*Sed iam ingrederis in actionē ipsam. & suaviter incipis διαλογίζεσθαι. Et primum, promissum apud illos tuus sermoneatorum causam qua impulerit te ad scribendum: Videre te pernicioso consilia quæ publice promuntur, valde peccaturum nisi detegas, cū Deus te præsertim idoneū aptumque fecerit huic rei.] Itane Diodore? tu ille es qui censuram hic nobis sine suffragio geris? tu qui provides, nequid res publica capiat deservienti? Bene est. State firmi Batavi hoc tibi cine & destina. Sed tamen ego Ordines putabam esse, & Magistratus, quibus hæc cura, qui non admonere solum possint, sed compellere: & quibus parere nos non volumus tantum, sed debemus. Illi cum sileant, tu loqueris? imo illi cum probent, tu improbas? Nisi tu unus plus sapias & vides, quàm ceteri. O mi senex, * Omnes videmur nobis saperæ, festivi, belli, cum simus coptæ.*

Querelâ ad textum & scriptionis causam alteram, quod aliquoties provocatus à te ad colloquium, sprevi.] Heu, quod mare me purgabis! Tu me ad colloquium vocas, id est ad tuâ

L I T E M. ego renuo: quid peccavi? Ignosce. liberum hic me censui, nec obnoxium imperio cuiusquâ privati. Et tamen quod colloquio hoc querebas,

neque

ADVERS. DIALOG. LIB. 537
nonne prestiti? Nam de sensu meo, binis epistolis respondi; & satisfeci tibi, etsi non satisfeci. Tibi inquam & interiori tuo animo purgatis sumus: sed dissimulas, quia decretum tibi velitari. Atque ego quam abhorruerim ab hac contentione, testis quoque Epistola hæc esto, quam ad amicum tuum misi: amicum, sed moribus & ingenio valde à te disjunctum. Ea hæc est.

I. L I P S I V S H. L. S.

S. D.

OCCASIONEM mihi datam abs te gaudeo, ut promam animi mei sensum. Tu utrique nostrum & Paci amicus es, utrumquæ audi. Primum queror, Quid ille vir sibi vult, quod quasi data opera in me incurrit? In Cōstantia nostra nuper imponere mihi voluit sententiā, quā non dixi unquā, non scripsi. Nunc simile. Adeo nemo alius est, qui aliquid scribat præter eius mentē? Addo etiā libere. quid illi cum Latinis meis scriptis, ad quæ aliter responderet, nec provocat me iisdem armis? Sed hoc leve. Etiā bene ea capit? ambigo: quia video palā torqueri in alium & diversum à sensu meo sensū. In hac ipsa re, quam clare scripsi *Hæreticos sedisiosos, turbidos puniendos esse?*

L I 5 ille

Censur
 publicus.

Custos.

Solus sapiens.
 * Vatto.

Impe-
 riosa
 auctoritas.

φιλολογία.

ille ita accipit, quasi dixerim quoscumq; in religione erroneos. Nonne Capita mihi diversa facta, & disparavi? Si rectè disputandi viâ inire vellet, hoc ei docendum, *Pu- niendos non esse nec quidē tales*. Dialecticam scio te & illum scire. In ea vitium est, siquid in Hypothesi dictū, ad Theſim & communem aliquem locum referre. Atqui verba nostra invidiam habent. *Vre, ſeca*. Non nostra, sed veterum: & quod liquido ad eum scripsi, non ita recte capienda, quasi ferrum nobis statim in manu aut ignis: Absit, absit. Proverbialis ille sermo est, à medicis sumptus, qui in pravo aliquo ulcere urebāt, secabant. Valet igitur, uti aspera aliqua medicina. Nequid eum turbaret, addidi: *Pannarū hic gradus esse*, & Turbatores quosdam Pecunia, alios Exsilio, raros quosdam Morte à nobis plecti. Hæc scripsi, ille quid? respondet *ed id vobis imo*, & acerbe ac cōrumeliose agit: quod ex litteris eius, si voles, videbis. Quinetiam Cardinalem Granvellanum mihi obiicit, & quod hauserim hæc ab illo fonte. Obsecro te, hæc modesti aut philosophi hominis sunt? ut omittam, quod passim impietatis me arguit, & quasi essem in genti-

lium

lium secta. Ego miror magis hanc rationē scribendi quam indignor; & ad postremas eius non respondi, quia nos disserere possumus & volumus, non litigare. Iam quam superbe minatur se contra me scripturū? Ego nihil mihi tribuo, sed nec valde mihi meruo à tali Antagonista. Modestissime (velim ostēdā, & videas) ad primas eius litteras respondi, si alia illi sententiā, & decretum ei promere: faceret, sed sine conviciis aut disterio ullo in personam. Ille hic quoque pro suo more, ait hæc sua aspera, esse *Verba pura & nuda veritatis*. Quid dicam mi : : : : ? quod res est. Annos supra quadraginta iam vixi, supra viginti scripsi: stilum adhuc ego in neminem; & nemo in me strinxit. Amo scilicet & à natura ipsa factus sum (instituto etiā accessit) ad modestiā & quietem: nec mihi ingeniū aut votū inclarescendi perturbas. Si privatim laceſsit, si lebo: si publice, quid nisi memeaq; vindicem, & asseram à maligno dente? sed sine conviciis, & meo more. Ut in via si quis improvide præteriens luto me aspergat, non ego in illū regeram, sed potius me purgem: ita hic. Dicam tibi hoc quoque. Amici illius tui grāde ingenium

genium est, sed ferox, asperum, & cum multa mixtione fellis. Si patriæ causam agit, & docere Principes meliora vult, cur silet? latus hic campus: nec opus est in me aut alium incurrat. Parù progrediuntur in bona via, qui in obvios quosq; arietant. Habes meam sententiam, & quia epistolâ hanc nihil opus illi ostendere (nisi aliter tibi videtur) ecce etiam in * charta seorsim, quod ostendas illi. Quæ proba mihi nunc quidē videntur; & libenter tamen desistam, si quis benigne & comiter docuerit meliora. Vale vir amice, & fratrem tuum salutem. Lugd. Bat. xv. Kalen. Mail. ∞ . 10. xc.

En, hæc ipsa sitū esse debebant ad temperandum tuum fervorem: in te mitia, de re aperta. Et quid hū opponi longo tuo & lacinoso scripto? nihil, nugæ & nebulæ verborum offundū: & dimissa ubique verâ meâ mente, aliam oppugnâs. & ad summam, imaginarium tibi stadium exstruis; & miserum Lipsium adiungis cum quo decurras: imo in quem incurras. Sed iam ad rem veniamus: nisi quod hoc etiam præmittō.

Popula-
riactor.

Nam ais, spretū scilicet te debuisse hæc edere, & plebis oculis subii-
cere,

ADVERS. DIALOG. LIB. 541
cere, eamq; iudicem capere in hac causa.] Quid hoc, quid hoc est? M. Cato, optior, olim in iudicio quodam accusatus, valde senex, initio hoc dixit, Miserum esse apud alios causam dicere, cum apud alios vixeris: nonne ego iure posim? Ad plebem me vocas: ahnuo, & testor plebi me nihil scripsisse. Principes formamus: tu populum iudicem hic esse vis? atqui bovem currus non trahit, ait vetus verbum. Denique universe testor: Numquam volui populo placere, quæ ego scio, nō probat populus: quæ probat populum, ego nescio.

Adiū, causam à me Ordinum improbari, & hanc quoque à te defendi.] O calumniam! ubi ego verbum de Ordinibus? ubi ad hæc tempora, vel causam, accommodo meum scriptum? nisi forte qua de religionis dissidio temperando suadeo. Illic ergo contra Ordines? nec verbum: inspicere, respice. Sed talia sunt reliqua tua cōvicia: quibus distincte si respondeam, quis finis? De re, de re pugnemus: non amo ventilationes, aut ventos.

IN CAPVT II.

LIB. IV. POLIT.

PRIMUM hoc carpiis, quod scripserim Principi inspectionem esse in facta, idque tuendi causa.] Censeo iure me scripsisse. Sacra litteræ à me sunt,

Nos opti-
mari-
bus scri-
psimus:
Ab iis pende-
mus.
Seneca.

Non ho-
rum tē-
porum
nostra
Scripta.
Diodo-
rus ubi-
que con-
vicia-
tor.

PAG. 126
127.
Reges,
tutores
Ecclēsia.

Ist. x. Lix.

Eiusdem
Lx.Tract. 11.
in Ioan.Epist. ad
Valent.Quate-
nus in
eā ius
habeat

542 IVSTI LIPSI
*funct, earum interpretes, ratio ipsa. In
 sunt, Deus per * Vatem prædixit, &
 prædicēdo edixit: Erunt reges nutri-
 cii tui (Ecclesiā adfutur,) & reginæ
 nutrices tuæ. Iterū * : Aedificabunt
 filii peregrinorū muros tuos, & re-
 ges eorū ministrabunt tibi. Augu-
 stinus * : Pertinet hoc ad reges sæculi
 Christianos, ut tēporibus suis pa-
 catam velint habere matrem suam
 Ecclesiam. Et iā Leo primus hoc pro-
 be ad Imp. Leonē: Debes Imperator
 incunctanter adolvere, regiam po-
 testatē tibi non solum ad mundi
 regimen, sed maxime ad Ecclesiæ
 præsidium esse collatam. *Causa in
 Ambrosio * : Cum enim omnes ho-
 mines qui sub ditione Romana
 sunt, vobis militent Imperatoribus
 terrarum atque Principibus, tum
 ipsi vos omnipotenti Deo & sacre
 fidei militatis. Atq; militia primū
 sacramentum est, tueri salutem, com-
 moda, dignitatem eius cui militamus.
 Tu quid ad hac opponis? verba. Di-
 stinctū esse Ecclesiasticum & Po-
 liticū regimen, & talia que sugge-
 rit tibi tuus Adnotator, Quis hac ne-
 scit? aliā quercum excute. Nos Prin-
 cipi in Ecclesiam ipsam nihil iuris da-
 mus: at que hoc volumus tantum, ut
 vim, fraudes, turbas & externa hac
 mala ab ea arceat: & quod in ipso est,
 pacata**

*pacata Sacra præstet & quieta: Non-
 ne qua Christianus est, velle debet:
 qua Princeps est, potest? At tua ista
 vox, * Quid est imperatori cum
 Ecclesia? Ipsa Donati heresiarcha
 vox est, & damnata iam olim.*

Oprat.
Milevit.
lib. Lix.

*Hic deinde effundis te in convicia, &
 in tuum campū. Principū pleriq;
 insipientes esse, impios, cæcos: &
 inopes non aptos ad hanc inspectio-
 nem.] Mirum hoc argumentum est:
 quo efficies ut Principes nec ad civillē
 quidem gubernationem adhibeantur.
 nā illi tales profecto ad eam non apti.
 Ergo universorum iuri derogamus: &
 ex tua sententiā subiicimus omnia ple-
 bi? Cum de Principibus loquimur, de
 bonis aptisque loquimur: & qui a se,
 aut ab aliis tales. Consilia enim certe
 volumus adesse: & in hac ipsa Sacro-
 rum te, eorū qui in Sacris periti. At
 tu Lector hoc a me discis, ita proprium
 Principis esse curare & tueri sacra, ut
 plerique veterum habuerint duo hac
 munera coniuncta. Sacerdotiū in quā
 & Regnum. * Diotogeni Pythagori-
 cici (male in margine nostri Textus
 Diogen. Stoici) illa mēs: qui tria in
 legitimo Rege requirit, ut Belli dux
 sit, ut Iudex, ut Sacerdos. Verba eius:
 Ἀνάγκη τὸ τέλειον βασιλεία, στρα-
 τὸν ἢ ἀγαθὸν ἢ δίκαιον, ἢ ἱε-
 ρέα. Sed quia multiplicis ista cura ni-*

Diodo-
rius in
Princi-
pes oris
soluti.Olim
idē Re-
ges &
Sacer-
dotes. * Apud
Stob. de
Regno.

in verbis, sed quod ab Aristotele sumpti. & sepe id mihi obiectas. Debui enim è sacris, inquis. Mihi aliter visum Diodore, qui Politicum hic non Theologum ex perfecto egi. A profanis cetera omnia mutuatus sum: cur in uno alteroque Capite mutarem? Nisi forte nihil illi sanum hic aut pium. Erras: multa eximie ab iis in hac quoque parte scripta, & velut instinctu divino. Sed audi quod verum est. Tu tuique similes aliquot, & illos, & omnem veterem litteraturam, velletis extingere. Noë sua non fertis tunc Solem. Atque ut olim Philistæi Hebræi fabros omnes ferrarios atque opifices armorum ademerunt, ne bellare possent aut rebellare: sic vos hac doctrina tela, que iugulant vana vestra doctrinarum. Nos non audimus: Lactantium magis. Scientia litterarum, non modo nihil nocet religioni atque iustitiæ, sed etiam prodest plurimum: si is quiesas didicerit, sit virtutibus instructior, & veritate sapientior. Et quid Basilius hac de re quoque scripserit, tenemus.

DECET enim quod optimum est ab optimo coli, & quod imperat, ab imperante.] Omnino decet. Ut enim Principi est in omni virtute populopreire; ita in hac maxime, que principi & caput virtutum. Religio-

PAG. 127.
Principè
religio-
sum esse
decet.

M m ncm

Quidam dividuntur, & quarere. Lib. I. miu distingere Principem videbatur, institutum ab aliis merito discrimen. Livius de Numa*: Tum sacerdotibus creandis animum adiecit, quamquam ipse plurima facta obibat, ea maxime quæ nunc ad Flaminem Dialè pertinent. Sed qui in civitate bellicosa, plures Romuli quam Numæ similes regere putabat fore; iratosque ipsos ad bella: ne facta defererentur, Flaminem Iovi adsiduum sacerdotem creavit. Ita Numa, tamen Augustu iterum Pontificatum Maximum Imperio iunxit, idemque secuti Principes, maiestati suæ & tutela. Quin hodie Malabarum Reges in Orientali India Sacerdotes siue Bramenes omnes sunt, & lex eos mori cogit velut Deo consecratos in loco sacro.

In omni rep. primum est, curatio rerum divinarum.] Ita. à Deo ordiendum. Atq; ut navis, adium, aliarumq; rerum carinas aut fundamenta volumus esse & prima & firmissima: sic debemus in rep. hanc partem. Synesius*: Εὐσιβία ἢ ἠρεσῶτον ἐπιβελήδου, κρηπίς ἀσφαλῆς, ἐστὶν ἐσθλὴ τὸ ἀγαθὸν ἐμπροσθεν τῆ βασιλείας. Pietas primum substernitor, fulcrum & crepido cui firmities in sista simulacrum hoc regni.

Vane calumnia. Tu quid hic culpas? In re nihil, aut

Ferd. Lopez lib. I: Histor. Indic. cap. XIV.

Basis & fundamentum reip. Religio. Orat. de Regno.

Ob exō- nem ipse si non praefert, quomodo alii?
plum. * Nam secundū iudicem populi,
Eccles. sic & ministri eius : & qualis est
cap. x. rector civitatis, tales & inhabitantes eam. Hec caussa una cur debeat:

Ob gra- etiā altera. quod sublimis ille factus,
titudi- & elatus à Deo, merito veneratur &
nem. colit magnitudinis suae auctorem. Nisi facit, quid expectat nisi iterum deici?

Ips. cap. Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret superbiam omnigloriā, & ad ignominiam duceret univētos inclytos terrā.

Proter- At tu nobis hic illudis, & in verbulo
vama- argutaris. Vbi sunt, inquis, isti opti-
ledicen- mi? quorum centesimus quisque
ria in vix tolerabilis; neque reges ultra,
Princi- sed tyranni; neque fatui, sed fu-
pes. riosi.] En rosas, quas Principum cap-
pitibus inspergis: tuto & feliciter, quia non sub illis. Sed vanissime plebicola, disce. Ita illi optimi, quomodo ratio & institutio nostra eos formas: quomodo postulat & exigit publica civium salus. Optimi etiam, quia in pari virtutum gradu, magis isti eminent qui in alto. Quid si utilior quorūque eorum virtus sit & ad plures pertimens? liquet.

Que sententia illi Op- tims.

Subditi Tutelae tuae primum.] Nihil religiosi certius. libenter enim religiosi Subditi magis parent, & miti fractaque cervice humobediunt. manus iugum ferunt, qui semel illud divi-

ADVERS. DIALOG. LIB. 147
divinum. Sed fideliter etiam parent. quia pietas & Dei metus, quasi frantum est & coercitio in animis ab omni rebellione & insolenti motu. Hac una Princeps Tutela ratio: altera ab ipso Principe. religio- Deus enim illi pio clypeus & testor. sus Deo Trismegistus pulchre*: Μειφουκεν, cura. ουσελα. ουσελας οδ ανδρωτων ετα δαιμων κερκος, ετ ει υπουδιν κερτεf. Apud Laſtant. 11. Inst. cap. xvi.
Seds οδ ποτεται η ουσελα εν παυλος κερκος: Vna custodia, Pietas. Pium enim virum non malus Genius, non Fatum ipsum devincit. Deus enim eum liberat eripitque ex omni malo.

Ad augmentum etiam Imperii.] Pietati etiā ex-
Non quia bono Principi Pietatis sua ternus
ille finis (ad alia regna aspiramus:) fructus.
sed quia Deo visum sepe etiam exter-
na hac ut premia adiicere, Sceptra
inquā & dignitates. Prisci viderunt:
interque eos Valerius: Non dubita-
verunt, inquit, sacris imperia servi-
re, ita fe rerum humanarum fucura regimen existimantia, si divinae potentiae bene atque constanter essent famulata. Etiam poeta:

Dis te minorem quod geris, im- Horat.
peras.

Tu haec admordes, sed admordes tantum. Nam franges citius, quam imprimes dentem.

Deos proniores esse in eos.] Ac-

548 IVSTI LIPSI
Ieiuna, & in alieno verbo calumnia.
cusas me hoc aut altero loco (nō enim lubet inspicere) quod Deos nominē: ille, inquit, qui Bembum in epistola graviter nuper increpui, quod fecisset. Homo pepone infulsior, ego Deos nō mino? Vide iterum, vide. Aristotelis est, qui nominat: & vīs ut resingam gentilium libros, & Deos undique tollam? Cum de iis, aut eorum nomine sermo est, etiam in Sacris libris ostendam tibi Deos. At Bembum increpui. Non hac causa; sed nisi leuiter, quod ubique & quod indecore, in Christianorum & gravium virorum persona, sic loqueretur. Age, ex cute omnia postrema mea scripta: (iuvenilia nō excuso:) an Deos invenies à me nominatos? nescio: si erunt, iam nunc rescribo & deleo.

RELIGIO & timor Dei solus est, qui custodit hominū inter se societatem.] Quod facit etiam vana religio: nec umquam aut usquā resp. societate stetit, sine specie aliqua religionis. necessaria. Quanta igitur vera illius vis est, cuius umbra sustinet hanc molem? Plutarchus pulchre: Αλλὰ πόλις ἂν μοι δοκεῖ μάλλον ἐδάφους ἡμετέρας, ἢ πολιτεία τῆς θεῶν δόξης ἀναρπείσεως ἀναρπείσεως ἀναρπείσεως λαβόντων, ἢ λαβόντων τῆς ἡσυχίας. At mihi urbs videtur citius sine solo, quā respública sine opinione de diis aut cōstitutū, aut cō-

Religio in omni societate necessaria. * Contra Colot. Fudamentum resp.

stituta

ADVERS. DIALOG. LIB. 549
 stituta servari. Et religionē ibidē appellat, σωστικὸν ἀπάντων κοινὸν ἄρμα, ἢ νομοθεσίας ἐπέμμεν. Vinculum sive coagulum omnis societatis, & iustitiæ firmamentū. Et potuit ne ali- quid impressum à quoquā Christiano?

Hic quoque alludas & lambervas. Α'βλε- MIRA dictio, inquit, hic religio mihi vinculum est societatis, alibi dis- fidiū causa. & quomodo unus calamus tam pugnantia scribit!] Eius & mihi quaerere, Quomodo duo oculi & una mens tam parum vident? C. in malo Religio- nū vox in mala pars est rerum: paullo post, di- diorum faces à religione accensa. sumpta. sed à mala turbida, & à tua illa dis- sidente. In Lucretia non legisti.

- quod sæpius olim Religio peperit scelerosa atque impia facta?

Item: Tantum religio potuit suadere malorum?

Nec enim audiendi Aegyptii Reges, qui variam & miscellam religionem induxerunt, stabiliēdo, ut putarunt, sceptro.] Nos nō audimus, at tu attollis etiam & dilaudas. Vter iterum iustus? Primum hoc vide, non tolerasse eos varias religiones scripsi, sed induxisse. Vbi pietas tua, si hoc approbas? ubi acritas, si non vidisti? Ar-

UNI

PAG. 27
128

αβλε- ψία.

In viro
illo per-
petua.

que hoc perpetuo facit, & vinū, ut sic
dicam, mea scriptiois corrumpi &
diluū affusa incogitantia tua aqua.
quid si etiam malitia? Sed de re. Po-
testne cuiquam probro probari ille rex,
qui plures falsasq; (nam id consequi-
tur) religiones instituit, firmandi sui
regis, qui caussa qui subditos in dissidiis & tur-
bibus habet, ut ipse sit quietior? non mi-
turbar.

Qualis
Aegy-
ptii.

Insidum
id confi-
lium.

Malus
rex, qui caussa qui subditos in dissidiis & tur-
bis talis rex, sed tyrannus. Nam legi-
timus ille, salutem & commoda sub-
ditorum precipuum habet, imo unicū
finem. In hoc igitur culpo damnoque
Aegyptii reges, ut ex professo impios,
sed etiā ut improvidos. Nam qua hac
securitas ab aliena turba? infirma, nu-
ego regnum unquam stabile putave-
rim, ubi in dissidiis aut odiis qui re-
guntur. Partes enim factionesq; erunt:
& in te hi vel illi insurgent, si tu pro-
rior in hos vel illos. Exemplo illi ipsi
Aegyptii docuerint. & quod regnum
magis anceps, varium, imo & cruen-
tum, quam illud, fuit? Historie le-
guntur. Exspecto quid tu respōdeas, &
quo acumine hac expungas. Aliquid
subiicio? nam laboras, scio. Ecce Sym-
machi sub-
tilis im-
pietas.

Turbi-
dum &
fluctuās

Malus
rex, qui caussa qui subditos in dissidiis & tur-
bis talis rex, sed tyrannus. Nam legi-
timus ille, salutem & commoda sub-
ditorum precipuum habet, imo unicū
finem. In hoc igitur culpo damnoque
Aegyptii reges, ut ex professo impios,
sed etiā ut improvidos. Nam qua hac
securitas ab aliena turba? infirma, nu-
ego regnum unquam stabile putave-
rim, ubi in dissidiis aut odiis qui re-
guntur. Partes enim factionesq; erunt:
& in te hi vel illi insurgent, si tu pro-
rior in hos vel illos. Exemplo illi ipsi
Aegyptii docuerint. & quod regnum
magis anceps, varium, imo & cruen-
tum, quam illud, fuit? Historie le-
guntur. Exspecto quid tu respōdeas, &
quo acumine hac expungas. Aliquid
subiicio? nam laboras, scio. Ecce Sym-
machi sub-
tilis im-
pietas.

Symma-
chi sub-
tilis im-
pietas.

ADVERS. DIALOG. LIB. 551
quirit? Vno itinere perveniri non
potest ad tam grande secretū. Hæc
ille disertus vir & Pontifex. Tria ver-
ba in aurem Diodore, Tu ita sentis?

Illæ quæ ex Adnotatore huc conge-
rū, aliena sunt. Nihil ad nostram An-
dromacham. Nam ille quid? exempla
aliquot Imperatorum adfert, qui va-
rietatem hanc religionum permisere.
Quid opus est? nemo negat, sed per-
misere nempe, non instituerunt. & id
alio fine. Profeminare malis errorum
herbas semper impium: satas tolerare
interdū nec statim evellere, ratio ali-
qua defendit. Iuliani tamē exemplum
fateor huc simile: sed nunquid probū?
Iuliani
falsum.

Ammianus ita narrat: Utq; dispo-
sitorum roboraret effectum, dissi-
dētes Christianorū antistes cum
plebe discissa in Palatiū intromis-
sos monebar, ut civilib; discordiis
conscopitis suæ quisque religioni
serviret intrepidus. quod agebat
ideo obstinate, ut DISSENSIONES
AVGENTE LICENTIA, nō timeret tunc in-
unanimentē postea plebem nul-
las infestas hominibus bestias, ut
sunt sibi feralibus plerisque Chri-
stianorū, expertus. Nota, nota, duo
spectavit alia hæud malus, sed in reli-
gione pessimus Imperator. Primum,
securitatē suam ab hoc Christianorum
dissidio: quos merito sibi, ut non ex
Cæm
thi.

Observa
Lector
acria iū
tunc in-
ter disti-
dentes
odia.

Libertas & desertori sciebat infensōs. Secundo, nimia exitum ipsum eius religionis, quā licentia hac secabat & quasi deducebat religio- nis, per- in varios doctrinarum rivos. Hac Lu- nianus mens, quam Optatus Milevitanus pervidit & aperuit: [a] Eo modo, inquit, putans Christianum no- dum posse perire de tertis, si unitati Ecclesie de qua lapsus fuerat, invideret, & sacrilegas dissensiones liberas esse permetteret. Tu si hac probas, parum Christianus es; si improbas, parum sanus es. Ut quid enim hanc Lunam, quod dicitur, in te detrahis? Mihi autem [b] gloriosum victoriæ genus est, ab eo cum quo decretum arma capere: quæsitumque adversario testem, illinc stare, & istinc dicere.

Sed heus in illo ipso Adnotatore, ec- quid ita scriptum est? Tertullianum & Epiphaniū recedere, quod Theodosii temporibus, ut minimum, cētum pacificæ sectæ fuerint. Ita ille, an tu? uter vestrum, tam supino & crasso errore, ut sine risu non legamus. Tertullianus scilicet de temporibus Theodosii potuit scribere, qui du- centis pæne annis illo maior. Nam, ut scias, Severi Afris temporibus magnus Afer iste noster vixit. Sed hoc simile illi, quod in Epistola ad me: Aug-

gustum.

ADVERS. DIALOG. LIB. 573
gustum hostem & persecutorem Christianorum fuisse. Quod tamen tu incredibili arumine dissolvisti, & nos docuisti à principio mundi fuisse Christianos. Abi, nimium graphicus nugator es.

*Sed enim opera precium est videre quis Adnotator iste, in quo tantum tibi places. Nam ille non solum paginas, sed librum tibi implet: itemque Civitas Leidenis. Quis igitur ille est? Albada, ut audio quem ego quidem nec album nec nigrū novi: sed tu eum habes quasi * μάρτυρα ἐν Διοσ δέλωτων. Quid ista? Ordines, inquis, approbarunt. O te ipsum albam ment! Quam multa Ordines approbant. pro tempore aut præsentis re scripta, que temere aliorum traxeris, & habueris quasi χρειαs quasdam δόξας! Nobis Albada non nisi Albada est: nec viro cedimus aut credimus, rationibus tamen si quis adfert. Sed ille nihil minus toto scripto illo egit, quā quod tu agere eum vis: & hoc tantum, in necessitate aliqua temporum, permitti posse aut debere libertatē. Nec nostra mens dissimilis, est tu dissimulas, in Capite tertio huius libri. Qua autem Civitas Leidenis: mihi quidem alisq; nota: sed non illa vocem, opinor, emisit, alius pro ea. Quis igitur ille? quis? qui? Siles & palles? nam erubescere tu qui-*

De testibus Dis-

dori. Adnotator si- ve Al- bada.

** Testem à Tabulis Iovis.*

Civitas Leidenis.

Et est, dem non soles. Quid si amicus aliquis
fors fuit, tuus? quid si ipse tu, tu? heu quam ri-
Diodo- deamus, si te, pro te, in me voces? Sed
rus. premo, nec ultra divulgò hoc arcanū.

O fatui! unionis auctor illa
una.] Ego quidem, & sani sanctique
Unitatē homines mecum ita sentiunt. Quid
religio magis animos alliget, quam* unus
uni dat dominus, una fides, unum baptis-
& amo- ma? hic amor, hic caritas: & hi sales
rem. * solliciti servare unitatem spiri-
tus in vinculo pacis. At contra,

Paul. ad ubi hac varia. Nonne ipsi dicunt, qui
Eph. cap. pro te dicunt? Egyptii, inquam, reges
iv. & Iulianus: qui palam fatentur dissid-
Testan- dentes religiones induxisse, ut subditi
tur ad- dissiderent. Ergo illorum quoque sen-
versa- su, unionis una auctor, discordia dis-
rii. cors. Tu tamen mihi hic iniquitas &
inconsultas. quasi omnia ponam nuda, &
Presim sine vallo ullo rationis. Non soles mi
rationes homo, non. Ratio hic & alibi inclusa
ubique in meis verbis: sed, ut in pressò isto
a'feri- scribendi genere, inculsa. quid ego
mus. possum si tu non educis? Nunquid ego
Diodori Premesheus tua menti? alia esset, si
in his finixissem. Solare tamen te.

ἀμελό- Πολλοὶ ἐν Ἀρχαῖς ἐν ἑσθ' ἡν φάρον...
tus. Et à confusa ea semper turbæ.]
Turbata Utinam tu aut alius vere mihi neget?
religio Sed heu, funesta nimis exempla non
polissiam dicam legitimus, sed videmus. Ubi mo-
turbat. ta hac anchora, & non simul turbata
reip.

reip. navis? Et ratio hoc ipsa vult, ut Causa.
in externu istū rebus facile prompteq;
dissideat, qui in sensu interno & in sa-
luta ipsa summa. Odium imo vulgò à Dispu-
religionis dissidio, quasi in impios aut tatiun-
profanos: nec ledere eos verentur, quos cula,
lassisse Deum ipsum arbitrantur. Sed An, &
lubet hic paulum evagari, & cum Po-
littico aut prudenti viro (non tecum do, var: a
Diodore) disputare. Quid enim? in- religio-
quit ille. Si à varia religione turbe: nes non
cur ergo apud Egyptios hodie, apud turbent?
Iapanes, Turcas, Christianorum quos? Egy-
dam, pax est? Nam de Egyptiis ista priorum
tradunt: * quattuor sectas vigere, hodie se-
quæ inter se ritibus sentiuntisque ila reli-
differant, etsi ex Mahumedis dog- gio.
mate initium omnes trahant. Ea- 10h. Leo
rum tamen antistites & sacerdotes lib. vii.
inter se sine odiis & concorditer
vivere: sed nec inconditam plebē
inimicitias aut rixas ideo fovere.
Homines autem qui ingenio aut
doctrina præstant, sapese sermones
inter se serere, & suam quique se-
ctam asserere: sic tamen ut nemo
quattuor illos Doctores, à quibus
sectæ ortæ, carpere audeat aut con-
viciis lancinare. eique rei mul-
ctam grandem constitutam esse, si
quis fatiat.

Iam de Iapanibus magno potentiq;
populo, etsi insulano, legi: Novē esse
Item Ia-
panum.
In epist.
illic Iapanicis.

illic religionum genera, integrumque esse omnibus pro libito quæ velit sectari, adeo ut familias multas reperias, in quibus vir huic, uxor alteri, filius iterum alteri alterique adhæreat: nec id turbare quidquæ domesticam quietem. *Etiã de Turcis, quis ignorat omnem religionem apud eos liberam? quos tamè in summa uque invidenda, imo & pudenda nobis, pace agitare nemo diffiretur. Sed & inter Christianos populos confusio huius exèpla, in Polonia, Transilvania & finitimo tractu. Respondemus, sed ordine & distincte. Primum, quod ad Egyptios, improbum illud disidium esse, nondum tamen turbidum ob tres has causas. Primam, quia mutuo non se damnant. Discrimina sunt & electio, sed nullum adhuc præiudicium est prohibitum. Non Pontifex, non Princeps, aut ulla maior potestas hanc illamve partem alteri voluit præferre. Secundam, quia sub potenti domino, cuius metu & simul multum illi, siquid peccare incipiunt, rigide coercentur. Tertiam & præcipuam, quia nulla illic publica conciones, nec flabra atque incitamenta turbarum. Ita dum conventicula non sunt, privatis parietibus disidia illa clauduntur: in tẽpore tamen, in tẽpore (vaticinium) eruptura.*

At de Iapanibus, speciose dictum:

sed

*sed decoloratur valde hoc ad textum. Nã fideliter subdunt: * Agitantur interim nõ raro seditionibus inter se, quin & armis decertant, dũ suam religionem singuli aliis anteferre conantur. Et professio hoc necessum est: aut religio non est religio, quæ sic friger. Iam de Turcis, plane disconveniens est. Nam quod ad ipsos attinet, unainter eorum religio: & va illius capiti, qui verbo aut factu orubet. Alienas tantum, nec corruptas ex ea, sed plane a tuersas permittunt: atque ita communicandi aut differendi vix cupiditas est aut causis. Contemnunt enim magis inter se, quam contendunt. Pone in media Europa Iudeos, Turcas, Sinenses (modo ne immani nimis numero) nihil turbabit religionis aut Ecclesie pacem. Adde, quod unareligiosidomans apud Turcas: reliquæ misent, & falsæ illi ac barbara vel invitæ submitunt fasces dignitatis. Sed nec ad honores aut militiam cuiquam aditus, nisi per illam unam, quid mirum ergo si oppressa ille sileant, resumptura animos si gens aut Princeps accedat eiusdem secte? Videremus Christiani, si tã liberet nobis veros & legitimos illos hostes invadere, quã mutuum & fraternum sanguinem haurire. Græcia diu victa manus attolleret, armaretq; Christianos suos, etsi flaccidos pro Christiana gente.*

Postre-

Turcarum ut videtur.

Aliquot gentium Christianorum. Responsum de Egyptiis.

De Turcis.

DePolonia & Transsilvanis non me movet. Infida profecto illa quies est, & videmus quā in omni occasione, ut in comitiis aut electione regū, inter se dividantur, imo in se armentur. Continentur tamen prudentia & auctoritate paucorum capitum, que ubi desierint, vereor ut desinat illa. Denique quis magni & summi in incommodi ex confusione religionum etiam nunc ibi non videt? quod paulatim assuescunt per hanc licentiam homines non variare in religione nostra, sed oppugnare. Proh pudor! procedunt & palam circumferuntur ibi Questiones & libri in Mosem scripti, quibus creatio mundi evertatur, & quidquid Vetus aut Nova scriptura superstruxit. φῶν φῶντις ἂν θεός τῆς γῆς! Illa pleno gradu per confusionis hunc limitem intrat.

Germania vester status. Theologorum. ἀντιλόγια.

At tu de pacata Germania exemplū hic nobis obiciis: imperite. Nescis quo loco ibi res sint. Nec enim in uno Principatu religiones plures, sed in pluribus, nec illa ipse valde quiete aut concordet. quod scripta & rescripta hæc assidua (Nundinarum Francofurti unica mensis) clare docent. Plura sunt, que nunc non auguro aut dico.

DIVINUM illud numen, omni modo, omni tempore, & ipse cole iuxta leges patrias, & alii ut colat effi-

effice.] Hoc non feri: & palam, inquis, coactionē induco, & impono animis servitūtem. Sētentiam nostram modeste non calumniose accipe. Effice ut colant alii: nēpe ea via qua decet; & quam Christiana lex permittit. Et quid tamen? nunquā, aut nulla, licita coactio? Valde abhorres ab eo verbo. scio: & hic est in ulcere tuo tanquam unguis. Tamen Tertullianus pane vestustissimus, & plane eruditissimus patrum, ita scripsit: [a] Ad officii hæreticos compelli, non illici, dignū est. Duritia vincenda est, non luadenda hæresis. Augustinus it in eandē sententiā: [b] Melius quidem esse quis dubitaverit, ad Deum colendum homines doctrina duci, quā timore pœnæ, vel dolore cōpelli? Sed nō quia isti meliores sunt, id eo illi qui tales non sunt, negligēdi sunt. Multis enim profuit, prius timore vel dolore cogi, ut possint postea doceri, aut quod iam verbis didicerūt, opere sectari. Et quod ribi tuisq; assidue in ore est, ille refutat: [c] Frustra dicis, Relinquitur libero arbitrio. Cur enim non in homicidiis & stupris, & quibuscumq; atterere aliis facinoribus & flagitiis, libero arbitrio dimittendum esse pro-

An coactio in religione licita? Quadātenus est: sc:

Nec id Libera-tem animi.

a Advers. Gnost. cap. 11. b Epist. L. ad Bonif. c Lib. ix. contra Crescent. cap. L.

clamas? quæ tamen omnia iustis legibus comprimi utilissimū est. Dedit quidem Deus homini liberam voluntatem; sed nec bonam infructuosam, nec malam esse voluit impunitam. [a] Quod si exēpla

Anno
D.C.XVI
Sisebuti
filiū.

Et Da-
geberti.

etiam huius coactionū? Illud * Sisebuti regū (alii Sisenandum vocant) in Hispania nobile, qui omnes Iudæos coēque Christi nomen & sacra agnoscere: ut que re multa millia hominū aversa pestifera seclā referuntur. [b] Quod

amulatus Dagobertus rex in Gallia, diem Iudæis præstituit, intra quā nisi religionē nostram susciperent, hostes iudicarentur, pertinaciamque capiti luereat. Vereor tamen ut serventiorū fidei & animi utrumque; exemplum si-

And.c.
xxxiii.

Excerci-
pi ē
Can. LV.

Cōpulsio
magū &
exsti-
mulatio,
quā
coactio
probatā.
Coērcēdi
Nova-
tores.

certe actio illa Sisebuti regis, in * IV. Concilio Toletano, pro parte rescissa est; decretumque, ut * qui iam sacro lavacro tincti essent, cogērētur ad servandam fidem quam acceperant; sed ne posterius Iudæi compellerentur ad baptismum. Ego in hac penetralia Theologie non abeo: πολιτικὸς tamen si dissero, non verborum levem aliquam & cum spefructu coactionem admittere, minantem probatā, tamen magū, quam cogentem.

Eos vero qui in divinis aliquid innovāt, odio habe, & coērcē. [Re-
calci-

ADVERS. DIALOG. LIB. 161
calcebras & reclamas: frustra. Ita sēper in omni bona rep factū; & quicquid licēriōsi velint, fiet. [a] De negotiis civilibus siquid statuitur, nemo putat esse violandū: & præceptū de religione calcabitur? Quis autē finis, si semel carceres hos aperit ad innovandū? Nulla in re lubentius Homines aut periculosus homines ludimus: ut est [b] mens nostra vaga, & novitate rerū læri sima. Astidus audient: duo fanaticus aliquis, aut simulor Et peripietatis, qui movebit? Χρησάλας ἀνακύσε υἱὸς. Atqui apud omnes gētes coērcētis isti, & puniti. Græcos vides? reperies Socratē & Protagorā damnatos, Anaxagorā & Aristotelē accusatos, ob novitatem in religione. Quin Atheniensium talis hic calor, ὡς (Iosephi nientis verba sunt) [c] ἡ τῶν ῥήματων μόνον παρὰ τῶν ἐθνῶν ἐνεῖνον νόμος φέρει, ἕα μὴ οὐκ οὐκ ἔστιν, ut eos qui verbulli modo effarentur præter leges de diis receptas, sine ulla venia punirēt. Abiis ad Romanos? par cura & severitas. [d] Quoties, inquit Livius, patrū avorumque ætate negotiū magistratibus datū est, ut sacra externa fieri verarent? Et addit verissimā rationē, etsi in religione vana: ludicabant enim fru-

N n den-

* Iud. l. v. Etym. & Hist. An. b P. Aemul. in Dagob.

a Amb. ad Valent. b Sen. c Lib. 11. contra Ap-
pion. d Lib. xxxi x.

Varietas religionis, dissolutio religionis. Iudaei puniverunt.

dentissimi viri omnis divini humanique iuris, nihil æque dissolvendæ religionis esse, quam si non patrio sed externo ritu sacrificaretur. Nec aliter secuti Romani fecere, & Principes ipsi. [a] Quid Iudei quorum respublica & religio extra controversiam optima. Illi vero huiusmodi ita duri, ut nec cohibitionem admittentent cuiusquam à patria religione dissentientis. Quod idem in Hispania decretum * olim, legi in Concilio VI. Toletano: Ut quisquis succedentium temporum regni fortiretur apicem, non ante conscenderet regni sedem, quam inter reliqua conditionum sacramenta polliceretur. Non siturum se degere in regno suo eum qui non est Catholicus. Si vero postquam ad regni gubernacula accessisset, huius ipse temerator existeret promissis: esset an thema maranatha in conspectu sempiterni Dei, & pabulum efficeretur ignis æterni. Quin apud Sinenses (sive veteris & compositum valde regnum) etiam lex est: Nequa religio alia admittatur, sine scito Regis eiusque Consilii: qui aliter, capitale ei sit. Que una res progressum cursumque ibi valde impedit nostra religionis. Quid in Ecclesia Christiana veteris licentia

An. D. C. XXXIIX.

Hispani puniverunt.

Sinenses (sive veteris & compositum valde regnum) etiam lex est: Nequa religio alia admittatur, sine scito Regis eiusque Consilii: qui aliter, capitale ei sit.

Que una res progressum cursumque ibi valde impedit nostra religionis. Quid in Ecclesia Christiana veteris licentia

* Iosephum vide contra Appion.

centia effusa nunquam fuit, quam principum Principes & tutores illa habuit Christianos. Constantinus exemplum esto: cuius leges & scita sunt in Arianos. Longua esset de ceteris omnibus dicere. Longum? imo etiam superfluum. Nam fecerunt ante me alii:

[a] Ἄντις ἀεὶ ζῶντας εἰρημνίαν ἰουδολογοῦντι * odi ego porro, Recte dicam aliis, iterum sermone amplecti.

Illud breviter & uno verbo dico semper coërlionem in Novatores fuisse: aliam aliam, pro tempore scilicet astrictam magis aut remissam, pro secula tenem aut severam.

Hac illa sunt que sanadet voster ille Pater Musarum, tanquam opere exaggitatus tibi & irrisus. Verba autem Diodori multa fandi: in quibus, ita me Deus semper amet, ut nescio quid resistem. Excidi enim semper à linea, & cum de allis loquor, tu respondes de cepis.

Hi tales multos impellunt ad Novationem rerum. [Serio ego vos Principes moneo, cavete. A nulla re maius periculum imperii & sceptris, in omni quam ab innovata aut insidiosa simulara religione. Hi enim tales commovent animos plebis maxime, & per speciem pietatis impellunt quo volunt. Exempla dabo? ecce hæc pauca. EVNVS

N n 2 olim

* Homer. Odyss. M. b Flor. III. cap. XIX.

olim in Sicilia fuit condicione servus: qui a fanatico furorē simulato, dū Syriæ deæ comas iactat, ad libertatem & arma servos, quasi numinū imperiō, concitavit: & LX. amplius millium exercitu coacta, palā Regem se ferens, Siciliā totā subegerat, nisi egre, egre, coercuissent Romanæ arma.

Pseudo- Quid [b] PSEVDOPROPHETA in
prophe- ÆGYPTIVS sub Claudio? qui in lu-
ta. **E-** dæa, per hanc ipsam specie Pietatis ad
gypty, xxx. M. hominum sibi adiunxit, cum in Hierosolyma petiit, arcē illā & sedē regni habiturus: nisi à Floro Preside, qui obviam egressus, acie victus cesusq; esset.

Marici, Hand dissimile MARICI illius factū sub Vitellio; qui [c] assertor Galliarum & Deustid sibi nomen indiderat) concitis octo millibus hominū, proximos Eduorum pagos trahebat: maiora & ipse ausurus, cum fanatica multitudo dilecto milite oppressa vel diuicta est.

Elmaheli, [d] Quid ELMABELI in Africa? in mira sanctimonie opinione conciliata gente, bellū suo & Marocensium regi (Abrahamus tunc erat) palam intulit, acie vicit, regno & vita spoliavit.

Chemini, Nec dissimilis fraudis & fati in eadē Africa impostor alius (e) CHEMIN MENNAL vocant) qui ritū & reli-

ADVERS. DIALOG. LIB. 565
gionis unitate illectum populū in regem Fesse concitavit, pendere tributū vetuit; deniq; per aperta arma eo adiegit, ut passō sibi traderet Temesne regnū. Apud Turcas ipsos nonne aliquoties res mota hoc preteritu? fuit

SCHACOCVLIS a quidam simulata
sanctimonia vir, & hoc fini in solitu-
dinibus plerumque agitans: cui ipse
Princeps Turcarum Baiaz, res manu-
scula annua mittere in speluncā ven-
neratione pietatis solebat. Is ubi ma-
turū visum, post septem annos prodit,
scilā novā profeminat, fautores asse-
clasque reperit, cum in urbes aliquat
Asia invadit & diripit, ipsū Bassam
Anatolia iusto pralio vincit, imo
paula post Corcutē quoq; Baiaz, ut
filiū, & mox Alibassam cum robustis
veteribusq; copiis adventantē. Quid
multa in discrimen summā rem Tur-
cicam adduxerat: cum visum ei desle-
tere in Persarum fines, quorum rex,
eiusdem illius b scilā. Sed cum in via
(aravanam quandam Persicā agmen secta,
viantium ita vocant) milites eius in-
vassissent ac diripissent, plerisque via-
torum etiā casis: ita egre Ismael So-
phi Persarum id tulit, ut ipsum præ-
fektōq; eius omnes, illico trucidandos
satellitibus suis obiceret: reliqua mul-
titudine in servitutem adiudicata &
divisa. Hac iusta Nemesi nebulonem
istā gen-

a Annal.
Turc.

Schaco-
culus,

Anno

Christi.

co. 10.

IX.

b Nam

hec est

Sophila-

riorum

secta.

in-
cipua

etiam

nunc in-
ter u-

tyamque
illum tē belli.

a Flor. III. cap. XIX. & Diod. Sicul. in Fragm.
b Ios. I. Bell. Iud. cap. XI. c Tac. I. Hist.
d Ioh. Leo lib. II. e Idem Leb. lib. II. g.

An 00 illam affecta est. In eadem Asia iam
 XXXVI. nuper, Suleimanne Principe, quidam
 Calen- [a] CALENDER ZELENBIS insurre-
 derus; xit ad res novandas, reclusus hoc ipso
 pietatis velo. Is cum aliquo Deruiso-
 rum numero; Sanguiacos plures fudit,
 & Anatoliam totam vocavit ad ar-
 ma. Sed enim missu auspiciisque Sulei-
 manni; Ibrahimes Basa, ancipiti
 pralio, ipsius factionemque delevit.
 [b] Quid in Creta insula (venien-
 dum ad ridenda est) IVDÆVS qui-
 dam, Theodosio Imperatore, quam
 scelestè & periculose genti suæ impo-
 suit! Finxit se novum Moscm adesse,
 calvus missum, ut eriperet eos à diuti-
 na servitute. Opulacim ergo circum-
 mit, hortatur opes, amicos relinquere;
 se sequi in terram illam promissionis.
 & addebatur (veteris illius Mosi ex-
 plo) per ipsum mare se eos traductu-
 rum. Credunt, conveniunt, immensi
 multitudo. omnis ætas, omnis sexus ad
 promontorium, illo duce, properant,
 ituri in beatam terram. Ipse insilire
 iubet. quod factum in sana confidentia
 à plurimis, qui statim merisi. pauci
 eorum scaphis piscatoris exceptis. Cap-
 put ipsum sceleris nusquam compa-
 ruit, sive homo, sive humana spe-
 cie Genus maius fuit. Denique nostro
 aut patrum ævo, nonne talia mon-
 strap?

ADVERS. DIALOG. LIB. 567
 stra; IOHANNES LEYDENSIS ille Iohannis
 nobilit, vibex & macula sua urbis, qui Leida-
 opificio sartor, regna & sceptrum som-
 niavit, & adeptus erat, capta Mona-
 sterio urbe, nisi potenti exercitu Prin-
 cipes Imperii obsedisissent, rocepissent,
 ipsum & affectus condignis suppliciis
 affectissent. Ut iure hæc concludam Li-
 viano dicto: [a] Nihil in speciem
 fallacius, quam prava religio est,
 ubi deorum numen præterditur
 sceleribus.

Quid ad hæc tu Diodore? pericu- Tuno-
 lum nullum tale hodie nobis esse? nes- ter no-
 scio. [b] Multorum, quia imbecil- ta.
 la sunt, latent vitia; non minus
 ausura, cum illis vires suæ placue-
 rint.

PAG. 139
 VERA RE-
 ligio.
 NULLA religio alia nisi unius
 Dei tenenda est.] Quæ hæc est? Chris-
 tiana. Unde petimus? è libris sacris:
 idque pro Ecclesia Catholica sensu.
 Nam [c] hic est fons veritatis, ait
 Balsantius, hoc domicilium fidei,
 hoc templum Dei: quæ si quis non
 intraverit, vel à quo si quis exive-
 rit, à spe vitæ ac salutis æternæ
 alienus est.

ET TENENDA ex ritu veteri.] Ad-
 Hic iam classicum canis, & convocas eia
 in me turbas. Itè in suffragium de Li- Diodori,
 N n 4 pfi

psii capite Quirites. Quid enim fecit?

Ille est, inquit, qui antiquas omnes

sordes retinet, ille, qui nec in me-

lius quidē mutari quidquam vult.

*Est turpis
φυρανε-
σιμος.*

O homo Istro fallacior! Ubi hæc à me

scripta aut dicta? In Capite de Aucto-

ritate, inquit. Et hæc tu audes ad Re-

ligionem trahere, quæ palam scripti &

monui de civilibus externisque rebus?

Mens, an fons, an utraq; tibi deest?

Considerate ORDINES, (nam iure

vos hic appello.) ego diserte monui

Retinere antiqua: sed cum illa cau-

tionem, Si proba. Nonne expressi in

marginem hoc posui? Clemens enim ille

priscus me docuerat: [a] Οὐδὲν ἄν τις

φιλᾶσεν τὰ παλαιὰ εἴη· ἀλλὰ φι-

λάσεν μὲν, εἴην ἢ ὀρθῶν· ἀποσιδεῖ δὲ

ἃ, μὴ ἔτιως ἔχοντα· Non omnino &

præfractæ servare ritus patrios: sed

servare quidē si pii esēt, aspernari

autē & abiicere qui non tales. Et

ratio in Arnobio: quia [b] religionis

auctoritas nō est tēpore æstimanda,

sed numine: nec colere qua dic,

sed quid cœperis, cōvenit æstimare.

*Religio
antiqua
optima.*

*Qua
æstim-
atione?*

*Corrige-
re in ea
aut si quid
lapsu non
incuria
corruptū,
fas ma-
corrigere,
non cū
Platone scio
[c] λοι-
γῆς quā
δὲ πρῶτον
ᾠροῦντα
καὶ ᾠροῦν
mutare.
ᾠροῦν καὶ
ἀμειλίχας
ἔδαμᾶς ἢ δὲ
ἀναγ-*

ἀναγ-
ῆσθαι ἢ ἐπιότῃ ἔῃ· Vituperare

res male affectas & longius in er-

rorem progressas, minime iucun-

dum, sed necessarium interdum

esse. Quis tamen id faciet? non priva-

tus aliquis; imo non ipse Princeps, nisi

de consilio sententiaque eorum qui

auctoritate, vita & doctrina ad hoc

apti, Concilia huic rei utiliter reperta,

& crebrius quam nunc; olim usurpa-

ra: quorum proprie hoc munus, videre

siquid in doctrina aut disciplina Ec-

clesie labat, & revocare ac reducere

ad veteres suos purosque fontes.

Sequitur altera Calumnia, quam

multi verbū (novimus tuum morem)

texi. Ille Lipsius Machiavellissat.

ille ad fraudes, homicidia, periur-

ria Principi suo præit. Dic sodes,

ubi, ubi Diodore? In Capite, inquit, de

Fraudibus, Testor Deum & homines,

post Calumniam natam, turpiore &

apertiore calumnia neminē peritum.

Ego illa proba aut præeo? Quin diser-

tiū clarisq; verbū damno, detestor, re-

pudior: nec nisi ut damnarē, umquam

illa scripsi. Tu homo, in ista luce tem-
porum atque hominum, audes hæc sic
pro palam ementiri? quasi nemo esset
qui mea legisset aut legeret? Mihi cre-
do. sinciput tibi sanum non fuit, cum
scripsisti: admove in tempore cucur-
titas, aut peristi.

*Turpius
διαβολὴ
Diodori.*

*Et in
aperto
mendacio.*

a In epitoma vitæ Petri, b lib. II. advers. Gent.
c 13. De legibus.

Iam multa quoque in ipsam sententiam (proprio verbo utar) deblateras: sed quid respondeo? quod olim Aristoteles cuidam simili, qui cum multa nugatus esset, & abiens excusaret, Nunquid molestus fui? Non mercedis, inquit, non enim attendi. Diodore, ego non legi.

PAG 139 PVNI igitur, si quis turbat.]
 Vera mens nostra, ab illo corrupta.

Tu si scis, quid in me clamis? si hescis, Τυφλὸς τὰ τ' ἄτα, τὸν τι νεῶν, τὰ τ' ὄμματ' εἶ.

Sed ventum iam est ad locum, qui nisi fuisset, preclara hæc scripta non fuissent. Sic ipse in libro non aliter dixit:

Ridicula & αλαζονεία. Diodori. Omnia se mihi condonare & remittere posse: non posse insignem calumniam, quæ Lactantium inussi. Quæ ea est? scripsi: Serio, serio, hoc imbibe. Nihil esse in rebus humanis religione præstantius, eamque summa vi oportere defendi.] & in margine Lactantium adscripsi. O facinus, ô iniuria! Lactantius hæc plane, plane, in contrariam mentem scripsit: & vide Lector quid in aliis quoque Lipsio credas, corruptorij, fatuo (hem, hem, solutim badiz,) malicioso: & quid non? Triumphas

in

& invehers equis albis. Ego quid? reneor miser, deprehensus sum, nec Orci galea me teget. Tamen uno alteroque verbo Diodore. [a] Legisti MONITA mea ad Lectorem? si non; iniurius es, qui non. Ha mea carpu: si sic (& vero legisti, tu ipse prodixi & clamas:) malitia tua insignis est, impingere mihi culpam, quam aperui ante, & retexti. Si tamen culpa est, uti proborum auctorum verbis in sanam probamque mentem: Nonne ea hic est? aude negare. Ambrosius: [b] Nihil maius est religione, nihil sublimius fide. Es quis non religionem ante res humanas

de-

monia Lactantii ad

in Lactantii.

174. IUSTI LIBSIA
lum illud sermonis. confaxere iuridic
dum aut irrideadum vobis, non im
tandum. Interdum tamen ut Testi
monia: sed tunc comparent. Erra
amplius, quod censet. Lestatum
hanc sententiam damnat, falsum

* Ideo
prami-
fit:
O quam
inhonesta
volunta-
te, miseri-
errant!
Voluntas
igitur
defendē-
di pro-
ba, si
probam.
PAG 119

Ille Romanos sentire ita dicit: nec de
sensu aut defensione caput, sed de im-
provida defensione. Malam enim
vanamque religionem, & ideo pale-
stant defensum. Iam hac capis 2. bea-
te, vices rerum! detrahes de tuo cur-
ru: & triumphabis qui triumphas.

INC. CR. III.

ADVERS. DIALOG. LIB. 601
Appellasse & nominasse me ex-
rimonias sacras.] *Quid de iis sen-
tiam, lib. 1. satis dixi. At usquam ita
à me appellatas, non docebis.*

[a] --- Τις γὰρ τοῖον ἔβητε.

Μα καὶ δὴ οὐκ ἔβητε;

Nusquam vel verbulo Principi à
hinc designatam Christianam veri-
tatem.] *Nego & faciclaro lib. 1. in
suo loco, ubi de Sensu & Cultu divino
scripsi: Verique rei vera lux à sacris
litteris. Copiosius aut uberius, non fuit
huius instituti.*

Sumptu publico me hic susten-
tari.] *Ita est, sed nec grandi nimis, nec
invidendo. Et tamen si oneri sumus,
imms.*

Libram hunc meum suspecta
facere omnia in Europa, & ex-
fertim in Gallia posse.] *Suspecta?
pacata, pacata, mi homo: & in qui
pacis hostes sunt, sciunt. Tu tamen pro
vigilantia gratias debemus, quod*

[b] Ταῦτα οὐκ πολεῖ τῆ δὲ ὀπίρρα
οὐ βλάπτει.

Velle me in tempus religiones
plures admitti, mox qui adherent
omnes è medio tolli atque in-
terfici.] *Plurissime. Omnes, omnes:
à calvo ad calvum. Ubi tamen*

*hæc scripsi? κακὰ δὲ μοῖρας ὡ ἀνδρῶ-
ν τε.*

Quid o-
pus te,
talis cum
sis, Men-
tiri absi-
duet?

Hæc ante
multo-
per dio-
parâ pro-
spicis.

Furze te
agitant &
homo,

Pp 5 Do-

Docere me fidem fallere, nec promissa servare.] *Moneo? qui nihil magis quam Fidei partes & sacra stabilivi?*

Tu iam non tolerabiliter insanis.

[a] - * οὐδ' ἄναιστος εἶναι ἀνευλας. Voluisse hoc Opere omnibus prodesse, nec lædere vel ipsum Lipsium.] *Quid volueris, nescio: quod non læseris, hoc scio. Ut tela quadam in cælum emissa, ire eo videntur, non eunt, sic nos talumque tua petunt, non tangunt. Preme, preme, ege, cum Pindaro,*

Immerfabilis sum, sicut faber super maris scopulum.

* ἀβάντιός εἰμι, φιλῶς ὄς, ἔσθ' ἕρκος ἀλμυρῆς.

Non acriter aut asperere mecum egisse.] *Mimus mihi insufluras:*

[b] Malus ubi bonus se simulat, tunc est pessimus.

Tamen de acrimonia, fateor, nihil est ea usus. Ante hac putabam tibi esse comata: nunc agnus es, balas tantum.

Imo alios iudicaturos, quod nimis lenitar.] *Habeo itaque gratiam.*

[c] Pol, siquidem Coanixus es, per corium, per viscera, Perque os elephanto brachium transmitteres.

At hic indiligenter fuisti. Ego autem,

ADVERS. DIALOG. LIB. 603
mea Salus, vitam tibi debeo, & CLEMENTIAE tuae Aram.

Omnia quæ scripsit, vera esse, idque se certo scire.] *O confidentissimus! hoc tamen nemo tibi crederet, qui cerebrum in capite non in calcaneo gerat. Multa stolidia & vanania hoc a te legi:*

* ἴσθ' ὅδ' ἔστιν ἄσπ' ἄσπ' ἀδύνατος.

Nihil se in verbis meis exasperasse, sed omnia candide, puriter, & ex mera veritate protulisse.] *Tu candidus? qui me calumniam & mendacium ubique oneras? qui ex professo in toto scripto aliam sententiam mihi assernis? omnia ad popularem invidiam deflectis, & torques? O pelus nivium! o germen reliquum prisca prohibitatis!*

Itud vero est culmen omnis insanit.

Non hercle apluda est hodie, Nævius, quam tu nequior.

Postremum, Serio considerandum iis esse quorum interest, annon expediat, imo necessum sit, Latinam SITVAM conscribi atque effundi: ut scintilla huius late sparsi incendii ubique gentium extinguantur.] Consideravi ego: & ita censeo, Proxus id necessarium, eque re publica esse. Hoc amplius, ut tuus iste liber (nam tu per verecundiam significas magis, quam expromis) in Latinam pluresque alias Linguas transferatur, excudatur; per omnia opida, fora, concubula, divulgetur;

604 IVTSI LIPSI
getur; in bibliothecis locisque publicis
reponatur; & contra casus mortalita-
tis (exemplo Imp. Taciti, qui scriptori
suo gentili honorē hunc habuit) quo-
tannis renovetur: ut hoc modo clara
aeternaque apud omnes gentes sit.

SAPIENTIA DIODORI.

HABES, quae visum mihi in tempore
respondere, atque adeo ex tempore. Spe-
ramus nihil ommissum, quod proprie ad
rem faciat: siquid est, erit me inscien-
te. Quamquam aliquis * nemo re-
prehensus est, qui ē segete ad spici-
legium reliquit stipulam. Alius si
volet, tollet. De Religione aut Rep.
quae multa & ambiciose miscuisti, non
sum resecutus: quia aliena sunt: quia
pro ingenio nostro non sunt; qui haud
procaciter inter hos sinus & scopulos
navigamus. Denique quia visimus tam
graviter ea à te dicta. Cleomenes olim
Sparta rex, Graeculo quodā multa de
Fortitudine differenti, aures non praebuit,
& avertit. Illo mirante, Quia
enim, inquit, si Hirundo haec diceret,
idem quod nunc facerem, atque affa-
rim viderem: sin autem Aquila, da-
rem ei libenter mentem & aures. Si-
mile in te Diodore, quem tam serio &
cum affectu de utraque differentiō ri-
demus, qui sciamus quo modo in utra-
que

ADVERS. DIALOG. LIB. 605
que sis affectus. Siquid autem hic aut
alibi in te lusi, sive ieci (quod modice
à me factum & distitit): ignosce:
& feres aequo animo, tu lascivus ille
Provocator, pauca non convicia no-
stra, sed dicta. Quod si responsum etiā
parum: facito. sed iam ante edico: aliū
sibi quare parem. Non ultra tecum
componor: nec contra Retiarium se-
rula me delectat. Quis etiam finis
erit, quod dicitur, Thuscum iurgium,
& per eandem lineam asidue recipro-
cabimus ferram. Bonis cordatisque vi-
rii satis diximus: tibi ipsi satis. Cede,
cede: Bonum est à veritate vinci.
Disce, disce: Nulla aetas ad perdis-
cendum sera est. Erubescat sene-
ctus, quae emendare se non potest.
Non annorum canicies est lau-
danda, sed morum.

* Οὐχ ἄπειρα ποιῶσι καὶ λυκαί φρονεῖν,
Quod si aliter tibi visum, fiat. si ta-
men.

ORDINES,
vobis ita visum: quos ego censeam u-
trique nostrum stilo & calamo inter-
dicere, in hunc quidem usum. Non
semper debent esse SATURNALIA.
Tu Diodore aeternum mihi salve.

F. I. N. I. S.

Mena-
der.

* Cani
capilli
haud af-
ferunt
pruden-
tiam.

LECTORI.

AMICE LECTOR, ne
pagellæ aliquot vacarent,
visum fuit Epicedium ma-
dam in obitum Clarissi-
mi, & Summi Viri IUSTI
LIPSI conscripta, huic
editioni POLITICO-
RVM adjungere, ~~quod~~
~~est~~ nempe ~~quod~~
~~est~~, ~~quod~~
~~est~~, ~~quod~~
DOMINICI BAVDII,
~~quod~~
& PETRI SCRIVE-
RII, hoc volebam nescius
ne esses, vale, & frueri.

IN OBITUM

viti magni

IOHANNEM WOYWERLVM

Hinc quædam nobis fuit
 Anice magnet quænta mentis in dolens
 Excessit orbe! nullus insequens
 Et ante tristes dampnum scilicet. quænta dedit
 Legem dolori flere, aut fletu mollium
 Flos ingens. Medulla fræde, cuius
 Oracula proferebat, æternum flet.
 Non amplius mirante delectorum choro
 Stylus beata mentis alta pignora
 Sacrabat avo. pium qua felicitibus
 Transavit ansis nubium tractus vagos,
 Luctu obsoleta mæret ereptum patrem.
 Hoc est agendum, flete virgines novam;
 Is ille vestri fides ingens ordinis
 Terras reliquit. ut funus exsequis.
 Triumvir unus literaria rei
 Mortem appetivit, in duobus est salus
 Superstes avi. fata servant hoc iugum,
 Quo stante stabit, concidente concider
 Virtus honestæque, ni quid expergiscimur.
 Devota Musis Heinssii manus, nefas
 Averte tantum, tuque Grotrii lepos
 Incumbe seculi vindicare gloriam.
 Sed absit omen, absit ut talem virum

Avara

Avara Paree dextera usurpet sibi.
 Nil in deorum sanguinem morti licet,
 Quos vera demum sacrat immortalitas,
 Postquam exsoluta corporis contagio
 Cælestis aura redditur æglo patri.
 Tunc recta mentes æstimatio subit
 Livore dempto, qui supersitum solet
 Obterere nomen & latrare gloriam.
 Hæc est sinistra mentis humana lues,
 Felicitatis dona non capit suum
 Fruendo sed carendo donec interest
 Eximia virtus cætus mortaliūm,
 Aut invidetur, aut feritur frigore.
 Postquam recessit, ut nihil diu finit
 Durare fati lex ineluctabilis,
 Complorat orbis orbis amissum decus,
 Post tot subacta monstra filius Iovis,
 Totque expatrata bella, quamdiu fuit
 Cæli sub axe, non prius summa die
 Depreliari qui vit invidentium.
 Non ille torvus sanitor dira Stygis
 In vincla tractus, non Cleoneus leo,
 Lerneæ serpens: at novissimus labos
 Octæus ignis asserit cælo Herculem.
 Suprema vitæ pausa liventem deam
 Placare suevit, at superstes Lipsius
 Livore maior iuit in seculi decus,
 Fructumque laudis ipse decerpit sua
 Dum carpsit avaras. quodque paucis dat rogos
 Id fama præsens & favor vivo dedit.
 Beate Lipsi, mens recepta sedibus
 Cælestis aula, si qua cura manibus
 Restat sepulchris munerum terrestrium

Fluxe-

Fluxaque sortu, nulla te seculo eximes
 Aevi vetustas. laudibus semper novis
 Evincet annos fama nominis tui.
 Dum sol carusca luce profert iubar
 Diale terris, dumque stupinum liquor
 Tributa sucta pendet Oceano patri,
 Clarus fereris, parsque purior tuis,
 Que generu alti semen imputat polo,
 Vitabit Orcum. quidquid est in te boni
 Miraris gens amica magnis laudibus,
 Perstat, nec ullis interibit seculis.
 Vires ab avo sumes, instar arboris,
 Que fixa celso mentis intonsi iugo
 Ramos valentes aquat altis nubibus.
 Non ille tu vocandus in terris eras,
 Venuste Lipsi, quem figura corporis,
 Colorque & os monstrabat intuentibus.
 Mens hausta caelo, mens propago numinis,
 Que mole pigra se caduci carceris
 Claudii gemebat, atque originis memor
 Divina seris dona tot nepotibus
 Transmisit, illa Lipsium nobis refert
 Vivum videntem, marmore efficacius
 Mollisque cera. fas ibi intuerier
 Expressa ad unguem signa praestantis viri.
 Nos interim, qui summus est functis honor,
 Illum efferemus haud inani nenia,
 Segnique luctu, sed recordatu pio
 Laudum ac laborum, queis perennem gloriam
 Sibi paravit, litterisque ingens decus.

DOMINICVS BAVDIVS

Autor damnatus

H

Q
 Patva

Q
 Qua

Vest